BIBLIOTEKA NEZAVISNIH PISACA

EKONOMSKA SNAGA SOVJETSKE UNIJE

DRAGUTIN KLEPAC

PRIVREDA SOVJETSKE UNIJE I JUGOSLAVIJA

ZAGREB
BIBLIOTEKA NEZAVISNIH PISACA
1 9 4 0

GEOGRAFSKE KARTE IZRADIO:

VEĆESLAV RADAUŠ

Printed in Yugoslavia. — Tiskara Dragutin Beker, Zagreb

UVOD

KRATKI GEOGRAFSKI I HISTORIJSKI PODATCI

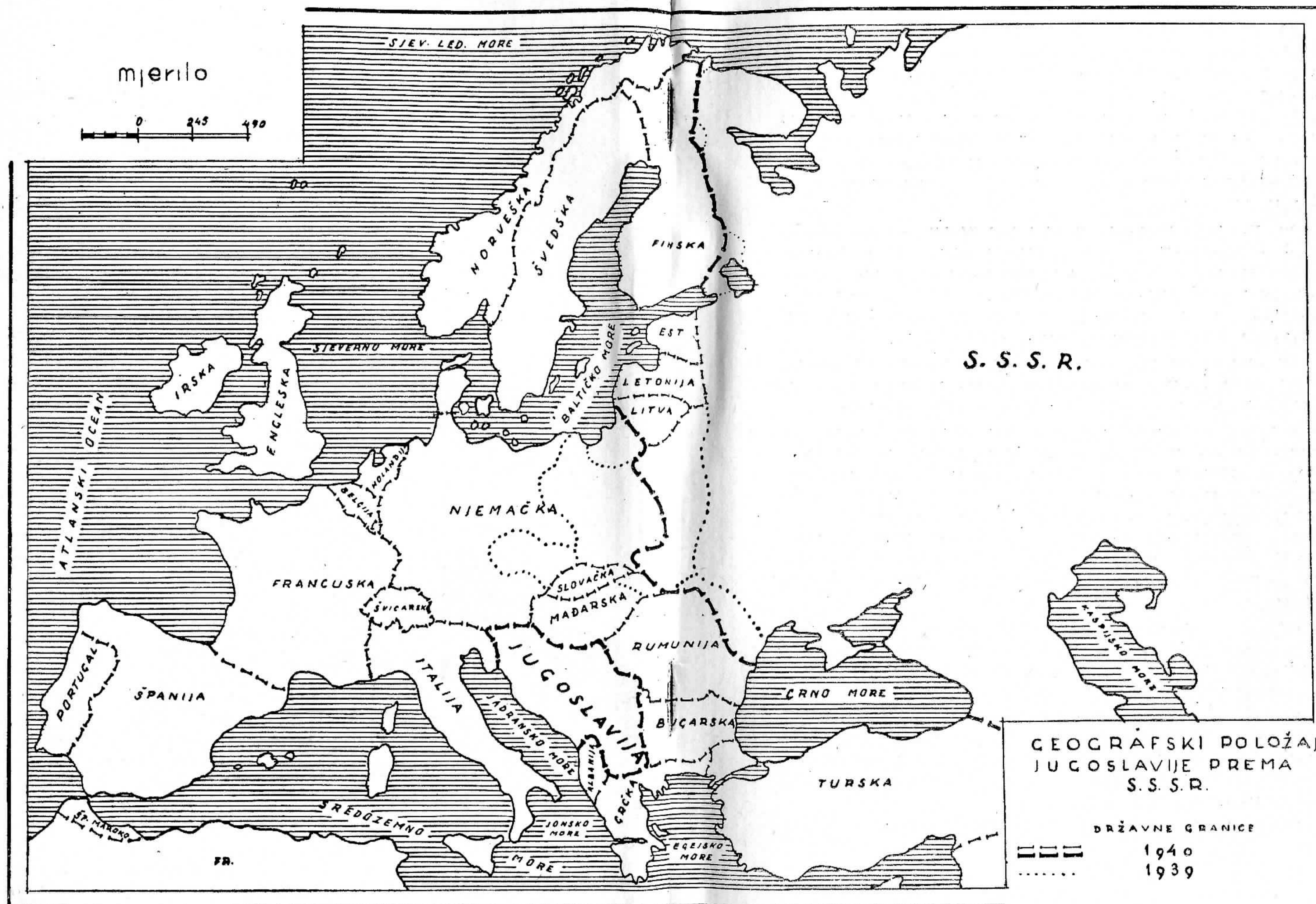
Sredinom 1940. god. nastaju između Kraljevine Jugoslavije i Sovjetske Unije novi odnosi. Trgovački ugovor o razmjeni dobara i uspostavljanje diplomatskih odnosa znače krupan događaj u vanjskoj politici naše države.

S tim događajima u vezi, pojačano je interesovanje svih naših krugova za prilike, privredno stanje i snagu Sovjetske Unije. Osjeća se potreba da se dade jedan cjeloviti prikaz privrednog razvitka Sovjetske Unije. To je i razlog zašto upravo sada izlazimo s ovom knjigom. Ova knjiga sadržava prikaz privrednog razvoja Sovjetske Unije od njenog postanka do današnjeg dana. Njoj je osnovni zadatak, da pruži objektivan uvid u ekonomsku snagu Sovjetske Unije svim našim slojevima, da tako omogući upoznavanje ove velike slavenske zemlje.

Sovjetska Unija obuhvatala je sredinom 1939. godine 21,272.000 kvadratnih kilometara, ona je prema tome bila osamdeset i sedam puta veća od Jugoslavije. 1939. godine ona je imala 170,467.186 stanovnika. Od toga je otpadalo na gradsko stanovništvo 55,909.900, to jest 32.8%, a na seosko stanovništvo 114,557.278 stanovnika, to jest 67.2%.

Kraljevina Jugoslavija obuhvata površinu od 247.519 kvadratnih kilometara i ima nešto manje od petnaest milijuna stanovnika. Od toga otpada na gradsko stanovništvo 23.4%, a na seljačko stanovništvo 76.6%.

17. rujna 1939., nakon propasti Poljske, prisajedinjenjem zapadne Bjelorusije i zapadne Ukrajine opseg Sovjetske Unije povećao se za 180.000 kvadratnih kilometara i više od 11,000.000 stanovnika.

mjerilo
0
245
490
SJEV. LED. MORE
NORVEŠKA
ŠVEDSKA
FINSKA
SJEVERNO MORE
IRSKA
ENGLESKA
ATLANSKI OCEAN
BALTIČKO MORE
EST
LETONIJA
LITVA
S. S. S. R.
HOLANDIJA
BELGIJA
NJEMAČKA
FRANCUSKA
ŠVICARSKA
SLOVAČKA
MAĐARSKA
RUMUNIJA
JUGOSLAVIJA
ITALIJA
PORTUGAL
ŠPANIJA
JADRANSKO MORE
CRNO MORE
KASPIJSKO MORE
BUGARSKA
ALBANIJA
GRČKA
TURSKA
SREDOZEMNO MORE
JONSKO MORE
EGEJSKO MORE
ŠP. MAROKO
FR.
GEOGRAFSKI POLOŽAJ JUGOSLAVIJE PREMA S.S.S.R.
DRŽAVNE GRANICE
1940
1939

13. ožujka 1940. god., nakon završetka rusko-finskog sukoba, opseg Sovjetske Unije opet se povećao. Karelijska prevlaka s Vipurijem, Vipurski zaljev s otocima, zapadni i sjeverni dio teritorija uz Ladoško jezero s gradovima Kekisalmijem, Sortavalom i Suojervijem, teritorij istočno od Merkejervija s gradom Kuolajervijem i dio poluotoka Ribači i Srednji u oblasti Murmansk pripali su Sovjetskoj Uniji u površini od po prilici 30.000 kvadratnih kilometara.

28. lipnja pripala je Sovjetskoj Uniji, prema sporazumu s Rumunijom, Besarabija i sjeverna Bukovina. Besarabija ima površinu od 44.000 kvadratnih kilometara i oko 3 i pol milijuna stanovnika, a sjeverna Bukovina površinu od oko 6.000 kvadratnih kilometara i nešto manje od 1 milijun stanovnika.

Sovjetska Unija nastala je 25. listopada (7. studenoga) 1917. godine. Toga dana prešla je vlast, na području nekadašnjeg ruskog carstva, u ruke Sovjeta.

Privremena vlada noću 26. listopada (8. studenog) 1917. god. na II. Kongresu Sovjeta izdala je dekret o miru, predlažući svim zaraćenim zemljama primirje. Te iste noći prihvaćen je dekret o zemlji. Zemlja je nacionalizirana i predana na besplatno uživanje čitavom seljaštvu. 150,000.000 desjatina nove zemlje došlo je tako u ruke seljaštva. Seljaci su osim toga oslobođeni plaćanja godišnje arende u iznosu od 500 milijuna zlatnih rubalja.

Obrazovan je Sovjet narodnih komesara. Za predsjednika prvog Sovjeta narodnih komesara bio je izabran Lenjin. Od listopada 1917. god. do veljače 1918. godine vlast je u čitavoj zemlji prešla u ruke Sovjeta.

Posebnom odlukom sovjetske vlade, »Deklaracijom prava narodâ Rusije«, utvrđeno je, da je slobodan razvitak naroda Rusije i njihova ravnopravnost najviši zakon zemlje. 3. ožujka 1918. godine potpisan je mir u Brest-Litovsku s Njemačkom.

Nastupio je građanski rat, koji je trajao do kraja 1920. godine.

1. prosinca 1918. godine izvršeno je ujedinjenje Slovenije, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Vojvodine s Kraljevinom Srbijom u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.

U prosincu 1922. godine izvršeno je slobodno ujedinjenje naroda u Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika. U početku su ušle Ruska Sovjetska Federativna Socijalistička Republika, Zakavkaska Sovjetska Federativna Socijalistička Republika, Ukrajinska Sovjetska Socijalistička Republika i Bjeloruska Sovjetska Socijalistička Republika. Nešto kasnije u Srednjoj Aziji organizirale su se tri samostalne Savezne Sovjetske Republike — Uzbekistan, Turkmenistan i Tadžikistan. Ujedinjenje svih tih republika izvršeno je na bazi dobrovoljnosti i ravnopravnosti, s pravom da svaka od njih istupi iz Sovjetske Unije.

28. lipnja 1920. godine, na Vidovdan, sastala se u Beogradu ustavotvorna skupština, koja je prihvatila Vidovdanski ustav. 6. siječnja 1929. godine, Kraljevim ukazom Vidovdanski ustav je ukinut i nastupio je 6-stosiječanjski režim. Novi ustav donesen je u oktobru 1931. godine.

1935. godine primljen je na VII. Kongresu Sovjeta novi ustav. Prvi ustav, bio je ustav R. S. F. S. R., koji je bio primljen na V. Kongresu Sovjeta u srpnju 1918. godine. Prvi Sovjetski Ustav, koji je važio za čitavu zemlju bio je primljen 1924. godine. Novi ustav značio je radikalnu demokratizaciju zemlje.

Prema članu 1. Sovjetska Unija je socijalistička država radnika i seljaka.

Prema članu 13. Sovjetska Unija je savezna država, izgrađena na temelju dobrovoljnog ujedinjenja ravnopravnih Sovjetskih socijalističkih država. U sastav Sovjetske Unije, prema novom ustavu ušle su:

1. Ruska Sovjetska Federativna Socijalistička Republika, koja obuhvata površinu od 16,593.080 kvadratnih kilometara i ima stanovništvo od 109,278.614 ljudi. Glavni grad je Moskva, koja prema popisu od 1939. godine ima 4,137.000 stanovnika;

2. Ukrajinska Sovjetska Socijalistička Republika, koja ima površinu od 443.080 kvadratnih kilometara i 30,960.221 stanovnika. Prisajedinjenjem zapadne Ukrajine, nakon sloma Poljske, kao i prisajedinjenjem Besarabije i sjeverne Bukovine, ona je proširena. Glavni grad je Kijev, koji broji 846.293 stanovnika;

3. Bjeloruska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata 126.800 kvadratnih kilometara i ima 5,567.976 stanovnika. Toj republici prisajedinjena je zapadna Bjelorusija s preko 3 milijuna stanovnika. Glavni grad je Minsk, koji broji 283.772 stanovnika;

4. Azerbajdžanska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata površinu od 86.000 kvadratnih kilometara i ima 3,299.727 stanovnika. Glavni grad je Baku sa 869.347 stanovnika;

5. Georgijska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata površinu od 69.900 kvadratnih kilometara i ima 3,542.289 stanovnika. Glavni grad je Tiflis sa 519.175 stanovnika;

6. Armenska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata površinu od 30.000 kvadratnih kilometara i ima 1,281.599 stanovnika. Glavni grad je Erivan sa 200.031 stanovnikom;

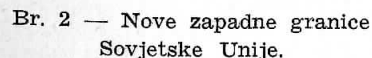
7. Turkmenska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata površinu od 443.649 kvadratnih kilometara i ima 1,253.985 stanovnika. Glavni grad je Ašhabat sa 126.580 stanovnika;

8. Uzbekska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata površinu od 172.000 kvadratnih kilometara i ima 6,282.446 stanovnika. Glavni grad je Taškent sa 585.065 stanovnika;

9. Tadžiska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata površinu od 143.900 kvadratnih kilometara i ima 1,485.091 stanovnika. Glavni grad je Staljinabad sa skoro 100.000 stanovnika;

10. Kazakska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata površinu od 2,837.200 kvadratnih kilometara i ima 6,145.937 stanovnika. Glavni grad je Alma-Ata sa 230.528 stanovnika;

Br. 2 — Nove zapadne granice Sovjetske Unije.

11. Kirgiska Sovjetska Socijalistička Republika, koja obuhvata 196.700 kvadratnih kilometara i ima 1,459.301 stanovnika. Glavni grad je Frunze sa skoro 70.000 stanovnika.

Nakon završetka rusko-finskog sukoba, pretvorena je Karelijska Autonomna Republika u Karelo-Finsku Sovjetsku Socijalističku Republiku. To je dvanaesta republika u sastavu Sovjetske Unije.

Prema novom sovjetskom ustavu, glavni organ državne vlasti je Vrhovni Sovjet Sovjetske Unije. U nadležnost Vrhovnog Sovjeta spada:

1. Reprezentacija zemlje u odnosima sa inozemstvom, zaključivanje i ratificiranje međunarodnih ugovora;
2. Objava rata i zaključivanje mira;
3. Prijem novih republika u sastav Unije;
4. Kontrola sprovođenja ustava i staranje da ustavi pojedinih republika budu u skladu sa ustavom Unije;
5. Promjena granica između saveznih republika;
6. Objava stvaranja novih pokrajina, oblasti i autonomnih republika na teritoriju Unije;
7. Obrana države i zapovjedništvo nad cjelokupnom oružanom silom;
8. Vanjska trgovina na bazi državnog monopola;
9. Čuvanje državne sigurnosti;
10. Donošenje nacionalno-privrednih planova;
11. Donošenje jedinstvenog državnog budžeta i utvrđivanje poreza za izgradnju budžeta Unije, Republika i mjesnih budžeta;
12. Upravljanje bankama, industrijskim i poljoprivrednim ustanovama i poduzećima i trgovačkim poduzećima, koja imaju značaj za čitavu Uniju;
13. Upravljanje saobraćajem i vezama;
14. Uprava novčanog i kreditnog sistema;
15. Organizacija državnog osiguranja;
16. Sklapanje zajmova;
17. Briga nad eksploatacijom zemlje, bogatstava pod zemljom, šuma i ruda;
18. Narodna prosvjeta i narodno zdravlje;

19. Organiziranje jedinstvenog sistema nacionalno-privrednog kalkuliranja;
20. Temelji radničkog zakonodavstva;
21. Sudsko zakonodavstvo i sudstvo, krivični i građanski zakon;
22. Zakon o saveznom građanstvu, zakon o pravima stranaca;
23. Amnestije.

Izvan ovih nadležnosti svaka Savezna Republika upražnjava državnu vlast potpuno samostalno, u okviru vlastitog ustava, koji je u skladu sa ustavom Unije.

Državljanstvo je jedinstveno. Svaki građanin bilo koje Savezne Republike građanin je Sovjetske Unije.

Vrhovnu državnu vlast, u koliko je ne vrši sam Vrhovni Sovjet, vrše je njegovi podčinjeni organi:
1. Predsjedništvo Vrhovnog Sovjeta,
2. Sovjet narodnih komesara i
3. Narodni komesari.

Zakonodavna vlast u isključivoj je nadležnosti Vrhovnog Sovjeta, koji se sastoji iz dva doma: Sovjeta Unije i Sovjeta Narodnosti.

Sovjet Unije biraju svi građani Unije po izbornim okruzima, koji su raspoređeni tako da na svaki izborni okrug otpada 300.000 stanovnika. Svaki izborni okrug bira po jednog poslanika.

Sovjet Narodnosti biraju svi građani Saveznih i Autonomnih Republika, autonomnih oblasti i nacionalnih okruga. Svaka savezna Republika bira 25 poslanika, svaka Autonomna Republika 11, svaka Autonomna oblast 5 i svaki nacionalni okrug po jednog poslanika.

Vrhovni Sovjet bira se svake četiri godine. Oba doma su ravnopravna. Njima pripada podjednaka zakonodavna inicijativa. Izglasava se većinom glasova. Vrhovni Sovjet sastaje se dva puta godišnje na redovno zasijedanje. U slučaju nesaglasnosti između dva doma, predsjedništvo raspušta Vrhovni Sovjet i raspisuje nove izbore.

Predsjedništvo Vrhovnog Sovjeta saziva zasijedanje, tumači zakone i izdaje ukaze. Ono raspušta Vrhovni Sovjet i raspisuje nove izbore, ono pristupa referendumu,

ukida odluke jednog ili drugog doma u slučaju nezakonitosti tih odluka. U periodu kada Vrhovni Sovjet ne zasijeda, predsjedništvo postavlja savezne narodne komesare po prijedlogu Sovjeta Narodnih Komesara Sovjetske Unije, dodjeljuje ordene i počasna zvanja, ima pravo pomilovanja i smjenjuje visoko zapovjedništvo oružane sile, objavljuje ratno stanje, jednako u slučaju napadaja na zemlju, kao i u slučaju ispunjenja međunarodnih ugovornih obaveza u pogledu uzajamne obrane od napadača, ono objavljuje mobilizaciju, ratificira međunarodne ugovore, postavlja i opozivlje punomoćne predstavnike u inozemstvu, prima akreditivna i opozivna pisma inozemnih diplomatskih predstavnika.

Vrhovni Sovjet u svom zajedničkom zasijedanju obrazuje vladu — Sovjet Narodnih Komesara Sovjetske Unije.

Svaka Savezna Republika ima svoj jednodomni Sovjet, biran na četiri godine.

Sovjet Narodnih Komesara Sovjetske Unije vrhovni je izvršni organ državne vlasti. On je odgovoran pred Vrhovnim Sovjetom, a kad on ne zasijeda, pred njegovim predsjedništvom. Sovjet Narodnih Komesara izdaje uredbe i naredbe na osnovu zakona i stara se za njihovo izvršenje. Te uredbe i naredbe važe za cijeli državni teritorij.

Nadležnost Sovjeta Narodnih Komesara predstavlja: koordinacija i orijentacija rada Saveznih Narodnih Komesarijata i Komesarijata pojedinih Republika s drugim ekonomskim i kulturnim ustanovama, preduzimanje mjera za ostvarenje nacionalno-privrednog plana, budžeta, učvršćenje kreditno-novčanog sistema, opća sigurnost, zaštita državnih interesa i čuvanje građanskih prava, odnosi sa inozemstvom, određivanje godišnjih kontingenata građanstva za odsluženje vojnog roka i staranje o oružanoj sili zemlje.

Sovjet Narodnih Komesara po potrebi ostvaruje odbore i direkcije za ekonomska, kulturna i vojna pitanja.

Sastav Sovjeta Narodnih Komesara je slijedeći: predsjednik, zamjenici predsjednika, predsjednik državnog

odbora za planove, predsjednik odbora Sovjetske kontrole, predsjednik odbora za više škole, predsjednik odbora za unutrašnje poslove, predsjednik odbora za dažbine u naturi i narodni komesari Sovjetske Unije.

Nadležnost svesaveznih komesarijata prostire se na cijelu zemlju. To su komesarijati za obranu zemlje, za inozemne poslove, za vanjsku trgovinu, za saobraćaj, za veze, za vodni transport, za tešku industriju, za narodnu obranu.

Komesarijati Saveznih Republika upravljaju preko istoimenih komesarijata pojedinih republika. Izuzetak predstavljaju slijedeći komesarijati: za industriju ishrane, za laku industriju, za šumsku industriju, za žitne i stočne sovhoze, za financije, za unutrašnju trgovinu, za unutrašnje poslove i za narodno zdravlje.

Vlast u pokrajinama, oblastima, autonomnim oblastima i okruzima, rajonima, gradovima i selima imaju Sovjeti Radničkih Deputata, koji se biraju na dvije godine.

Za sve izbore, od seoskih Sovjeta, do izbora za Vrhovni Sovjet Sovjetske Unije, pravo glasa je opće, jednako za svakog građanina koji je navršio osamnaest godina, bez ikakvih ograničenja, bez razlike spola i bez obzira da li su građani koji glasaju u vojsci. Glasanje je tajno.

Birači, po utvrđenom postupku kako to određuje zakon, mogu u svakom trenutku opozvati svog poslanika po odluci većine.

Zvanični šef Sovjetske Unije je predsjednik Vrhovnog Sovjeta Unije — Mihail Kalinjin.

Sovjet Narodnih Komesara Sovjetske Unije izgleda ovako:

predsjednik odbora za državne poslove,
predsjednik odbora za više škole,
predsjednik odbora za umjetnost,
predsjednik glavne uprave sjevernog puta,
predsjednik državne banke,
narodni komesarijat za inozemne poslove,

narodni komesarijat narodne obrane,
narodni komesarijat za financije,
narodni komesarijat za tekstilnu industriju,
narodni komesarijat za industriju mesa i mljekarstvo,
narodni komesarijat vanjske trgovine,
narodni komesarijat saobraćaja,
narodni komesarijat uzduhoplovne industrije,
narodni komesarijat za industriju municije,
narodni komesarijat za industriju naoružanja,
narodni komesarijat za brodogradnju,
narodni komesarijat za industriju goriva,
narodni komesarijat za crnu metalurgiju,
narodni komesarijat za obojene metale,
narodni komesarijat za građevinski materijal,
narodni komesarijat za kemijsku industriju,
narodni komesarijat za električne centrale i električnu industriju,
narodni komesarijat za industriju teških strojeva,
narodni komesarijat za industriju srednjih strojeva,
narodni komesarijat za opću industriju strojeva,
narodni komesarijat za industriju ishrane,
narodni komesarijat za riblju industriju,
narodni komesarijat za građevine,
narodni komesarijat za zdravlje,
narodni komesarijat za naftu,
narodni komesarijat za ugljen i
narodni komesarijat za dažbine u naturi.

Izbori za Vrhovni Sovjet Sovjetske Unije, kao i za sve Sovjete, jesu opći. To znači da svi državljani Sovjetske Unije koji su navršili osamnaest godina, bez obzira na rasu i narodnost, na vjeru, obrazovanje, starost, socijalno porijeklo, imovno stanje i prošlu djelatnost, — imaju pravo da sudjeluju u biranju zastupnika i da budu izabrani, sa isključenjem umobolnih i po sudu lišenih izbornog prava. Izbori zastupnika su jednaki. To znači da svaki državljanin ima jedan glas i da svi državljani sudjeluju u izborima ravnopravno.

Izbori zastupnika su izravni. To znači, da izbore u

sve Sovjete, počev od seoskog i gradskog Sovjeta zastupnika pa sve do Vrhovnog Sovjeta Sovjetske Unije vrše državljani izravno putem izravnih izbora.

Ekonomsku osnovu Sovjetske Unije sačinjavaju socijalistički sustav gospodarstva i socijalističko vlasništvo nad sredstvima proizvodnje.

Svim državljanima Sovjetske Unije osigurava se pravo na rad, pravo na odmor, pravo na obrazovanje, pravo na materijalno osiguranje u starosti, u slučaju bolesti i gubitka radne sposobnosti.

Žena ima ista prava kao i muškarac u svim oblastima djelatnosti.

Ravnopravnost državljana Sovjetske Unije, bez obzira na njihovu narodnost i rasu, jest neizmjenjivi zakon.

Svim državljanima priznaje se sloboda savjesti i slobodan odnos prema religijama.

Ustav — u interesu konsolidacije društva — jamči slobodu govora, štampe, skupština i zborova, pravo ujedinjavanja u društva i organizacije, neprikosnovenost ličnosti, neprikosnovenost stana i tajnu dopisivanja, i pravo utočišta stranim državljanima.

Novi ustav sadržava dužnosti koje se sastoje u izvršavanju zakona, u čuvanju radne discipline, u poštenom odnosu prema društvenim dužnostima, u poštovanju pravila zajednice, u čuvanju i pojačavanju društvene svojine u branjenju socijalističke domovine.

»Obrana domovine jest sveta dužnost svakog građanina Sovjetske Unije«.

12. prosinca 1937. godine izvršeni su izbori za zastupnike u Vrhovni Sovjet Sovjetske Unije. Od 94 milijuna birača učestvovalo je u izborima preko 91 milijun, to jest 96.8%. Od njih je za blok glasalo 89,844.000 ljudi. Svi izabrani kandidati bili su predstavnici bloka.

Sovjet Unije broji 569 zastupnika. Sovjet Narodnosti broji 574 zastupnika.

Početkom januara 1940. godine izvršeni su izbori za lokalne Sovjete u svih jedanaest republika. Od 93.547.000 izbornika učestvovalo je u izborima 92,812.000. Izabrani zastupnici »Bloka« dobili su 99.02% svih predanih gla-

sova. U mjesne Sovjete zastupnika izabrano je u svemu 1,281.008 zastupnika. Od toga bili su članovi stranke 402.000, a nečlanovi 878 hiljada. Procenat izabranih žena iznosio je 33, to znači da ih je izabrano 422.279. Naročito velik broj izabranih žena u mjesne Sovjete bio je u Azerbajdžanu, Uzbekistanu, Turkmenistanu, Tadžikistanu, Kazakstanu i Kirgiziji, — dakle u Saveznim Republikama Istoka, gdje su žene još prije kratkog vremena bile dvostruke ropkinje u odnosu prema muškarcu i u odnosu prema društvu.

28. kolovoza 1939. godine, dva dana poslije potpisa njemačko-sovjetskog nenavalnog pakta, ostvaren je sporazum između dra. Vlatka Mačeka i Dragiše Cvetkovića i uspostavljena je Banovina Hrvatska. Sa sazivom ustavotvorne skupštine, koja bi trebala da donese novi ustav na bazi pune ravnopravnosti narodâ Jugoslavije, odgodilo se do svršetka velikog evropskog rata. Sredinom travnja ove godine vlade Sovjetske Unije i Jugoslavije sporazumjele su se o potrebi uspostavljanja privrednih odnosa. Početkom svibnja sklopljen je sporazum, koji je već ratificiran. 27. lipnja uspostavljeni su redovni diplomatski odnosi.

Trgovački ugovor i uspostavljanje diplomatskih odnosa predstavljaju u svakom slučaju pojačanje položaja naše zemlje. U vrijeme kada male i srednje države Evrope nestaju takoreći kroz par dana, kada traje veliki evropski rat, koji svakog časa može da pređe u novi svjetski rat, očuvanje neutralnosti svih država koje se još nalaze van tog ratnog sukoba, postavlja se u prvi plan vanjske politike. Zato poboljšanje odnosa sa Sovj. Unijom i eventualno produbljenje tih odnosa daju našoj zemlji mogućnost da do kraja ovoga rata očuva svoju neutralnost.

Zato je posve razumljivo, da je čitava naša javnost pozdravila uspostavljanje diplomatskih odnosa sa Sovjetskom Unijom, jer Sovjetska Unija danas nastupa kao odlučujući faktor u svim važnijim problemima Balkana i Centralne Evrope, jer je ona prema svom posljednjem sporazumu sa Rumunijom postala također balkanska sila prvoga reda.

I. POGLAVLJE

RATNI KOMUNIZAM

Sklapanje Brest-Litovskog mira izazvalo je najoštriju reakciju vlada Engleske i Francuske. Vlade Antante vidjele su u tome miru olakšanje ratnog položaja Njemačke i otežanje svog položaja na zapadnoj fronti.

Zato su vlade Antantinih zemalja intervenirale na teritoriju Rusije s ciljem da se ponovno uspostavi fronta na istoku Evrope. Tako je započeo građanski rat u Rusiji.

Engleska, Francuska, Japan i Amerika iskrcale su svoje vojske na teritoriji Rusije.

Englezi i Francuzi iskrcali su se u Sjevernoj Rusiji, zauzeli Murmansk i Arhangelsk i stvorili »vladu Sjeverne Rusije«.

Japanci su iskrcali svoju vojsku u Vladivostoku i zauzeli čitavo Primorje Dalekog Istoka.

Na Sjevernom Kavkazu generali Kornilov, Aleksejev i Denikin, uz pomoć Engleza i Francuza, organizirali su svoju vojsku i podigli bunu Kozaka.

Na Donu, generali Krasnov i Mamontov, uz tajnu pomoć Njemačke, podigli su bunu donskih Kozaka i zauzeli Donsku oblast.

Na Srednjoj Volgi i u Sibiru, uz pomoć Engleske i Francuske, organizirana je u to vrijeme — sredinom 1918. godine — buna čehoslovačkog vojnog zbora. Taj zbor bio je sastavljen od bivših ratnih zarobljenika. Njima je Sovjetska Vlada omogućila da se preko Sibira vrate u domovinu.

Isto tako, u dogovoru s »Ukrajinskom Radom«, njemačka je vojska zaposjela Ukrajinu, a uz pomoć azerbajdžanskih i gruzinskih nacionalista i turske vojske okupirala je Kavkaz s Bakuom.

Na taj način Sovjetska Unija bila je otkinuta od svojih glavnih krajeva, koji su davali namirnice, sirovine i gorivo.

Nastupio je težak život. Nije bilo žita. Nije bilo mesa. Glad je počela da hara. Stanovnici Moskve i Petrograda dobivali su svakog drugog dana jednu osmušku (1/8 kg) kruha.

Tvornice nisu radile, ili skoro nisu radile: nije bilo sirovina, goriva.

Zemlja je pretvorena u vojni logor. Pristupilo se organiziranju Crvene Armije, koja je doskora, iako posve mlada i bez iskustva, potisnula generala Krasnova od Caricina i odbacila ga na Don, Denikina ograničila na maleni rajon u Sjevernom Kavkazu, dok je general Kornilov poginuo u bojevima s crvenom vojskom. Čehoslovaci su bili bačeni iz Kazana, Simbirska, Samare i potisnuti na Ural.

Bilo je jasno da su to tek prvi uspjesi, koji ne rješavaju bit stvari. Zato je počelo spremanje za dugotrajni rat i zato je rješeno da se sva pozadina, čitava zemlja, stavi u službu fronte. Sovjetska je vlada uvela ratni komunizam. Uzeta je pod strogu kontrolu ne samo krupna industrija, već i srednja i sitna industrija. Uzeta je pod kontrolu zato, da bi se sakupila sva roba masovne potrošnje i da bi se njome opskrbila vojska i selo. Uveden je monopol na trgovinu žitom. Zabranjena je trgovina žitom i ustanovljena je »prodrazvjorstka«. Ona je ustanovljena zato, da bi se omogućila evidencija svih suvišaka namirnica kod seljaka, da bi se sakupilo rezerve žita, i tako vojska i radnici opskrbili namirnicama. Uz to je uvedena opća radna obaveza za sve klase. Na obavezan fizički rad privučeno je i građanstvo, oslobađajući time jedan dio radnika za drugi, važniji rad na fronti.

Sav taj sistem ekonomskih mjera, mjera izazvanih isključivo teškim uvjetima obrane zemlje, mjera koje su imale privremeni karakter, nazivao se: ratni komunizam.

Baza koja je omogućila i olakšala te mjere, bile su ekonomske mjere, izvedene u prvoj polovici 1918. godine.

Slomljena je privredna moć građanstva. Nacionalizirane su tvornice, industrijska poduzeća, banke, željeznice, vanjska trgovina, trgovačka mornarica. Organiziran je novi državni aparat, koji se oslanjao na radničke, seljačke i vojničke Sovjete.

Glavna zadaća koja se postavila pred zemlju bila je u tome, da se povede evidencija nad svime što se proizvodi u narodnom gospodarstvu i da se uvede kontrola rashoda svih proizvoda. U zemlji su prevladavali malograđanski elementi u privredi. Milijuni sitnih gospodara u gradu i na selu nisu poznavali radnu disciplinu i nisu bili voljni da se podčine evidenciji i kontroli.

»Borba za žito jest borba za socijalizam«, — govorio je Lenjin. Bio je izdan niz dekreta, kojima su ustanovljene izuzetne mjere u pogledu namirnica i date izvanredne punomoći organima pučkog komesarijata za ishranu u pitanju kupovine žita po ustaljenim cijenama.

Dekretom od 11. VI. 1918. god. bili su stvoreni sirotinjski odbori — kombjedi. Oni su odigrali veliku ulogu u pitanju ponovne raspodjele konfiscirane zemlje i raspodjele privrednog inventara, kao i u skupljanju suvišaka namirnica i u opskrbljivanju namirnicama gradskih centara i vojske. 50 milijuna hektara zemlje prešlo je u ruke siromašnih i srednjih seljaka.

Već 25. listopada (7. studenoga) 1917 godine, kada je izbila revolucija, izdan je dekret o zemlji, kojim je sva vlastelinska svojina na zemlju ukinuta bez ikakvog otkupa, i seljaci su time dobili više od 150 milijuna desjatina zemlje.

Seljaci su osim toga oslobođeni od plaćanja arende vlasteli u iznosu od nekih 500 milijuna rubalja godišnje.

Pod kraj 1918. godine nastupio je slom Njemačke. Njezine su se trupe počele povlačiti sa Kavkaza i iz Ukrajine. Sovjetska Unija anulirala je brestski mir, obustavila plaćanje ratne štete i ušla u borbu protiv njemačkih okupatorskih snaga na teritoriji Estonije, Litve, Letonije, Bjelorusije, Ukrajine i Transkavkaza.

Po sklopljenom miru u Versaillesu, sile Antante bacile su sve svoje snage na Rusiju. One su dovele svoju mornaricu u Crno more. Iskrcale su vojsku u Odesi i Zakavkazu i objavile blokadu Rusije. Zaposjele su sve morske i druge prometne puteve, i tako otrgnule Rusiju od vanjskog svijeta.

Istovremeno s tim naporima Antantinih zemalja oživljavaju i napori potisnutih carskih generala.

U proljeće 1919. Kolčak je s velikom vojskom došao do Volge. U ljeto 1919. general Judenič, uz izdašnu pomoć Antante, počeo je na sjeverozapadu ozbiljno ugrožavati Petrograd. No i njega i Kolčaka zadesio je doskora poraz. Dok je Denikin bio bačen u Estoniju, Kolčak je doživio potpuni slom i bio strijeljan u Irkutsku.

Preostao je još general Denikin, koji je svoj glavni pohod započeo u ljeto 1919. U listopadu iste godine doživio je i on slom. Bilo je to pod Orlom i Voronježom, po planu koji je izveo sam Staljin.

Vojni zbor Judeniča doživio je pod kraj 1919. god. svoj konačni slom. Ubrzo zatim, u siječnju 1920. godine, Engleska, Francuska i Italija obustavile su blokadu.

Građanski rat samim tim nije bio još završen. Zemlja je ušla u potpuno privredno rasulo. Tvornice su bile dijelom porušene, dijelom zaustavljene u radu, zbog pomanjkanja radne snage, koja je bila u rovovima, na frontama diljem prostrane zemlje. Od jednog milijuna vojnika početkom 1918. godine, Crvena Armija brojila je sada već pet milijuna vojnika. Rat je stupio u svoju konačnu fazu. Prijetila je opasnost od Pilsudskog i Wrangela na zapadu i Japana na Dalekom Istoku.

Poljaci, potpomognuti od Antante, htjeli su pod svaku cijenu da ostvare veliku poljsku državu »od mora do mora«, to jest, od Danziga do Crnog mora. U travnju 1920. godine prodrla je poljska vojska u Ukrajinu i zauzela Kijev. Istovremeno je prešao u navalu i Wrangel, koji je počeo ugrožavati Donecki basen.

Doskora je u protunapadu Pilsudski izbačen iz Ukrajine i Bjelorusije. U svojoj ofanzivi Crvena je Armija došla do Lavova i Varšave. Radi neorganiziranog napredovanja — krivicom Trockog i Tuhačevskog — dogodilo se »čudo na Visli«, i ruska vojska je morala uzmaknuti. Za par dana zadržano je napredovanje Poljaka, i prije ponovne ofanzive primljen je prijedlog Poljaka za mir. Mir je sklopljen u Rigi 20. listopada 1920. godine.

Umalo zatim likvidiran je i Wrangel. U studenom 1920. godine osvojen je Perekop — tvrđava na Krimu —, a ostatak Wrangelovih trupa spasila je mornarica Antantinih zemalja.

1922. godine likvidirana je intervencija Japana na Dalekom Istoku.

1920. godine privredna situacija u zemlji bila je više nego teška. Čitava proizvodnja, u odnosu prema proizvodnji 1913. godine, pala je na 20%. Poljoprivredna proizvodnja pala je na 50%. Produkcija mineralnog goriva i produkcija metala gotovo je potpunoma uništena. Brojčana snaga proletarijata, u odnosu prema predratnom periodu, pala je na 60%, radnička nadnica na 50%. Saobraćajni putevi služili su gotovo isključivo u vojničke svrhe, dok je saobraćaj između raznih privrednih područja bio u temelju uništen. Tržište je bilo likvidirano, novčarstvo uništeno.

Čitava produkcija velike industrije, ako je računamo u milijardama rubalja, pala je od 10.3 godine 1913. na 1.4 godine 1920.

Ugljena industrija, koja je davala 1913. godine 29.1 milijun tona, 1920. godine davala je svega 8.6 milijuna tona.

Industrija petroleja (s plinom), koja je davala 1912. godine 9.2 milijuna tona, pala je 1920. godine na 3.8 milijuna tona.

Produkcija električne energije iznosila je 1913. godine 1.9 milijarda kilowat sati, 1921. godine ona je iznosila svega 0.5 milijarda kilowat sati.

Proizvodnja livenog željeza, koja je iznosila 1913. godine 4.2 milijuna tona, pala je 1920. godine na svega 0.1 milijun tona.

Cjelokupna proizvodnja ove privrede spala je sa 12.6 milijarda rubalja 1913. godine, na 5.8 milijarda rubalja 1920. godine.

Od 58.5 hiljada kilometara željezničkih pruga, koliko ih je bilo 1913. godine, do 1920. godine razoreno je više od 22.000 kilometara pruge, dok je 65% lokomotiva i 20% vagona bilo onesposobljeno za bilo kakav promet.

Broj goveda smanjio se za više od 20%, svinja za 30%, ovaca za 50%. Isto tako poraznu sliku daju razne kulture industrijskih biljaka.

Cjelokupna proizvodnja poljoprivrede u 1920. godini iznosila je tek oko polovinu predratne. A predratni nivo bio je nivo siromašnog sela carske Rusije. Uz to je u mnogim kra-

jevima 1920. godine bila nerodica. Seljačko gospodarstvo bilo je u teškom položaju.

Još je gori bio položaj industrije, koja je bila sva u rasulu. Proizvodnja krupne industrije 1920. godine bila je skoro sedam puta manja od predratne. Većina poduzeća i tvornica je stajalo. Rudnici i ugljenokopi bili su porušeni ili potopljeni. U osobito teškom stanju nalazila se metalurgija. U čitavoj 1921. godini izliveno je svega 116.3 tisuća tona željeza, to jest oko 3% predratne proizvodnje livenog željeza. Nije bilo goriva. Promet je bio razrušen. Rezerve metala i manufakture u zemlji bile su skoro potpuno iscrpljene. U zemlji se osjećala jaka nestašica najpotrebnijih stvari: žita, masti, mesa, obuće, šibica, soli, petroleja, sapuna.

Dok je trajao rat, narod se pomirio s tim nedostatcima i nestašicom, a katkada ih čak nije ni primjećivao. Ali kad je rat prestao, ljudi nisu mogli više trpjeti nedostatke i nestašicu i počeli su zahtijevati da ih se smjesta ukloni.

Pojavilo se nezadovoljstvo među seljacima, koji su kroz čitav period građanskog rata bili u savezu s radnicima. Taj se savez održavao na poznatoj osnovi: seljak je dobivao od Sovjetske vlasti zemlju i zaštitu od vlastele i seoskih bogataša, kulaka, a radnici su dobivali od seljaštva živežne namirnice na osnovu »prodrazvjorstke«.

Sada ta osnova nije više bila dovoljna.

Sovjetska vlada bila je primorana oduzimati od seljaka na osnovu »prodrazvjorstke« sve suviške za potrebe obrane zemlje. Pobjeda u građanskom ratu bila bi nemoguća bez »prodrazvjorstke«, bez politike ratnog komunizma. Tu politiku nametnuo je građanski rat i intervencija. Dok je trajao rat, seljaštvo se nije bunilo protiv »prodrazvjorstke«, i nije primjećivalo nestašicu robe. Ali kada se rat završio i opasnost povratka vlastele minula, seljak je počeo izražavati svoje nezadovoljstvo radi oduzimanja svih suvišaka, radi »prodrazvjorstke« i tražio je da ga se snabdijeva dovoljnim količinama robe.

Čitav sistem ratnog komunizma, kako je rekao Lenjin, došao je u sukob s interesima seljaštva.

Spontano nezadovoljstvo zahvatilo je i radničku klasu. Ogromno gospodarsko rasulo prisililo je radnike da se počnu

baviti sitnim obrtom i da torbare. Radnička se klasa drobila. Jedan dio radnika odlazio je čak na selo. On se deplasirao.

Pred zemlju se postavljao novi veliki privredni problem, koji bi odgovarao novoj situaciji.

Čvrsti režim ratnog komunizma, stvoren u situaciji rata i blokade, bio je završen i trebalo je pristupiti obnovi zemlje.

»Prodrazvjorstka« je zamijenjena porezom u naturi, i tako je seljacima omogućeno da iskoriste veći dio suviška svoje proizvodnje po svom vlastitom nahođenju.

Pristupilo se politici NEP-a.

II. POGLAVLJE

NOVA EKONOMSKA POLITIKA I OBNOVA ZEMLJE

Postalo je jasno da, poslije likvidacije rata i prelaza na mirnu gospodarsku izgradnju, nema razloga ostati kod krutog režima ratnog komunizma, koji je stvoren u situaciji rata i blokade.

Postalo je jasno da je otpala prijeka potreba daljnjeg održanja »prodrazvjorstke« i da ju treba zamijeniti porezom u naturi, da bi seljaci mogli iskoristiti veći dio suviška svoje proizvodnje po svom nahođenju. Bilo je jasno da će takva mjera omogućiti oživljavanje poljoprivrede i proširenje proizvodnje žitarica i tehničkih kultura, potrebnih za razvitak industrije, da oživi promet robe, da se poboljša snabdijevanje gradova, da se stvori nova gospodarska osnova: savez radnika i seljaka.

Postalo je jasno da je obnova industrije najpreči zadatak, ali istovremeno i to, da se industrija ne može oživjeti, a da se u taj posao ne uvuče čitava radnička klasa i njezini sindikati, i to ne putem vojnih naredaba, kao što se radilo na fronti, već putem uvjeravanja. Sindikati su tako postali škole upravljanja, škole gospodarenja, škole socijalizma.

Tako je u ožujku 1921. godine stvorena odluka o prelazu od »prodrazvjorstke« na porez u naturi, na Novu Ekonomsku Politiku.

Porez u naturi bio je manji od »prodrazvjorstke«. Seljak je slobodno raspolagao svima suvišcima, koji su preostajali iza plaćanja poreza u naturi. On je mogao taj svoj višak prodavati.

Slobodna trgovina dovela je u početku do stanovitog oživljavanja kapitalizma u zemlji. Dopuštena je privatna trgovina. Privatni poduzetnici počeli su otvarati svoja sitna podu-

zeća. Sloboda robnog prometa probudila je privrednu zainteresiranost kod seljaka. Ona je povećala proizvodnost njegova rada. Ona je dovela do brzog poleta poljoprivrede.

Na toj osnovi počela se obnavljati državna industrija. Ona je počela potiskivati privatni kapital, a kad se nakupilo snage i sredstava, počela se ostvarivati snažna industrijska osnova socijalizma. To je bila baza skore odlučne ofanzive, kojoj je bio cilj socijalizacija produkcije.

Ratni komunizam bio je pokušaj, da se u naletu osvoje pozicije privatnog kapitala u gradu i na selu. U tom naletu pošlo se predaleko, i zato se počelo pomalo odstupati, da bi se učrvstila veza s pozadinom, s čitavom zemljom.

Lenjin je govorio, da se u ekonomskom nastupanju zašlo suviše daleko i da se pri tom nije osigurala dovoljno jaka baza. Zato je neophodno potrebno bilo privremeno odstupanje u osiguranu pozadinu.

Već prva godina Nove Ekonomske Politike pokazala je njenu ispravnost. Prelaz na Novu Ekonomsku Politiku učvrstio je situaciju u zemlji.

Sovjetska vlada očuvala je u svojim rukama sve osnovne položaje u narodnom gospodarstvu: krupnu industriju, promet, banke, zemlju, unutrašnju trgovinu, vanjsku trgovinu.

Poljoprivreda je za kratko vrijeme krenula naprijed. Industrija i promet postigli su svoje prve uspjehe. Počeo je lagani, ali siguran, gospodarski porast.

Da bi slika privrednog položaja Sovjetske Unije u to vrijeme bila što jasnija, donosimo podatke o cjelokupnoj brutto produkciji nacionalne privrede Sovjetske Unije, u milijardama rubalja.

Cjelokupna industrija davala je 1913. godine 8.43 milijarda rubalja; 1914. — 8.43; 1915. — 8.66; 1916. — 9.22; 1917. — 6.38; 1918. — 3.66; 1919. — 1.95; 1920. — 1,72; 1920./1921. — 2.08; 1921./1922. — 2.54, da se početkom prve Pjatiljetke uspne na 10.08 milijarda rubalja.

Od toga tvornička industrija davala je: 1913. — 6.39; 1914. — 6.43; 1915. — 7.06; 1916. — 7.42; 1917. — 4.78; 1918. — 2.16; 1919. — 0.95; 1920. — 0.82; 1920./21. — 1.01; 1921./22. — 1.44, da se do početka prve Pjatiljetke uspne na 8.14 milijarda rubalja.

Cjelokupna poljoprivreda davala je: 1913. godine 11.61; 1914. — 11.36; 1915. — 11.75; 1916. — 11.50; 1917. — 10.72; 1918. — 10.62; 1919. — 8.86; 1920. — 8.00; 1920./1921. — 7.42; 1921./1922. — 6.31; 1922./1923. — 8.54, da početkom prve Pjatiljetke dosegne cifru od 12.26 milijarda rubalja.

To znači da je čitava produkcija u zemlji iznosila: 1913. godine 20.04; 1914. — 19.79; 1915. — 20.41; 1916. — 20.72; 1917. — 17.10; 1918. — 14.28; 1919. — 10.81; 1920. — 9.72; 1920./21. — 9.50; 1921./22. — 8.85; 1922./23. — 11.87, da početkom prve Pjatiljetke 1927./1928. godine dosegne cifru od 22.34 milijarde rubalja, to jest 115.5% predratne produkcije carske Rusije.

U ožujku 1922. godine Lenjin je podvukao:

»Odstupali smo godinu dana. Treba sada da kažemo: dosta! Cilj koji smo odstupanjem htjeli da postignemo, postignut je. Taj se period završava, ili je završen. Sada se postavlja drugi cilj — pregrupiranje sila.«

Trebalo je sačuvati vezu radničke klase i seljaštva, vezu socijalističke industrije i seljačke ekonomije pomoću svestranog razvitka robnog prometa između grada i sela.

Trgovina je u to vrijeme bila glavni i najvažniji problem. Dok se trgovina nije razvila, nije bilo moguće razvijanje robne proizvodnje, nije bilo moguće podići poljoprivredu i industriju iz rasula.

Trgovina je u to vrijeme bila slaba. Nije se našlo načina efikasno se suprotstaviti privatnim trgovcima — nepmanima. Oni su iskoristili privremenu slabost sovjetske trgovine. Oni su uzeli u svoje ruke trgovinu manufakture i druge sitne robe. Problem organizacije državne i zadružne trgovine dobio je samim time na svojoj važnosti.

1922. godina bila je prekretnica u Novoj Ekonomskoj Politici. Uspjelo je likvidirati posljedice loše ljetine. Brzo se uspostavila poljoprivreda. Željeznice su bolje proradile. Bio je sve veći broj tvornica i industrijskih poduzeća. Tvornice su počele novim radom.

U prosincu 1922. godine ostvaren je Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika. On je stvoren na osnovi dobre volje nacija, na osnovi njihove ravnopravnosti, s pravom da svaka

od njih slobodno istupi iz Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Razvoj poljoprivrede u Sovjetskoj Uniji išao je putem uvlačenja seljaka u socijalističku izgradnju, putem zadruga, u početku u oblasti prodaje, a kasnije u oblasti proizvodnje poljoprivrednih proizvoda.

Već prve godine obnove narodnog gospodarstva dale su očite rezultate. 1924. godine polet se opažao u svim oblastima privrede. Zasijana površina znatno se povećala u odnosu prema 1921. godini. Rasla je i razvijala se socijalistička industrija. Znatno je porastao broj radnika, povećale su se nadnice. Život naroda postao je lakši i bolji.

To još ne znači da industrija nije bila u zastoju u odnosu prema predratnom nivou. Njezin razvitak, iako znatan, još uvijek je zaostajao za potrebama zemlje. Osim toga, koncem 1923. godine bilo je oko milijun nezaposlenih. Sporo razvijanje nacionalne privrede nije dopuštalo da se odstrani nezaposlenost.

Mnogo je tome pridonosila šarena slika privrede Sovjetske Unije u periodu Nove Ekonomske Politike.

Na selu je prevladavala primitivna naturalna proizvodnja, u kojoj je seljak podmirivao sam svoje potrebe. U gradu su mali obrtnici predstavljali sitnu robnu proizvodnju, a mali i srednji poduzetnici i industrijalci, jednako u gradu kao i na selu seoski bogataši — kulaci, privatnu kapitalističku proizvodnju. Državna kapitalistička privreda razvijala se pod kontrolom države. Ona je obuhvatala poduzeća s koncesijama domaćih i stranih kapitalista. U njima je država imala svog udjela. I konačno socijalističku privredu predstavljala su velika industrijska poduzeća, banke, rudnici, promet, i konačno sovhozi i kolhozi, koji su bili u začetku.

Trgovina je bila još uvijek ukočena u svome razvitku radi previsokih cijena gradskih proizvoda, koje su nametnuli zemlji nepmani i njihovi elementi u državnim trgovačkim organizacijama.

Poduzete su mjere za likvidaciju krize prodaje. Snižene su cijene predmeta široke potrošnje. Provedena je novčana reforma. Stabilizirana je valuta. Uveden je červonec. Osigurana je redovna isplata radničkih nadnica. Određene su mjere

80-ti stupanj sjeverne širine

Pejzaž sa Kavkaza — Pustinja Kara-Kum (Centralna Azija)

za pospješenje razvitka trgovine, putem sovjetskih i zadružnih ustanova, i istovremeno potiskivanje iz trgovine privatnih lica i spekulanata.

21. siječnja 1924. godine umro je u Gorkom, u blizini Moskve, Lenjin.

U svibnju 1924. godine osnovan je Narodni Komesarijat Unutrašnje Trgovine. On je imao zadatak da istisne privatni kapital iz trgovine, da se poveća jeftin kredit seljaštvu od strane države i da se lihvar istisne iz sela.

Iste godine pristupilo se ozbiljnim naporima za stupanje širokih slojeva seljaštva u zadruge — kolhoze.

Napredak narodnog gospodarstva bio je svakim danom sve očitiji. 1924.—25. godine poljoprivreda se već približavala svom predratnom nivou. Ona je dostigla 87% svog predratnog stanja. Krupna industrija Sovjetske Unije uznapredovala je isto tako. Ona je davala 1925. godine oko 3/4 predratne industrijske proizvodnje. 1924.—25. godine Sovjetska Unija uložila je u izgradnju 385 milijuna rubalja. Uspješno se uz to počeo ispunjavati plan elektrifikacije zemlje. 1925. godine prestignut je predratni nivo u proizvodnji električne energije. Dok je 1913. godine carska Rusija proizvodila dvije milijarde kilowat sati električne energije, Sovjetska Unija proizvodila je 1925. godine tri milijarde kilowat sati.

Investicije u industriji rasle su naglo iz godine u godinu. Godine 1923.—24. bilo je investirano u industriju 245.3 milijuna červonaca; godine 1924.—25. investirano je 410.0 milijuna červonaca; god. 1925.—26. 872 milijuna červonaca.

Privredni polet donio je sa sobom daljnje poboljšanje položaja širokih narodnih slojeva u Sovjetskoj Uniji. Porast radnika kretao se brzim tempom. Besposlice uopće nije bilo. Povećala se nadnica. Podigla se proizvodnost rada. Znatno se poboljšao materijalni položaj seljaka. 1924.—25. godine Sovjetska Unija dala je 290 milijuna rubalja kao pomoć siromašnom seljaštvu.

U industriji dobila je svoje naročito značenje borba između socijalističkog i kapitalističkog sektora. 1923.—24. god. privatni kapitalistički sektor iznosio je 23.7%; 1924.—25. god. 19%; 1926.—27. god. 14%; prije početka prve Pjatiljetke on je iznosio 1927.—28. god. 13.1%.

U trgovini 1924. godine privatni je kapital sudjelovao sa 50%; 1924.—25. sa 42.5%; 1926.—27. sa 38.9%, a 1928. god., dakle prije početka prve Pjatiljetke on je sudjelovao sa svega 22%.

Obnova nacionalne privrede približavala se svome kraju. Ali to nije bilo dosta. Jednostavna obnova nacionalne privrede, prosto dostizanje predratnog nivoa, nije bilo nikakvo trajno rješenje za Sovjetsku Uniju. Predratni nivo — bio je nivo jedne zaostale agrarne zemlje. Trebalo je poći dalje.

III. POGLAVLJE

INDUSTRIJALIZACIJA ZEMLJE

U periodu obnove zadatak je bio: oživjeti poljoprivredu. Trebalo je dobiti sirovine, živežne namirnice, staviti u pokret i konsolidirati industriju. Trebalo je obnoviti tvornice i industrijska poduzeća.

Sovjetska Unija relativno je lako izvršila taj zadatak. Međutim, izvršenje tog zadatka nije zadovoljavalo iz tri razloga.

Prvo, period obnove imao je posla sa starim tvornicama i industrijskim poduzećima, s njihovom starom, zaostalom tehnikom, koja je uskoro mogla biti izbaćena iz upotrebe. Zadatak je bio u tome, da se one preurede na bazi nove tehnike.

Drugo, period obnove je imao posla s industrijom, čija je baza bila suviše slaba. Nije bilo tvornica za izradbu strojeva. One su zemlji bile apsolutno potrebne, njih nije bilo, a trebalo ih je izgraditi. Zadatak se sastojao u tome, da se izgrade takve tvornice i da ih se snabdije savremenom tehnikom.

Treće, period obnove imao je posla pretežno s lakom industrijom. Uspješni razvitak lake industrije doskora je bio ukočen slabostima teške industrije. Zadatak je bio: prenijeti težište na izgradnju teške industrije.

Krajem 1927. godine industrija i poljoprivreda, zajedno sa šumarstvom i ribolovom u cjelini, dostigli su i prestigli predratni nivo. Udio industrije u nacionalnoj privredi dostigao je 42%, što je odgovaralo predratnom nivou industrije u carskoj Rusiji.

1926.—27. godine bila je uložena u industriju 1 milijarda rubalja, kroz tri godine uložilo se već oko 5 milijarda rubalja.

Dinamika nacionalne privrede Sovjetske Unije najbolje se vidi iz slijedećih brojeva:

I. Elektrifikacija:	apsolutni brojevi 1913.	27./28.	28./29.	u % prema 1913. 27./28.	28./29.
Proizvodnja struje mil. kw.	1945	5050	6600	256.6	393.3
Od toga velike centrale .	960	1870	2415	271.0	350.0
II. Goriva:					
Kameni ugljen . mil. t.	28.9	35.4	41.4	122.5	142.2
Nafta . . . . mil. t.	9.3	11.7	13.2	125.8	141.9
Treset . . . . mil. t.	1.6	6.9	7.7	446.2	500.3
III. Izrada strojeva:					
Motori na izgar. 1000 ks.	26.5	107.9	150.0	403.4	565.0
Poljoprivr. strojevi mil. r.	67.0	125.0	162.0	186.6	241.8
IV. Rude i metal:					
Željezna rudača . mil. t.	9.2	5.7	7.1	61.9	76.8
Sirovo željezo . mil. t.	4.2	3.3	4.1	79.1	97.6
V. Kemijska industrija:					
Soda . . . . 1000 t.	154	205	249	133.1	161.7
Superfosfat . . 1000 t.	55	150	261	272.7	474.5
VI. Sredstva potrošnje:					
Žito . . . . . mil. t.	81.6	73.1	74.5	89.5	91.3
Pamuk . . . 1000 t.	744	718	861	96.6	115.7
Lan . . . . 1000 t.	454	248	346	54.6	76.2
Šećerna repa . mil. t.	10.9	10.1	10.6	92.7	97.2

Još bržim tempom rasla je krupna industrija, koja je prve godine poslije perioda obnove dala povećanje u odnosu prema prošloj godini za 18%. To je bila rekordna cifra porasta.

Sasvim drugu sliku pokazivala je poljoprivredna proizvodnja, naročito proizvodnja žitarica. Poljoprivreda u cjelini nadmašila je predratni nivo, ali brutto proizvodnja njene glavne grane — proizvodnje žitarica — iznosila je samo 91% predratnog nivoa. Dio proizvodnje žita, namijenjen za prodaju

u gradovima, jedva je iznosio 37% predratnog nivoa žitarica određenih za prodaju. Svi su znaci uz to govorili da će proizvodnja žita za prodaju i dalje padati.

Razlog je bio: rasparčavanje krupnih gospodarstava na selu. Takva gospodarstva proizvodila su za prodaju. Ona su se sada raspadala na sitna gospodarstva, od sitnih na sićušna. To je otpočelo 1918. godine i trajalo dalje. Sitna gospodarstva postajala su polunaturalna gospodarstva, sposobna da daju samo minimum žita za prodaju, tako da su takva gospodarstva, koja su u periodu 1927. godine proizvodila nešto manje nego gospodarstva prije rata, sada mogla prodavati tek nešto preko trećine žita kojeg su prodavala predratna gospodarstva.

To je bila stvarna kriza poljoprivrede, kriza za kojom je morala nastupiti kriza stočarstva.

Jedini izlaz bio je prelaz od sitnih i sićušnih gospodarstava na krupnu proizvodnju, sposobnu da pusti u rad traktore i poljoprivredne strojeve, i tako podigne za nekoliko puta robnu proizvodnju žitnog gospodarstva. Prešlo se na krupna socijalistička gospodarstva, na kolhoze, sposobne da iskoriste traktore i druge savremene strojeve za brzi polet žitnog gospodarstva i njegove proizvodnje.

Prije svega pada u oči nagli razvitak energetskih baza i izgradnje strojeva. 1927.—28. god. produkcija ugljena dosegla je 122.5% u odnosu prema predratnom periodu, nafta 125%, treset 446.2%, električna struja 259.6%, motori na izgaranje 403% i proizvodnja poljoprivrednih strojeva 187%.

Drugi važni momenat, značajan za daljnju industrijalizaciju zemlje jeste zaostajanje talioničke i metalurgijske industrije iza predratnog nivoa. 1927.—28. godine dobiveno je 61.9% željezne rudače, 34% proizvodnje manganove rudače, 79% sirovog željeza, 93.5% proizvodnje Martinovog čelika i valjanog željeza.

Treća grupa problema odnosi se na proizvodnju sredstava potrošnje, koja je u najvažnijim granama prešla predratni nivo. Ona uza sve to nije toliko porasla, da bi zadovoljila najosnovnije potrebe stanovništva. 1927.—28. godine ona je dala 122% produkcije pamučnih tkanina, 102% vunenih tkanina, 104% mljevenog šećera, 116% soli, 132% kaljača, i t. d.

Četvrtu grupu predstavljaju razne tehničke kulture. Čitava zasijana površina tehničkih kultura dosegla je 1927.—28. godine 133% u odnosu prema 1913. godini, ali izdašnost tehničkih kultura je pala.

Proizvodnja žita je međutim ostala u zastoju. 1927.—28. godine ona je dosegla 94.8% zasijane površine žita, a brutto produkcija žita iznosila je 89—96% srednje proizvodnje iz petgodišnjeg razdoblja od 1909.—1913. godine.

Cjelokupno proširenje željezničke mreže u 1927.—28. god. iznosilo je 30% u odnosu prema 1913. godini. U istoj godini prevezle su željeznice 114% tereta u odnosu prema 1913. god.

Radničke nadnice povišene su za 22.5%, a produktivnost rada za 15%.

S uspjehom je izvršena još u periodu obnove novčana reforma i stvorena stabilna valuta.

1927.—28. god. iznosio je eksport robe u bilanci vanjske trgovine blizu 800 milijuna rubalja, što je predstavljalo 60% predratnog eksporta zemlje.

U skladu s jačanjem materijalne proizvodnje i produktivnosti rada, narodni dohodak dosegao je 105 procenata svoje predratne razine. On je pokazivao u posljednjem periodu godišnji prirast od 10%. Izgradnja zemlje na putu industrijalizacije pokazala je rezultate koji su očevidni iz slijedećih indeksnih brojeva:

	1924./25.	1927./28.
1. Udio industrije u netto proizvodnji narodnog gospodarstva	25.9	31.6
2. Udio osnovnog kapitala industrije u sveukupnom osnovnom kapitalu narodnog gospodarstva	13.5	14.0
3. Udio netto proizvodnje podruštvljenog sektora u cijelom narodnom gospodarstvu	40.8	51.0
4. Udio osnovnog kapitala podruštvljenog sektora u cijelom osnovnom kapitalu	50.2	52.8
5. Udio podruštvljenog sektora u sveukupnom prometu robe	72.6	86.1

U čitavoj Sovjetskoj Uniji vršila se golema izgradnja industrije. Otpočelo se izgradnjom Dnjeprogresa. U Donbazu se pristupilo izgradnji Kramatorske i Gorlovske tvornice, pristupilo se rekonstrukciji Luganske tvornice lokomotiva. Ponikli su novi ugljenokopi i nove visoke peći. Na Uralu su se počeli graditi Uralmašstroj, Bereznikovski i Solikamski kemijski kombinati. Otpočeta je izgradnja Magnitogorskog metalurgijskog kombinata. Započeta je izgradnja velikih tvornica automobila u Moskvi i Gorkom. Počela je izgradnja orijaških tvornica traktora, kombajna, poljoprivrednih strojeva u Rostovu na Donu. Proširena je druga ugljena baza Sovjetske Unije — Kuzbaz. Ogromna tvornica traktora sagrađena je u roku od 11 mjeseci u Staljingradu.

Na selu se također uskoro razvio masovni kolhoski pokret, koji se naročito pojavio koncem 1929. godine.

1928. godine zasijana površina kolhoza iznosila je 1390 tisuća hektara površine, 1929. — 4262 tisuće hektara.

U travnju 1929. godine primljena je optimalna varijanta prve Pjatiljetke.

Prema petgodišnjem planu, razmjer kapitalnih investicija u narodnom gospodarstvu za 1928.—1933. god. bio je određen na 64.6 milijarda rubalja. Od toga se u industriju, zajedno sa elektrifikacijom, namjeravalo uložiti 19.5 milijarda rubalja, u saobraćaj — 10 milijarda, u poljoprivredu 23.2 milijarde rubalja.

»Osnovni zadatak Pjatiljetke sastojao se u tome, da se stvori u našoj zemlji takova industrija, koja bi bila kadra da preoruža i reorganizira ne samo industriju u cjelini, nego i saobraćaj, i poljoprivredu, na bazi socijalizma.« (Staljin)

IV. POGLAVLJE

PRVA PJATILJETKA

I. O PLANSKOM GOSPODARSTVU

Plansko gospodarstvo u Sovjetskoj Uniji ne počinje 1929. god. s prvim petgodišnjim planom, kao što se to obično misli. Plansko gospodarstvo Sovjetske Unije ima svoju historiju još od perioda ratnog komunizma.

U danima građanskog rata, u danima intervencije i blokade, u danima kada je nivo industrije prema predratnom stanju pao na 20%, kada je poljoprivreda iznosila 50% svoje predratne proizvodnje, kada se ugljenokopi gotovo nisu ni eksploatirali, kada su bile uništene saobraćajne veze između raznih privrednih područja, na inicijativu Lenjina postavljen je prvi plan. To je bio desetgodišnji plan elektrifikacije zemlje. To je bio prvi plan narodnogospodarske izgradnje Sovjetske Unije.

U momentu kada je zemlja jedva stupila na kolotečine mirne privredne izgradnje, postavljen je Lenjinov plan elektrifikacije, plan podizanja 30 velikih električnih centrala. Plan elektrifikacije nije označavao u periodu svog postavljanja ništa drugo nego samo plan elektrifikacije. Ali on je doskora postao solidna baza privrednog i tehničkog napretka na putu socijalističke izgradnje Sovjetske Unije.

Izgrađen je čitav niz ogromnih državnih električnih centrala. Volhovstroj u blizini Lenjingrada, Šatura i Kašira u blizini Moskve, Semovšalis kraj Tiflisa, Balahna kraj Nižnji Novgoroda (danas Gorki), Sterovka u Doneckom basenu, i mnogo drugih.

Čitav niz još snažnih električnih centrala našao se u izgradnji u toku izvođenja industrijalizacije zemlje. Dnjepro-

stroj u Ukrajini sa 650.000 K. S., Svirstroj kraj Lenjingrada sa 150.000 K. S., Bobriki kraj Moskve sa 200.000 K. S. Izgrađene su osim toga mnogobrojne druge manje i veće električne centrale po svim privrednim rajonima zemlje.

Zato su uvedene kontrolne cifre narodnog gospodarstva. Te kontrolne cifre predstavljale su prvi oblik narodnogospodarskih planova. Nakon ustanovljenja opsega žetve, one su izrađivane svake jeseni za predstojeću godinu. Kontrolne cifre postavljene su prvi puta za privrednu godinu 1925.—26. One su od tada ušle u sistem privrednog planskog rada, zauzimale sve snažniju poziciju u javnom mišljenju zemlje i odigravale sve značajniju ulogu u izradbi planskih prognoza i planskog upravljanja narodnogospodarske izgradnje Sovjetske Unije.

Šta su to kontrolne cifre? U kontrolnim ciframa postavljaju se za jednu određenu godinu unaprijed određeni zadatci za razvitak najvažnijih grana proizvodnje državne industrije, znanstveno se ocjenjuje mogući iznos žetve pojedinih poljoprivrednih proizvoda, podjeljuju utvrđeni zadatci za ostvarenje državne i zadružne proizvodnje žita i poljoprivrednih sirovina, ocrtavaju planovi za proširenje zasijane površine i jačanje prihoda poljoprivrede kod određenih planova njene opskrbe strojevima i mineralnim gnojivom. Kontrolne cifre određuju politiku cijena i visinu poljoprivrednih i industrijskih cijena državnih i zadružnih organizacija, daju opseg eksporta i importa, kao i minimalni saldo trgovačke bilance. One određuju visinu radničkih nadnica, kao i plaća državnih namještenika, mjere prihoda i rashoda u državnom budžetu, najvišu granicu emisije novčanica, dohotke državne industrije, saobraćaja i banaka, politiku novčanog kursa. Konačno kontrolne cifre određuju opseg investicija u industriji, saobraćaju, poljoprivredi, izgradnji stanova, kao i u općinskim upravama. Drugim riječima, kontrolne cifre su prva i provizorna gruba bilanca proširene reprodukcije u narodnom gospodarstvu Sovjetske Unije.

Kontrolne su cifre prošle svoj određeni razvoj u toku četiri godine, pred prvu Pjatiljetku. Ovaj razvoj označava u početku kontrolne cifre kao jednu opću narodnogospodarsku orjentaciju za buduću godinu. One kasnije označavaju jedan

utvrđeni godišnji plan. Ovaj plan odobrava Vlada i njemu su podvrgnuti svi pojedinačni planovi, prema njihovoj važnosti.

U godinama 1925.—26. i 1926.—27. kontrolne cifre bile su opće narodnogospodarske tabele za orjentaciju zemlje u njenoj izgradnji. One su tada bile uzete od Vlade na znanje, dok su pojedinačni privredni planovi (industrijski plan, plan vanjske trgovine, plan nabavke živežnih namirnica i sirovina, i t. d.) trebali samo njeno odobrenje. Prvi put 1927.—28. god., godine završetka perioda izgradnje, bilo je moguće, zahvaljujući vodećoj ulozi društvenog sektora privrede i oslanjajući se na opće iskustvo dotadanjeg planskog rada, napraviti veleki korak u pravcu pretvaranja kontrolnih cifara u jedan narodnogospodarski plan. Vlada je potvrdila glavne elemente i granične brojke kontrolnih cifara i uzela ih za podlogu opće gospodarske izgradnje zemlje. 1928.—29. god. učvrstila se još više uloga i značenje kontrolnih cifara. One su se prvi put spojile u jedan plan, koji je bio usmjeren u pravcu razvitka ne samo pojedinih privrednih područja, nego u plan izgradnje nacionalne privrede čitave zemlje.

Karakteristično je da su kontrolne cifre u dosadašnjem svom razvitku redovno omalovažavale mogućnosti državne industrije i da je stvarno podizanje industrijske proizvodnje bitno prekoračilo u planu sadržane zadatke. U poljoprivredi nasuprot ostala je realnost uvijek nešto iza tih zadataka, što se ne objašnjava teškoćama i nesavršenošću prognoza na tom području, već čitavim nizom prirodnih pojava, koje nepovoljno utječu na poljoprivrednu proizvodnju. Na području saobraćaja, na području državnog budžeta, na području investicija kapitala, na području vanjske trgovine, kao i na mnogim drugim privrednim područjima kontrolne su cifre uvijek odražavale stvarnost.

Kad se govori o petgodišnjim planovima, redovno se postavlja pitanje: zašto su upravo potrebni petgodišnji planovi? Kako je poznato radovi za Pjatiljetku počeli su znatno ranije nego što ih se počelo izvoditi. XVI Kongres stranke i V. Kongres Sovjeta znače datume, od kojih datiraju petgodišnji planovi. Potreba jednog dugoročnog perspektivnog plana bila je tim aktuelnija, što je period izgradnje prilazio svome kraju i što je Sovjetska Unija na širokom frontu stupila u period

nove izgradnje u sve većem i većem opsegu. Nova velika postrojenja (električne centrale, tvornice i industrijska poduzeća u gradu, sovhozi i kolhozi na selu), čije je podizanje zahtijevalo privredno stanje zemlje, veliki privredni i kulturni polet zemlje nije se mogao više projektirati u okviru godišnjih kontrolnih cifara. Pred Sovjetskom Unijom, koja je prekoračila predratni nivo, postavljen je u čitavom svom historijskom značenju problem stvaranja generalne linije gospodarskog razvitka zemlje.

Petgodišnji plan razvitka proizvodnih snaga Sovjetske Unije, koji teži za energičnom industrijalizacijom i konsekventnim jačanjem socijalističkih elemenata Sovjetske Unije, proizlazi iz velikog zadatka: dostići i prestići u tehničko-ekonomskim odnosima najnaprednije zemlje.

II. INVESTICIJE U CJELOKUPNOM NARODNOM GOSPODARSTVU

Opći karakter privrednog kursa ne dobiva ni u čem tako značajan izražaj kao u investicijama kapitala jedne određene zemlje. Cjelokupna investicija u periodu 1923.—1924. do 1927.—28. god. u čitavoj privredi Sovjetske Unije iznosila je 26.5 milijarda rubalja. Od toga je investirano u industriju 4.4, u električne centrale 0.8, u saobraćaj 2. 7, u poljoprivredu 15.0 milijarda rubalja. 1928.—29. god. do 1932.—33. god. investirano je u čitavu Sovjetsku privredu 64.6 milijarda rubalja. Od toga u industriju 16.4, u električne centrale 3.1, u saobraćaj 9.9, u poljoprivredu 23.2 milijarda rubalja. Ove brojke govore najbolje kako je velik opseg zauzela izgradnja Sovjetske Unije u toku prve Pjatiljetke. Čitava suma investicija iznosila je u periodu prve Pjatiljetke tri puta više nego u periodu prije Pjatiljetke. Investicije u industriji povećane su za četiri puta, u elektrifikaciji za pet puta, u saobraćaju za više od četiri puta.

Cjelokupni osnovni kapital u privredi Sovjetske Unije iznosio je 1927.—28. god. 70.2 milijarde rubalja, 1932.—33. god. 127.8 milijarda rubalja, to znači da je povećan za 182.1%.* Od toga otpadalo je na industriju 8.6 milijarda rubalja 1927. do 1928. god., a 25.8 milijarda rubalja 1932.—33. god. To znači da se on uvećao za 300%. U električnim centralama bilo je osnovnog kapitala 1927.—28. god. 1.0, a 1932.—33. god. 5.3 milijarde rubalja; to znači da se on uvećao za 525.1%. U željeznicama je bilo 1927.—28. god. 10.1, a 1932.—33. god. 16.9 milijarda rubalja; to znači da se uvećao za 167.4%. U poljoprivredi je on iznosio 28.7 1927.—28. god., a 1932.—33. god. 38.9 milijarda rubalja; to znači da se povećao za 135.3%. U gradskoj izgradnji stanova kapital je iznosio 1927.—28. god. 13.1, a 1932.—33. god. 18.5; to znači da se on povećao za 141.0%.

---

* Procente računaj 1927.—28. = 100

To kretanje osnovnog kapitala zemlje, koje je u sebi utjelovilo sovjetski privredni kurs, izmijenilo je bitno strukturu osnovnog kapitala u pravcu značajnog jačanja industrijskog kapitala. Ovdje donosimo strukturu cjelokupnog osnovnog kapitala zemlje (u procentu cjelokupnog osnovnog kapitala) na kraju iznesenih godina:

	1927.—28.	1932.—33.
Industrija	14.0%	22.8%
Velike električne centrale . .	1.4%	4.1%
Transport	16.6%	17.2%
Poljoprivreda	41.0%	30.4%
Gradska izgradnja stanova .	17.2%	12.0%
Ostalo	9.8%	13.5%

Različiti gospodarski sektori prošli su slijedeće promjene u strukturi njihovog kapitala:

	u % cjelokupnog kapitala na kraju gospodarske godine 1927.—28.	1932.—33.
Državni sektor	51.0%	63.6%
Zadružni sektor	1.7%	5.3%
Privatni sektor	47.3%	31.1%

Struktura čitave energetske bilance Sovjetske Unije u periodu prvog petgodišnjeg plana upravljena je u pravcu odlučnog jačanja uloge mehaničke energije u cjelokupnom sistemu gospodarske energije i u još značajnijem jačanju uloge električne energije u sistemu cjelokupne mehaničke energije. Ovdje su najvažnije brojke koje rječito govore o tom pitanju:

Energetska oprema rada u glavnim granama nacionalne privrede.

I. Tvornička energija:

a) Živa radna snaga	1927./28.	1932./33.	% porasta
1. Broj radnika (u tisućama) .	2.602	3.250	124.9
2. Radni satovi po godini i radniku	1.954	1.794	91.9
3. Cjelokupan broj radnih sati (u milijunima)	5.082	5.831	114.7

b) Mehanička energija	1927./28.	1932./33.	% porasta
1. Snaga svih motora (tisuće kw.)	2.550	6.200	243.1
2. Potrošnja energije (mil. kw.)	6.300	15.200	241.3
od toga električna energija .	3.130	11.700	373.8

c) Koeficijent energetskog iskorištenja			
1. Snaga motora po radniku (kw.)	0.980	1.910	194.8
2. Potrošnja energije po radnom satu (kw. sati)	1.240	2.610	210.5
od toga električna energija .	0.620	2.100	324.2
3. Cjelokupna potrošnja energije po radniku (kw. sati) . . .	2.421	4.677	193.2
od toga električna energija .	1.203	3.600	299.3

II. Transport:

a) Živa radna snaga			
1. Broj radnika (u tisućama) .	992	960	96.8
2. Radni satovi po god. i radniku	1.950	1.925	98.7
3. Cjelokupni broj radnih sati (u milijunima)	1.935	1.850	95.6

b) Mehanička energija			
1. Snaga svih motora (tisuća kw.)	6.000	8.400	140.0
2. Cjelokupna potrošnja energije (mil. kw. sati)	4.000	6.000	150.0

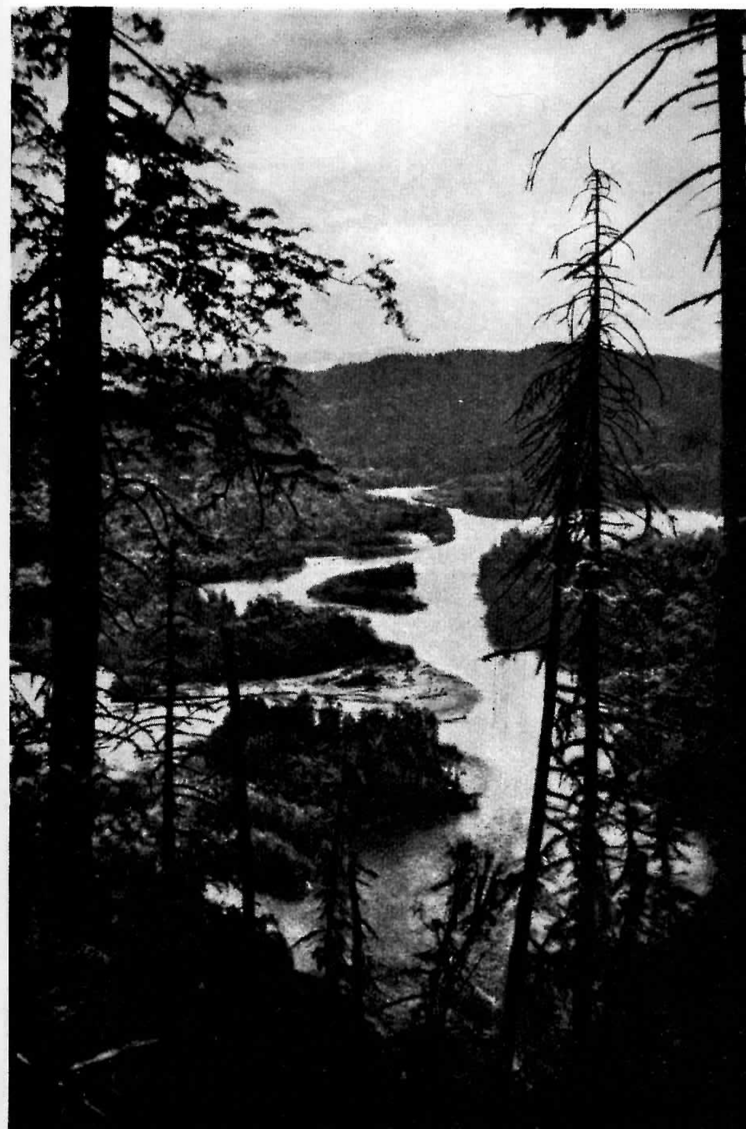
c) Koeficijent energetskog iskorištenja			
1. Snaga motora po radniku (kw.)	6.000	8.800	146.7
2. Potrošnja energije po radnom satu (kw. sati)	2.600	3.240	157.3
3. Potrošnja energije po radniku (kw. sati)	4.032	6.250	155.0

III. Poljoprivreda:

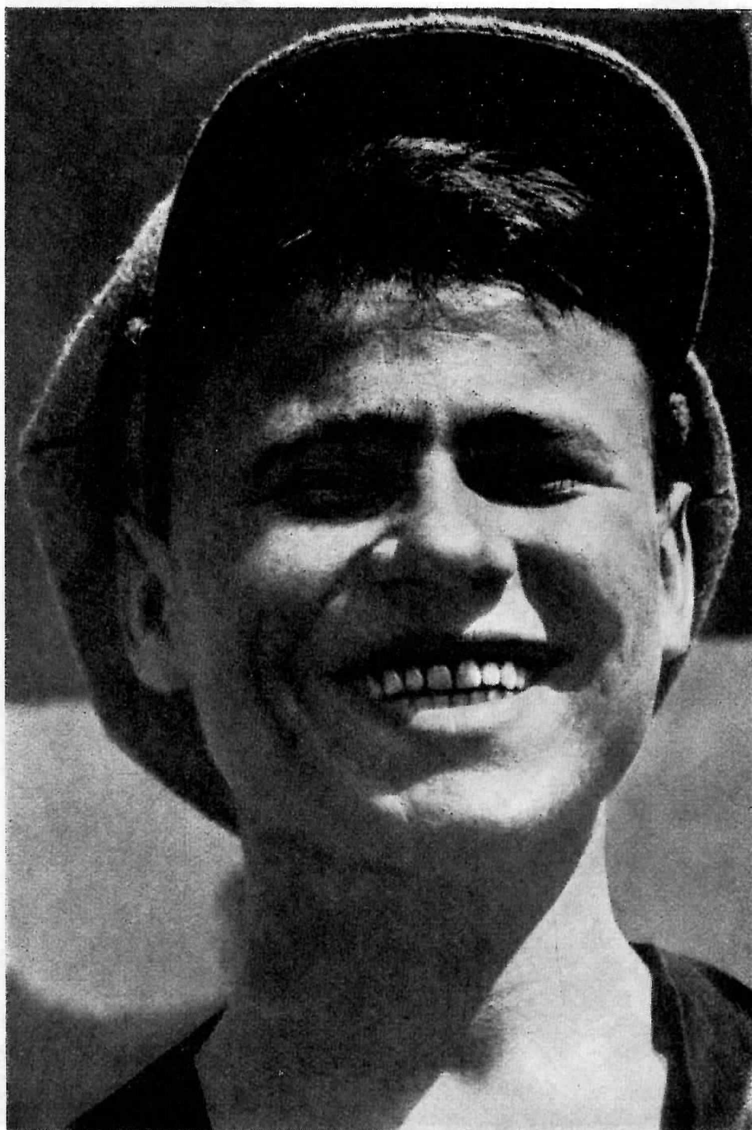
a) Ž i v a r a d n a s n a g a			
1. Broj radnika (u tisućama) .	64.700	70.300	108.7
b) R a d (milijarda kw sati)			
1. Životinja	19.200	22.300	116.1
2. Mehanička energija			
a) Ratarstvo	0.710	3.240	456.3
b) Seljačka mala industrija .	1.035	1.960	189.4
c) ukupno	1.745	5.200	289.0
od toga električna energija .	20.945	27.500	131.3
c) Koeficijent energetskog iskorištenja			
1. Cjelokupna energija po radniku (kw. sati)	324.000	391.000	120.7
od toga cjelokupna mehanička energija	27.000	74.000	274.1
od toga električna energija .	0.540	3.000	556.6

Industrijska izgradnja, o kojoj je ovdje riječ, predstavlja rješenje u pravcu povećanja energetskog iskorištavanja žive radne snage na čitavoj fronti gospodarske aktivnosti.

Sibirski pejzaž

Šumski radnik sa Urala

III. ELEKTRIFIKACIJA

Cjelokupni kapacitet električnih centrala zemlje dosegao je na početku 1928.—29. god. 1.7 milijuna kilowata, od toga državne velike električne centrale imale su više od 500.000 kilowata.

U godini 1927.—28. dosegla je cjelokupna proizvodnja električne energije 5.1 milijarda kilowat sati, od toga dale su velike električne centrale dvije milijarde kilowat sati.

Prva Pjatiljetka dala je naročito značenje elektrifikaciji zemlje, naročito u pitanju opskrbe industrije kao i ostalih grana narodnog gospodarstva električnom energijom. Na kraju prvog petgodišnjeg plana dosegla je proizvodnja električne energije 22 milijarde kilowat sati. Povećanje samo prve godine 1929.—30. prekoračilo je 32%, dok je pjatiljetka predvidjela 20%. Opseg investicije kapitala iznosio je 3.4 milijarde rubalja, mjesto 2.3 milijarde rubalja, kako se predvidjelo za tu prvu godinu petgodišnjeg plana.

Više od 40 velikih električnih centrala izgrađeno je u toku prve Pjatiljetke. Cjelokupni osnovni kapital na početku prve Pjatiljetke iznosio je oko milijardu rubalja, no on je morao biti povećan za 1.4%. Ostvarenje izgradnje električnih centrala u razdoblju prvog petgodišnjeg plana pojačalo je investicije za više od 3 milijarde rubalja i povećalo ukupnu vrijednost osnovnog kapitala velikih državnih električnih centrala na 4 milijarde, a svih električnih centrala na 5 milijarda rubalja. Samim time udio električnog kapitala u cjelokupnom osnovnom kapitalu zemlje dosegao je 4.1%.

Od naročitog interesa su u tom programu električne centrale podignute na neizmjernom prostranstvu Sovjetske Unije. Njihov raspored po industrijskim područjima je slijedeći:

Centralno industrijsko područje, to jest moskovski industrijski rajon sa svojim mnogobrojnim velikim poduzećima, industrijom strojeva, tekstilnom industrijom, svojim intenziv-

nim poljoprivrednim gospodarstvima, povećao je u toku prve Pjatiljetke kapacitet svojih električnih postrojenja od 280.000 kilowata u god. 1927.—28. na 1 milijun kilowata na kraju prve Pjatiljetke. Ova intenzivna izgradnja električnih postrojenja jedva je išla u korak s tempom industrijskog razvitka. Značajno je sa stajališta iskorištavanja goriva, da je ovo pojačanje kapaciteta za 750.000 kilowata bazirano u gotovo 3/4 na iskorištavanju naslaga treseta u okolini Moskve i u 1/3 na iskorištavanju ugljenokopa u blizini Moskve. 3/4 milijuna kilowata ovog industrijskog područja centrale su dobile iskorištavajući dotad neiskorištene močvare u okolini Moskve. Najvažniji objekti centrala ovog industrijskog područja jesu:

a) dvije termoelektrične centrale u Moskvi, svaka s kapacitetom od 80.000 kilowata;

b) Proširenje kaširske električne centrale od 12.000 kilowata na 200.000 kilowata;

c) Električna centrala Bobriki, koja iskorištava moskovski ugljen ima 300.000 kilowata;

d) Proširena električna centrala Satura na 136.000 kilowata;

e) Proširena moskovska gradska centrala sa 200.000 kilowata;

f) Velika električna centrala u Ivanovo-Voznesensku s kapacitetom od 90.000 kilowata i proširena električna centrala Balahinsk u blizini Gorkog sa 150.000 kilowata.

Lenjingradsko područje, sa svojom visoko razvijenom mehanikom, brodogradnjom, tekstilnom i kemijskom industrijom, i t. d., povećalo je kapacitet svojih centrala od 200.00 kilowata na 500.000 kilowata. Treba podvući da je Lenjingrad upotrebljavao prije revolucije gotovo isključivo engleski ugljen. To je bilo zato, što je Lenjingrad sa svojim industrijskim poduzećima bio jako udaljen od Doneckog basena. Zato je sada elektrifikacija lenjingradskog područja trebala da prođe kroz poteškoće iskorištavanja lokalnih energetskih izvora. Najvažnije centrale Lenjingradskog područja jesu:

a) Električna centrala »Krasnij Oktjabr«, koji je povećao svoj kapacitet od 20.000 na 110.000 kilowata;

b) Gradska električna centrala, koja je povećala svoj kapacitet od 84.000 na 140.000 kilowata;

c) Novo podignute dvije termo električne centrale od 50.000 kilowata;

d) Novo podignuta hidroelektrična centrala na rijeci Svir sa kapacitetom od 150.000 kilowata.

Ukrajina je tek poslije revolucije pošla putem energične elektrifikacije. Dnjeprostroj s kapacitetom od 656.000 kilowata postao je baza nove industrijalizacije do tada zaostale agrarne Ukrajine.

Izgradnja u Doneckom basenu talioničke industrije, kemijske i metalurške industrije izazvala je podvostručenje vađenja ugljena u Doneckom basenu. Kapacitet električnih centrala Doneckog basena povećan je u toku prve Pjatiljetke od 190.000 kilowata na 380.000 kilowata. Električna centrala Sterova povećana je od 20.000 na 150.000 kilowata. Istovremeno podignuta je u Suji električna centrala s kapacitetom od 100.000 kilowata. Podignuta je električna centrala u Harkovu s kapacitetom od 66.000 kilowata i u Kijevu s kapacitetom od 44.000 kilowata.

Ural sa svojom moćnom, kvalitativno visokom željeznom industrijom i sa svojim vađenjem obojenih metala, sa svojom kemijskom industrijom i industrijom papira, podizanjem novih električnih centrala dobio je sasvim novi izgled. Podignuta je električna centrala u Čeljabinsku sa snagom od 120.000 kilowata, proširena je postojeća centrala u Kiselovu na 66.000 kilowata, podignuta je jedna električna centrala na Srednjem Uralu, koja iskorištava naslage treseta i plinove visokih peći talioničke industrije sa snagom od 50.000 kilowata. Konačno podignuta je velika hidroelektrična centrala na ušću rijeke Kame u Pečoru sa snagom od 150.000 kilowata. Na podlozi tih električnih centrala riješeni su teški i komplicirani zadatci moderniziranja industrije uralskog područja.

Sjeverno Kavkasko područje sa svojim centrumom u Rostovu, kojeg okružuje ogromno i bogato poljoprivredno područje Kubana, postalo je jedno od najvažnijih područja poljoprivrede. Na početku prve Pjatiljetke u tom području nije bilo ni jedne državne električne centrale. U toku prve Pjatiljetke izgrađeno je više centrala s kapacitetom od 200.000 kilowata. Ovdje pripadaju električne centrale Šahti sa 66.000 kilowata, električna centrala Nezvetajevsk sa 44.000 kilowata

u istočnom dijelu Doneckog basena, hidroelektrična centrala Bakzan sa 25.000 kilowata, hidroelektrična centrala Kivel-Don sa 22.000 kilowata, i ogromne centrale u Krasnodaru i Novo-rosijsku. Ovo elektrificiranje u isključivo agrarnom području u vezi je s razvitkom kemijske industrije, sa izgradnjom po-strojenja poljoprivrednih strojeva, obradbom poljoprivrednih proizvoda i sa socijalističkom obradbom poljoprivrede ovog područja.

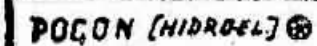
Srednja i Donja Volga-oblast u toku prve Pjatiljetke do-bila je razmjerno maleni broj električnih centrala. Podignuta je centrala u Staljingradu sa 66.000 kilowata, i ona je u toku prve Pjatiljetke povezana s novom centralom od 75.000 ki-lowata. Osnovni razlog što se u tom području nije pristupilo intenzivnijoj izgradnji električnih centrala jest projektirana izgradnja Volga-Don kanala, s kojim će biti izgrađeno niz ogromnih hidroelektričnih centrala.

Sibirija sa svojim neizmjernim prirodnim bogatstvima i gigantskim naslagama crnog ugljena, kao i s bogatom vodenom energijom prepuštena je isto tako drugoj Pjatiljetki. U Kuz-neckom basenu podignuta je električna centrala od 44.000 ki-lowata. Moćne struje Sibira mogu dati mnogo milijuna kilo-wata hidroelektrične energije. Gigantsko područje kamenog ugljena Kuzneck, koje je po svojim naslagama ugljena pet puta toliko bogato kao Donecki basen, dati će neiscrpive iz-vore energije u skoroj budućnosti ne samo za Sibir, već i za znatan dio čitave Sovjetske Unije. Predstojeći industrijski razvitak ovog područja povući će za sobom i daljnju elektri-fikaciju čitavog tog kraja, što se je izvelo izvan prve Pjati-ljetke.

Srednjoazijske republike Sovjetske Unije, koje graniče s Kinom, Afganistanom i Perzijom, predstavljaju najvažniju bazu pamučne privrede Sovjetske Unije. Na tom području po-dignuto je više manjih centrala s ukupnim kapacitetom od 50.000 kilowata, koje uglavnom služe navodnjavanju toga područja.

Kavkaske republike povećale su kapacitet svojih elek-tričnih centrala na 200.000 kilowata. Te električne centrale gotovo isključivo iskorištavaju vodenu snagu planinskih ri-jeka. Značajan objekt jest centrala Rion u blizini Kutaisa,

koja služi za elektrifikaciju željezničke linije Tiflis-Batum. Ona ima kapacitet od 40.000 kilowata. Dzoragad centrala sa 20.000 kilowata u planinama Armenije, zajedno s centralom u Kanakiru od 20.000 kilowata i centralama u Lenjinakanu i Erivanu tvore električni krug Armenije.

To su najvažnije električne centrale koje su izgrađene na bazi programa elektrifikacije Sovjetske Unije u prvoj Pjatiljetki.

Podignute su i proširene električne centrale u starim industrijskim područjima, ali isto tako i u novim industrijskim područjima, kao i u izrazito poljoprivrednim područjima, u kojima stanovništvo do tada nikada nije vidjelo električnog svijetla.

IV. INDUSTRIJA GORIVA

S problemom elektrifikacije u uskoj je povezanosti industrija goriva, a specijalno industrija ugljena. Zato se je pristupilo ponovnom ispitivanju ugljenih bogatstava zemlje. Rezultati su bili iznad svakog očekivanja. Ne samo da su otkrivena nova dotad nepoznata ugljena područja, već je istraživanje starih ugljenih područja dalo iznenađujuće rezultate. Stara područja sa svojim poznatim bogatstvima gotovo su podvostručena. Nova područja otkrivena su diljem čitave zemlje. Najvažnije je područje Kuzneckog basena u Centralnoj Aziji, s bogatstvom od 300 milijarda tona ugljena. Od iskorištavanja starih i novih ugljenih područja zavisio je uspjeh industrijalizacije zemlje. Zato nije nikakvo čudo da se upravo industriji goriva dalo osobito značenje.

Struktura cjelokupne industrijsko-tehničke potrošnje goriva vidi se najbolje iz slijedeće tabele:

	1927./28. god.		1932./33. god.	
	količina	%	količina	%
Drvo (mil. kub. metara) .	50.34	17.6	58.5	11.4
Treset (milijuna tona) . .	5.53	4.8	4.4	7.1
Kameni ugljen (mil. tona)	34.86	59.4	70.6	65.3
a) Donecki basen . . .	26.88	48.4	48.4	49.2
b) Ostali rajoni . . .	7.55	11.0	20.2	16.1
Nafta (mil. tona)	7.92	18.2	12.8	16.2
Cjelokupna kalorijska sadržina u mil. tona . . .	55.74	100.0	100.3	100.0

Uloga drva i nafte u gorivim sredstvima zemlje znatno je pala, uloga treseta naročito je povećana, kao i uloga ugljena, naročito uloga doneckog ugljena, usprkos naglog tempa razvitka drugih područja ugljena u zemlji. To je sasvim razumljivo. Donecko područje bit će tako dugo energetsko srce

Sovjetske Unije, dok ugljen Kuzneckog basena ne bude priticao moćnom strujom industriji.

U saglasnosti s razvitkom narodnog gospodarstva uopće, industrije i saobraćaja naročito, daje produkcija goriva u velikim potezima slijedeću sliku:

Goriva:	1927./28.	1932./33.	porast u %
Drvo (mil. kub. metara) . . .	50.5	59.8	118.2
Treset (mil. tona)	7.2	16.0	222.0
Kameni ugljen (mil. tona) . .	35.5	75.3	212.1
od toga: a) Donecki basen . .	27.3	52.5	193.7
b) ostali rajoni . . .	8.2	22.8	278.0
Nafta (povećanje u mil. tona) .	11.7	21.7	185.0
Nafta za gorivo (mil. tona) . .	8.3	12.5	152.0
Ukupno gorivo u kalorijama u milijunima tona	57.6	105.3	182.8

Izrađena je opća linija razdiobe proizvodnje između raznih područja kamenog ugljena u Sovjetskoj Uniji. Plan proizvodnje za pojedina ugljena područja za prvu Pjatiljetku imao je slijedeći izgled:

Područje:	1927./28. god. mil. t.	%	1932./33. god. mil. t.	%
Donecki basen	27.26	77.0	52.5	70.1
Kuznecki basen	2.46	7.0	6.0	8.0
Ural	2.00	5.6	6.1	8.1
Moskovska oblast . . .	1.18	3.3	4.2	5.6
Istočni Sibir	1.91	5.4	4.0	5.3
Srednja Azija	0.23	0.7	1.0	1.3
Kavkaz	0.11	0.3	0.6	0.8
Ostala područja	0.25	0.7	0.6	0.8
Ukupno . . .	35.40	100.0	75.0	100.0

Cjelokupna suma investicija za program izgradnje kamenougljene industrije iznosila je u prvoj Pjatiljetki 1250 milijuna rubalja.

Na prvom mjestu stoji Donecki basen, koji je imao ogromni zadatak da poveća vađenje ugljena od 27 milijuna tona u

god. 1927.—28. na 52.5 milijuna tona u god. 1932.—33. Donecki basen, rekonstruiran, proširen, i u izvjesnoj mjeri ponovno izgrađen, bio je osposobljen da izvrši zadatak postavljen od prve Pjatiljetke. U uskoj povezanosti s tim zadatkom bila je izgradnja nove industrije u Doneckom basenu i u njegovoj blizini, kao i izgradnja saobraćaja Sovjetske Unije sa područjem crnog kruha.

Osnovni kapital kamenougljene industrije Doneckog basena povisio se je za 1.25 milijardi rubalja. Vađenje ugljena mehanizirano je za 75% pomoću šremstrojeva, scraperša i t. d. Time je rad radikalno olakšan. Kapacitet električnih postrojenja Doneckog basena podvostručen je jakom linijom, koja prenosi struju iz Dnjeprostroja.

Na drugom mjestu po svojoj važnosti u industriji kamenog ugljena nalazi se u Sovjetskoj Uniji neiscrpivi gigant, Kuznecki basen u Sibiriji. Već smo podvukli da njegove naslage ugljena iznose 300 milijarda tona i da su one u odnosu prema Doneckom basenu pet puta veće. Kako ovo bogato područje ugljena leži po strani velike industrijske ceste Sovjetske Unije, to će ono tek u toku druge Pjatiljetke početi da dobiva na svom značenju u budućem gigantskom razvitku industrije Sibira. Zadatak prve Pjatiljetke sastojao se u tome, da se kuznecko područje poveže s Uralom i da se tako stvori ogroman industrijski kombinat. Sudbina talioničke industrije uralskog područja zavisi gotovo isključivo od podizanja industrije kamenog ugljena u Kuzneckom basenu. Spoj pomoću željezničke pruge u duljini od 2.000 kilometara između Kuznecka i Urala jeste za sada momentano rješenje.

Povećanje iskorištavanja ugljena u Kuznecku iznosi od 2 na 6.1 milijuna tona. Dvadeset novih rovova na Uralu, od toga osam velikih, osam velikih rovova u Kuzneckom području — to je plan prve Pjatiljetke. Međutim pravo značenje Kuzneckog basena biti će ostvareno tek u drugoj Pjatiljetki stvaranjem moćne kemijske i metalurgijske industrije u Centralnom Sibiru.

Moskovsko područje kamenog ugljena počelo je dobivati na svom značenju tek u toku prve Pjatiljetke. Ono je dobilo svoju veliku ulogu elektrifikacijom moskovskog područja, kao i razvitkom kemijske industrije. Prvi petgodišnji plan izveo

je povećanje ovog područja od 1 milijuna tona na 5 milijuna, što je postignuto stvaranjem 6 velikih rovova. Ukupna vrijednost s tim povećanjem iznosila je 50 milijuna rubalja.

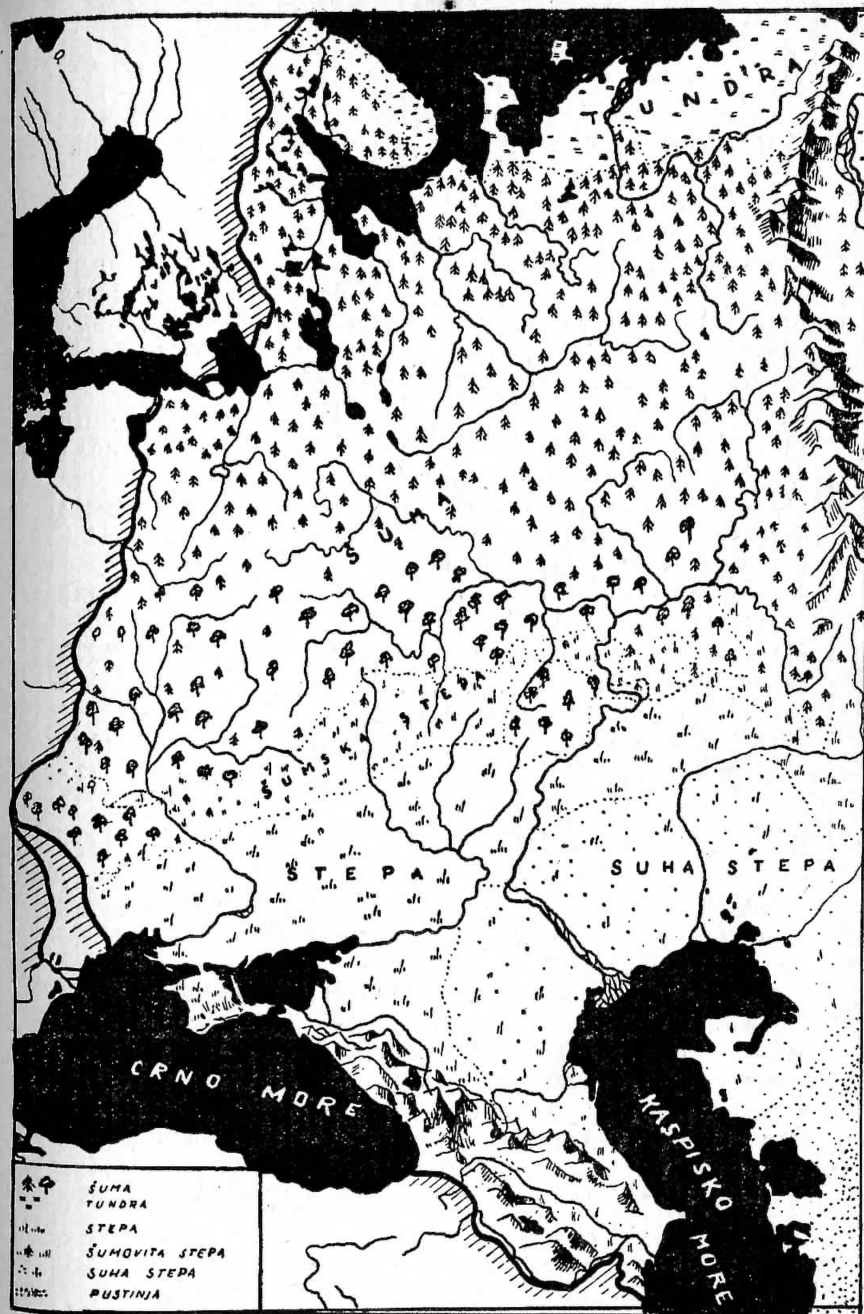
Time su najvažniji zadatci izgradnje industrije kamenog ugljena u prvoj Pjatiljetki izneseni. Pri tom se ne smije zaboraviti da je Sovjetska Unija dobila još čitav niz područja kamenog ugljena, koja će se moći iskorištavati tek u budućnosti. Tako na primjer ugljene naslage na Dalekom Istoku, područje Čerenkov u Sibiriji, naslage ugljena u Srednjoj Aziji, koje su naročito važne za Turksib, naslage kamenog ugljena Tkvardečel i Tkvibul u Kavkaskim republikama, koje će sa željezom Kerča doći do svog punog izražaja.

To su osnovne linije problema izgradnje industrije kamenog ugljena u prvoj Pjatiljetki. Moskovsko industrijsko područje, rajon Lenjingrada, Ural, Bjelorusija, i druga područja, koja su bila siromašna na gorivima, posjeduju ogromne naslage treseta (ukupno oko 78% naslaga treseta u čitavom svijetu). Problem njihovog iskorištavanja bila je misao Lenjina. U toku prve Pjatiljetke pristupilo se njihovom iskorištavanju.

Sasvim je prirodno da prvi petgodišnji plan sadrži proširenje programa iskorištavanja treseta. Treset treba od 7.2 milijuna tona da dade u toku prve Pjatiljetke 20 milijuna tona. Niz velikih električnih postrojenja centralnog industrijskog područja, Lenjingrada i Urala iskorištavat će kao gorivi materijal ugljen. Ukupna vrijednost investicije kapitala na tom području iznosi 200 milijuna rubalja.

Program izgradnje industrije nafte sadržavao je povećanje nafte od 11.7 milijuna tona u 1927.—28. god. na 22 milijuna tona i po kasnijem povećanju na 26 milijuna tona u 1932.—33. god. Povećanje nafte u toku prve Pjatiljetke više je nego podvostručeno. Uz to je izvedena racionalizacija proizvodnje po amerikanskom primjeru. Kapacitet rafinerija nafte isto je tako podvostručen. Pokraj linija naftinih postrojenja Baku-Batum, Tuapze-Grozni sagrađena su postrojenja: Ember-Samara i Astrahan-Moskva. Uz to podignuto je 55 moćnih craking postrojenja, koja znače posljednju riječ tehnike. Da se je to moglo postići, trebalo je uložiti 5 milijarda rubalja.

Br. 4 — Šume u evropskom dijelu Sovjetske Unije.

Izvođenje programa izgradnje industrije nafte imalo je za Sovjetsku Uniju ogromno značenje. To se vidi iz slijedeće tabele:

Povećanje (mil. tona):	1927./28.	1932./33.	porast u %
Nafta	11.4	20.8	181.5
Plin	0.3	0.9	333.3
Ukupno	11.7	21.7	185.2
Obradba (mil. tona):			
Sirovo ulje	8.7	19.1	219.5
Mazivo ulje	1.7	8.4	494.1
Vlastita potrošnja industrije nafte i proizvodnje otpadaka (mil. t.)	1.8	3.3	183.4
Tržna proizvodnja po glavnim grupama (mil. tona), za auta, aeroplane, traktore	1.8	6.1	532.5
Proizvodnja za ostale svrhe (rasvjeta, mast i t. d.)	2.7	4.8	177.8
Mazivo ulje	5.4	7.5	139.9
Ukupna tržna proizvodnja u milijunima tona	9.9	18.4	185.7
Isto u milijunima rubalja	275.0	645.3	234.5
Srednja vrijednost jedne tone proizvoda u rubljima	27.7	35.0	126.5

Ova tabela ne treba nikakvog komentara. Ona pokazuje sasvim jasno kako je povećana preradba sirovog ulja, a naročito mazivog ulja u zemlji.

Povećano je vađenje ugljena od 40 na 75 milijuna tona. To povećanje ima se zahvaliti radikalnom moderniziranju čitave proizvodnje ugljena i uvođenju u proces proizvodnje čitavog niza novih ugljenih područja, u prvom redu Kuzneckog basena. Povećanje zemljinog ulja je podvostručeno. To se povećanje ima također zahvaliti radikalnoj modernizaciji postrojenja u industriji nafte. Povećano je vađenje treseta za četverostruko. Investicije su iznosile ukupno 2.7 milijarda rubalja.

Prve dvije godine petgodišnjeg plana pokazuju slijedeće rezultate. U 1928.—29. god. izvađeno je 40.6 milijuna tona ugljena, što predstavlja 400 hiljada tona manje nego što je predviđeno po planu, i 13.7 milij. tona nafte, što znači 500 hiljada tona više nego što je predviđeno po planu. 1929.—30. god. izvađeno je 51.6 milijuna tona ugljena mjesto 46.1 milijuna tona, kako je bilo predviđeno u planu. Isto tako proizvedeno je 16.2 milijuna tona nafte mjesto 14.8, kako je to bilo predviđeno po planu. U 1928.—29. god. investirano je u industriji kamenog ugljena 166, a u industriji nafte 216 milijuna rubalja. 1929.—30. god. investirano je u industriju ugljena 269, a u industriji nafte 287 milijuna rubalja.

V. TALIONIČKA INDUSTRIJA I INDUSTRIJA STROJEVA

Razvitak na području energetike i goriva, koji smo naprijed prikazali, dao je mogućnost rješenja odgovarajuće teške zadaće gospodarske izgradnje Sovjetske Unije. U prvome redu u pitanju razvitka talioničke industrije i industrije strojeva.

U čitavu industriju uloženo je u toku prvog petgodišnjeg plana 13.5 milijarda rubalja. Od toga u talioničku industriju i industriju strojeva 4 milijarde rubalja. To je najveća kvota u odnosu prema ostalim industrijskim granama.

Ovaj opseg investicije kapitala u ovu industrijsku granu diktiran je potrebom povećanja proizvodnje željeza od 3.3 milijuna tona na 10 milijuna tona.

Prva godina ostvarenja plana u ovoj industrijskoj grani izvršila je korekturu u pravcu daljnjeg povećanja. Ovo povećanje u prvoj godini iznosilo je 1 milijun tona. Ali povećale su se i investicije. Mjesto 670 milijuna rubalja uloženo je 1034 milijuna rubalja.

Ovdje se radi prije svega o proizvodnji željeza. Rješenje je išlo u dva pravca. U pravcu rekonstrukcije postojećih talioničkih postrojenja u oba glavna rajona sovjetske talioničke industrije — u Ukrajini i na Uralu, i u pravcu izgradnje novih talioničkih postrojenja u novim rajonima — na poluotoku Kerč, u Kuzneckom basenu i u rajonu Lipeck-u u poznatom rajonu kurske magnetske anomalije.

Na kraju prve Pjatiljetke dala su postojeća talionička postrojenja 8 milijuna tona željeza. Od toga je otpalo gotovo 6 milijuna tona na najvažniji centar željezne industrije, na snažni trust Jugočelik, koji je sjedinio čitavu grupu ukrajinskih talioničkih postrojenja.

Provedba rekonstrukcije na tom području nije bila ni malo lagana. Zadatak se sastojao u podizanju petnaest visokih peći s godišnjom proizvodnjom od 200 hiljada tona.

Na Uralu podiglo se deset novih visokih peći s kapacitetom od po 180 hiljada tona godišnje proizvodnje.

Ova rekonstrukcija iznosila je više od 1 milijarde rubalja. Tri četvrtine investicija otpalo je na Ukrajinu, a jedna četvrtina na Ural.

Organiziranje provedbe omogućeno je kroz ustrojstvo »Gipromesa« — državnog Instituta za projektiranje talioničkih postrojenja. U »Gipromesu«, »Giprošahtu«, »Elektrostroju« radilo je na desetke prvoklasnih stranih inžinjera i konstruktora.

Petgodišnji plan postavio je za zadatak: podizanje talioničkih postrojenja s kapacitetom od 650 hiljada tona godišnje produkcije. Stvarnost je međutim, u toku izvođenja plana, pokazala iznenađujuće rezultate. Magnitogorsk dobio je takova postrojenja, da je mogao proizvoditi godišnje do 3 milijuna tona željeza. Zaporožje i Krivojrog isto su tako znatno uvećani.

Naročito je značajna geografska razdioba talioničkih postrojenja. Pristupilo se izgradnji kombinata Ural-Kuzneck. Njegova izgradnja omogućena je trasiranjem željezničke pruge u dužini od 2.000 km, koja je omogućila opskrbu Urala kuzneckim ugljenom, a Kuznecka uralskom rudačom. Kerč-Tkvardešel kombinat zasnovan je opet na iskorištavanju kavkaskog ugljena i željezne rudače Kerča.

Industrija željeza imala je slijedeći program:

a) Grupa Kerč daje 750 hiljada tona željeza.

b) Grupa Zaporožje i Krivojrog 1.1 milijuna tona željeza. Uz to je projektirana izgradnja jednog novog ukrajinskog industrijskog giganta s istim kapacitetom.

c) Uralska grupa s Magnitogorskom i Alapajevim; oba imaju kapacitet od 1.1 milijuna tona.

d) Sibirska grupa s Kuzneckom, koji ima kapacitet od 350 hiljada tona.

e) Grupa Lipeck i Hopersk, u centralnom industrijskom području Moskve, s kapacitetom od po 650 hiljada tona godišnje proizvodnje.

Ovaj program izgradnje metalnih postrojenja i s njim u uskoj vezi industrija strojeva, raspored koksa, postao je baza

brzog razvitka kemijske industrije. To je bio ujedno najteži zadatak u izvođenju industrijalizacije zemlje u toku prve Pjatiljetke.

Još brži tempo ostvaren je na području obojenih metala. O tome govori slijedeća tabela:

Produkcija	1927.—28.	1932.—33.
	u hiljadama tona	
Bakar	28.3	150
Cink	3.15	125
Olovo	2.9	100
Aluminijum	—	20

Program izgradnje ovog industrijskog područja zahtijevao je ulaganje kapitala u iznosu od 800 milijuna rubalja.

Industrija strojeva ima svoje naročito značenje. Van svake je sumnje, da socijalistička industrijalizacija zemlje zavisi od razvitka te industrijske grane.

»Mi moramo stvar tako postaviti, da se usmjeri misao i nastojanje naših privrednika u tom pravcu, da se naša zemlja, iz zemlje koja uvozi strojeve, pretvori u zemlju koja ih producira. U tome leži osnovna garancija gospodarske nezavisnosti naše zemlje. U tome leži garancija, da naša zemlja ne će biti više privjesak kapitalističkih zemalja.« (Staljin)

U tu svrhu specijalizirana je talionička industrija Lenjingrada, tvornica »Parostroj« u Moskvi i tvornica kotlova u Taganrogu, koje su već na kraju prve Pjatiljetke proizvodile 70% godišnje proizvodnje kotlova u zemlji. Izgradnja kotlova iznosila je 1927. god. 114 hiljada kv. m, a 1932.—33. god. 300 hiljada kv. m.

Diesel motore produciraju u Kolomni, u Lenjingradu tvornica »Ruskij Diesel« i tvornica u Sormovu. Ove tvornice proizvode 70% svih Diesel motora u zemlji. 1927. god. proizvedeno je Diesel motora u visini od 65.900 k. s. 1932.—33. god. 202.000 k. s.

Izradba turbina izvodi se u glavnom u Lenjingradu. Proizvodnja turbina na početku prve Pjatiljetke iznosila je 60.000 kilowata, a na kraju 650.000 kilowata.

Izgradnja Werkbanka izvodi se u tvornicama Sverdlov u Lenjingradu, »Krasnij proletarij« u Moskvi, »Dvigatel Revolucii« u Gorkom i u tvornici u Kramatoru. Na novo rekonstruirana i proširena manja poduzeća u toj grani industrije raspoređena su po Ukrajini, po centralnom industrijskom području i na Uralu.

Izgradnja rudnih postrojenja ostvarena je podizanjem tvornice u Kramatoru, u Donbazu i tvornice teških strojeva u Sverdlovsku na Uralu.

Izvršena je rekonstrukcija postojeće tvornice lokomotiva u Lugansku u Doneckom basenu, sa kapacitetom od 350 lokomotiva godišnje. Izgrađena je i druga nova tvornica lokomotiva s kapacitetom od 500 lokomotiva godišnje. Izgrađene su i tvornice vagona u okviru Dnjeprostroja i u Nižnjem Tagilu.

Plan je posvetio naročitu pažnju izgradnji automobila. U prvom redu podignuta je tvornica automobila u Gorkom s kapacitetom od 100 hiljada godišnje. Tako je, uz ostale tvornice automobila, na kraju prve Pjatiljetke postignuta godišnja produkcija od 250 hiljada automobila. Najznačajnije su tvornice automobila »AMO« u Moskvi i tvornica automobila u Jaroslavu.

U industriju poljoprivrednih strojeva investirano je 610 milijuna rubalja. Podignute su tvornice u Rostovu na Donu i u Omsku. Podignuta je tvornica traktora u Staljingradu s godišnjom produkcijom od 50 hiljada traktora, podignuto je traktorsko odjeljenje u Putilovim tvornicama u Lenjingradu s kapacitetom od 10 hiljada traktora, isto tako podignuto je traktorsko odjeljenje u tvornici lokomotiva u Harkovu s kapacitetom od 3 hiljade traktora godišnje.

Međutim, u toku samog izvođenja morale su nastati promjene u pravcu daljnjeg povećavanja. Izgrađene su tri nove tvornice traktora: u Staljingradu, na Uralu i u Ukrajini, svaka s kapacitetom od 50 hiljada traktora. Proširena su postrojenja u Putilovim tvornicama, tako da su ona na kraju prve Pjatiljetke proizvodila 20 hiljada traktora godišnje.

To bi bile glavne linije i glavni objekti u izgradnji industrije strojeva.

VI. KEMIJSKA INDUSTRIJA

Prvi petgodišnji plan tek je započeo izgradnjom kemijske industrije. Nje u carskoj Rusiji nije ni bilo.

Ova industrija ima ogromno značenje za sve druge grane industrije, za obranu zemlje, za rekonstrukciju poljoprivrede, za racionalizaciju šumarstva; uopće za ekonomsko pridizanje zemlje.

Kemijska industrija, iskorišćujući do kraja tvari i odpadke, povezuje se sa svima granama industrije i tako postaje jedan od najvažnijih faktora u privredi zemlje.

Tu se radi prije svega o kiselom fosfornom umjetnom gnojivu. Proizvodnja superfosfata iznosila je 1927.—28. god. 260 hiljada tona. Na kraju prve Pjatiljetke, 1932. god. ona je iznosila 3.4 milijuna tona. Ovdje treba uzeti u obzir i proizvodnju Tomasovog brašna, koje sadrži 14% superfosfata. Proizvodnja Tomasovog brašna u Kerču iznosi 85 hiljada tona.

Tu se radi isto tako i o proizvodnji fosfornog brašna. 1927.—28. god. njega se proizvelo 65 hiljada tona. Na kraju prve Pjatiljetke njegova proizvodnja dosegla je 2.5 milijuna tona.

Tu se radi još o proizvodnji dušikovog gnojiva. 1927.—28. god. njega se proizvelo 5 hiljada tona. 1932. god. 800 hiljada tona.

Tu se konačno radi o proizvodnji kalijevog gnojiva. 1926.—1927. god. uopće ga se nije proizvodilo. 1932. god. proizvedeno je 1.5 milijuna tona kalijevog gnojiva.

Dakle, proizvodnja umjetnog gnojiva dosegla je na kraju prve Pjatiljetke 8 milijuna tona.

Investicije u industriji umjetnog gnojiva u toku prve Pjatiljetke iznosile su 1.4 milijarde rubalja.

Kemijska industrija iskorišćuje u glavnom odpadke izvora struje. Ona je zato koncentrirana u njihovoj blizini. U Doneckom basenu, u okolini Dnjeprostroja, u centralnom industrijskom području, sa njegovim zalihama ugljena i treseta, na Uralu, sa njegovim odpadcima ugljena, koksa i odpadcima produkcije obojenih metala, u sjeverozapadnom području s njegovim zalihama treseta, izvora vodene snage i s njegovom drvnom industrijom, u Kuzneckom basenu, u Srednjoj Aziji i u Kavkaskim republikama.

Ukrajina sa svojim Doneckim basenom, Dnjeprostrojem i Krivorogom postala je centar kemijske industrije. Tu su postrojenja za proizvodnju sintetičnog amonijaka i postrojenja za dobivanje dušika, koja su u uskoj povezanosti s industrijom superfosfata.

Postojeća tvornica sode u Donecu proširena je, i ona je davala na kraju prvog petgodišnjeg plana 300 hiljada tona kalcijeve sode. Isto tako nova tvornica sode u Slavansku ima godišnji kapacitet od 200 hiljada tona. U blizini Dnjeprostroja podignuta je nova kemijska tvornica, koja po svom kapacitetu prelazi obje naprijed spomenute. Na tom području investirano je u kemijsku industriju 350 milijuna rubalja.

Centralno industrijsko područje, zahvaljujući svojim izvorima fosforita kod Jegorova, kao i električnom kombinatu Bobriki, ima kombinat umjetnog gnojiva s kapacitetom od 250 hiljada tona sumporne kiseline i 350 hiljada tona fosfornog gnojiva. Ovo industrijsko područje specijalizirano je inače za produkciju finih kemijskih proizvoda (boje, farmaceutski proizvodi, rijetki elementi, guma, i t. d.).

Problem proizvodnje umjetnog vlakna povezan je s velikim kemijskim kombinatom u blizini Moskve. U području Jaroslava podignuta je tvornica gume. U tom području investirano je u kemijsku industriju 250 milijuna rubalja.

Sjeverozapadno područje s Lenjingradom ima dobro organiziranu produkciju superfosfata, koja je po ostvarenju murmanske željeznice naročito pojačana. Pri tom se razvila u Lenjingradu proizvodnja umjetnog vlakna. U tom području investirano je 80 milijuna rubalja.

Na Uralu je naročito značajan razvitak kemijske industrije. Ural posjeduje naročito značajne baze sirovina (sumporna rudača, fosfor, kalijeve soli i t. d.). Uz to kemijska industrija je u mogućnosti da iskorištava odpadke proizvodnje obojenih metala, koksa i ugljena.

Tu je kemijski kombinat u rajonu Bereznikov. Ovaj kombinat proizvodi 260 hiljada tona kalcijeve sode. Ako se uzme u obzir da je u 1927.—28. god. proizvedeno u čitavoj Sovjetskoj Uniji 210 hiljada tona kalcijeve sode i oko 350 hiljada tona fosfornog gnojiva, onda ovaj kombinat sa svojom proizvodnjom dosiže gotovo cijelu produkciju čitave zemlje 1927.—1928. god. Drugi kombinat umjetnog gnojiva podignut je u Staljinsku. Njegova su baza plinovi koksa i sumporna kiselina iz odpadaka proizvodnje bakra u Bogomolovu, kao i naslage fosfora u blizini Vjatke. On proizvodi 150 hiljada tona sumporne kiseline i 350 hiljada tona fosfornog gnojiva. Treći centar industrije umjetnog gnojiva ostvaren je na odpadcima koksa u Magnitogorsku i na iskorištavanju bogate sadržine umjetnog gnojiva u tom području, što je važno za površine pamuka u srednjoj Aziji. Uz to je organiziran kombinat kalija u Solikamsku, koji iskorištava rudnik u blizini Solikamska. Taj rudnik kalijevih soli posjeduje 1.5 milijuna tona kalija. Investicije u kemijsku industriju Urala iznose sumu od 230 milijuna rubalja.

U Sibiru, u Kuzneckom basenu, izgrađena je također moćna kemijska industrija s kapitalom od 70 milijuna rubalja. U srednjoj Aziji, na području Karabugaza, izgrađena su postrojenja jednog velikog kombinata umjetnog gnojiva, koji je povezan s iskorištavanjem električne energije rijeke Čirčik, kao i s bogatim naslagama fosfora u Akjubinsku. U tom području investirano je u kemijsku industriju 50 milijuna rubalja.

VII. OSTALE INDUSTRIJSKE GRANE

Čitava površina šuma u Sovjetskoj Uniji iznosila je 1. oktobra 1928. god. 877 milijuna hektara, od toga je jedva 150 milijuna hektara (18%) iskorištavano. Iskorištavanjem bogatstva šuma, Sovjetska Unija je u toku prve Pjatiljetke za četiri puta povećala svoju šumsku industriju, i s njom u vezi industriju celuloze i kemijsku industriju. 1927.—28. iznosila je produkcija drvenog materijala 142 milijuna kubnih metara. Cjelokupne investicije u industriju drveta iznosile su jednu milijardu rubalja. Ta industrija raspoređena je na području Arhangelska, Urala, Volge i Dalekog Istoka.

Isto tako za socijalističku industrijalizaciju važna je građevna industrija. U toku prve Pjatiljetke proizvedeno je 10 milijarda komada cigle, 150 hiljada tona azbesta i 50 milijuna kubnih metara ispiljenog materijala. 1928.—29. god. plan je prekoračen za tu godinu. 1929.—30. god. proizvelo se 22 milijuna bačava cementa, 5.1 milijuna cigala, što također znači prekoračenje norma koje je predvidio plan za tu godinu.

U laku industriju investirano je u toku prvog petgodišnjeg plana tri milijarde rubalja. Ovaj opseg investicije kapitala za laku industriju izgleda na prvi pogled malen. Ali ako se ima u vidu osnovni kapital lake industrije i njegov odnos prema teškoj industriji, onda stvar izgleda sasvim drukčije.

To su najvažnije brojke u industrijskom razvoju Sovjetske Unije u toku izvođenja prve Pjatiljetke. 22 milijarde kilowat sati električne energije, 75 milijuna tona ugljena, 26 milijuna tona nafte, 10 milijuna tona sirovog željeza, 8 milijuna tona umjetnog gnojiva, 150 hiljada traktora i 250 hiljada automobila, 2 milijarde rubalja vrijednosti proizvodnje cjelokupne industrije strojeva i 1 milijarda rubalja poljoprivrednih strojeva, to su rezultati prvog petgodišnjeg plana. Uz to je povećan kader radnika za više od 35%, a radnička

nadnica povećana je za 70%. Produktivnost rada je više nego podvostručena, a trošak je pao za 35%.

Suma investicija od gotovo 20 milijarda rubalja, široki front industrijske izgradnje, veliki broj građevnih objekata, koji odgovaraju savremenom tehničkom nivou, brzi tempo izgradnje, stvorili su takvu situaciju da je Sovjetska Unija prestala da bude agrarna zemlja. Već u 1929.—30. god. udio industrije iznosio je 53% brutto proizvodnje čitavog narodnog gospodarstva, a udio poljoprivrede 47%. 1926.—27. godine brutto proizvodnja čitave industrije iznosila je svega 102.5% predratnog nivoa, a 1929.—30. god. 180% predratnog nivoa. Učvrstila se teška industrija, — proizvodnja sredstava proizvodnje, industrija strojeva.

Međutim, ne smije se visoki tempo razvitka industrije miješati s nivoom razvitka industrije. Bez obzira na nečuven tempo razvitka socijalističke industrije, Sovjetska Unija još je daleko zaostala za naprednijim kapitalističkim zemljama po nivou razvitka svoje industrije. Tako je bilo s proizvodnjom električne energije, usprkos kolosalnim uspjesima elektrifikacije. Tako je bilo s proizvodnjom metala. Proizvodnja željeza trebala je po planu da iznosi 1929.—30. god. lijevanog željeza trebala je po planu da iznosi 1929.—30. god. 5.5 milijuna tona, dok je ona u Njemačkoj te iste godine iznosila 13.4 milijuna tona, a u Francuskoj 10.45 milijuna tona.

Nakon što je uspješno izvršen i nadmašen plan prve godine prve Pjatiljetke, postavljena je parola: izvršiti zadatke Pjatiljetke za četiri godine! U industriji nafte, treseta, općoj proizvodnji strojeva, poljoprivrednih strojeva, elektrotehničkoj industriji, plan se tako uspješno izvršavao, da se program Pjatiljetke u tim granama mogao izvršiti za dvije i pol do tri godine.

Kada je postalo jasno da su teška industrija i, naročito, industrija strojeva ne samo stvorene i učvršćene, nego da se i dalje razvijaju brzim tempom, iskrsnuo je novi zadatak — rekonstrukcija sviju grana narodnog gospodarstva na bazi nove, savremene tehnike. Trebalo je dati novu savremenu tehniku, nove strojeve — industriji goriva, metalurgiji, lakoj industriji, industriji namirnica, šumarstvu, vojnoj industriji, prometu, poljoprivredi. Trebalo je udvostručiti, utrostručiti proizvodnju u svim granama narodnog gospodarstva. To se

moglo postići samo ako se tvornice i poduzeća, sovhozi i kolhozi opskrbe dovoljnom količinom novih savremenih strojeva, jer stari strojevi nisu bili u stanju da u tolikoj mjeri povećaju proizvodnju.

Nove sve veće potrebe zemlje i njenog narodnog gospodarstva nisu se mogle zadovoljiti bez rekonstrukcije osnovnih grana narodnog gospodarstva.

Bez rekonstrukcije nije se moglo dostići i prestići u tehničko-ekonomskom smislu tehnički najnaprednije kapitalističke zemlje, jer dok je s gledišta tempa razvitka industrije Sovjetska Unija prestigla kapitalističke zemlje, to je s gledišta nivoa razvitka industrije, s gledišta količine proizvodnje Sovjetska Unija daleko zaostajala za njima.

Da bi se likvidirala ta zaostalost, trebalo je opskrbiti čitavo narodno gospodarstvo novom tehnikom, trebalo je rekonstruirati sve grane narodnog gospodarstva na bazi nove, savremene tehnike.

Tehnika je, na taj način, dobivala odlučan značaj.

Zapreku u tome nije sačinjavalo toliko pomanjkanje novih strojeva, — jer je industrija strojeva bila u mogućnosti da daje nove strojeve — koliko nepravilan odnos privrednika prema tehnici, podcjenjivanje uloge tehnike u periodu rekonstrukcije, nehajan odnos prema tehnici. Privrednici su smatrali da je tehnika stvar »stručnjaka«, stvar sporedna, da se oni ne trebaju miješati u tehniku proizvodnje, da oni ne treba da se bave tehnikom, već važnijim poslom, naime rukovodstvom proizvodnje.

VIII. SOCIJALISTIČKA RACIONALIZACIJA I RADNIČKO PITANJE

Racionalizacija industrije u Sovjetskoj Uniji krenula je sasvim novim putem. Broj radnika znatno se povećao, a radno vrijeme je isto tako znatno smanjeno.

Od odlučnog su značaja u tom pogledu rezerve radne snage. Prirodni porast stanovništva u Francuskoj iznosio je 1.3, u Njemačkoj 7.9, u Engleskoj 6.4, u Italiji 10.3, a u Sovjetskoj Uniji 23 na hiljadu stanovnika. Stanovništvo Sovjetske Unije raste godišnje za 3 i pol milijuna. Stanovništvo zapadne Evrope, koje broji 370 milijuna ljudi, raste godišnje za 2 i pol milijuna. U toku prvog petgodišnjeg plana poraslo je stanovništvo Sovjetske Unije za 18 milijuna ljudi, od toga 10 milijuna u dobi sposobnoj za rad. Može se reći, da se u Sovjetskoj Uniji podiže svake godine jedna nova država veličine Danske.

U vezi s politikom industrijalizacije zemlje napreduje također brzi porast gradova, takav porast, kakvog ne pamti ni jedna zemlja do danas. Dovoljno je podvući, da Njemačka, Engleska i Sjedinjene Države nisu ni jednom u periodu od 1900.—1905. god. imale godišnji prirast gradskog stanovništva veći od 3.3%. U Sovjetskoj Uniji porast gradskog stanovništva iznosio je 1927.—28. god. 18%, a 1932. god. 20.5%.

U Sovjetskoj Uniji iznosi povećanje godišnje industrijske produkcije 20%. 1929.—30. god. iznosilo je povećanje industrijske produkcije 32%. Čitav sistem privredne politike Sovjetske Unije (podizanje produkcionih snaga poljoprivrede, kolektivizacije seljačkih gospodarstava, porast tvornica žita, naročito uništenje seoske bijede) dovodi do prelaza ovog agrarnog stanovništva velikim dijelom u gradove.

U svijetlu ovih općenitih opažanja naročito je karakteristično povećanje radništva. Cjelokupni broj primalaca plaća iznosio je 1927.—28. god. 11.3 milijuna, a bez poljoprivrednih

i šumskih radnika 9.2 milijuna. 1932. godine iznosio je cjelokupni broj primalaca plaća 15.7 milijuna, a bez poljoprivrednih i šumskih radnika 12.8 milijuna. Drugim riječima, do kraja prve Pjatiljetke povećao se broj plaćenih radnika za 40 postotaka.

Brzi tempo društvenog organiziranja rada u toku gospodarske izgradnje Sovjetske Unije udara svoj pečat. Efekt rekonstrukcije narodnog gospodarstva sastoji se prije svega u racionalnoj izgradnji energetske baze i u pojačanju energetske opreme žive radne snage. U 1927.—28. god. dolazilo je na svakog industrijskog radnika 2.421 kilowat sat rada mehaničkih motora. Na kraju prve Pjatiljetke, u 1932. god. otpalo je na svakog industrijskog radnika 4.677 kilowat sati. To znači da se energetska oprema radne snage gotovo podvostručila. U transportu i u saobraćaju porasla je sposobnost rada, zahvaljujući energetskoj bazi, za 46%. U poljoprivredi za 20%, u sovhozima za 184%, u kolhozima za 124% i u individualnom sektoru za 12%. Privredni program bilježi povećanje produktivnosti industrijskih radnika za 110%, u transportu za 70%.

Bitna oznaka socijalističke industrijalizacije Sovjetske Unije jest dinamika razvitka radničke nadnice.

U Sovjetskoj Uniji realna plaća radnika povećana je u periodu od 1922.—23. god. do 1927.—28. god. za 126%, i ona je u odnosu prema predratnom periodu povećana za 30%.

»Poznato je da radnička nadnica ruskih radnika, jednako nominalna kao i realna, stoji još uvijek iza one naprednih zemalja sa razvijenim kapitalizmom. Ako se realna nadnica u Engleskoj za god. 1905.—1909. uzme za 100, to ona iznosi u Njemačkoj 63.5, u Francuskoj 55.5, a u carističkoj Rusiji ne više od 34%. U proljeću 1928. god. stajala je po procjeni Internacionalnog Biroa za statistiku rada visina realne nadnice u slijedećem redu: London 100, Berlin 71, Pariz 56, Moskva 52, Prag 47, Beč 45, Rim 43, Varšava 40, i t. d.«

Samo se po sebi razumije da tu nije uzet u obzir standard života radnika u pojedinim zemljama. Formalna radnička nadnica i visina cijena najvažnijih živežnih namirnica igraju tu odlučujuću ulogu. Ako se tome doda socijalno osiguranje, koje u Njemačkoj iznosi 7.5% radničke plaće, a u Rusiji se uopće od plaće ne odbija, onda se dobiva stvarna slika, koja nam

govori da je u augustu 1928. god. životni standard moskovskog radnika bio za nekoliko procenata veći nego berlinskog radnika. A već sada stoji sovjetski radnik više nego radnik Pariza i Berlina, a na kraju petgodišnjeg plana on će stajati više nego i radnik Londona.

Samo je po sebi razumljivo da su okolnosti akumulacije kapitala, potreba forsirane investicije kapitala u narodnom gospodarstvu Sovjetske Unije, ogroman zadatak podizanja zaostalih privrednih grana učinili nužnim, te je produktivnost rada rasla u mnogo jačem tempu nego radnička nadnica. Zato je petgodišnji plan postavio za zadatak da povećanju produktivnosti rada za 100% odgovara povećanje nominalne nadnice za 50%, a realne nadnice za 70%. Nominalna nadnica transportnih radnika za vrijeme tog istog perioda povećala se za 30%, radnika kulturnog fronta za 70%, a državnih namještenika za 35%.

Naročito je karakterističan razvitak dužine radnog dana u Sovjetskoj Uniji. 1913. god. trajao je prosječni radni dan 9 sati i 42 minute, 1917. god. 8 sati 45 minuta, 1924. god. 7 sati 37 minuta, 1925. god. 7 sati 25 minuta, 1926. god. 7 sati 20 minuta, 1927. god. 7 sati 18 minuta.

Uništena je nezaposlenost u industriji, sačuvao se osamsatni radni dan u nizu grana proizvodnje, prešlo se na sedamsatni radni dan u ogromnoj većini poduzeća, zavelo se 6 satni radni dan u poduzećima koja su štetna po zdravlje.

1927.—28. god. radni dan je trajao 7 sati i 42 minute, a 1932. god. 6 sati 48 minuta. To znači da je radni dan u periodu prve Pjatiljetke skraćen za 11%. U odnosu prema periodu prije rata, radni dan industrijskih radnika skraćen je 1932. god. za 3.21 sat. Drugim riječima, radna nedjelja u Sovjetskoj Uniji iznosila je 1932. god. 40.2 sata, dok je u tvorničkoj industriji S. A. D. iznosila radnička nedjelja 49.6, u Engleskoj 41.1, u Njemačkoj 47 do 52 sata.

To su najvažniji momenti u rješavanju teškog kompleksa radničkog pitanja u Sovjetskoj Uniji u periodu socijalističke rekonstrukcije.

IX. RAZVITAK POLJOPRIVREDE

Poljoprivreda i seljaštvo u Sovjetskoj Uniji prešli su u posljednjih petnaest godina, do kraja prve Pjatiljetke, jedan nečuveno veliki razvoj. Rusko selo imalo je 1917. god. 102 milijuna hektara obrađene površine. Najveći dio od toga otpadao je na plemstvo i svećenstvo, kao i na članove carske porodice. Ali unutar šesnaest milijuna seljačkih gospodarstava postojala je znatna grupa kulaka. Naročito poslije izvođenja Stolipinove agrarne reforme vršilo se naglo obogaćivanje seoskih bogataša. Najširi slojevi sitnog i srednjeg seljaštva stenjali su pod stegom eksploatacije veleposjednika i seoskih bogataša. Oko 700 milijuna puda žita eksploatirala je caristička Rusija godišnje na račun kronične izgladnjelosti najširih seljačkih slojeva. Poljoprivredna tehnika u seljačkim gospodarstvima bila je posve primitivna. U noći od 25. na 26. oktobra 1917. god. ukinuta je privatna svojina na zemlju. 110 milijuna hektara zemlje, od toga 50 milijuna hektara zemlje kulaka, prešlo je u ruke siromašnog i srednjeg seljaštva. 500 milijuna rubalja godišnje arende za ovu zemlju ukinuto je. Istovremeno počelo je množenje seljačkih gospodarstava, koja su se sve više dijelila. Od 16 milijuna seljačkih gospodarstava, koliko ih je bilo 1917. god., prije početka prve Pjatiljetke bilo ih je 26 milijuna. Samim time pala je produkcija poljoprivrede u Sovjetskoj Uniji u prvim godinama njenog postojanja na 50%. Uz to su došle loše žetve 1921. i 1924. god.

Jedino rješenje i jedini izlaz bio je u pretvaranju sitnih seljačkih gospodarstava u krupna zadružna seljačka gospodarstva. Inače gradsko stanovništvo bilo bi došlo u stalnu opasnost da bude izvrgnuto gladi. Zato se je pošlo putem kolektivizacije.

Do 1929. god. priliv seljaštva u kolhoze bio je relativno malen. Primjeri prvih kolhoza, mehanizacija rada u kolhozima i sovhozima, sjajni rezultati u povećanju efekta toga rada, bili

su primjeri od odlučnog značaja koji su uputili široke mase seljaštva da stupe u kolhoze.

Najprije je stupio sitni seljak u kolhoze, a za njim malo po malo i srednji seljak. Konačno u toku prve Pjatiljetke počeli su stupati u kolhoze čitave općine, sela, kotari, pa čak i čitavi krajevi.

Masovni ulazak seljaka u kolhoze uzeo je naročitog maha 1929. god. i 1930. god. Napredovanje socijalističke industrije, koja je počela masovnu izradbu traktora i poljoprivrednih strojeva, odučna borba protivu kulaka za vrijeme žitne kampanje 1928. i 1929. god., razvoj poljoprivrednih zadruga, koje su postepeno privikavale seljaka na zadružno gospodarstvo, dobro iskustvo prvih kolhoza i sovhoza, — sve je to pripremilo ogromne mase seljaštva na prelaz u kolektivizaciju.

Prelaz na opću kolektivizaciju nije tekao kao prosto i mirno ulaženje u kolhoze osnovne mase seljaštva, već kao masovna borba seljaka protiv kulaka. Opća je kolektivizacija značila prelaz sve zemlje u seoskoj gruntovnici u ruke kolhoza, a znatan dio te zemlje bio je u rukama kulaka, zato su seljaci protjerali kulake sa zemlje, raskulačili ih, oduzimali od njih marvu, strojeve i tražili da se raseli kulake.

Opća kolektivizacija značila je prema tome likvidaciju kulaka.

To je bila politika likvidacije kulaka kao klase, na bazi opće kolektivizacije.

U to vrijeme u Sovjetskoj Uniji već je postojala dovoljna materijalna baza da svrši s kulacima, da se slomi njihov otpor, da se oni likvidiraju kao klasa i da se njihova proizvodnja zamijeni proizvodnjom kolhoza i sovhoza.

Još 1927. god. kulaci su proizvodili preko 600 milijuna puda žita, od čega su prodavali oko 130 milijuna puda. Kolhozi i sovhozi mogli su dati 1927. god. samo 35 milijuna puda žita za prodaju. 1929. god., zahvaljujući uspjesima socijalističke industrije, koja je snabdijevala selo traktorima i poljoprivrednim strojevima, kolhozi i sovhozi izrasli su u ozbiljnu silu. Već u toj godini kolhozi i sovhozi proizvodili su 400 milijuna puda žita, od toga za prodaju preko 130 milijuna puda, to jest više nego kulaci 1927. god. A 1930. god. kolhozi i sovhozi dali su

više od 400 milijuna puda žita za prodaju, to jest neuporedivo više nego što su davali kulaci 1927. god.

Tako je diferenciranje klasnih sila u ekonomiji zemlje i materijalna baza, neophodno potrebna za zamjenu proizvodnje žita kulaka proizvodnjom kolhoza i sovhoza, omogućila da se na temelju opće kolektivizacije pređe sa politike ograničavanja kulaka na novu politiku, politiku likvidacije kulaka kao klase.

Do 1929. god. provodila se politika ograničenja seoskih bogataša. Oni su opterećivani povišenim porezom. Od njih se zahtijevalo prodavanje žita po utvrđenim cijenama. Ograničavalo im se iskorištavanje zemlje zakonom o arendi zemlje. Ograničavao se razmjer gospodarstva kulaka zakonom o primjeni najamnog rada u individualnom seljačkom gospodarstvu. To međutim nije bila politika njihove likvidacije, jer su zakoni o arendi zemlje i o najmu rada omogućivali njihovo postojanje, a zabrana raskulačivanja pružala je u tom pogledu izvjesnu garanciju. Takva politika zadržavala je jačanje seoskih bogataša, istiskivala ih je, i pojedini njihovi slojevi, koji nisu mogli da izdrže ta ograničenja, propadali su. Međutim ta politika nije uništavala privredne osnove kulaka kao klase, ona nije vodila njihovoj likvidaciji. To je bilo ograničavanje, a ne likvidacija seoskih bogataša. To je bilo potrebno do izvjesnog vremena, dok su kolhozi i sovhozi bili još slabi i nisu mogli zamijeniti njihovu proizvodnju žita svojom vlastitom proizvodnjom.

Koncem 1929. godine, u vezi s jačanjem kolhoza i sovhoza, izmijenjena je ta politika. Prešlo se na likvidaciju, na uništavanje kulaka kao klase. Ukinuti su zakoni o arendi zemlje i o najamnom radu. Kulaci su time riješeni zemlje i najamnih radnika. Ukinuta je zabrana raskulačivanja. Dozvoljeno je seljacima da oduzmu od kulaka marvu, strojeve i drugi inventar u korist kolhoza. Kulaci su izvlašćeni.

Bili su utvrđeni različiti tempi kolektivizacije. Kolektivizacija je u Sovjetskoj Uniji s gledišta tempa kolektivizacije podijeljena u tri grupe.

U prvu grupu ušli su najvažniji krajevi, bogati žitaricama, najspremniji za kolektivizaciju, koji su imali više traktora, više sovhoza, više iskustva u borbi protiv kulaka u prošlim žitnim kampanjama. To je Sjeverni Kavkaz (Kuban,

Don, Terek), Srednja Volga, Donja Volga. Kolektivizacija u tom području izvršena je u proljeće 1931. godine.

Druga grupa pripada žitorodnim krajevima. U nju su ušle: Ukrajina, Centralna Crnozemna oblast, Sibir, Ural, Kazakstan i drugi žitorodni krajevi. U tom području kolektivizacija je završena u proljeće 1932. godine.

Ostale oblasti, krajevi i republike (Moskovska oblast, Zakavkaz, Srednje Azijske republike, i t. d.) završile su kolektivizaciju do kraja Pjatiljetke.

S pojačanim tempom kolektivizacije bilo je neophodno potrebno ubrzanje izgradnje tvornica traktora, kombajna, traktornog pomoćnog materijala i tome slično.

1929.—30. god. krediti kolhozima povećani su za dva puta. Oni su dosegli cifru od 500 milijuna rubalja.

Predložena je komasacija zemlje u kolhozima na račun države.

Glavna forma kolhoskog pokreta u tom periodu bila je poljoprivredna proizvodna zadruga, u kojoj se kolektiviziraju samo glavna sredstva proizvodnje.

Kolektivizacija je išla tako naglo, da se moralo stati energično na put svakom dekretiranju, jer je prijetila opasnost da se organizacija kolhoza zamijeni igrom kolektivizacije.

Na osnovi likvidacije kulaka i stvaranja opće kolektivizacije razvio se tako jak kolhoski pokret. Seljaci su sa čitavim selima i kotarima ulazili u kolhoze.

Ali, uporedo s očitim uspjesima kolektivizacije, počeli su se pojavljivati i nedostatci u kolhoskoj izgradnji. Pokazalo se doskora da je prekršen princip dobrovoljnosti. U nizu krajeva dobrovoljnost je bila zamijenjena prisilnim natjerivanjem u kolhoze pod prijetnjom raskulačivanja, lišenja izbornih prava, i t. d.

Uslijed tih pogrješaka, 1930. godine u nizu krajeva pojavili su se kod seljaštva očiti znaci ozbiljnog nezadovoljstva. Glavno značenje kolhoskog pokreta bila je poljoprivredna zadruga, u kojoj se socijaliziraju samo glavna sredstva proizvodnje, a ne socijaliziraju se vrtovi, stanovi, marva za muzenje, sitna marva, perad, i t. d.

No doskora likvidirane su te nedaće, i kolhoski pokret opet je stupio na put svojih konačnih uspjeha i saniranja

svoje organizacije. Na toj osnovi bili su učvršćeni uspjesi kolhoskog pokreta.

Na toj osnovi bio je pripremljen teren za novi snažni razvitak kolhoskog pokreta.

1931. godina dala je nov porast kolhoskog pokreta. U glavnim žitorodnim oblastima bilo je ujedinjeno u kolhozima više od 80% od cjelokupnog broja seljačkih gospodarstava. U manje važnim žitarskim oblastima i u oblastima tehničkih kultura bilo je ujedinjeno u kolhozima više od 50% gospodarstava. 200 hiljada kolhoza i 4 hiljade sovhoza zasijavali su već dvije trećine zasijane površine. Ostatak od jedne trećine otpadao je na individualna gospodarstva.

Od tada se razvijala kolhoska izgradnja više u dubinu. Pristupilo se poboljšanju kvaliteta rada kolhoza i njihovih kadrova. To nije išlo tako lako. Trebalo je savladati ogromne poteškoće, trebalo je likvidirati nepismenost na selu, trebalo je dati seljaštvu iskustva u vođenju kolhoskog gospodarstva. U kolhozima su bili seljaci, koji su do nedavna bili još vlasnici sitnih individualnih gospodarstava. Oni su bili vješti u vođenju sitnih seljačkih gospodarstava. Nova krupna, zadružna gospodarstva bila su za njih novost.

Iskustvo je trebalo tek sticati.

»Da bi kolhoznici postali dobrostojeći potrebno je sada samo jedno — raditi u kolhozu pošteno, pravilno iskorištavati traktore i strojeve, pravilno iskorištavati tegleću marvu, pravilno obrađivati zemlju i čuvati kolhoznu imovinu.« (Staljin).

Tako je izvršena rekonstrukcija na području poljoprivrede, tako je likvidirana opasnost da rezultati poljoprivrede dođu u suprotnost sa rezultatima industrije. Proizvodnja poljoprivrede u toku prve Pjatiljetke bila je već zadovoljavajuća. Proizvodnja žita za prodaju zadovoljavala je već čitavu zemlju.

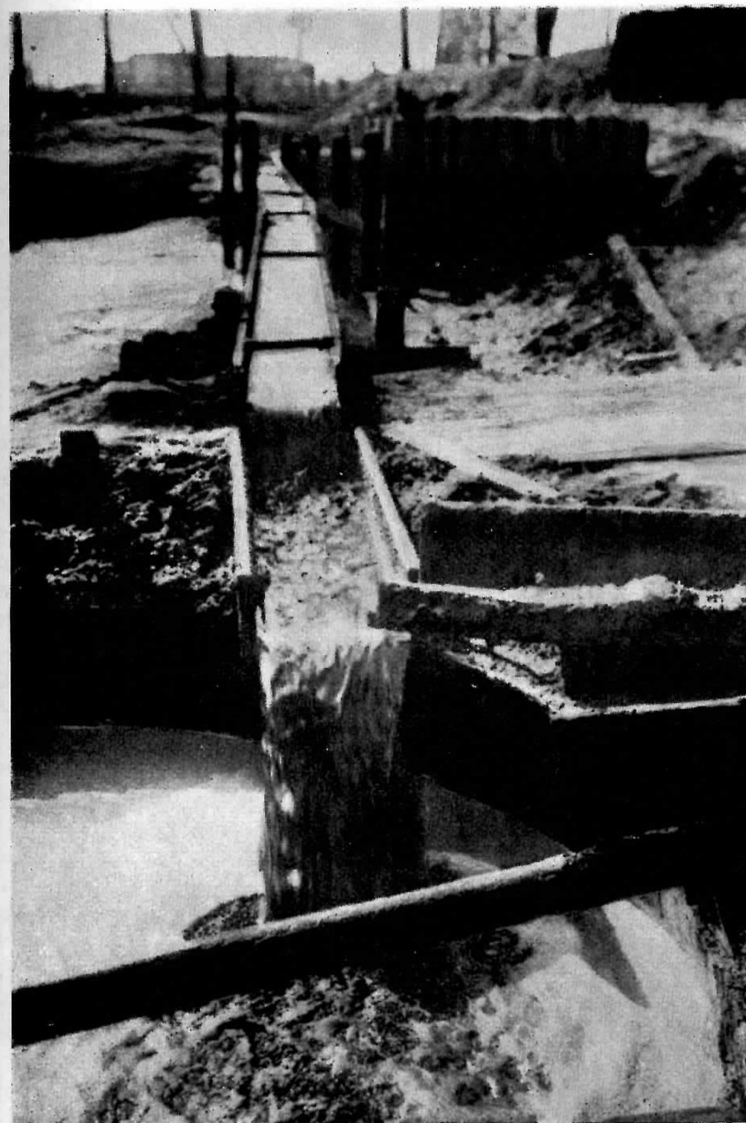
X. RAZVITAK TRANSPORTA

Područje Sovjetske Unije obuhvata, kako je poznato, jednu šestinu Zemljine površine. Najudaljeniji razmak između istočne i zapadne granice iznosi 11 hiljada kilometara, a između sjeverne i južne oko 4 i pol hiljade kilometara. Moskva je udaljena od zapadne granice 800 kilometara, a od Vladivostoka 10 hiljada kilometara; ona je udaljena od Tiflisa, glavnog grada Kavkaskih republika, 3 hiljade kilometara, a od sjevernih luka Arhangelska i Murmanska 1.180, odnosno 2 hiljade kilometara. Raspodjela različitih grana industrije, kao i gradova, povezanost njihova, predstavljala je za Sovjetsku Rusiju jedan od najvažnijih problema u rješavanju problema transporta. Po proračunima iznosio je teretni saobraćaj na željeznicama Sovjetske Unije 150 milijuna tona u 1927.—28. godini. Po prvom petgodišnjem planu on je povišen na 280 milijuna tona 1932.—33. godine. To znači da je prvi petgodišnji plan u svojoj prvoj godini povećao transport tereta u odnosu prema 1913. godini za 86%. U 1929.—30. godini, po već utvrđenim kontrolnim ciframa, iznosio je transport tereta 215 milijuna tona. U 1929.—30. godini povećanje je iznosilo najmanje 19%.

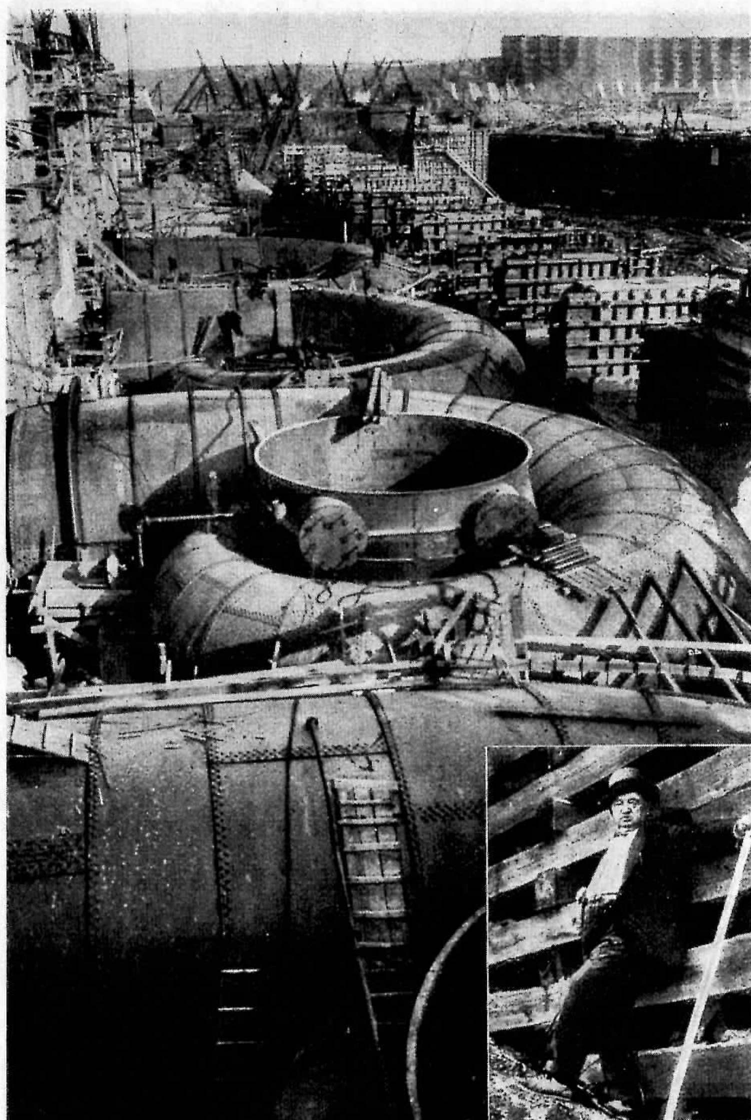
76 hiljada kilometara željezničkih linija koje stoje u upotrebi, iskorišteni vodeni putovi i snažno razvijena mreža izgrađenih cesta odgovara po svom kvalitetu i po svom porastu ogromnim zadatcima socijalističke industrijalizacije i gospodarskog porasta zemlje. Zato problem transporta u prvoj Pjatiljetki sa svojim velikim značenjem izaziva pažnju sovjetske države.

Trebalo je izvršiti rekonstrukciju transporta. Tu rekonstrukciju nalagao je nagli razvitak i pretvaranje stare gospodarske geografije carističke Rusije u jednu novu gospodarsku geografiju, koja odgovara novim zadatcima. Najvažnije značenje za Sovjetsku Uniju imala je linija Donbaz—Moskva—

Dobivanje nafte

Turbine Dnjeprostroja — Mister Cooper, šef inžinjera

Lenjingrad. Transport ugljena iz Doneckog basena ide na sjever. Oko 5 milijarda rubalja investirano je u izgradnju i rekonstrukciju novog transporta. Od toga 3.3 milijarde rubalja određeno je za rekonstrukciju postojećih željezničkih linija i njihovih postrojenja. Radovi na rekonstrukciji predstavljaju prema tome najvažniji problem u cjelokupnoj sumi investicija kapitala za željeznice. Ti ogromni zadatci, kojima odgovaraju ogromne investicije, mogli su se izvesti jedino podržavljenjem željeznica. Poznato je u kakvom su stanju bile željeznice i uopće transport u Sovjetskoj Uniji pri završetku građanskog rata. Tada je bila nemoguća bilo kakva organizacija i bilo kakvo proširenje postojeće željezničke mreže, jer je u toku građanskog rata uništen veći dio željezničkih linija. Period obnove i rekonstrukcije izvršio je tek djelomičnu reparaciju toga problema. Rješenje je preostalo periodu industrijalizacije, periodu prve Pjatiljetke. Od rješenja toga problema zavisilo je u mnogom pogledu rješnje problema industrijalizacije. Iako je industrijalizacija u svojoj ekonomskoj geografiji postavila za glavni princip osnivanje industrijskih postrojenja na bazama sirovina, ipak je problem saobraćaja igrao veliku ulogu, jer prirodna bogatstva Sovjetske Unije nisu bila svagda razmjerno raspoređena i jer je trebalo imati u vidu već postojeća ogromna industrijska poduzeća, specijalno u centralnom industrijskom području Moskve.

Najvažniji elementi u periodu rekonstrukcije na području željezničkih linija označeni su u slijedećim činjenicama: prije svega trebalo je likvidirati male lokomotive i vagone male nosivosti i nadomjestiti ih velikim lokomotivama serije E (80 tona) i vagonima velike nosivosti. Sagrađeno je u periodu prve Pjatiljetke 3 hiljade novih velikih lokomotiva serije E. Sagrađeno je 160 hiljada novih vagona (dvoosovnog tipa), sa kojima je obogaćen park vagona u zemlji. Veliki vagoni od 60 tona nosivosti iznosili su u početku prve Pjatiljetke 5% čitavog vagonskog parka. Taj je broj na kraju prve Pjatiljetke povećan na 25%.

Daljnji bitni elemenat u sistemu rekonstrukcije željezničkog prometa sastoji se u uvođenju automatskog kupelunga.

U vezi s tim programom i u vezi s pojačanim razvojem elektrifikacije zemlje, postavljeno je pitanje elektrifikacije

željeznica. Prvi petgodišnji plan posvetio je tom pitanju veliku pažnju. Pristupilo se elektrifikaciji moskovske željeznice, na Kavkazu Suramskog gorskog lanca, željeznički saobraćaj u Mineralnije Vodi, velik dio željezničke linije između Doneckog basena i Harkova, linije Kiselov u sjevernom Uralu. Ovi razmjeri elektrifikacije željezničkog saobraćaja predstavljali su tek početak elektrifikacije najvažnijih željezničkih pruga Sovjetske Unije. Treba podvući da su za Sovjetsku Uniju u toku prve Pjatiljetke od najvećeg značenja bile dvije linije: linija Donbaz—Moskva—Lenjingrad i Transibir, koji veže industrijske centre Sovjetske Unije sa Sibirom.

Elektrifikacija Kurske željezničke linije i izgradnja dvostrukog kolosjeka na čitavoj liniji Donbaz—Voronjež—Moskva znači velik uspjeh na području transporta. U toku prve tri godine ovog petgodišnjeg plana izgrađena je željeznička pruga Kurgan—Sverdlovsk i Kurgan—Novosibirsk. Sa izvršenim radovima po planu troškovi transporta pali su za 30%.

58 hiljada i 500 kilometara željezničkih linija, koliko ih je bilo 1917. god., nije odgovaralo gospodarskom potencijalu i potrebama zemlje. Carska Rusija, obzirom na svoju željezničku mrežu, bila je jedna od najzaostalijih zemalja na svijetu.

Usprkos velikih poteškoća izgradnje u periodu rekonstrukcije 1927.—28. godine, povećan je broj željezničkih linija za 18.300 kilometara, što predstavlja povećanje od 30%. Prirodno je, da je svaka nova izgradnja industrijskih poduzeća povlačila za sobom nove probleme na području transporta. U toku prvog petgodišnjeg plana povećane su željezničke linije u Sovjetskoj Uniji za 22 hiljade kilometara, tako da je cjelokupna mreža željezničkih linija na kraju prve Pjatiljetke iznosila 100 hiljada kilometara.

U 1927.—28. godini izgrađeno je 3.600 kilometara željezničke linije. U 1929.—30. godini izgrađeno je već 11.100 kilometara. Za vrijeme čitave Pjatiljetke izgrađeno je 22.600 kilometara željezničkih linija, od kojih je 17.000 kilometara na kraju prve Pjatiljetke bilo u upotrebi. 48% novoizgrađenih linija otpada na udaljene linije, a 52% na rajonske i lokalne linije.

Prije svega potrebno je podvući značenje izgradnje željezničke linije Turkestan—Sibirija, koja je povezala južni

rajon Sibirije s Turkestanom, glavnom bazom pamučne privrede Sovjetske Unije. Povezivanje neiscrpivih zaliha živežnih namirnica i drvenog materijala Sibirije sa najbogatijim centrom pamučne privrede u Sovjetskoj Uniji imalo je ogromno značenje za daljnji razvitak ekonomije zemlje.

Izgradnja linije Turkestan—Sibirija počela je 1927.—1928. godine. Trebalo je savladati razmak od 1.500 kilometara, razmak teškog brdovitog terena, razmak pustinja. Izgradnja je počela istovremeno sa sjevera i s juga. 1930. god. sjedinjena su oba dijela željezničke linije. 200 milijuna rubalja utrošeno je za tu izgradnju. Tako je povezana čitava Srednja Azija, neizmjerno bogato područje subtropskih kultura, s industrijskim centrima zemlje (Moskva—Samara—Orenburg—Taškent). Otvaranjem Turksiba sjedinjena je Centralna Azija sa Sibirom, s transibirskom željezničkom linijom. Nije potrebno naročito podvlačiti, da je brzina i kvalitet radova u izgradnji željezničke linije Turkestan—Sibir bio velik uspjeh, koji je davao podstreka za daljnju uspješnu izgradnju željezničkih linija.

Pristupilo se izgradnji linije Saratov—Milerovo u duljini od 575 kilometara. Ta je linija predstavljala u zajednici s malim linijama (Troick—Orsk—Orenburg—Uralsk) veliku liniju, koja je povezala južni Ural s područjem Volge, kao i s lukama Azovskog mora. Izgradnjom kanala Volga—Don problem transporta na jugoistoku Sovjetske Unije bit će definitivno riješen. Potrebno je uvažiti, da su područje Volge i južni uralski predio u Baškirskoj Sovjetskoj Republici najbogatiji rajoni ekstenzivne poljoprivrede, u kojima je izvedena potpuna rekonstrukcija poljoprivredne proizvodnje i forsirana izgradnja žitnih tvornica i mehaniziranih kolektivnih gospodarstava. Među daleke linije koje se izgradilo u toku ove Pjatiljetke, treba ukazati na onu grupu linija, koje su u vezi s drvnom industrijom, to znači s opskrbom industrijskih područja zemlje drvnim materijalom i razvitkom izvoza drva. Tu je prije svega željeznička linija koja vezuje centralni industrijski rajon s bogatim rajonom drveta Pečore u sjevernom području. Njezina dužina iznosi 767 kilometara. Njezina izgradnja stajala je 76 milijuna rubalja. Tom problemu pripada i linija Soroka—Kotlas s duljinom od 800 kilometara.

Ova linija treba da odvodi drvo iz Pečore jednim odvojkom murmanske željeznice do luke Murmanskč

U vezi s naglim razvitkom industrijalizacije zemlje neobično brzo raste i potrošnja građevnog materijala. Istovremeno je i eksport drva za vrijeme ovog petgodišnjeg plana uvećan gotovo za četiri puta. Zato je od naročito aktuelnog značenja bila izgradnja grupe željezničkih linija Ustj—Sisolsk —Kotlas, Veliki—Ustjug—Vologda—Vjatka i Soroka—Kotlas, u ukupnoj duljini od 1.500 kilometara.

Izgrađena je također željeznička linija koja ide od Tuapze preko Soči, Gagri, Suhuma i sastaje se pred Batumom s velikom kavkaskom linijom, koja vodi od Batuma preko Tiflisa, Baku—Mahačkala i Rostova u centralno područje Sovjetske Unije. Linija Tuapze—Batum ima duljinu od 360 kilometara, a u zajednici s kavkaskom linijom do industrijskog centra oko 1.000 kilometara.

Konačno potrebno je navesti liniju koja ide od zapadnog dijela Urala u pravcu meridijana na liniju Perm—Ufa—Orenburg i nadovezuje se na liniju koja veže Moskvu sa Taškentom, Centar sa Centralnom Azijom. Ova linija u zapadnom Uralu ima duljinu od 940 kilometara, a njezina izgradnja stajala je 130 milijuna rubalja. Ona je od ogromnog industrijskog i poljoprivrednog značenja. Ona osigurava spajanje poljoprivrednih i industrijskih područja Urala, kao i bogatstava drva, umjetnih gnojiva, metala i žitarskih proizvoda Urala s područjem Volge i Centralne Azije.

Ove daleke linije predstavljaju 52% izgradnje novih linija u toku prve Pjatiljetke. One su imale presudno značenje za gospodarski razvitak i gospodarsku izgradnju Sovjetske Unije. Željeznička linija Tomsk—Jenisejsk u Sibiriji, s duljinom od 537 kilometara, nova linija u Kazakstanu (Borovoje —Akmolinsk s duljinom od 230 kilometara, linija Orsk—Aktjubinsk s duljinom od 200 kilometara, linija Kustanej—Akmolinsk s duljinom od 650 kilometara) znače daljnji korak u razvitku željezničke mreže Sovjetske Unije. Te linije znače povezivanje najbogatijih poljoprivrednih rajona. One znače povećanje poljoprivredne proizvodnje i mobiliziranje gospodarskih snaga zemlje. U istom Kazakstanu izgradila se čitava grupa željezničkih linija u duljini od 700 kilometara. Pionirske

linije u rajonima pamuka, u Centralnoj Aziji, Šardjui—Hiva, s duljinom od 400 kilometara, linija Termes—Djušambe s duljinom od 225 kilometara, u direktnoj su vezi s izvršenjem prvog petgodišnjeg plana u pitanju pamučne proizvodnje.

Najveći dio novih linija otpada na poljoprivredna područja. Ova grupa linija u cjelokupnoj duljini od 7.800 kilometara predstavlja ujedno najvažniji dio programa, koji je izvršen na području saobraćaja u toku prve Pjatiljetke. Linije industrijskog značaja predstavljaju duljinu od 2.000 kilometara. Konačno zadnju grupu linija sačinjavaju skraćene linije, koje služe kao odvojci velikih željezničkih linija. Njih je izgrađeno u cjelokupnoj duljini od 3.000 kilometara.

Iskustvo 1928.—29. god. pokazuje isto tako kao i iskustvo 1929.—30. godine, da je program bio realno postavljen. 1929.—30. godine utrošeno je u izgradnju novih željezničkih linija 270 milijuna rubalja, prema 130 milijuna u 1928.—29. godini.

Ovaj uspješni razvoj izgradnje željezničkih linija uvjetovan je velikim uspjesima izgradnje teške industrije, uspjelim izvršenjem osnovnih zadataka u izvođenju socijalističke industrijalizacije zemlje.

Isto tako ogromno značenje predstavljao je za Sovjetsku Uniju pomorski transport. Bilo je vrijeme, kada je 94% čitave vanjske trgovine stare Rusije išlo morem, a samo 6% kopnom. U toku 19. stoljeća situacija se znatno izmijenila. Razvitak željezničke mreže i čitav niz trgovačkih ugovora između raznih zemalja na evropskom kontinentu umanjili su ulogu mora u vanjskoj trgovini. Do 1912. godine pao je eksport morskim putem na 7%, a import na 48%. Baltičko more zadržalo je donekle svoje značenje u vanjskoj trgovini, dok ga je Crno more potpuno izgubilo. U toku perioda rekonstrukcije pao je procenat prometa pomorskih luka na 50 u odnosu prema 1913. god., unatoč toga što je promet Vladivostoka postao veći nego prije rata. Novorosijsk i Batum imali su svega 80%, Arhangelsk i Poti 50%, a Marijupol, Nikolajev, Lenjingrad i Odesa 30% prometa u mirnodobskom saobraćaju.

Prvi petgodišnji plan uspio je da poveća promet pomorskih luka Sovjetske Unije 1932. god. za 50 milijuna tona, što je značilo da je promet luka u odnosu prema 1913. god. po-

rastao za 20%. To pokazuje kako je bio velik razvitak izvoza drveta preko Arhangelska, Murmanska, Lenjingrada, Vladivostoka i izvoz vrsta drveta visoke vrijednosti preko Batuma i preko Tuapze, nešto manje razvitak izvoza nafte preko Batuma i Tuapze i izvoz žita preko Rostova i Hersona, kao i drugih luka. U istom pravcu povećan je izvoz ugljena i antracita iz Doneckog basena, prije svega preko Marijupola, povećanje eksporta željezne i manganove rudače preko Marijupola i Poti, kao i izvoz marvenih proizvoda.

To povećanje prometa pomorskih luka zahtijevalo je investiciju kapitala u iznosu od više nego 200 milijuna rubalja. Trebalo je podići nova industrijska postrojenja u lukama, trebalo je izvršiti popravke parobroda, trebalo je podići elevatore i građevine za zaštitu proizvoda koji se lako kvare, i t. d.

Važan problem predstavljala je zato izgradnja Sovjetske trgovačke flote, koja je povećana u toku prvog petgodišnjeg plana za 20%.

Važno mjesto zauzima također izgradnja ledolomaca, koji su izvršili pionirski rad ogromnog naučnog i industrijskog značenja i ostvarili spoj između Atlantika i Pacifika.

Ponovna izgradnja riječnih brodova isto je tako dobila na svome značenju, budući da je stanje riječnih brodova prije perioda obnove bilo još gore nego stanje željeznica. U toku perioda rekonstrukcije, broj riječnih brodova iznosio je još uvijek svega 80% predratnog stanja. U toku prve Pjatiljetke povećana je tonaža riječnih brodova od 38 milijuna tona u 1927.—28. god. na 78 milijuna tona 1932. godine, što predstavlja podvostručenje tonaže riječnih brodova, kao i povećanje prometa za 60% u odnosu prema predratnom periodu.

Izgradnja Dnjeprostroja ima jednako ogromno značenje za razvitak transporta u Sovjetskoj uniji, kao što ga ima i za razvitak industrije u Ukrajini i Doneckom basenu. Korekturom korita rijeke, izgradnjom ogromne brane, učinjen je takav radikalan obrat u toku rijeke, da je ona postala plovna u većem dijelu svoje duljine.

Isto tako ogromno značenje pripada planu za izgradnju kanala Volga—Don. Volga je najveća rijeka Evrope. Ona ima duljinu od 3.700 kilometara, a u zajednici sa svim svojim

pritokama oko 80.000 kilometara, od kojih je 40.000 plovno, a oko 20.000 plovno u oba smjera. Ahilova peta Volge jest njen utok u Kaspijsko more, zato i čitava plovnost te rijeke nije imala velikog značenja za Sovjetsku Uniju. Da bi se izvršila geografska korektura, pristupilo se izgradnji kanala Volga—Don, koji spaja rijeke Volgu i Don na mjestu gdje su njihovi tokovi najbliži. Plan za izgradnju toga kanala proučavan je u periodu prve Pjatiljetke, a njegovo ostvarenje predviđeno je do 1941. godine.

Izgradnja cesta i opskrba Sovjetske Unije automobilima predstavlja jedan važan dio u izvođenju prvog petgodišnjeg plana.

U Sovjetskoj Uniji na početku prve Pjatiljetke bilo je oko 3 milijuna kilometara cesta, od kojih je samo jedna trećina bila registrirana i postigla znatan tehnički izgled. Sve druge ceste i putevi nisu imali većeg značenja. Od cjelokupne duljine svih tih cesta, samo je 25 hiljada kilometara popločeno. Zato su bile velike poteškoće u izvršenju plana na tom području. Trebalo je izgraditi 60 hiljada kilometara širokih cesta, sposobnih za nesmetan automobilski promet. Taj zadatak bio je riješen poboljšanjem postojećih cesta. Izgradnjom novih cesta i popravkom manje važnih lokalnih cesta. Za izgradnju cesta utrošeno je 600 milijuna rubalja.

Jedan od najvažnijih zadataka, bila je izgradnja ceste u području Aldana, koja je vezala to područje sa željezničkom linijom od Usurija do rijeke Lene, to znači s najbogatijim zlatnim područjem Sovjetske Unije. Izgradnja te ceste završena je 1931. godine, a stajala je 20 milijuna rubalja. Velika izgradnja cesta izvršena je u pamučnim predjelima Centralne Azije i na područjima mehaniziranih sovhoza i kolhoza, kao i u područjima stepa. Izgrađene su isto tako ceste na visokim planinama Kavkaza, na Krimu uzduž obale Crnog mora.

Više od jednog milijuna kilometara cesta lokalnog značenja radikalno je popravljeno i osposobljeno ne samo za transport kola, već i automobila. Cjelokupni izdatci iznosili su 1.5 milijarda rubalja.

Problem izgradnje cesta u uskoj je povezanosti s izgradnjom automobilske industrije u Sovjetskoj Uniji. Sovjetska Unija primila je od carizma u svemu oko 10 hiljada polu-

razorenih automobila. Na jednoj šestini površine zemaljske, s 3 milijuna kilometara cesta, nije bilo prije 1917. godine ni jedne tvornice automobila. Pristupilo se izgradnji moskovske tvornice »AMO« i tvornice automobila u Jaroslavu, koje su na početku prve Pjatiljetke proizvele 3.200 automobila. U toku prve Pjatiljetke izgrađeno je 120 hiljada teretnih automobila i 40 hiljada osobnih. Ta proizvodnja postignuta je podizanjem ogromne tvornice automobila u Gorkom, čija je izgradnja bila završena 1931. godine. Ta tvornica proizvodi godišnje 100 hiljada automobila. Uvezeno je 72 hiljade automobila iz Fordovih tvornica u Americi.

Zračni promet je također predstavljao za Sovjetsku Uniju problem od ogromnom privrednog značenja. Već 1927.—28. god. zračna prometna mreža iznosila je duljinu od 12 hiljada kilometara. 1932. godine razvoj zračnog prometa dosegao je cifru od 2.4 milijuna kilometara i prevezao je 10 hiljada putnika.

Uspostavljena je zračna linija Moskva—Berlin. Druga zračna linija povezivala je Moskvu sa Harkovom, Rostovom, Bakuom, Teheranom. Zračna linija Moskva—Centralna Azija vezivala je unutrašnji saobraćaj Centralne Azije i igrala je važnu ulogu u saobraćaju uopće. Isto tako ostvarena je zračna linija Moskva—Vladivostok.

Naročiti problem predstavljale su zračne linije s Arktičkim područjima, naročito u vrijeme ekspedicije »Krasina« i »Maligina«, kada se vršilo spasavanje ekspedicije generala Nobilea. Poznato je sudjelovanje sovjetskih letača u hidrografskim ekspedicijama na Novu Zemlju, u šumskim i lovačkim ekspedicijama u Karsko more, u zračnom spajanju s Wrangelovim otokom, i t. d. Značenje zračne flote u osvajanju Arktika igralo je značajnu ulogu i pridonijelo je sjajnim istraživalačkim rezultatima na Sjevernom polu.

Konačno poznat je uspjeh leta sovjetskih avijatičara avionima »Krila Sovjeta« preko Evrope u New-York, »Strana Sovjetov« preko Tihog oceana, i t. d. Sve je to pridonosilo daljnjem razvitku zračnog saobraćaja u prvom petgodišnjem planu.

Zračni saobraćaj iznosio je 1927.—28. godine 12 hiljada kilometara, a 1932. godine 45 hiljada kilometara. Povećanje

kilometraže prevaljena puta povisilo se od 2.4 milijuna na 28.2 milijuna, a putnika od 10 hiljada na 110 hiljada. To znači da je zračni put podesetorostručen. Isto tako izvršeno je veliko povećanje prenošenja ogromne količine transportiranih pošiljaka, poštanskih predmeta u toku prve Pjatiljetke. To povećanje uvjetovale su velike daljine. Ono iznosi 1932. godine 4 milijuna kilograma.

Civilni saobraćaj imao je u tom periodu povećanje od 30 hiljada kilometara na 225 hiljada kilometara.

Cjelokupna investicija kapitala za razvoj civilnog zračnog prometa iznosila je 175 milijuna rubalja. To je omogućilo nagli razvoj zračnog saobraćaja, što je bilo u direktnoj vezi s cjelokupnim industrijskim razvojem zemlje u toku prve Pjatiljetke.

XI. IZGRADNJA STANOVA I GRADSKI PROBLEM

1918. godine Rusija je imala 139.7 milijuna stanovnika. U gradovima je živjelo 25.7 milijuna stanovnika, to znači 18.4% cjelokupnog stanovništva. Do 1922.—23. god., to znači do kraja građanskog rata i početka Nove Ekonomske Politike, palo je gradsko stanovništvo u Sovjetskoj Uniji za 14.8%. Cjelokupno stanovništvo smanjilo se u zemlji u istom tom periodu za 4.6%. Već 1927.—28. god. Sovjetska Unija imala je 151.3 milijuna stanovnika. Od toga bilo je u gradovima 27.9 milijuna ili 18.4% cjelokupnog stanovništva. Prva Pjatiljetka povećala je broj gradskog stanovništva na 35 milijuna, to znači za 20%. Povećanje cjelokupnog broja stanovništva zemlje iznosilo je u tom istom periodu 12.5%, to znači da je stanovništvo Sovjetske Unije 1932. godine iznosilo 170 milijuna. Ove brojke govore istovremeno o naglom razvitku gradskog stanovništva i o brzom razvitku gradova u toku prve Pjatiljetke. U gradovima Njemačke stanuje 65% cjelokupnog stanovništva, u gradovima S. A. D. oko 50%, u gradovima Francuske 46% i u gradovima Engleske 70% cjelokupnog stanovništva. To znači da je gradsko stanovništvo Sovjetske Unije posljednjih godina raslo prosječno za 5 do 6%, dok je tempo prirasta gradskog stanovništva u Njemačkoj iznosio u isto to vrijeme 1.05, u Engleskoj 1.04, u Americi 2.5%. Prva Pjatiljetka ostvarila je povećanje gradskog stanovništva za više od 30%.

Moskva je naglo povećana. Na početku prve Pjatiljetke ona je brojila više od 2 milijuna stanovnika, Lenjingrad je imao 1.8 milijuna, a Harkov, Kijev i Tiflis više od pola milijuna; Odesa, Baku, Jekaterinoslav i Rostov više od 200 hiljada stanovnika. Bio je još 31 grad s više od 100 hiljada stanovnika i 60 gradova s više od 50 hiljada stanovnika. Svi ostali gradovi predstavljaju male gradove naročito niskog nivoa stambenog i komunalnog gospodarstva.

U Sovjetskoj Uniji svjetski rat, građanski rat, blokada i intervencija očitovali su se na gradskom gospodarstvu više nego i u jednoj drugoj zemlji Evrope. Za vrijeme čitavog tog dugog perioda uništen je razvitak i ishrana gradskog stanovništva, i razvoj gradova u tom periodu nužno je morao da ide u negativnom pravcu. Zato je nagli razvitak gradskog stanovništva u periodu izgradnje, uz pojačanu investiciju kapitala i izgradnju stanova, bio praćen sužavanjem površine stanova po glavi gradskog stanovništva. To je bila oznaka ruskih gradova do 1927.—28. godine. Ovo pomanjkanje stanova trebalo je savladati u periodu industrijalizacije, u periodu prve Pjatiljetke. Prosječna stambena površina iznosila je po glavi na početku prve Pjatiljetke u svemu 5.9 kv. m, za radnike 4.9 kv. m. Dok je Lenjingrad imao prosječnu stambenu površinu od 8.7 kv. m po glavi stanovništva, Moskva, koja je bila u mnogo težem položaju, imala je jedva 5.7, a gradsko stanovništvo Ukrajine 5.8 kv. m.

Na početku prve Pjatiljetke gotovo tri četvrtine tvorničkih radnika imalo je stambenu površinu manju od 6 kv. m. Ova norma još je katastrofalno pala za čitav niz industrijskih rajona na 3 kv. m po glavi stanovništva. Ova činjenica zahtijevala je, da se u periodu industrijalizacije pristupi radikalnom likvidiranju tog teškog stambenog problema, koji je bio sličan jedino stambenom položaju radnika nekada u Engleskoj, kako je to rječito opisivala Engelsova knjiga »Položaj radničke klase u Engleskoj«.

Od 160 milijuna kv. metara gradske stambene površine 1927.—28. godine nacionalizirano je 74 milijuna kv. m, to znači gotovo polovinu. Sve ostalo — sitne stambene zgrade — nalazile su se u rukama privatnih posjednika ili su bile u iskorištavanju privatnika.

Problem se je sastojao u tome, da se gradsko stanovništvo opskrbi što većim brojem stambenih kuća. Stambene zgrade u selima nalazile su se u rukama individualnih seljačkih gospodarstava. Teškoće su prema tome bile velike u organiziranju stambenog pitanja.

U izgradnji gradskih stanova prva Pjatiljetka je postigla, da se u prvoj godini prosječna stambena površina po glavi gradskog stanovništva povećala od 5.7 na 6.3 kv. m. Ona je

povećana na 7.3 kv. m u 1932. godini. To znači da je prva Pjatiljetka u tom problemu izvršila poboljšanje, koje nije moglo značiti potpuno rješenje toga pitanja. Ovaj je program iziskivao, da se gradska stambena površina u toku prve Pjatiljetke poveća od 160 milijuna kv. m na 213 milijuna. To je predstavljalo izgradnju od 62 milijuna kv. metara nove stambene površine. Od toga je otpalo 42 milijuna kv. metara na društveni sektor, a 20 milijuna na privatni sektor. Gotovo 80% radnika u gradovima stanovalo je u stanovima društvenog sektora, to znači u kućama industrijskih poduzeća, komunalnih organizacija i zadruga za izgradnju stanova.

Značajan faktor u gradskoj stambenoj izgradnji je državna industrija. Stambena površina velikih industrijskih poduzeća povećana je od 1927.—28. god. do 1932. god. za 13 milijuna kv. metara. Broj radnika povećan je istovremeno od 720 hiljada na 1.3 milijuna, a u tvorničkim poduzećima za 34.6%. Drugim riječima, polovina zaposlenog radništva u velikim industrijskim poduzećima imala je svoje stanove u tvorničkim zgradama.

Cjelokupna suma, koja je utrošena za izgradnju gradskih stanova, iznosila je u prvoj Pjatiljetki 5 milijarda rubalja. Od toga je otpalo 1.5 milijarda rubalja na sredstva koja se dobilo iz industrije, 1.3 milijarda iz zadruga za izgradnju stanova, 420 milijuna iz sredstava transportnih organizacija, 780 milijuna iz sredstava lokalnih izvršnih komiteta i 960 milijuna iz privatnih sredstava. Ako se izvrši analiza zadataka izgradnje stanova u prvoj Pjatiljetki, onda postaje jasno da su investicije kapitala u izgradnju stanova znatno manje nego u čitavom nizu naprednih kapitalističkih zemalja, naročito u S. A. D. To je shvatljivo. Prvi stadij industrijske izgradnje upotrebio je gotovo sva sredstva za izgradnju industrijskih poduzeća, električnih centrala, željeznica i t. d. Količina akumuliranog kapitala, poteškoća daljnjeg programa industrijalizacije i štednja, što je sve bilo uvjetovano pomanjkanjem vanjskih kredita, onemogućili su ulaganje većih sredstava u izgradnju stanova. Samo je po sebi razumljivo da se paralelno s izgradnjom stanova vršila i izgradnja različitih novih komunalnih poduzeća. Cjelokupna suma iznosila je 2.5 milijarda rubalja za izgradnju radničkih naselja u gradovima.

Objektivni promatrač sovjetskih radova bez muke je mogao primijetiti, da je posljednjih godina opskrba električnim osvijetljenjem, tramvajima, vodovodima, kanalizacijom i drugim komunalnim potrebama znatno poboljšala položaj radničkih gradova. Izgrađeno je već čitav niz gradova na mjestu starih predgrađa, podignute su nove prostrane ceste i parkovi, koji odgovaraju kulturnim potrebama odgovarajućih radničkih kuća u Moskvi, Lenjingradu, Harkovu, u gradovima Doneckog basena, Erivanu, Ivanovo-Voznjesensku, Novosibirsku, kao i u nizu drugih gradova.

Izgradnja stanova razvija se nepravilno u različitim gradovima. Pokraj gradova s oskudicom stambenog prostora, postoje gradovi u kojima se ta oskudica toliko ne osjeća. Tako Lenjingrad, Kijev, Odesa imaju manje težak problem nego Moskva, Harkov, i niz drugih gradova.

Ipak je prvi petgodišnji plan učinio radikalnu izmjenu u izgledu sovjetskih gradova. Drugi i treći plan stvorit će konačno znatno bolju situaciju, usprkos sve većeg povećanja gradskog stanovništva. To će biti moguće zato, jer je glavni problem industrijalizacije zemlje već riješen izvršenjem osnovnih zadataka prve Pjatiljetke. Pristupilo se uz to izgradnji novog gradskog tipa. Široke ceste, brojni nasadi i parkovi, udaljena industrijska postrojenja od mjesta nastambe. Sretno riješen problem sunca i zraka, omogućuje Sovjetskoj Uniji da i u pitanju stanova i gradova pođe jednim novim putem, koji je nepoznat na tom području u drugim zemljama. To je tip socijalističkog grada. Praktično rješenje tog kompliciranog i interesantnog problema danas se već u velikoj mjeri ostvaruje.

V. POGLAVLJE

DRUGA PJATILJETKA

Uspjesi u izgradnji zemlje, jednako u oblasti poljoprivrede kao i u oblasti industrije, postignuti su zahvaljujući uspješnom provođenju prvog petgodišnjeg plana.

Početkom 1933. godine bilo je jasno da je prva Pjatiljetka bila već izvršena, bila izvršena prije vremena, izvršena za 4 godine i tri mjeseca.

Rezultati su bili slijedeći:

a) iz agrarne zemlje, Sovjetska Unija pretvorila se u industrijsku zemlju. Udio industrijske proizvodnje u cjelokupnoj proizvodnji narodnog gospodarstva narasao je na 70%;

b) društveni sektor gospodarstva likvidirao je privatni sektor u oblasti industrije i postao jedini sektor gospodarstva u industriji;

c) kolektivizacija poljoprivrede i njezina mehanizacija likvidirala je kulake u oblasti poljoprivrede i postala je vladajuća sila u poljoprivredi;

d) kolhozni pokret uništio je oskudicu i bijedu na selu. Obezbijedilo se desetine milijuna siromašnih seljaka;

e) industrijalizacija je uništila nezaposlenost u industriji, sačuvala osamsatni radni dan u nizu grana proizvodnje, prešla na sedamsatni radni dan u ogromnoj većini poduzeća, zavela šestsatni radni dan u poduzećima štetnim po zdravlje.

Značaj tih uspjeha prve Pjatiljetke sastojao se u tome, da je uništena svaka eksploatacija i prokrčen put pristojnom i kulturnom životu čitavog naroda Sovjetske Unije.

U to vrijeme sovjetska industrija sačinjavala je 99% čitave industrije u zemlji. Kolhozi i sovhozi zauzimali su oko 90% cjelokupne zasijane površine u zemlji. U prometu robe privatni elementi bili su potpuno potisnuti iz trgovine.

I. AKUMULACIJA KAPITALA

Akumulacija kapitala, jednako u industriji kao i u poljoprivredi, naglo je uvećana. To najbolje pokazuje industrijska baza narodnog gospodarstva. 1925. god. ona je iznosila 46.5 milijarda rubalja. 1928. god. — 53.5, 1933. god. 83.7. Za vrijeme druge Pjatiljetke povećanje akumulacije kapitala išlo je u industriji jednako brzim tempom. 1935. god. ona je iznosila 106.8, 1936. god. 121.1 milijarda rubalja.

Za vrijeme ovih deset godina prosječna akumulacija iznosila je godišnje povećanje od 13%, to znači da je bila tri do deset puta veća nego u ostalim zemljama.

Udio poljoprivrede i industrije u cjelokupnoj proizvodnji iznosio je:

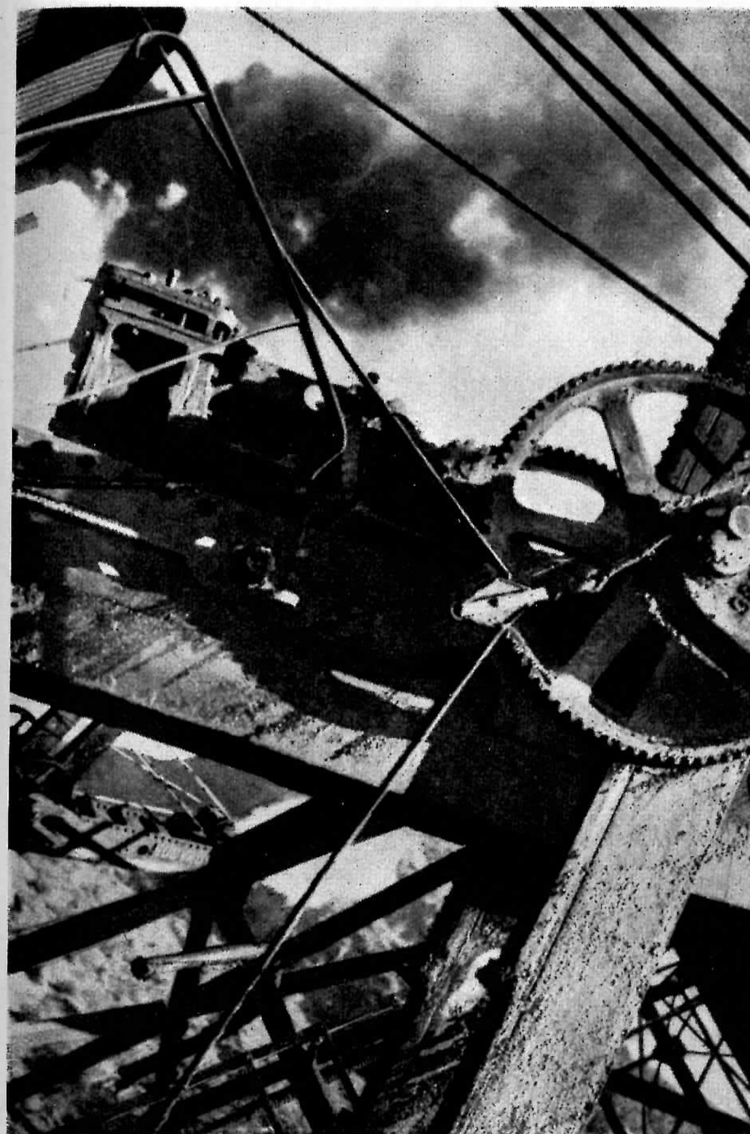
	1913. god.	1935. god.
Poljoprivreda	59.4	25.1
Industrija	40.6	74.9

Uvedene su posve nove industrijske grane. Strojeve, koje se nekada uvozilo, sada se proizvodi u zemlji, pa čak i izvozi.

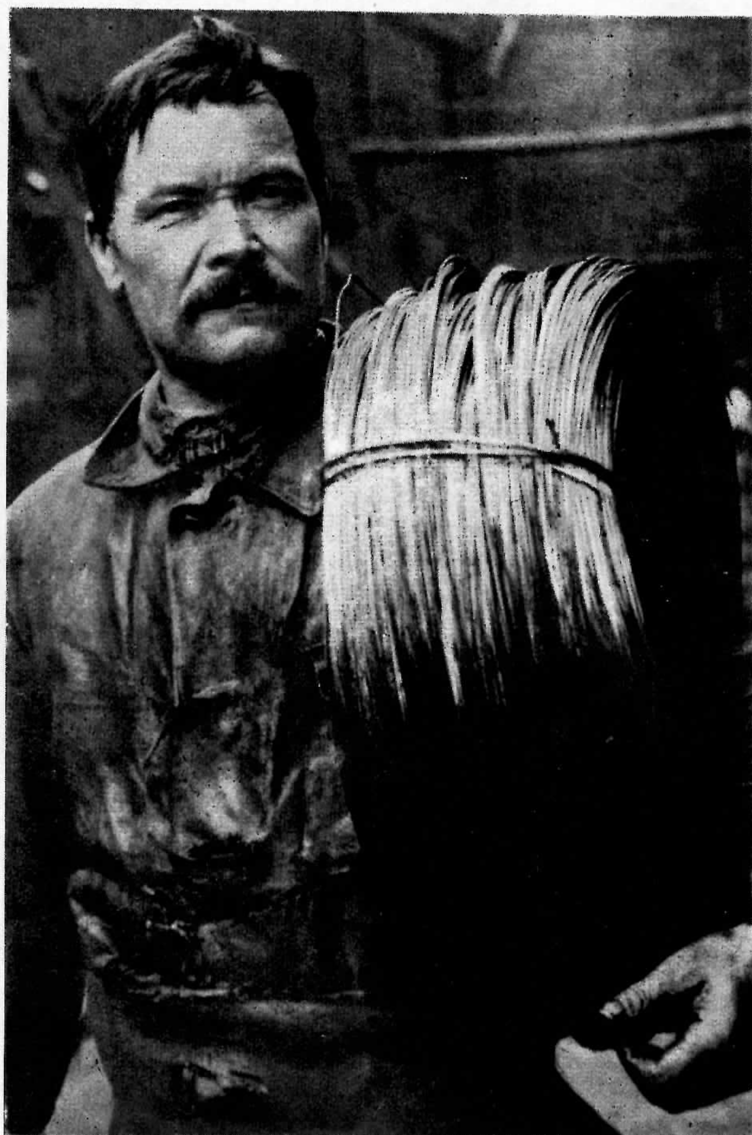
Da se shvati opseg izgradnje strojeva u Sovjetskoj Uniji u čitavoj rekonstrukciji nacionalne ekonomije, dovoljni su slijedeći statistički podatci:

Vrste strojeva god.	1917.	1918./28.	1929./32.	1933./34.	1934./35.
Kotlovi	39.9	57.1	57.2	76.9	82.5
Parne turbine (kapacitet)	0.5	10.8	16.7	51.8	85.2
Dieselmotori (kapacitet)	37.3	73.8	72.8	74.7	77.3
Elektrogeneratori . .	12.3	23.5	33.7	90.3	91.6
Kompresori	28.9	40.7	46.1	56.8	75.2
Strojevi za bušenje . .	—	22.9	34.9	81.6	86.7

Koloturi u rudniku mangana Čiaturi (Kavkaz)

Radnik, šef »udarne brigade« u jednoj metalurgijskoj tvornici

Vrste strojeva god.	1917.	1918./28.	1929./32.	1933./34.	1934./35.
Električni strojevi za lemljenje	—	65.8	91.0	96.4	97.3
Strojevi za piljenje drva	24.0	31.1	40.6	65.6	68.6
Strojevi Furko za staklo	—	—	87.5	100.0	100.0
Strojevi za fabrikaciju papira i kartona . .	3.1	5.3	14.3	100.0	100.0
Linotypi	—	0.6	0.5	44.4	68.6
Strojevi za tkanje Water	0.2	1.5	38.7	64.6	—
Strojevi za trikotažu odjeće i rublja . .	0.7	27.6	51.9	65.3	—
Šivaći strojevi . . .	90.	20.4	44.2	78.2	—
Postolarski šivaći strojevi	—	2.4	16.4	72.3	—

Ostvarene su nove grane: izgradnja strojeva, industrija automobila, fabrikacija traktora, industrija kemijskih proizvoda, izgradnja motora, aviona, kombiniranih strojeva, snažnih turbina i generatora; produkcija gotovog čelika, sintetičnog kaučuka, azota, umjetnog vlakna, i t. d.

Sagrađeno je i stavljeno u upotrebu hiljade posve modernih industrijskih poduzeća. Sagrađeni su industrijski kolosi: Dnjeprostroj, Magnitostroj, Kuzneckstroj, Čeljabstroj, Bobrikov, Uralmašstroj, Kramašstroj. Hiljade starih poduzeća je rekonstruirano na bazi nove tehnike. Podignuta su nova poduzeća i ostvarena su industrijska žarišta u nacionalnim republikama i na periferiji Sovjetske Unije: u Bjelorusiji, u Ukrajini, na Sjevernom Kavkazu, na Transkavkazu, u Centralnoj Aziji, u Kazakstanu, u Burjato-Mongoliji, u Tatarskoj republici, u Baškirskoj, na Uralu, u Istočnom Sibiru i Zapadnom Sibiru, na Dalekom Istoku.

Povećanje produktivnosti rada odgovara akumulaciji. Dok je ritam akumulacije u Sovjetskoj Uniji znatno prešao ritam akumulacije ostalih najvažnijih zemalja, Sovjetska Unija stvorila je u isto vrijeme uslove svoje superiornosti u produktivnosti rada.

Ali ne radi se samo o naročito povećanom ritmu akumulacije, već se radi isto tako i o preobražaju značaja akumulacije. Godišnjom akumulacijom podignute su po planu nove vrste poduzeća. S progresom akumulacije porasla je i produktivnost rada, produkcija i potrošnja.

II. RAZVOJ PRODUKTIVNIH MATERIJALNIH SNAGA

Razvoj produktivnih materijalnih snaga isto je tako naglo uznapredovao. Naročito u industriji. To najbolje pokazuje indeks industrijske proizvodnje u Sovjetskoj Uniji i u drugim najvažnijim zemljama:

Indeks industrijske proizvodnje
(1929. = 100)

	1927. god.		1932. god.		1936. god.	
	(I: sredstva proizvodnje; II: sredstva potrošnje)					
	I.	II.	I.	II.	I.	II.
Sovjetska Unija	62	65	213	156	486	286
S. A. D. . . .	83	95	28	76	82	95
Njemačka . .	104	105	34	76	113	99
Poljska . . .	82	98	42	64	72	78

Dakle, dok fabrikacija sredstava produkcije 1936. godine u Sovjetskoj Uniji iznosi osam puta veći opseg nego što ga je imala prije deset godina, ona je, u drugim zemljama, za koje postoji ovakva statistika, ostala gotovo na istom nivou.

Ovaj razvitak izvršen je u Sovjetskoj Uniji poslije prvog petgodišnjeg plana. Ostvarena je prije svega solidna baza teške industrije (strojeva, goriva, elektriciteta, metala, traktora, automobila, aviona i drugih proizvoda), koja je poslužila kao temelj razvitka ekonomije i konsolidacije obrane zemlje. Proizvodnja prekopotrebnih artikala za široke slojeve naroda isto je tako u znatnoj mjeri uvećana.

Jednom izvršena zadaća izgradnje teške industrije, koja sadrži sve grane, omogućila je nagli razvitak industrije predmeta potrošnje. Dok je za vrijeme prve Pjatiljetke (1928.—29. god.) sagrađena nova serija tvornica predmeta potrošnje u vrijednosti od 2 i pol milijarde rubalja, za vrijeme prve tri godine druge Pjatiljetke (1933.—1935.) ova cifra popela se

već na 5.2 milijarda rubalja, to znači da se povećala za više od dva puta.

Da se bolje shvati razvitak materijalnih produktivnih snaga, treba držati u vidu prije svega proizvodnju energije, a u prvom redu proizvodnju električne energije.

Proizvodnja električne energije
(u milijardama kilowat sati)

god.	1913.	1919.	1925.	1929.	1932.
Svjetska proizvodnja bez S. U.	—	—	—	270	254
U Sovjetskoj Uniji	2	—	3	6	13
U S. A. D.	18	39	66	97	83
U Njemačkoj	—	—	21	31	23
U Engleskoj	—	—	8	12	14
U Japanu	—	—	8	13	16

god.	1934.	1935.	1936.	1937.
Svjetska proizvodnja bez S. U.	291	—	—	—
U Sovjetskoj Uniji	21	26	33	40.5
U S. A. D.	91	99	118	—
U Njemačkoj	31	37	—	—
U Engleskoj	17	19	—	—
U Japanu	20	22	24	—

Razvitak je bio u Sovjetskoj Uniji mnogo brži nego i u jednoj zemlji. U deset godina proizvodnja je postala osam puta veća, dok je u Engleskoj i u Japanu ona povećana za dva ili tri puta.

Poslije električne proizvodnje, dohodak industrije strojeva najbolje karakterizira razvitak produktivnih snaga. Industrija strojeva čitavog svijeta, bez Sovjetske Unije, koncentrirana je u S. A. D., u Engleskoj, Njemačkoj, Francuskoj. Ove četiri zemlje podmiruju 90% proizvodnje strojeva čitavog svijeta, bez Sovjetske Unije. Teško je naći primjera da je i u jednoj industrijskoj grani kapacitet dohotka tako povećan kao u grani industrije strojeva. Tehničkim pronalascima jedan motor iz 1936. god. razlikuje se vrlo mnogo od motora iz 1937. godine. Može se ipak reći, da je proizvodnja u posljeratnom periodu u S. A. D., u Njemačkoj, u Francuskoj zadržana skoro na predratnom nivou. To pokazuje najbolje slijedeća tabela:

Indeks proizvodnje industrije strojeva

	S. U.	S. A. D.	Engleska	Njemačka	Francuska
god. 1913.	43.1	—	—	106.3	72.5
god. 1929.	135.3	118.8	107	100.9	113.8
god. 1932.	439.0	114.9	78.3	38.2	69.6
god. 1936.	1196.8	104.1	129.7	98.3	72.5

Ove brojke ne dopuštaju definitivni zaključak u pitanju razvitka produktivnih snaga zemalja o kojima je riječ, jer dok te zemlje jedan veliki dio svoje proizvodnje strojeva izvoze, dotle Sovjetska Unija ne samo da ih ne izvozi, već čak i uvozi. One međutim ipak pokazuju snažni progres razvitka produktivnih snaga u Sovjetskoj Uniji i usporenje njenog razvoja u velikim zemljama Zapada.

Razvitak proizvodnih snaga nejednak je u raznim granama industrije. Jedna serija najvažnijih industrijskih grana stvarno je ostvarena ovih posljednjih godina. Ali i »stare« industrijske grane imaju veliki tehnički razvitak, kao na primjer ekstrakcija ugljena, koja je velikim dijelom mehanizirana. To najbolje pokazuje slijedeća tabela:

Ekstrakcija ugljena mehaničkim putem
(u %)

god.	1913.	1926.	1929.	1933.	1934.
S. A. D.	51	71	75	80	—
Engleska	8	22	28	42	47
Njemačka	2	66	91	96	97
Sovjetska Unija . .	—	—	—	27	75

Isto tako tekstilna industrija u svom razvitku postigla je velike rezultate u poboljšanju produktivnih snaga.

Razvitak produktivnih snaga Sovjetske Unije u periodu poslije rata, a specijalno za vrijeme zadnjih deset godina, zauzeo je ogromne razmjere, koji nemaju analogije u svjetskoj historiji. Slijedeće brojke najbolje pokazuju taj razvitak.

Proizvodnja industrije strojeva

(u milijunima rubalja prema cijeni iz 1926.—27. god.)

1913. god.	1924. god.	1928. god.	1932. god.	1935. god.
748	530	1735	7615	15049

U odnosu prema 1913. godini povećana je mehanizirana industrijska proizvodnja za dvadeset i osam puta. To je i omogućilo posvemašnju rekonstrukciju svih grana privrede u Sovjetskoj Uniji.

Slijedeća tabela najjasnije pokazuje gigantski razvitak konstrukcije strojeva u razvoju industrijalizacije Sovjetske Unije.

Obnova opreme strojevima u industriji Sovjetske Unije:

Vrste strojeva	god. 1934.	1918. porast strojeva u %	1918./28.	1929./34.
Kotlovi od 1000 kub. met.	3270.9	33.3	18.2	48.5
Parne turbine (broj) . .	1671	23.4	17.4	59.2
Dieselmotori (broj) . .	4502	20.6	22.5	56.9
Kapacitet u 1000 kw. .	477.6	23.8	19.3	56.9
Elektrogeneratori (broj)	16988	17.1	21.8	61.1
Kapacitet u 1000 kw. .	6264.9	11.1	14.5	74.5
Kompresori	11834	15.8	16.9	67.3
Električne lokomotive uskog kolosjeka . . .	795	10.8	11.1	78.1
Lokomotive uskog kolosjeka	784	6.7	8.6	84.7
Strojevi za bušenje . .	2066	0.1	15.4	84.5
Kopači jama	653	5.6	8.2	86.2
Postrojenja za rezanje metala	231680	23.1	17.6	59.3

Vrste strojeva	god. 1934.	1918. porast strojeva u %	1918./28.	1929./34.
Strojevi Furko za staklo	241	22.0	12.0	88.0
Strojevi za trikotažu odjeće i rublja	12216	9.9	28.0	62.1
Šivaće mašine	106600	8.0	19.8	72.2
Postolarske šivaće mašine	748	6.6	17.3	76.1
Strojevi u industriji životnih namirnica . .	2979	4.8	20.7	74.5

Ova nam tabela pokazuje, da od godine 1934. zauzimaju sve većeg maha strojevi u industrijalizaciji zemlje. Prije 1917. godine oni su igrali važnu ulogu samo u tekstilnoj industriji. Uvezene su u periodu prve Pjatiljetke samo mašine, koje su predstavljale novost u intervalu između 1929. i 1934. godine. Od tada, prve tri godine druge Pjatiljetke dale su mehaničkoj industriji Sovjetske Unije novih strojeva u vrijednosti od 50 milijarda rubalja. Procent starih mašina postao je gotovo jednak nuli.

Ritam porasta u razvitku produktivnih snaga Sovjetske Unije, obzirom na industriju, pokazuje nam slijedeća tabela:

Proizvodnja novih poduzeća 1936. godine:

(u % cjelokupne proizvodnje odgovarajućih industrijskih grana)

Cjelokupna proizvodnja	75.4
Proizvodnja sredstava produkcije	87.4
Proizvodnja predmeta potrošnje	55.2
Za najvažnije grane:	
Električne centrale	90.8
Kemijska industrija	95.2
Talionice	96.6
Industrija obojenih metala	76.6
Mehanička industrija	88.3
Izgradnja poljoprivrednih strojeva	95.3
Traktori	100.0
Automobili	100.0
Industrija obradbe drva	91.2
Industrija preradbe mesa	94.3
Industrija konzerva	98.5

Tri četvrtine industrijske proizvodnje Sovjetske Unije otpada prema tome na izgrađena nova poduzeća, ili na potpuno rekonstruirana poduzeća.

Na početku 1936. godine 80% tvornica bilo je potpunoma rekonstruirano ili tek sagrađeno, 42.5% bilo je posve novih tvornica. Ako se uračunaju novosagrađene tvornice u 1936. i 1937. godini, polovina sovjetskih tvornica sastoji se od tvornica koje su sagrađene u ovih posljednjih deset godina. Tako je program »dostići i prestići« najnaprednije industrijske zemlje bio već gotovo ostvaren.

U seljačkoj ekonomiji razvoj produktivnih snaga Sovjetske Unije izvršen je u još snažnijem ritmu. Ovdje ćemo se ograničiti na davanje brojaka uvedenih strojeva u seljačku ekonomiju.

Traktori, kombajni i kamioni u poljoprivredi Sovjetske Unije (u hiljadama komada):

god.	1924.	1928.	1932.	1936.
Traktori . . .	2.6	26.7	125.3	440.4
Kombajni . .	—	—	6.4	87.5
Kamioni . . .	—	0.7	5.8	63.6

Razvitak produktivnih snaga u poljoprivredi ne ograničuje se međutim tim uvođenjem najmodernijih strojeva: to je zajednička osobina čitave agrikulture na bazi posvemašnje kolektivizacije seljačke ekonomije. Tradicionalna drvena kola, soška, koja su bila u upotrebi 1910. godine u opsegu od 8.1 milijuna, 1928. god. 4.6 milijuna, potpuno su iščezla i zamijenjena su mehaničkim kolima. Već 1936. godine polovina poljoprivrednih radova izvršena je pomoću traktora. Čitav niz poljoprivrednih mašina u velikoj mjeri zamijenjen je najboljim novim mašinama, čiji se broj znatno uvećao. Razvitak produktivnih snaga Sovjetske Unije u poljoprivredi prema tome bio je mnogo veći nego u industriji. Postignuta je ogromna proizvodnja žitarica za tržište. Zemlja se naglo obogatila, a s njom i blagostanje naroda Sovjetske Unije.

III. INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA U SOVJETSKOJ UNIJI

Industrijska proizvodnja Sovjetske Unije postigla je ogromne rezultate. Indeks opsega idustrijske proizvodnje Sovjetske Unije u odnosu prema naprednim industrijskim zemljama Zapada pokazao je godišnji porast u toku prve i druge Pjatiljetke od 20.1 do 30.6%; srednje godišnje povećanje industrijske proizvodnje, izraženo u postotcima od 1921. do 1936. godine iznosilo je u Sovjetskoj Uniji 27.0, a u industrijski naprednim zemljama 1.7. To znači da je od 1920. godine srednja godišnja industrijska proizvodnja u Sovjetskoj Uniji rasla za 27%, a u industrijski naprednim zemljama za 1.7 procenata.

Proizvodnja se u Sovjetskoj Uniji povećavala deset puta brže nego u industrijski naprednim zemljama u tom periodu! To znači da se industrijska proizvodnja Sovjetske Unije povećavala iz godine u godinu, dok je u industrijski razvijenim zemljama industrijska proizvodnja ostajala na manje-više istom nivou. Industrijska proizvodnja u Sovjetskoj Uniji povećavala se pravilno, dok je u drugim industrijski najvažnijim zemljama čas padala, čas rasla, već prema tome, da li su se sve te zemlje nalazile u periodu krize, depresije ili industrijskog porasta. Treba podvući, da je postotak porasta proizvodnje ostao isti, a povećanje godišnje postalo je u Sovjetskoj Uniji iz godine u godinu sve znatnije.

To istovremeno pokazuje, da je porast razvitka sovjetske ekonomije potpunoma nezavisan od cikličkih promjena u razvitku proizvodnje industrijski razvijenih zemalja Zapada. Dok je u godinama 1930.—1932. industrijska proizvodnja u tim zemljama pala za 30%, ona je u Sovjetskoj Uniji porasla za 81 procenat.

Povećanje industrijske proizvodnje, koje je iznosilo oko 28% godišnje, ne predstavlja u Sovjetskoj Uniji njenu maksimalnu granicu. Dok je akumulacija kapitala industrijski na-

prednih zemalja Zapada prešla kapacitet povećanja prodaje, dotle je u Sovjetskoj Uniji situacija u tom pogledu bila posve drukčija. Kapacitet industrijskih postrojenja bio je sto posto iskorišten, dok je u industrijski razvijenim zemljama kapacitet industrijskih poduzeća u tom periodu morao ostati velikim dijelom neiskorišten radi nemogućnosti rješenja problema tržišta.

Razvitak industrijske proizvodnje u Sovjetskoj Uniji i stagnacija njena u velikim industrijskim zemljama najbolje se pokazuje u slijedećoj tabeli:

Položaj Sovjetske ekonomije u svjetskoj ekonomiji

Industrijske grane	1913. god. u svijetu	1913. god. u Evropi	1936. god. u svijetu	1936. god. u Evropi
Ukupna industrijska proizvodnja . .	5	4	2	1
Izgradnja strojeva	4	3	2	1
Izgradnja poljoprivrednih strojeva	5	3	2	1
Traktori	—	—	2	1
Kombajni . . .	—	—	1	1
Automobili . . .	—	—	6	4
Kamioni	—	—	2	1
Električne centrale	15	7	3	2
Ugljen	6	5	4	3
Željezna rudača .	5	4	2	1
Čelik	5	4	3	2
Bakrena rudača .	7	3	6	1
Aluminij	—	—	3	2
Zlato	4	1	2	1
Superfosfat . . .	16	13	3	1
Šećer	2	2	1	1

Nema nikakve sumnje, da će Sovjetska Unija već pri kraju izvođenja svoje treće Pjatiljetke (1938.—1942.) zauzeti u industrijskoj proizvodnji prvo mjesto među svim zemljama svijeta. Ciklička ekonomska kriza, koja je prošla 1938. god., omogućila je Sovjetskoj Uniji da ispuni zadatak koji je bio postavljen: »dostići i prestići« industrijski razvijene zemlje i u pogledu tehnike.

IV. POSVEMAŠNJE ISKORIŠTAVANJE FIKSNOG KAPITALA U INDUSTRIJI SOVJETSKE UNIJE

Osnovna karakteristika razvitka industrije u svijetu u periodu druge Pjatiljetke bila je, nemogućnost iskorištavanja fiksnog kapitala u industriji, dok je on u Sovjetskoj Uniji potpunoma iskorišten. Iskorištavanje poduzeća u Sovjetskoj Uniji mnogo je bolje izvedeno nego u svim ostalim industrijski najvažnijim zemljama, jer nije bilo nikakvih poteškoća koje bi to sprječavale, poteškoća koje su karakteristične za anarhičnu proizvodnju industrijskih zemalja Zapada.

Evo nekoliko konkretnih primjera, koji pokazuju koliko je bolje iskorištavanje fiksnog kapitala u Sovjetskoj Uniji.

Iskorištenje električnih tvornica
(broj sati po godini)

S. U.	S. A. D.	Engleska	Njemačka	Francuska	Italija
1934. g.	1935. g.	1932. g.	1934. g.	1935. g.	1934. g.
4570	2273	1718	2154	1465	2355

Stupanj iskorišćenja električnih tvornica u Sovjetskoj Uniji gotovo je dva puta veći nego u velikim industrijskim zemljama Zapada.

Teška industrija zapadnih industrijski razvijenih zemalja u posljeratnom periodu iskorištavala je svega 50 do 75% svog kapaciteta. U Sovjetskoj Uniji teška industrija radi iz godine u godinu sa svojim punim kapacitetom. Između ostalog, visoke peći i Martinove peći, koje teoretski imaju isti kapacitet, dostigle su mnogo veći prihod, nego visoke peći i Martinove peći u drugim zemljama.

Radnici kod visokih peći dosegli su visoki koeficijent iskorištenja na površini grijanja. U visokim pećima koje rade s koksom: 1935. god. 1.20, 1936. god. 1.08, 1937. god. 1.03.

Tvornica Makejevska 0.91, tvornica Djerdjinski 0.93, tvornica Staljin u Kuznecku 1.00. U S. A. D. koeficijent iskorišćenja iznosio je 1923. god. 1.34, 1927. god. 1.24. Blumingi istog modela kao i u Americi, koji su instalirani u Magnitogorsku, proizveli su u mjesecu novembru 118 hiljada tona, dok su u Americi kod rekordnog proizvođenja postigli svega 110 hiljada tona. Ti primjeri najbolje pokazuju, kako je ogroman kapacitet iskorišćenja postignut u Sovjetskoj Uniji.

U lakoj industriji naročito se pokazuje nerazmjer iskorišćenja fiksnog kapitala u industrijski razvijenim zemljama Zapada u odnosu prema Sovjetskoj Uniji. Dok su tekstilne tvornice radile 35 do 48 sati na nedjelju u jednoj šihti, dotle su tekstilne tvornice u Sovjetskoj Uniji stalno radile u dvije do tri šihte, a u mnogo slučajeva bez prestanka svakoga dana. Slijedeće brojke najbolje nam pokazuju kako je time postignut velik kapacitet iskorištavanja. Dok je prva šihta iskorištavala kapacitet za 60.3%, druga je dostigla 24.8, treća 14.0, a četvrta 0.9%.

Koeficijent iskorištenja industrije na taj način je tri do četiri puta postao veći u Sovjetskoj Uniji, nego u zapadnim industrijski razvijenim zemljama. Tvornice mjesto da su radile 35 do 40 sati na tjedan, radile su u tekstilnim tvornicama 126 sati tjedno, sa tri šihte po sedam sati.

Iskorištenje traktora pruža nam još jasniju sliku. U S. A. D. u toku 1930. god. traktori su obradili prosječno 90 hektara zemlje. U Sovjetskoj Uniji 1933. god. oni su obradili 427 hektara, a 1937. god. više od 500 hektara zemlje. Na taj način koeficijent iskorišćenja je za pet puta uvećan.

V. DOHODAK OD RADA

Dohodak od rada pruža nam u tom pogledu vrlo karakterističnu sliku. Povećanjem produktivnosti rada i razvitkom tehnike, dohodak od rada u Sovjetskoj Uniji u toku prve Pjatiljetke naglo je povećan.

Dok je 1913. god. srednja godišnja zaposlenost radnika iznosila 2,592.000 radnika 1934. god. ona je iznosila 6.081.000 radnika, to je produktivnost cjelokupnog rada porasla u milijunima rubalja prema cijenama iz 1926.—27. god. od 10 milijarda 251 milijun na 48 milijarda 200 milijuna rubalja. To nam pokazuje najjasnije, kako su dohodci radnika velike industrije porasli za skoro pet puta. Poslije 1934. god., zahvaljujući povećanju investicija kapitala, uvođenju novih strojeva i Stahanovskom pokretu, prihod je znatno uvećan.

Porast produktivnosti rada dobio je za vrijeme posljednjih godina svoj izraz u slijedećim brojkama (u %):

1934. g.	10
1935. g.	15
1936. g.	22
1937. g.	19.5

Samo za vrijeme 1936. godine, prve godine Stahanovskog pokreta, povećala se produktivnost rada u velikoj industriji od 21% na 26%. To povećanje u velikoj industriji ima se zahvaliti u prvom redu Stahanovskom pokretu, koji je i nastao u teškoj industriji.

Povećanje prihoda od rada nije uniformirano ni po godinama, ni po različitim granama industrije. Ono je vrlo naglo u periodu obnove, nešto lakše u slijedećim godinama i ponovno vrlo naglo u posljednjim godinama prve Pjatiljetke, zahvaljujući Stahanovskom pokretu. U raznim granama proizvodnje povećanje prihoda od rada u proporciji je s brojem novih strojeva. To se vidi iz slijedeće tabele:

Razvoj prihoda od rada u industriji Sovjetske Unije (1928. = 100)

Industrijske grane: god.	1932.	1935.
Cjelokupna industrija	136.8	190.3
Pojedine grane:		
Produkcija sredstava proizvodnje .	148.5	226.1
Produkcija sredstava potrošnje . .	137.0	165.8
Rudnici	117.1	136.8
Petrolej	167.5	177.8
Željezna rudača	149.3	253.9
Talionice	133.7	219.2
Industrija obojenih metala . . .	117.9	186.4
Metalurgijska industrija	157.4	260.9
Kemijska industrija	167.2	302.4
Pamučna industrija	120.2	137.0
Industrija pletenja	150.2	205.1
Industrija konzerva	210.4	277.3

Ako usporedimo ovu tabelu s brojem procenta novih strojeva, pokazuje se da je ona razmjerna. U tekstilnoj industriji, gdje je samo 22% strojeva bilo novo uvedeno poslije perioda rekonstrukcije, povećanje prihoda iznosi 37%, dakle ne više od 5% godišnje. U totalnoj proizvodnji sredstava produkcije, gdje su novi strojevi u velikom broju uvedeni, povećanje iznosi 126%, što će reći skoro 20% godišnje.

Usprkos naglog povećanja prihoda od rada, prihodi radnika Sovjetske Unije ostali su u zaostatku prema prihodu nekih industrijskih zemalja. To se objašnjava manjom intenzivnošću rada, otsutnošću sweating sistema. Ali dok se radnik u Sovjetskoj Uniji ne iscrpljuje u roku od par godina, dotle se radnik zapadnih industrijski razvijenih zemalja tako iscrpljuje, da je poslije svoje četrdesete godine gotovo nesposoban za daljnji rad. U Sovjetskoj Uniji radnici zadržavaju svoju sposobnost rada do vrlo kasne dobi, oni mogu da rade, ako to žele, s manje napora, a uz punu nadnicu.

Naglim razvojem industrije u Sovjetskoj Uniji, naglo je povećan i broj zaposlenih radnika. Samo za tri godine — 1930. do 1933. — uposleno je u velikoj industriji tri milijuna

šest stotina hiljada novih radnika. Velika većina ovih radnika došla je sa sela. Oni još nikad nisu radili u tvornicama, i veliki broj od njih po prvi put je došao u kontakt sa strojevima. I to je jedan od razloga koji objašnjavaju, zašto produktivnost rada u Sovjetskoj Uniji nije u svim granama industrije dosegla stepen zapadnih industrijski razvijenih zemalja.

Privikavanje ovih radnika na tvornički rad vrši se sistematski i pospješuje se putem specijalne izobrazbe većine od njih.

U tom pogledu Stahanovski pokret odigrao je važnu ulogu. Dok u zapadnim industrijski razvijenim zemljama radnici rade pod direktnim ili indirektnim nadzorom direktora tvornice, poslovođe ili predradnika, dotle u Sovjetskoj Uniji ni jedan direktor tvornice, ni jedan poslovođa ne može da prisili radnika da radi više ili da stupi u Stahanovski pokret. Rukovodioci sovjetske ekonomije ne ograničavaju zaradu po komadu, pomažu radnicima stahanovcima, stavljajući im na raspolaganje sredstva proizvodnje i potreban materijal.

U Stahanovskom pokretu ostvarila se nova tehnika. U tom pokretu većina radnika je u mladoj ili srednjoj dobi, koji su vlastitom inicijativom upoznali tehniku rada. Većina od njih primila je tehničku poduku, a mnogi su postali inžinjeri, tehničari i rukovodioci poduzeća. Oni nisu znali za granice rada, srušili su norme stare tehnike i ostvarili nove, kakve ne poznaje ni jedna druga zemlja. Njih je iz godine u godinu sve više, oni su novost u sovjetskoj industriji, oni predstavljaju budućnost industrije i oni su konačno najviše doprinijeli za nečuveno nagli razvitak industrijalizacije u zemlji. Tu se ne radi o ljudima koji su članovi stranke, većina od njih tek nedavno je došla sa sela, ušla u tvorničku proizvodnju, upoznala se s novom tehnikom, savladala tu tehniku i tako postala pionir novog rada, koji je dobio svoje ime po rudaru Stahanovu. Stahanov je u Doneckom basenu u praksi pokazao, da se može novim tehničkim sredstvima proizvodnost povećati za nekoliko puta. Njegov primjer nije ostao osamljen. Doskora, 1936. godine, desetci, stotine i tisuće radnika pošlo je putem Stahanova i ostvaren je tako Stahanovski pokret, koji je omogućio sovjetskoj industriji, da se nevjerojatno

mnogo poveća njena proizvodnost, a s tim u vezi i prihodi rada.

Dok su najvažnije industrijski razvijene zemlje Zapada u tom periodu Pjatiljetke imale konstantnu cifru od preko 20 milijuna nezaposlenih, u Sovjetskoj Uniji sve više se očitovao jedan novi problem, kojeg ne poznaju te zemlje — sve očitije pomanjkanje radne snage. Iako se broj radnika iz godine u godinu povećavao u gotovo milijunskim ciframa, on nije išao u svom razvoju u stopu s razvojem industrijalizacije zemlje.

VI. PROBLEM TRŽIŠTA

Dok su zapadne industrijski razvijene zemlje imale sve veće poteškoće s problemom tržišta, s problemom plasmana kapitala, s problemom plasmana robe, za Sovjetsku Uniju nije uopće postojao problem tržišta. Kolonije su već davno bile podijeljene, željeznice su bile izgrađene, bilo je izvršeno ulaganje kapitala u sva važnija područja sirovina, kapital je prodro u sva važnija poljoprivredna područja, farmer kao proizvađač za tržište bio je stvoren, povećan je broj monopola, povećana je proizvodnja robe, a novih tržišta nije bilo. Trebalo je sniziti cijene proizvoda. Međutim glavne zemlje radije su pristupile uništavanju proizvoda da održe netaknute cijene, što nije bilo nikakvo rješenje osnovnog problema, i izlaza iz krize nije bilo. Od 1933. godine povećanje proizvodnje zahvaljuje se u glavnom povećanju naoružanja kod gotovo svih zemalja, uvidjelo se da se tražilo rješenje u novom ratu, koji je trebao riješiti problem tržišta, problem investicije kapitala, problem izvoza robe, problem sirovina. Izvedena racionalizacija išla je na štetu širokih slojeva, išla je za tim da se proizvodnja osnovnih produkata potrebe širokih narodnih slojeva koncentrira u rukama malog broja proizvađača, u rukama monopola.

U Sovjetskoj Uniji nije bilo problema tržišta. Svi proizvodi, zahvaljujući planskom gospodarstvu, kao predmeti potrošnje širokih narodnih slojeva odmah su došli u ruke potrošača.

Slijedeća tabela pokazuje porast broja poslova u detaljnoj trgovini za vrijeme drugog petgodišnjeg plana.

Brojevi poslova u detaljnoj trgovini:

1932. god.	47.8 milijarda rubalja
1933. god.	61.3 milijarda rubalja
1934. god.	75.8 milijarda rubalja
1935. god.	95.9 milijarda rubalja
1936. god.	122.5 milijarda rubalja

Razlog tome je bitno različit problem tržišta u Sovjetskoj Uniji. Sredstva produkcije su u Sovjetskoj Uniji u to vrijeme, izuzev malih izuzetaka individualnih seljaka i zanatlija, svojina države, komunalna svojina, kolektivna svojina ili kooperativna svojina. Proizvodi se prema planu, uzimajući u obzir najosnovnije potrebe širokih narodnih slojeva, bez konkurencije, i određuje se cijena proizvodima prema stvarnom izdatku proizvođenja i prema potrebama daljnje akumulacije nacionalne ekonomije, kao i prema potrebama nagrađivanja onih koji rade.

Ekonomski plan određuje visinu akumulacije, njenu vrstu, proporciju, mjesta novih poduzeća koja treba izgraditi. Akumulacija se sve više povećava, prihodi rada postaju sve veći, količina novoproizvedene robe se povećava, sve više se podmiruju potrebe stanovništva. U drugim zemljama proizvodnja je ograničena mogućnošću potrošnje društva. U Sovjetskoj Uniji, naprotiv, potrošnja koja naglo raste nije ograničena mogućnošću proizvodnje, njeno proširenje nije ograničeno socijalnim odnosima raznih slojeva. Što se više proizvodi, više se i troši. Suvišak proizvodnje ne može uopće da postoji, jer nivo nadnica kao i cijenu robe određuje država prema planu. U proporciji s povišenjem proizvodnje i prihoda, cijene padaju, a nadnice se povećavaju. Zato je nemoguć suvišak proizvodnje. 1. juna 1937. godine pristupilo se sistematskom smanjenju cijena. Sve cijene u detalju u laganoj industriji ponovno su snižene za 10 do 15%.

VII. POLET POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

Dok je poljoprivreda u gotovo svim zemljama svijeta povučena u krizu iza nastupanja industrijske krize, dok je nerazmjer između industrijskih i agrarnih kriza postajao sve očitiji, dotle je u Sovjetskoj Uniji poljoprivreda pošla jednim novim putem. Više nije bilo u zemlji sitnih individualnih proizvađača. Njihov broj od 26 milijuna gotovo je nestao, pristupilo se uspješnoj kolektivizaciji zemlje. Kulaci su nestali kao proizvađači žitarica za tržište. Poljoprivredna proizvodnja se naglo povećala. To najbolje pokazuje slijedeća tabela:

Poljoprivredna proizvodnja

prema cijenama 1926.—27. god.	god. 1913.	1935.	1937.
Agrikultura			
U milijardama rubalja . .	8.0	11.9	16.6
U % prema 1913. god. . .	100.0	148.0	207.0
Agrikultura podizanja stoke			
U milijunima rubalja . . .	12.6	15.8	23.0
U % prema 1913. god. . .	100.0	125.0	183.0

Zasijana površina i prihodi od agrikulture

god.	1913.	1924.	1928.	1932.	1935.	1937.
U milijunima ha	105.0	98.1	113.0	134.3	132.8	135.2
U % prema 1913.	100.0	93.4	107.6	128.0	126.5	130.2
Prihod od kultura cerealija						
U milijun. kvint.	801.0	514.0	733.2	698.7	901.0	1130.0
U % prema 1913.	100.0	64.2	91.5	87.2	112.5	141.0

Proizvodnja šećera

god.	1913.	1924.	1928.	1932.	1935.	1937.
U milijun. kvint.	109.0	34.9	101.4	65.6	162.1	168.3
U % prema 1913.	100.0	32.0	93.0	60.2	148.7	154.0

Pamuk

U milijun. kvint.	7.4	3.4	8.2	12.7	17.2	23.9
U % prema 1913.	100.0	45.9	110.8	171.6	232.4	323.0

Konoplja

U milijun. kvint.	3.3	2.4	3.2	5.0	5.5	5.3
U % prema 1913.	100.0	72.7	97.0	151.5	166.7	165.0

Žetva cerealija skoro je udvostručena prema 1924. god.; žetva šećerne repe i pamuka gotovo je upeterostručena. Ona je prešla daleko brojku koja je dosegnuta prije rata. To se moglo postići uvođenjem racionalizacije u svim kolektivnim eksploatacijama. Mjesto da se obrađuje zemlju drvenim kolima, počelo ju se obrađivati traktorima. Najvažniji dio zemljišta 1936. god. već je kultiviran selekcioniranim sjemenom u površini od 40.3 milijuna hektara. Upotreba umjetnog gnojiva udvostručena je između 1932. i 1935. god., kvalitet rada i samim time rezultati znatno su poboljšani, jer je zemlja dobila hiljade novih agronoma, i zemlja je kvalitativno i kvantitativno znatno povećala proizvodnju.

1936. i 1937. god. već jasno pokazuju uspjeh procesa preobrazbe agrikulture u Sovjetskoj Uniji. 1936. godina bila je slaba s gledišta klimatskih prilika: bilo je malo kiše, a bez kolektivizacije žetva bi bila loša. Obradba zemlje u dubinu traktorima, selekcionirano sjemenje, dopustili su, usprkos suše, da se postigne srednja žetva.

1937. godina bila je povoljna s klimatskog gledišta: daljnji napori iznijeli su rekordnu žetvu, takvu žetvu, kakva se rijetko dešava u kulturi polja, izuzimajući vrtnu kulturu.

Postavio se zadatak: podići žetvu žitarica na 8 milijarda puda, što čini 150 milijuna tona. Problem kruha, jedna od glavnih briga Sovjetske Unije, definitivno je riješen.

Marva se također počela uvećavati, što je bio velik uspjeh ako se uzme u obzir, da su izvlašćeni kulaci u periodu od 1928. do 1932. god. učinili velik pokolj domaćeg blaga. Taj pokolj domaćeg blaga iznosio je u milijunima:

	1928. god.	1932. god.
Velika marva	70.5	40.7
Svinje	26.0	11.6
Ovce i koze	146.7	52.1

Broj konja povećao se 1936. god. u odnosu prema 1935. god. sa 15.9 na 16.6 milijuna konja. Broj velike marve povećao se u istom razdoblju sa 49.2 na 56.7 milijuna komada. Broj svinja povećao se u istom razdoblju sa 22.5 na 30.4 milijuna komada. Broj ovaca i koza povećao se sa 61.1 na 73.7 milijuna komada.

To znači da se povećao broj stoke za 40 do 150%.

Čitava poljoprivreda Sovjetske Unije radikalno je izmijenjena u toku druge Pjatiljetke. Ona je postala najmodernija na svijetu. Stotine milijuna sitnih parcela zemlje, koje su nekada pokrivale zemlju, iščezle su. Te parcele zamijenjene su velikim površinama, koje pokrivaju 50 do 100 hektara. Drvena kola su iščezla, i mršavi konj seljaka pripadao je već prošlosti. Pet hiljada mašinsko-traktornih stanica sa 300 hiljada traktora i 30 hiljada kombajna igrali su odlučnu ulogu u daljnjem razvitku poljoprivrede. 91 milijun hektara, 63% zasijane površine kultivirano je mašinsko-traktornim stanicama u 1936. godini. Iščezla je seljačka ekonomija, koja je radila pretežno za potrebe seljačkih familija. Ona je zamijenjena velikim kolektivnim farmama, koje su specijalizirane na naučnoj bazi. (Cerealije, pamuk, konoplja, gajenje stoke, vinograd, i t. d.). Ekonomija je postala sposobna za radikalnu preobrazbu.

Preobrazbom materijalne baze, promijenila se i ideologija poljoprivrednih radnika. Stari tip ruskog seljaka, uvijek tmurnog od briga, izgladnjela izgleda, koji se umara od jutra do večeri, koji se boji kontakta sa svijetom izvan svoga rodnog sela, koji ne zna čitati ni pisati, takav tip seljaka pripadao

je već prošlosti. Nastao je novi tip, koji rukovodi traktorima, automobilima, kombajnima, oslobođen briga, koji čita novine, sluša radio, studira agronomiju, prima s veseljem sve što je novo; tip posve nov, na putu prelaza od seljaka prema radniku.

VIII. KONSOLIDACIJA NOVCA, CIJENA I STANDARD ŽIVOTA

Stabilizacija vrijednosti novca prošla je u Sovjetskoj Uniji teškim putem. Za vrijeme Kerenskog pad novca iznosio je oko 40%. Poslije 1917. godine tesauriranje starih novčanica izazvalo je daljnji njegov pad. 1. januara 1921. godine nominalna suma emitiranih papirnih novčanica popela se na 1169 milijarda rubalja. 1921. godine zlatni rubalj mijenjao se za 11.300 papirnih rubalja. Nastavljena je nova emisija papirnih novčanica za vrijeme 1921.—22. godine u ubrzanom tempu. Tako u mjesecu decembru 1922. god. emitirana je nominalna suma u iznosu od 515 milijarda rubalja. Društvene konzekvence tog pada vrijednosti novca u Sovjetskoj Uniji bile su različne od konzekvenca u drugim zemljama. Zahvaljujući odgovarajućem povećanju nadnica i stavljajući radnicima na raspolaganje preostatke i drugih potrebnih artikala uz utvrđenu cijenu, realna nadnica radnika nije bila uništena inflacijom. Tako je teret inflacije podnio kulak i bogatiji slojevi grada. Dok je inflacija u industrijski razvijenim zapadnim zemljama uvijek imala za posljedicu povećanje eksploatacije širokih narodnih slojeva, to nije bio slučaj s inflacijom u prvom razdoblju života Sovjetske Unije.

Nova Ekonomska Politika, ponovna uspostava trgovine, zahtijevala je stvaranje novca koji ima kupovnu snagu. Novčanica u Sovjetskoj Uniji služi prije svega kao sredstvo cirkulacije, vrijednost cijene i sredstvo plaćanja. Uloga koju igra novac u Sovjetskoj Uniji danas je vrlo čedna. Proizvodnja, pojava robe i cijena nisu određeni anarhijom tržišta, već utvrđeni po planu. Novac igra podređenu ulogu: »kontrola kroz rubalj« služi za povećanje produktivnog kapaciteta različitih poduzeća i za eksploataciju zemlje. Prodaja predmeta potrošnje za novac omogućava radnicima da pretvaraju svoje

prihode, prema svojim željama, za predmete potrošnje. Prodaja daje istovremeno organima države direktno uputstvo obzirom na nastale promjene narodnih potreba, u prvom redu predmeta potrošnje. Novac prema tome igra danas u Sovjetskoj ekonomiji potpunoma različitu ulogu nego u drugim zemljama. Vrijednost novca nije određena količinom zlata, već politikom cijena koju određuje država prema razvitku proizvodnje. Sovjetski novac razlikuje se od novca drugih zemalja i u tome, što je on određen isključivo za unutrašnju upotrebu. Sovjetske novčanice nemaju vrijednosti u drugim zemljama. U odnosima prema inostranstvu Sovjetska se Unija služi svjetskim novcem: zlatom.

U toku posljednjih godina proizvodnja zlata u Sovjetskoj Uniji, zahvaljujući upotrebi najmodernijih strojeva i eksploataciji novootkrivenih izvora, učinila je vrlo znatan napredak, i u 1937. godini Sovjetska Unija zauzela je u proizvodnji zlata prvo mjesto u svijetu. Ona je prema tome 1937. god. proizvela više nego Južno Afrička Unija. Rezerve zlata dopuštaju Sovjetskoj Uniji da regulira eventualne dugove u bilanci plaćanja. Zlato kao roba može biti lako izneseno na svjetsko tržište i najlakše se može izvoziti.

Za ekonomiju Sovjetske Unije zlatne rezerve rublja nemaju nikakve važnosti. Kupovna snaga sovjetskog rublja određena je produkcijom: što je dohodak od rada veći, to je cijena niža i samim time kupovna snaga rublja je porasla. Sredinom 1937. godine, na primjer, detaljne cijene svih proizvoda lagane industrije pale su za 10—15%.

Iako danas igra novac još uvijek znatnu ulogu u Sovjetskoj Uniji, ova uloga novca je prolazna, i novac će iščeznuti, kad se pređe u najviši stadij razvitka čovječanstva. Naglim povećanjem blagostanja, približava se u Sovjetskoj Uniji vrijeme, kada će se za sve potrebe naći zamjena u izvršenom radu, bez posredovanja novca u trgovačkoj razmjeni.

Proizvodnja zlata u čitavom ostalom svijetu, nakon što je naglo pala za vrijeme svjetskog rata, poslije rata ostala je još uvijek na vrlo niskom nivou. To najbolje pokazuje tabela proizvodnje zlata u tonama.

Proizvodnja zlata u tonama:

	1912.	1918.	1920.	1922.	1929.	1934.	1935.	1936.
U čitavom svijetu	701	552	507	480	573	736	775	850
Sovjetska Unija (brojevi izvezenog zlata u inostranstvo)	—	21	2	0.3	34	133	160	200

Sovjetska Unija nije objavila brojke o svojoj proizvodnji zlata.

Proizvodnja zlata u čitavom svijetu, bez Sovjetske Unije, povećana je od 1929. godine za gotovo 50% u sedam godina. To je jedina grana proizvodnje koja je napredovala za vrijeme krize, jer za zlato, kao opći ekvivalent, problem tržišta nikad se ne postavlja. Usprkos napretka u proizvodnji zlata, postojala je oštra konkurencija između raznih zemalja.

Na beskrajnom teritoriju Sovjetske Unije, ekonomski razvoj išao je planskim putem. Stari industrijski centri nadomješteni su novim centrima, koji su planski izabrani. Fabrikacija svakog proizvoda sve više se ustaljivala na onom području, koje je iziskivalo najmanji utrošak radne snage. To je omogućilo povećanje dohotka od rada cjelokupnog stanovništva, povećanje potrošnje i smanjenje radnog dana. Razdioba stanovništva u Sovjetskoj Uniji na taj način bitno je izmijenjena. Podignuti su novi gradovi. Oni su prošli upravo amerikanski razvoj. To najbolje pokazuje primjer razvoja gradova, koji su izgrađeni u toku perioda obnove, kao i perioda industrijalizacije zemlje.

Broj stanovništva nekih novih gradova
(u hiljadama)

god.	1926.	1931.	1935.
Magnitogorsk	nema podataka	64	211
Karaganda	nema podataka	—	119
Alma-Ata	44	108	197
Murmansk	7	29	104
Kemerovo	21	48	124
Staljinsk	4	52	220

Izgradnjom željeznica i izgradnjom jednog sistema kanala, različni dijelovi zemlje međusobno su usko povezani, i samim tim je olakšana izmjena proizvoda.

Proizvodnja cerealija tako je povećana u izvjesnim rajonima, koji su pod carizmom bili »zemlje uvoza«, da ona danas dostaje za podmirenje tih rajona. Sistematski je izvedeno proširenje kulture voćaka u pravcu sjevera, koje je otpočeo veliki naučenjak Mičurin, koji je ostvario nove vrste voćaka, otpornih prema mrazu.

Osnovni zadatak plana bio je, podmiriti sve potrebe zemlje i tako ostvariti nezavisnost opskrbe od inostranstva. Zahvaljujući općem razvitku proizvodnje, u Sovjetskoj se Uniji znatno smanjiva vanjska trgovina za vrijeme posljednjih deset godina. 1930. godine iznosio je uvoz 1 milijardu i 36 milijuna rubalja, a 1935. godine svega 367 milijuna rubalja. Izvoz iznosio je 1930. godine 1 milijardu i 59 milijuna, a 1935. godine svega 241 milijun. U istoj mjeri industrijalizacijom zemlje nestala je potreba da se uvoze oni proizvodi, kojih zemlja do tada nije proizvodila. Usprkos nedovoljnog porasta prihoda radnika, intenzivnost rada u Sovjetskoj Uniji konstantno je uvećavana. Uzrok tome još uvijek je stanje, u kome se nalazio proletarijat stare Rusije, koji je bio izvrgnut najvećoj eksploataciji, većoj nego i u jednoj drugoj zemlji. Ta eksploatacija bila je favorizirana zaostatcima feudalizma, koji su se naročito manifestirali na poljoprivrednom području. Statistički podatci o položaju radnika u carističkoj Rusiji, iako nepotpuni, daju približnu sliku. Srednja godišnja nadnica industrijskog radnika iznosila je 252 rublja. Radnik, zaposlen u pamučnoj industriji, zarađivao je 220 rubalja, a radnik u šećernoj industriji 106 rubalja godišnje. Najbolje plaćena kategorija radnika u električnim tvornicama iznosila je 447 rubalja godišnje. Iako nema statističkih podataka o položaju poljoprivrednih radnika i nekvalificiranih radnika, čiji je broj u staroj Rusiji iznosio više milijuna, zatim položaj poljoprivrednih nadničara, koji su lutali po cestama i tračnicama željeznica kao i velikih cesta tražeći rada, može se ipak konstatirati kako je izgledao tek njihov položaj u odnosu prema položaju kvalificiranih radnika i njihovim plaćama. Radno vrijeme prelazilo je granice ljudske snage i dosizalo 14 sati

dnevno. Za vrijeme rata položaj radnika još je više pogoršan. Poslije 1917. godine počela je radikalna promjena u položaju radnika u pravcu naglog poboljšanja. Uz povećanje broja radnika poboljšane su i njihove prilike. To najbolje pokazuje indeks broja radnika i namještenika u Sovjetskoj Uniji. 1928. god. indeks je iznosio 100, 1931. god. 198, a 1936. god. 222.2. Usprkos tog velikog povećanja radnika, oskudica radne snage osjećala se znatno još uvijek.

Prosječni radni dan znatno je smanjen:

1913.	1928.	1934.	1935.	1936.
9.9	7.8	6.98	6.8	6.8

Radno vrijeme u rudnicima, u poduzećima gdje je rad štetan po zdravlje, iznosio je šest sati dnevno, a u nekim poduzećima, gdje je rad naročito štetan po zdravlje, radni dan je iznosio svega pet sati.

Broj radnih sati u industriji iznosio je 1935. god. 2100, dok je u ostalim industrijski razvijenim zapadnim zemljama iznosio 2392 radna sata. Osim toga radnici su imali pravo na plaćeni dopust, koji je 1935. godine iznosio 14.4 radna dana.

Pravo na odmor ostvareno je prema sovjetskom ustavu kao jedno od temeljnih prava radnika. Veliki dio radnika provodi svoj odmor u odmaralištima i u sanatorijima. Majke imaju pravo na dva mjeseca plaćenog odmora prije i poslije poroda.

Nadnica radnika znatno je uvećana za vrijeme posljednjih godina. To se najbolje vidi iz slijedećih brojaka:

Srednja godišnja nadnica radnika i namještenika (u rubljima)

	1924.—25.	1936.
U čitavoj ekonomiji zemlje	450	2776
U velikoj industriji	566	2862
Na željeznicama	514	2882

1936. god. nadnica ruskih radnika, u poređenju sa nadnicom iz 1929. god., uvećana je za 2.9 puta.

Određeni godišnji fondovi za nadnice radnika i namještenika u Sovjetskoj Uniji povišeni su od 3.8 milijarda rubalja 1924.—25. god. na 71.6 milijarda rubalja u 1936. god. Cjelokupna suma nadnica povećala se prema tome mnogo brže, nego što se povećao broj radnika.

Sume, pretvorene u nadnice radnika:

1929.	1932.	1935.	1936.	1937.
100	336	577	733	802

Suma plaćenih nadnica u milijardama rubalja:

1924.—25.	1928.	1932.	1936.	1937.
3.8	8.2	32.7	71.6	78.3

Povećanje nadnica u Sovjetskoj Uniji ravno je s porastom produktivnosti. Nema maksimalne granice nadnica, kao u zapadnim industrijski razvijenim zemljama. Ima radnika Stahanovaca koji zarađuju nekoliko hiljada rubalja mjesečno, neki zarađuju više nego li direktori poduzeća u kome rade.

Osim nadnice koju radnik dobiva u svom poduzeću, on dobiva još i takozvanu »Društvenu nadnicu«.

Kupovna snaga rublja stalno je uvećavana za vrijeme posljednjih godina. 1935. god. ukinute su karte primanja, koje su bile uvedene u gradovima 1929. godine da bi se suzbilo pomanjkanje živežnih namirnica, koje je bilo prouzročeno sabotažom kulaka. Istovremeno vratilo se slobodnoj prodaji svih živežnih namirnica, jednako onoj kolektivnih ekonomija, kao i onoj individualnih seljaka, po utvrđenim cijenama. To je dovelo do vrlo naglog pada cijena živežnih namirnica.

Cijena poljoprivrednih proizvoda na tržištima kolhoza:

Roba god.	1933.	1934.	1935.	1936.
Kruh	103.0	37.9	30.6	13.0
Povrće	122.8	52.2	34.1	23.5
Mliječni proizvodi . . .	70.3	48.8	41.2	34.3
Meso	86.5	70.5	58.2	43.9
Jaja	57.5	48.0	40.7	29.8
prosječno . . .	80.9	54.3	44.6	35.8

Cijene su uzete u % prema mjesecu junu 1933. godine u deset najvećih gradova. Isto tako pale su cijene i industrijskim artiklima.

Potrošnja živežnih namirnica u radničkim obiteljima naglo se povećala. 1936. godine, u odnosu prema 1932. godini, radničke obitelji trošile su:

Artikli pekara	128.2%
Krumpir	107.2%
Voće i grožđice	194.9%
Meso	187.8%
Mliječni proizvodi	192.1%
Maslac	266.6%
Jaja	191.2%
Šećer	142.8%

Dok je potrošnja po članu porodice u artiklima pekara podignuta za 28%, a krumpira za 7%, dotle je potrošnja mesa, mliječnih proizvoda, kao i voća uvećana za dvostruko, šećera za jedan i pol puta.

Slijedeće brojke pokazuju brzinu opticaja predmeta potrošnje u industriji.

Proizvodnja predmeta industrijske potrošnje (u milijardama rubalja prema cijeni iz 1926.—27. god.)

1928.	1932.	1936.	1937.
9.9	17.2	31.8	43

U deset godina proizvodnja je postala veća za četiri puta. Ništa drugo ne može bolje pokazati brzinu kojom je podignut životni nivo narodnih masa u Sovjetskih Uniji. Nije samo likvidirana besposlica, već je omogućeno bezgranično povećanje životnog standarda svakome radniku. Osim toga omogućeno je svima radnicima podučavanje u tehničkoj izobrazbi. Pravo na poduku proklamirano je novim Sovjetskim ustavom kao jedno od osnovnih prava sviju radnika.

Izdatci države za poduku radnika i za poduku uopće, iznosili su u milijunima rubalja 1913. god. 182, 1927.—28. god.

643, 1933. god. 4539, 1936. god. 13900, 1937. god. 18500 milijuna rubalja.

Broj učenika u osnovnim školama, kao i u srednjim školama potrostručen je u odnosu prema predratnom periodu. Broj studenata na sveučilištima je početverostručen. Broj studenata u tehničkim školama je popeterostručen. Taj napredak najbolje pokazuju slijedeći podatci:

Broj učenika u carističkoj Rusiji i u Sovjetskoj Uniji.

Osnovne i srednje škole	Školske godine 1914./15.	1927./28.	1932./33.	1935./36.
(u milijunima)	7.8	11.3	21.8	25.6
Sveučilišta (u hiljadama)	124.7	159.8	417.0	524.8
Tehničke škole (u hiljadama)	48.0	187.3	601.6	711.1

U Sovjetskoj Uniji sveučilišni je studij otvoren svakome. Država se stara i izdržava sve studente, izuzev one čiji roditelji imaju prihode veće od određene sume. 87% studenata, koji nisu zaposleni istovremeno u poduzećima, 79.6% studenata tehničkih škola izdržavano je od države. U 1935. godini bilo je izdano 1778 milijuna rubalja za izdržavanje studenata. Više od polovine studenata dobilo je stanove od svojih sveučilišta.

Materijalna pomoć, koju daje država studentima, otvara put studija svakome.

Razlika u položaju manuelnog i intelektualnog radnika, koja je toliko karakteristična za sve ostale zemlje, postepeno iščezava u Sovjetskoj Uniji. Mladi ljudi često idu direktno iz srednje škole u tvornicu da rade manuelni posao, i poslije nekoliko godina, oni odlaze na sveučilište, gdje svršavaju svoj sveučilišni studij, ne prekidajući rad u tvornici, gdje zauzimaju vodeća mjesta. U Sovjetskoj Uniji pristupačni su najviši položaji svakome radniku.

Sve to pripada jednako ženama kao i muškarcima. Sovjetska je Unija zemlja u kojoj je provedena stopostotna jednakost prava žena. 1935. god. bilo je 40% zaposlenih žena u teškoj industriji, dok je 1933. god. zaposlenje žena iznosilo

u toj industriji svega 25%. Povećanje broja žena na vodećim položajima iznosilo je 1934. god. od 4.3 na 25.6%. Među mladim tehničarima, žene su bile zastupane sa 39.8%.

Broj žena je isto tako povećan i u poljoprivredi. One zauzimaju vodeće položaje, kao i položaje kvalificiranih radnika. 1936. god. bilo je u Sovjetskoj Uniji 10% ženskih agronoma, 18% članova kolektivne ekonomije, 16% ženskih direktora u centrima gajenja marve, 6.3% parobrodarskih konduktora. Isto tako iznosio je procenat ženskih članova seoskih sovjeta 1934. god. 26.2%, predsjednika sovjeta 6.7%, članova gradskih sovjeta 30.4%.

IX. SOCIJALNO OSIGURANJE I BRIGA ZA NAROD

U Sovjetskoj je Uniji socijalno osiguranje na vrlo visokom nivou. 120-ti član Sovjetskog ustava kaže:

»Građani Sovjetske Unije imaju pravo da budu materijalno osigurani u svojoj starosti, isto tako i u slučaju bolesti i gubitka sposobnosti za rad.

Ovo pravo je garantirano širokim razvitkom socijalnog osiguranja radnika i namještenika, na trošak države, s besplatnom liječničkom pomoći za radnike . . .«

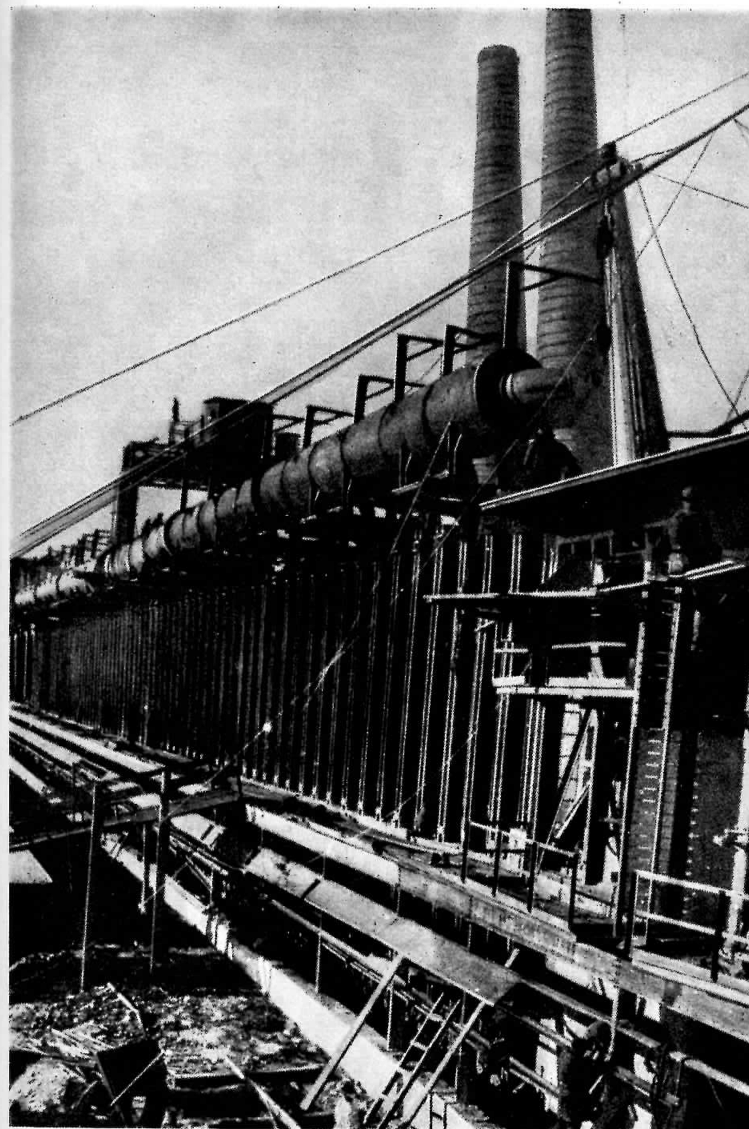
Porez za osiguranje prebačen je na poduzeća, u kojima radnici rade. Na taj je način znatno uvećana nadnica radnika i namještenika. 1936. godine izdatci po osiguranom radniku iznosili su prosječno 347 rubalja.

Sume izdataka socijalnog osiguranja u Sovjetskoj Uniji (u milijunima rubalja):

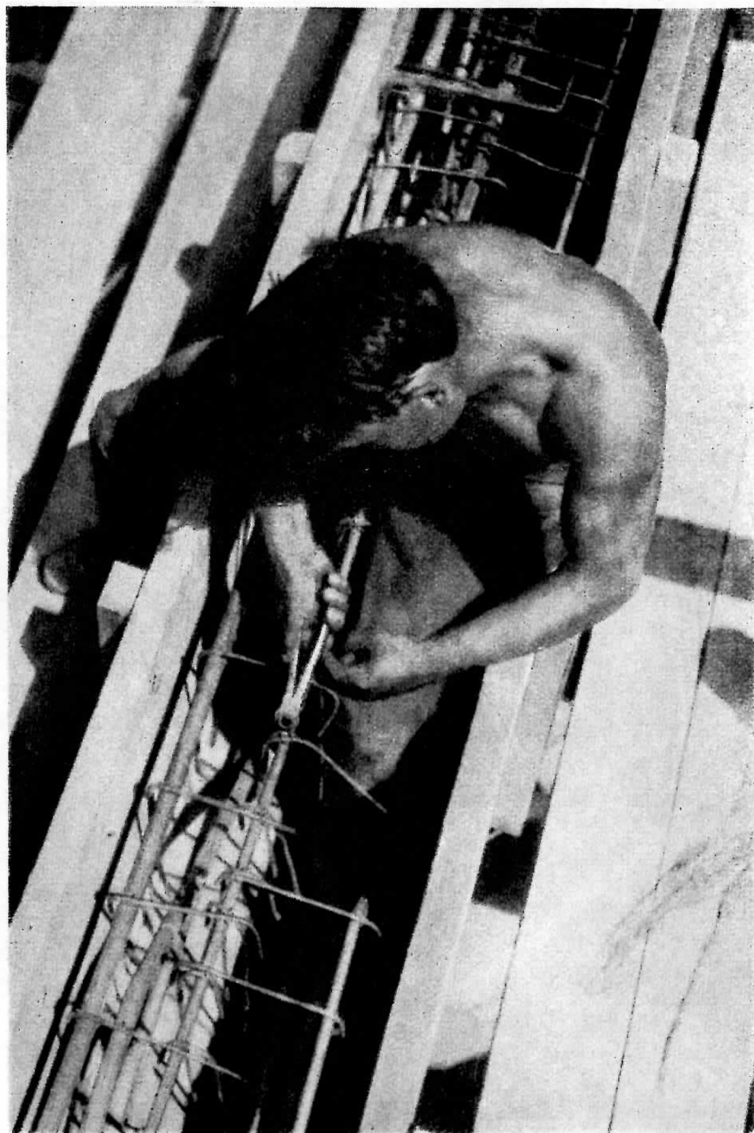
	Za vrijeme od 4 godine	
	I. Pjatiljetka 1929./32.	II. Pjatiljetka 1933./36.
Izdatci	10.083.0	26.462.2
od toga:		
Pomoći i penzije	3.713.2	9.683.7
Za žene u porođaju	218.1	783.7
Odmarališta i sanatoriji . .	263.9	1.317.5
Liječnička briga osiguranicima	2.015.8	6.101.2
Izdržavanje djece osiguranika	420.9	1.845.8
Izgradnja radničkih kuća . .	1.339.9	3.056.8

Samo za god. 1936. fondovi, izdani od države i sindikata za osiguranje materijalnog i kulturnog nivoa radnika, iznosili su 15.5 milijardi rubalja. To znači prosječno 601 rubalj godišnje po radniku i namješteniku.

Magnitogorsk: peći za koks

Radnik na gradnji

Neizmjeran napredak učinjen je na području higijene. Cjelokupna suma određena od države i sindikata za higijenu iznosila je:

u milijunima rubalja

1927.—28.	1932.	1935.
489	1458	4016

Država se brine za zdravlje djece već od njihovog rođenja. Majke dobivaju puna dva mjeseca plaćenog odmora, prije i poslije poroda. U tvornicama su u posebnim higijenskim kućama uvedene jasle, gdje roditelji ostavljaju svoju djecu, i dječji vrtovi, gdje se pazi na mališane za vrijeme dok majke rade. U dječjim vrtovima i u školama za majke dobro je organizirana medicinska pomoć. U određenim intervalima djeca se liječnički pregledavaju i istovremeno vakciniraju u određenim danima protiv infekcioznih bolesti. Isto tako i u tvornicama, u uredima, pa i u selima stalno se provodi medicinska kontrola naroda. Naročita se pažnja posvećuje profilaksi. Mjesta u kojima se radi moraju biti zračna, zimi pravilno i dobro grijana. Veliki broj kupatila, kolektivnih blagovaonica sprječavaju širenje infekcioznih bolesti, od kojih je bilo toliko mnogo žrtava u carističkoj Rusiji (kolera, kuga, tuberkuloza, trahom, i t. d.). Veliki razvitak sporta u svim granama doprinosi sprječavanju bolesti kod mlade generacije. Tome treba dodati, da je egzistencija svakog pojedinca osigurana.

Svi ti momenti očito su pridonijeli podizanju zdravstvenog nivoa naroda Sovjetske Unije.

Broj slučajeva infekcioznih oboljenja smanjen je na jednu petinu.

Donosimo nekoliko specijalnih podataka o zdravstvenom napretku Nijemaca iz oblasti Volge. Na hiljadu Nijemaca iz te oblasti bilo je:

	1927.	1935.
oboljenja dušnih organa . . .	22.7	2.5
kila	28.7	2.5
trahom	87.7	5.0

Uslovi nastambe radikalno su popravljeni, naročito u posljednjih osam godina.

Za vrijeme zadnjih deset godina, cjelokupna površina stanova u Sovjetskoj Uniji povećana je od 159 na 215 milijuna kv. metara. Podignute su sasvim nove četvrti.

Izmijenjena je fizionomija novih velikih gradova, jednako kao i starih gradova, i fizionomija industrijskih centara. Iščezle su u Sovjetskoj Uniji nastambe, karakteristične za periferije mnogih gradova ostaloga svijeta. Periferije su nadomještene novo sagrađenim četvrtima, s mnogo zraka i svijetla. Često izgleda, da su te nove četvrti po svome izgledu centri grada.

Između ostaloga, treba uzeti u obzir nevjerojatno veliku razliku u cijenama stanova. Dok u većini zemalja na svijetu otpada najmanje jedna četvrtina zarade na stanove, u Sovjetskoj Uniji cijene stanova mogu iznositi najviše 10% od cjelokupne zarade bilo radnika bilo namještenika.

Položaj svih naroda Sovjetske Unije isto je tako radikalno izmijenjen, zahvaljujući rezultatima NEP-a, obnove zemlje, prve i druge Pjatiljetke. Put kojim je prošlo to poboljšanje nije bio tako lagan. U prve tri ili četiri godine, u godinama građanskog rata, kada se povećavalo rasulo čitave nacionalne ekonomije, kada se pogoršavao položaj radnika i seljaka iz godine u godinu, kada je to pogoršavanje bilo pojačavano nevjerojatno slabim žetvama 1921. i 1924. godine, kada je pod teškim okolnostima stalno visila nad narodom glad, položaj je bio više nego težak.

Najbolju karakteristiku za taj period pružaju nam slijedeći podatci:

Na cjelokupnost seljačkih ekonomija

30% seljačkih gospodarstava nije posjedovalo konja,
34% seljačkih gospodarstava nije posjedovalo alata,
15% seljačkih gospodarstva nije posjedovalo sjemenja.

Usprkos velikog prostranstva zemlje, osjećala se velika potreba za zemljom, jer je najveći dio zemlje, najplodniji dio zemlje, pripadao plemstvu, crkvi, carskoj porodici i državi. 4% seljaka nije posjedovalo uopće zemlje.

Zemljišni veleposjednik posjedovao je prosječno toliko zemlje, koliko 300 seljaka. Milijuni seljaka lutali su konstantno velikim cestama, tražeći zemlju koju bi mogli obrađivati, ili rada na građevinama i u tvornicama.

Prije rata bilo je u carskoj Rusiji:

siromašnih seljaka	65%
srednjih seljaka	20%
kulaka	15%

Za vrijeme svjetskog rata položaj seljaštva još se više pogoršao. Veliki dio seljačkog stanovništva sposobnog za rad, gotovo polovina odraslih mladića, više od 10 milijuna ljudi bilo je mobilizirano. Nije imao tko da obrađuje zemlju. Isto tako sredstva proizvodnje, konji, velika marva, krma, bili su oduzeti za potrebe rata. Osim toga seljaštvo, koje je nastavalo ratnu zonu, moralo je napustiti svoju zemlju.

Počelo je naglo osiromašivanje u ogromnim razmjerima. U periodu građanskog rata, cijepanje seljačkih posjeda poprimilo je naročito ubrzan tok. Od 16 milijuna individualnih seljačkih posjeda nastalo je 26 milijuna posjeda. To se cijepanje vršilo usprkos toga, što je gotovo sva zemlja krupnih zemljišnih posjednika, države, i dijelom kulaka bila predana u ruke siromašnom i srednjem seljaku. Proizvodnja je naglo pala. Poljoprivredna proizvodnja za tržište iznosila je jednu trećinu predratne proizvodnje za tržište. Prijetila je opasnost da zemlja bude izvrgnuta gladi. U periodu obnove slika je bila naročito karakteristična. Dok se s jedne strane privredna proizvodnja obnavljala, dostizala, a u pojedinim svojim granama i prestizala predratni nivo, stanje poljoprivredne proizvodnje je ostalo daleko unatrag.

Prije razvitka masovnog kolhoskog pokreta, 26 milijuna seljačkih ekonomija bilo je raspoređeno na slijedeći način:

siromašni seljak	35%
srednji seljaci	60%
kulaci	4—5%

To je bilo 1928.—29. godine. 26 milijuna individualnih seljačkih posjeda živjelo je radeći gotovo isključivo za svoje

vlastite potrebe. Preobrazba, koja je izvršena u toku posljednjih 8 godina u poljoprivredi, potpuno je izmijenila sliku seljačke ekonomije. Mjesto 26 milijuna individualnih seljaka, koji su radili za svoje vlastite potrebe, ostvareno je 244 hiljade kolektivnih kooperacija.

1937. godine 18 i pol milijuna individualnih seljačkih posjeda ujedinjeno je u 243.700 kolhoza. Ostalo je svega 1.4 milijuna individualnih gospodarstava izvan kolhoza. Zasijana površina kolhoza iznosila je te godine 99.1% cjelokupne zemlje.

Zahvaljujući kolektivnoj imovini, siromaštvo je iščezlo na selu. Otkako su ušli u kolhoze, seljaci su osigurali svoj život, radeći za opće blagostanje. Sovjetska Unija dala je neizmjerne sume novca za poboljšanje ekonomskog i kulturnog života seljaka. Najteži poljoprivredni poslovi: žetve, mlatnja zrnja, i t. d. počeli su se vršiti pomoću strojeva. 1937. godine bilo je 5.612 mašinsko-traktornih stanica, koje su pomagale seljaštvu u poljoprivredi. Dok je još 1928. godine samo 4% motorske energije bilo u upotrebi poljoprivrede, ovaj postotak popeo se u 1937. godini na 65%. Cjelokupna suma energije, koja se daje traktorima, povećavala se iz godine u godinu:

Mašino-traktorne stanice u kolhozima na kraju druge Pjatiljetke (brojke se odnose na 1. juni odnosne godine)

god.	1930.	1933.	1937.
Broj M. T. S.	158	2916	5617
Traktori (u hiljadama komada)	7.1	123.2	356.8
Kapacit (u hiljadama k. s.) .	86.8	1758.1	6511.6
Kombajni (u hiljadama kom.)	—	10.4	96.3
Kamioni (u hiljadama kom.) .	—	12.3	56.0
Zasijana površina obrađena M. T. S. u % prema cjelokupnoj zasijanoj površini kolhoza . .	27.4	58.7	91.5
Rad izvršen traktorima M. T. S. (u milijunima hektara) . .	—	39.8	227.3
Žetvena površina izvršena kombajnima M. T. S. (u milijunima hektara)	—	0.5	34.1

Podatci za 1937. godinu odnose se na 1. august.

Od svih poljoprivrednih radova, najteži je žetva. Dok je rad u poljoprivredi ostalih zemalja skopčan s velikim poteškoćama, naročito s klimatskim, strašnom vrućinom od zore do mraka, on se lako vrši u Sovjetskoj Uniji pomoću kombajna.

34 milijuna hektara, što će reći više od 40% cjelokupne površine, požnjeven je 1937. godine pomoću kombajna, čiji je broj u to vrijeme iznosio oko 100 hiljada komada.

Seljaci se u svakom selu udružuju u radne zajednice. Kolektivne se ekonomije sastoje u ekonomskom jedinstvu, kojim upravljaju sami kolhoznici pod vodstvom specijaliziranih agronoma i savjetnika Mašinsko Traktornih Stanica. Po izvršenoj žetvi, jedan određeni dio zakonom je određen kao naplata poreza. On iznosi 10 do 20%. Isto tako 10 do 20% služi za daljnju akumulaciju, za kupovinu novih strojeva i rasplodnih životinja, za izgradnju novih građevina i klubova, za amelioraciju. Ostatak se dijeli među kolhoznicima.

Sam rad organiziran je na slijedeći način. Kolhoznici su raspoređeni u grupe, brigade. Svaka brigada izvršava određeni rad pod vodstvom brigadira. To je čovjek, koji se svojim sposobnostima naročito istakao u radu i prešao normu određenog rada. Broj radnih dana zapisuje se kao aktiva svakom pojedincu. Radni dan iznosi prema karakteru rada, prema vrsti rada. Članovi kolhoza participiraju u radu jednako. Tko ne radi u kolektivnoj ekonomiji ne pobire rezultate toga rada. Što svaki pojedinac izvrši dnevno, raspoređuje se prema prihodu čitave eksploatacije. Tako je svaki kolhoznik zainteresiran da završi svoje radove ispravno i na vrijeme. To je omogućilo primjenu nove metode za amelioraciju ekonomije. Stari seljaci, bogati iskustvom, izabrani su od kolhoznika da kontroliraju kvalitet rada.

Jedan dio žetve — cerealije, krumpir, i t. d. — raspoređen je među članove kolektiva; jedan drugi dio se prodaje, a rezultat prodaje dijeli se između kolhoznika. Ta dioba vrši se prema broju radnih dana koje je svaki kolhoznik postigao u toku godine. Što je veći prihod od kolektivne ekonomije, što je veći broj postignutih radnih dana po svakom članu kolhoza, to se povećava dio prihoda svakog pojedinca. Na isti način vrši se razdioba postignutih rezultata u kolhozima pa-

muka, lana i u kolhozima za gajenje stoke. Ali ovdje je dio u naturi manje važan nego u miješanim eksploatacijama.

Izvan ovih prihoda, koje seljaci postižu svojim radom u okviru kolektiva, oni imaju i svoj privatni prihod, koji proističe iz njihove privatne ekonomije, koja je njihovo vlasništvo. Seljak posjeduje svoju kuću s dvorištem, vrtom i poljem. On može da drži jednu ili više krava, svinje, ovce, koze i drugu sitnu stoku. Ova stoka, koja je određena prije svega za potrošnju seljačkih obitelji, pase na pašnjacima kolhoza. Prije nekoliko godina dana je parola: »svaki kolhoznik mora imati najmanje jednu kravu«. Da se izvrši taj program, kolhozi, specijalizirani za gajenje stoke, odlučili su da uz vrlo nisku cijenu i uz vrlo pogodne uslove plaćanja dadu kolhoznicima stoku.

Prvi rezultati tih mjera već su statistički registrirani. Seljaci kolhoznici imaju u svom ličnom posjedu procentualno:

	krava	svinja	ovaca i koza
god. 1932. . . .	43.5	28.3	32.8
god. 1934. . . .	54.5	40.6	41.5

Od tada može se reći, da danas nema ni jednog kolhoznika, koji ne posjeduje svoju kravu i drugu stoku.

Danas je privatna ekonomija još uvijek u cijeni kod sovjetskog seljaštva, iako je to seljaštvo već postalo jedna klasa, potpuno različna od seljaštva ostalih zemalja.

Preobrazbom metoda rada, kolhoznik se sve više počeo približavati industrijskom radniku. Kolhoznik, koji radi pomoću kombajna, traktora, strojeva za mlaćenje žita, koji studira u poljoprivrednim laboratorijima i u centrima selekcije, danas je bliži radniku u gradu nego što je to bio slučaj za vrijeme carizma.

Cjelokupni prihod kolektivne ekonomije zavisi od opsega kultivirane površine, od opreme sredstvima proizvodnje, od dohotka sviju članova kolhoza. Što se tiče individualnog dijela, koji pripada svakom pojedincu, on zavisi od broja radnih dana koji su izvršeni. Budući da se industrija Sovjetske Unije razvila i još uvijek razvija u vrlo brzom ritmu, to seljaštvo odlazi u grad, u industrijske centre, jer se tamo osjeća još

uvijek pomanjkanje radne snage, i jer je tamo dana mogućnost bezgraničnog napredovanja. To se najbolje vidi po promjeni udjela poljoprivrede i industrije u toku posljednjih deset godina u cjelokupnoj narodnoj privredi.

god.	1913.	1924.	1929.	1932.	1936.
Industrija . . .	40.6	27.2	54.5	70.7	75.6
Poljoprivreda .	59.4	72.8	45.5	29.3	24.4

Velike mogućnosti plasmana seljaštva u industriji danas su u Sovjetskoj Uniji olakšane promjenom karaktera rada u samoj poljoprivredi. Seljaštvo nije više prisiljeno da se u gradu i u industrijskim centrima bavi samo sezonskim poslovima i nekvalificiranim radom. Tko je vodio traktor u kolhozu, može komotno da zauzme kvalificirano mjesto u jednoj tvornici automobila ili aviona, on postaje avijatičar, nastavlja svojom naobrazbom, posjećuje kurseve na sveučilištima, postaje inžinjer. Drugi postaje agronom, veterinar, direktor Mašinsko Traktornih Stanica. U onoj istoj mjeri, u kojoj napreduje poljoprivreda, povećava se i realna nadnica u gradu. To je zato, što se danas na selu mjesto 24 milijuna seljačkih gospodarstava, koliko ih je bilo na početku kolektivizacije nalazi ogroman broj kolhoza.

Odlaskom seljaka u grad stvarno se povećava bogatstvo na zemlji u kolhozima onih seljaka koji su ostali na selu. Ako se broj seljaka u kolhozima smanjuje, povećava se zemlja koja pripada svakom članu kolektiva. Ali kako se zemlja ne može prodati, niti obrađivati pomoću najamnih radnika, ovo povećanje ne znači obogaćenje u onom smislu, kako se to obično dešava u drugim zemljama. Ne osjeća se više glad za zemljom i ne proizvodi se više suvišak agrarne populacije. Mjesto toga povećavaju se prihodi članova kolhoza, što je uvjetovano odlaskom mladih ljudi u industriju. Ako se povećava zemlja koja prosječno pripada svakom kolhozniku, onda se dolazi do rapidnog povećanja produktivnosti rada, koja omogućava smanjenje broja potrebnih radnika za proizvodnju živežnih namirnica i sirovina, zahvaljujući sredstvima produkcije kojima je opskrbljena poljoprivreda.

Sovjetsko seljaštvo je dakle seljaštvo sasvim nove vrste, koja je nepoznata današnjoj historiji čovječanstva.

X. SLOBODA NACIJA

Ako se uzme u obzir da Sovjetsku Uniju nastava 185 raznih narodnosti, onda su ti odnosi između raznih narodnosti od kapitalne važnosti za daljnji razvoj i opstanak čitave zemlje. Prema godišnjoj statistici ruskoj iz 1914. godine iznosio je postotak svih stanovnika:

Rusi	65.5
Turko-Tatari	10.6
Poljaci	6.2
Finci	4.5
Židovi	3.9
Litavci	2.4
Nijemci	1.6
Karelijci	1.1
Gorštaci	0.9
Armenci	0.9
Mongoli	0.4
»Drugi«	2.0

Usprkos toga što poslije rata Sovjetskoj Uniji nije pripao veliki broj Poljaka, Finaca, Litvanaca, Estonaca, Letonaca, postotak »Rusa« ne iznosi više od 47%. Zato je bilo i posve pravilno rješenje, da se dade mogućnost svakom narodu da potpuno slobodno raspolaže samim sobom, do prava slobodnog odcijepljenja od Sovjetske Unije.

Stara administrativna podjela rastvorila je teritorije raznih potlačenih naroda. Nova administrativna podjela grupirala je nacije prema njihovom teritorijalnom jedinstvu. Ona je dala svakom od njih mogućnost da se organizira prema svom vlastitom nahođenju. Broj ujedinjenih nacionalnih teritorija povećao se u toku dvedesetgodišnjeg perioda više puta. To povećanje razmjerno je razvitku nacionalne svijesti i ostvarenju kulturnog napretka malih nacija. Slijedeća tabela nam pokazuje taj razvitak.

Nacionalno teritorijalno jedinstvo:

	od 1917. do 1936.	od 1936. do 1939.
Federativne republike	4	11
Najvažnije rep. S. S. F. R.	3	—
Autonomne republike	10	22
Autonomna područja	16	9
Nacionalne oblasti	—	9
	33	51

Privilegij ruskog jezika kao službenog jezika je uništen. Na svakom teritoriju služi se u upravi, u sudstvu jezikom dotičnog naroda. Na teritorijima, gdje su narodi pomiješani, upotrebljava se više jezika. Svaki građanin Sovjetske Unije ima pravo da se izražava pred sudom i pred činovništvom na svom materinskom jeziku, pa čak i na područjimu koja nisu nastavana narodom kome on pripada.

Na teritoriju Ukrajine bila je još prije rata relativno razvijena industrija, u kojoj je dominirao kapital velikoruski i zapadnoevropski. Georgija, izuzev velikih eksploatacija manganove rudače u Čiaturiju, nije imala industrije.

Ekonomski razvitak republike Ukrajine:

Industrija god.	1913.	1923./24.	1936.
Brutto produkcija velike industrije (u milijardama rubalja prema cijenama iz god. 1926.—27.)	2.1	0.8	14.6
Produkcija najvažnijih industrijskih grana			
Ugljen (u milijunima tona)	22.8	11.0	68.5
Koks (u milijunima tona)	4.4	0.8	14.7
Željezna rudača (u milijunima t.)	6.4	0.4	17.5
Manganova rudača (u milijun. t.)	0.28	0.10	1.30
Taljenje (u milijunima tona)	2.89	—	8.86
Šećer u prahu (u milijun. centa)	11.05	3.14	16.06
Trgovina			
Detaljna trgovina (u milijard. r.)	—	1.3	16.4

Traktorski park (1935.)

	god. 1913.	1923./24.	1936.
Broj traktora (u hiljadama) . .	—	—	72.3
Njihov kapacitet (u hiljad. k. s.)	—	—	1188.0
Broj kombajna	—	—	10724
Broj radnika i namještenika (u milijunima)	—	1.6	3.9

Vidimo kako je industrijska proizvodnja Ukrajine već 1936. god. osamnaest puta veća nego što je bila 1923.—24. god. i šest puta veća nego 1913. god. Bila je uvedena snažna električna oprema. Izgrađene su centrale sa skoro 2 milijuna kilowata. 72 hiljade traktora i 11 hiljada kombajna pospješilo je razvitak poljoprivrede za vrijeme posljednjih deset godina.

Ekonomski razvitak republike Georgije:

Industrija	god. 1913.	1923./24.	1936.
Brutto produkcija velike industrije (u milijunima rubalja prema cijenama iz god. 1926.—27.)	43	26.0	797.6
Osnova glavne produkcije velike industrije (u milijunima rubalja)	—	—	696.8
Kapacitet svih električnih centrala (u hiljadama kilowat sati) . . .	—	—	111
Produkcija električne energije (u milijunima kilowat sati)	—	—	437
Proizvodnja najvažnijih grana industrije			
Ugljen (u hiljadama tona) . . .	70	63	435
Ekstrakcija manganove rudače (u hiljadama tona)	966	320	1525
Benzin (u hiljadama tona) . . .	—	—	383.9
Brutto produkcija metalurgijske industrije (u milijunima rubalja)	4.3	2.7	82.4
Svilene i polusvilene tkanine (u milijunima metara)	—	0.01	3.8
Brutto produkcija industrije duhana (u milijunima rubalja) . . .	—	—	42.0

Traktorski park (1935.)

	god. 1913.	1923./24.	1936.
Broj traktora	—	—	1841
Broj kombajna	—	—	156

To znači da je već 1935. godine industrijska produkcija postala 18.5 puta veća nego 1913. godine. Ostvarena je čitava serija novih industrija.

Ostala nacionalna područja pokazuju isti rezultat. Svuda nastaju nove tvornice. Svuda se grade nove željezničke pruge, kanali, ceste. Svuda je poljoprivreda mehanizirana. Ljudi, koji su još prije deset godina bili nomadi, danas vode automobile i traktore.

Promjene koje su nastale, manifestiraju se isto tako i u rapidnom povećanju gradskog stanovništva na teritoriju koji je bio nekada koloniziran. Čitavi novi gradovi iznikli su na ovim nacionalnim područjima, a staro gradsko stanovništvo naglo se povećalo. To najbolje pokazuju slijedeći primjeri:

Ukrajina	god. 1917.	1936.
	Broj stanovništva u hiljadama	
Harkov	313	625
Zaporožje	59	232
Staljinov	48	276
Marijupol	51	193
Makejevka	16	158
Azerbajdžan: Baku	248	702
Georgija: Tiflis	246	445
Armenija: Erivan	34	144
Uzbekska: Taškent	151	515
Kazakstan: Alma-Ata	35	197
Karaganda	—	119

Ekonomski i kulturni polet naglo se povećao, zahvaljujući budžetima raznih nacionalnih republika. Dok je za vrijeme carizma plaćeni porez tih nacionalnih manjina služio bogaćenju velikoruske nacije, on danas služi prije svega ekonomskom i kulturnom razvitku tih nacija.

Ekonomski polet tih nacija ide u saglasnosti s kulturnim poletom, kakvom nema presedana u historiji.

Prije svega, u školama sviju stupnjeva poduka se vrši na materinskom jeziku. U izvjesnim slučajevima, prije nego što je mogla biti organizirana školska poduka, trebalo je stvoriti pisani jezik izvjesnih malih naroda. U drugim slučajevima, grafički znakovi bili su suviše komplicirani, i zato su nadomješteni novim oznakama. Pod cijenu velikih napora, ostvarila se školska poduka u materinskom jeziku, čak i za tako male narode koji su brojili svega nekoliko desetina hiljada duša.

Ne vrši se poduka u materinskom jeziku samo u osnovnim i srednjim školama, već također i na tehničkim školama i sveučilištima. Ovdje, promjena je išla nešto lakše, jer je trebalo samo osposobiti profesore za visoke škole.

Narodi koji su pod carizmom bili potpuno odsječeni od svake kulture, kao što je to bio slučaj s Kalmucima, dobili su već 1935. godine tehničke škole, koje je posjećivalo 205 učenika. U Jakutskoj republici, sveučilište su posjećivala te iste godine 484 studenta, a tehničke škole brojile su 687 učenika. Mordvini dobili su svoje sveučilište, koje je te iste godine posjećivalo 176 studenata, i više tehničkih škola, koje su brojile 837 učenika. Ako se uzme, da je prije svjetskoga rata bilo sveučilišta samo u Rusiji, onda će se vidjeti, kako se mnogo učinilo za veliki kulturni napredak do nedavna zaostalih nacija. Već danas ima velik broj svršenih specijalista na različitim područjima nacionalne privrede, kao i uprave u uposlenju. Istovremeno stvorena je i nacionalna literatura.

Svi veći narodi Sovjetske Unije, njih više od 40, izdaju svoje knjige, časopise i novine na svom vlastitom jeziku. 1936. godine na primjer, bilo je izdano na ukrajinskom jeziku: 3.234 raznih knjiga, 461 novine i 135 časopisa; na njemačkom jeziku: 413 knjiga, 8 časopisa i 52 novine; na kalmučkom jeziku: 40 knjiga i 5 novina; na jidiš jeziku: 21 novine, 7 časopisa, 405 raznih knjiga, i t. d.

Zahvaljujući velikom razvitku kulture raznih naroda, ti narodi dobili su na čelo svojih političkih institucija, administrativnih i kulturnih institucija svoje vlastite ljude, tako da

je već 1937. godine teritorij svih tih malih nacija bio uglavnom opskrbljen intelektualnim kadrom.

Jedan od najvažnijih elemenata u postignutom progresu na nacionalnom i kulturnom području jest emancipacija žena, njihova apsolutna ravnopravnost u pravima sa muškarcima. Žene, koje su nekada bile ropkinje, danas su ravnopravni članovi novog kulturnog društva. Nestala je tradicionalna feredža sa ulica po gradovima raznih nacionalnih teritorija na jugu Sovjetske Unije.

Ravnopravnost svih nacija i njihova jednakost definitivno je usvojena novim sovjetskim ustavom. Likvidiran je velikoruski šovinizam i antisemitizam.

Dok je u svim drugim zemljama, tri godine poslije svjetske ekonomske krize 1930.—1933., nastupila nova ekonomska kriza, u Sovjetskoj Uniji kroz taj cijeli period neprestano je rastao polet industrije. Dok je industrija sredinom 1937. godine u svim ostalim zemljama dostigla 95 do 96% nivoa iz 1929. godine, industrija Sovjetske Unije dostigla je koncem 1937. godine 428% od svog nivoa 1929. godine, a u uspoređenju sa predratnim nivoom, narasla je za sedam puta.

Uslijed tih uspjeha, drugi petgodišnji plan bio je izvršen prije vremena. Druga Pjatiljetka bila je izvršena 1. travnja 1937. godine, to jest za četiri godine i tri mjeseca.

Na području poljoprivrede narasla je zasijana površina sviju kultura od 105 milijuna hektara 1913. godine na 135 milijuna hektara 1937. godine. Proizvodnja žitarica porasla je od 4 milijarde 800 milijuna puda 1913. godine na 6 milijarda 800 milijuna puda 1937. godine. Proizvodnja sirovog pamuka porasla je od 44 milijuna puda na 154 milijuna puda. Proizvodnja lana porasla je od 19 milijuna puda na 31 milijun puda. Proizvodnja šećerne repe porasla je od 654 milijuna puda na 1 milijardu 311 milijuna puda. Proizvodnja uljanih biljaka porasla je od 129 milijuna puda na 306 milijuna puda.

Treba istaknuti, da su sami kolhozi, bez sovhoza, dali zemlji žita za prodaju 1937. god. preko 1 milijardu 700 milijuna puda, to jest najmanje za 400 milijuna puda više nego što je proizvedeno za tržište 1913. godine.

Samo je stočarstvo još uvijek zaostajalo za predratnim nivoom i kretalo se sporim tempom naprijed.

Što se tiče kolektivizacije privrede, ona se već mogla smatrati završenom. 1937. godine nalazilo se u kolhozima 18.5 milijuna seljačkih gospodarstava. To je iznosilo 93% svih seljačkih gospodarstava. Zasijana površina kolhoza iznosila je 99% cjelokupne zasijane površine.

Plodovi rekonstrukcije poljoprivrede i pojačanog opskrbljivanja traktorima i poljoprivrednim strojevima bili su očiti. Završena rekonstrukcija industrije i poljoprivrede omogućila je, da je narodno gospodarstvo bilo gotovo potpuno opskrbljeno savremenom tehnikom. Industrija i poljoprivreda, promet i vojska dobili su ogromnu količinu nove tehnike, novih strojeva, traktora i poljoprivrednih mašina-strojeva, lokomotiva i parobroda. Nastupio je problem kadrova. Trebalo je podići tehnički nivo ljudi koji rukuju privredom.

Najizrazitiji primjer podizanja takvih kadrova, najizrazitiji primjer savlađivanja tehnike i daljnjeg porasta produktivnosti rada bio je Stahanovski pokret. On je ponikao i razvio se u Donbazu, u industriji kamenog ugljena, prenio se u druge grane industrije, raširio se na promet i zahvatio poljoprivredu. Taj je pokret nazvan Stahanovskim po imenu njegovog inicijatora rudara Alekseja Stahanova. Primjer Stahanova, koji je za jednu smjenu 31. kolovoza 1935. god. iskopao 102 tone ugljena i time prekoračio običnu normu eksploatacije ugljena za 14 puta, — položio je temelj masovnom pokretu radnika i kolhoznika za povećanje norma izradbe, za nov polet produktivnosti rada.

Realna nadnica radnika i namještenika porasla je u drugoj Pjatiljetci više nego dva puta. Fond nadnice povećao se od 34 milijarde 1933. godine na 81 milijardu 1937. godine. Fond državnog socijalnog osiguranja povećao se od 4 milijarde 600 milijuna rubalja 1933. godine na 5 milijarda 600 milijuna rubalja 1937. godine. Na državno osiguranje radnika i namještenika, na poboljšanje života i na kulturne potrebe, na lječilišta, banje, odmarališta i medicinsku pomoć izdano je samo 1937. godine oko 10 milijardi rubalja.

To su u glavnim potezima rezultati druge Pjatiljetke.

VI. POGLAVLJE

TREĆA PJATILJETKA

Značaj uspjeha prve Pjatiljetke sastojao se u tome, da se je u osnovi izvedenom industrijalizacijom podigao ekonomski i kulturni nivo stanovništva Sovjetske Unije.

S drugom Pjatiljetkom industrijska proizvodnja narasla je otprilike za osam puta u uspoređenju s predratnim nivoom. Opseg kapitalnih radova u čitavom narodnom gospodarstvu bio je obilježen činjenicom, da se je u drugoj Pjatiljetki utrošilo 133 milijarde rubalja prema 64 milijarde u prvoj Pjatiljetki.

U drugoj Pjatiljetki završena je osim toga u glavnom mehanizacija poljoprivrede. Kapacitet traktornog parka povećao se od 2.25 milijuna konjskih sila u 1932. godini na 8 milijuna k. s. u 1937. godini. Uveden je sistem agrotehničkih mjera (pravilno zasijavanje, zasijavanje odabranog sjemnja, oranje u jesen, i t. d.).

Treća Pjatiljetka (1938.—1942.) imala je pred sobom mnogo veće zadatke. Drugom Pjatiljetkom dostiglo se, a u nekim oblastima industrijske proizvodnje i prestiglo, najrazvijenije zapadne industrijske zemlje.

Po količini proizvedenih dobara, Sovjetska Unija već dolazi na drugo mjesto u svijetu, odmah iza Amerike. Treća Pjatiljetka postavila je sebi za zadaću, da podigne nivo proizvodnje na takovu visinu, da količina proizvedenih dobara po stanovniku premaši sve zemlje na svijetu. Zato je treća Pjatiljetka nastavak prve i druge Pjatiljetke, nastavak u pravcu podizanja ekonomske snage zemlje, nastavak u podizanju životnog standarda stanovništva Sovjetske Unije.

Zato program treće Pjatiljetke predviđa ogroman porast industrijske i poljoprivredne proizvodnje. Obujam cjelokupne

industrijske proizvodnje Sovjetske Unije, prema tom programu, treba da iznosi 1942. godine 180 milijarda rubalja. Obujam cjelokupne industrijske proizvodnje na kraju druge Pjatiljetke iznosio je 95.5 milijarda rubalja. To znači, da se vrijednost industrijske proizvodnje u trećoj Pjatiljetki trebala podići za 84.5 milijarda rubalja, što u postotcima iznosi 88%. Prema tome porast industrijske proizvodnje na kraju treće Pjatiljetke treba da bude veći nego što je bio u prvoj i drugoj Pjatiljetki zajedno.

Treba podići naročito one grane industrije, koje su važne ne samo za cjelokupnu industriju čitave zemlje, već i za njezinu sigurnost. Trebalo je podići izvjesne grane industrije, jer su to diktirale prilike koje su nastale u svijetu posljednjih godina. Stalna opasnost ratnih zapletaja diktirala je, da se posveti naročita pažnja obrambenoj industriji i kemijskoj industriji. Vrijednost kemijskih proizvoda iznosila je na kraju druge Pjatiljetke 5.9 milijarda rubalja. Njena vrijednost treba na kraju treće Pjatiljetke da se poveća na 13.4 milijarde rubalja. To znači da bi se proizvodnja u kemijskoj industriji trebala povećati za 227%.

Trebalo je pristupiti izgradnji novih industrijskih kolosa. Trebalo je u prvom redu pristupiti izgradnji novog terena bogatog naftom, trebalo je osnovati drugi Baku na terenu između Urala i Volge. To znači da se proizvodnja nafte trebala podići sa 30.5 milijuna tona na 54 milijuna tona, što predstavlja povećanje za 177%.

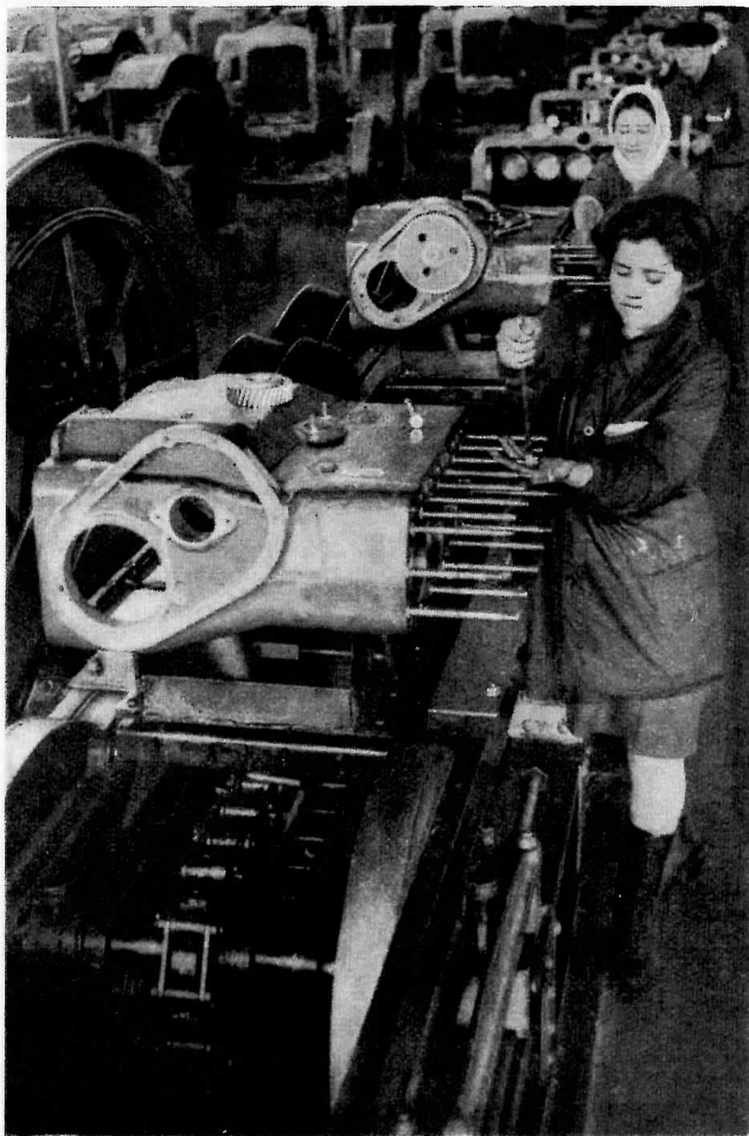
Trebalo je pristupiti izgradnji mehaničke i metalurgijske industrije. Trebalo je uložiti prema planu u te industrije 62 milijuna rubalja. To znači da je trebalo tu industriju povećati za više od dva puta prema stanju te industrije na kraju druge Pjatiljetke, kada je u nju investirano 27.5 milijuna rubalja.

Trebalo je povećati proizvodnju električne energije. Trebalo je izgraditi nove velike električne centrale s ogromnim kapacitetom, jer je od te izgradnje zavisila izgradnja novih industrijskih poduzeća i tvornica u toku izvođenja programa treće Pjatiljetke. Trebalo je pristupiti izgradnji tih električnih centrala, da bi se ostvario po planu predviđeni program povišenja standarda života širokih narodnih slojeva. To znači

Praktično učenje u tvornici strojeva u Moskvi

Rad na vrpci u tvornici traktora u Staljingradu

da je trebalo podići proizvodnju električne energije na 75 milijarda kilowat sati.

Trebalo je pristupiti povećanju transporta. Još se uvijek osjećalo pomanjkanje željezničkih pruga. Moralo se taj nedostatak ukloniti. Trebalo je sagraditi na hiljade kilometara novih željezničkih pruga. To povećanje trebalo je da iznosi 11 hiljada kilometara. To znači da se povećanje željezničkih pruga moralo skoro početverostručiti.

Kretanje industrije u Sovjetskoj Uniji daje sliku nepokolebivog poleta. Taj se polet odražava ne samo u porastu proizvodnje uopće, nego prije svega u procvatu socijalističke industrije s jedne strane, i u propadanju privatne industrije s druge strane. Cjelokupna proizvodnja industrije porasla je već na početku 1939. godine u odnosu prema 1933. godini za 238.8%.

Dok je porast industrijske proizvodnje u S. A. D. na početku 1939. god. iznosio 120% u odnosu prema 1913. god., u Engleskoj 113.3%, u Njemačkoj 131.6%, a u Francuskoj u istom tom razdoblju iznosio je svega 93.2% predratnog nivoa, porast industrije Sovjetske Unije iznosio je početkom 1939. god. u odnosu prema 1913. godini 908.8%.

To znači da je industrija Sovjetske Unije porasla za više od 9 puta, ako je usporedimo s predratnim nivoom. U isto vrijeme industrija glavnih industrijski razvijenih zemalja Zapada, u odnosu prema predratnoj razini, imala je povišenje za svega 20 do 30%.

To znači da industrija Sovjetske Unije stoji na prvom mjestu u svijetu po brzini svoga porasta.

To znači da je Sovjetska Rusija stigla i prestigla u tehnici proizvodnje, u pogledu brzine porasta glavne industrijski razvijene zemlje Zapada.

U pogledu razmjera industrijske proizvodnje koja dolazi na jednog stanovnika, Sovjetska Unija bila je na početku treće Pjatiljetke još u zaostajanju. 1938. godine proizvedeno je u Sovjetskoj Uniji 15 milijuna tona lijevanog željeza, dok je Engleska te iste godine proizvela 7 milijuna tona. Na prvi pogled izgleda, da stvar u Sovjetskoj Uniji stoji bolje nego u Engleskoj. Ali ako se podijele te tone lijevanog željeza s brojem pučanstva, izlazi da je 1938. god. u Engleskoj na jednog

stanovnika dolazilo 145 kilograma lijevanog željeza, a u Sovjetskoj Uniji svega 87 kg.

Sovjetska Unija proizvela je 1938. godine 18 milijuna tona čelika i više od 39 milijarda kilowat sati električne energije, dok je Engleska proizvela te iste godine 10 milijuna 800 hiljada tona čelika i oko 29 milijardi kilowat sati električne energije. Ako se podijeli sve ove tone čelika i kilowat sate električne energije s brojem pučanstva, izlazi da je u Engleskoj 1938. godine na jednog stanovnika dolazilo 226 kg čelika i 620 kilowat sati električne energije, dok je u Sovjetskoj Uniji na jednog stanovnika dolazilo svega 107 kg čelika i 233 kilowat sata električne energije.

To znači da se gospodarska moć industrije ne izražava u opsegu industrijske proizvodnje uopće, bez razmjera prema pučanstvu zemlje, nego u opsegu industrijske proizvodnje, koji stoji u neposrednoj vezi s razmjerima njegove potrošnje, koja dolazi na jednog stanovnika.

To znači, čim više industrijskih proizvoda dolazi na jednog stanovnika, tim je veća gospodarska moć zemlje, i obratno. To znači, čim je pučanstvo zemlje veće, tim su veće potrebe u potrošnji proizvoda, tim veći mora biti obujam industrijske proizvodnje zemlje.

Sovjetska Unija prestigla je industrijski najrazvijenije zemlje svijeta u pogledu tehnike proizvodnje i brzine razvoja industrije. Ona ih nije još prestigla u oblasti gospodarstva. To znači da će Sovjetska Unija biti potpuno opskrbljena predmetima potrošnje, ako gospodarski prestigne te glavne industrijski razvijene zemlje.

Zato je trebalo u toku treće Pjatiljetke poći još više naprijed. Trebalo je uložiti kapitala za svestrano proširenje industrije u mnogo većem opsegu, nego što je to učinjeno u prvoj, pa čak i u drugoj Pjatiljetki. To se nije moglo postići u kratkom vremenu, zato treba deset godina.

Zato treća Pjatiljetka ima za cilj proširenje industrijalizacije zemlje na Sibir, Centralnu Aziju i Daleki Istok. Trebalo je uvećati proizvodnju kamenog ugljena s kapacitetom od 100 milijuna tona godišnje, trebalo je povećati cementnu industriju na 4.8 milijuna tona godišnje, trebalo je izgraditi tri

četvrtine od ukupnog broja novih visokih peći da se izvrši potpuna rekonstrukcija metalurgije.

Zato se pristupilo izgradnji novih centara industrije strojeva u Sverdlovsku, Orsku, Novosibirsku i na Dalekom Istoku. Zato se pristupilo izgradnji nove industrije olova i cinka na Altaju, aluminija u Kuzneckom basenu i nikla na području južnog Urala. Pristupilo se radikalnom proširenju tekstilne industrije, i to na bazama sirovina, u Centralnoj Aziji.

Treća Pjatiljetka postavila je sebi cilj: izgraditi ove osnovne baze, razviti pogonska sredstva za cjelokupnu industriju.

To znači izgradnju novih hidrocentrala, pojačanje kapaciteta ugljenokopa i povećanje produkcije nafte. U tu svrhu pristupa se izgradnji nove velike hidroelektrične centrale na Volgi, koja će svojim kapacitetom daleko premašiti Dnjeprostroj. Pristupa se osim toga izgradnji čitave mreže novih električnih centrala na području Doneckog basena i Urala. Pristupilo se povećanju električnih centrala u najvažnijim centrima sovjetske metalurgije, u Sverdlovsku i Čeljabinsku.

Pristupilo se novoj proširenoj proizvodnji mehaničkih konstrukcija, strojeva za automatsko upravljanje električnih centrala, strojeva za pogon tekstilne industrije. U vezi s tim problemom, naročita pažnja se posvećuje proizvodnji visokokvalitetnog čelika.

Počelo se povećanjem industrije azbesta, razvijanjem lake industrije u novim područjima, u kojima ona nije još bila razvijena. Trebalo je naročito povećati tekstilnu i šumsku industriju, zatim industriju papira.

U tu svrhu značajan je industrijski kapacitet, kako ga predviđa program treće Pjatiljetke.

Program predviđa za industriju sredstava proizvodnje investicije u iznosu od 112 milijarda rubalja. To predstavlja porast od 203% u odnosu prema 1937. godini. Od toga za metalurgijsku i mehaničku industriju 62 milijuna rubalja, za strojeve za preradbu metala izgradnju od 70 hiljada komada.

Treća Pjatiljetka predviđa izgradnju lokomotiva širokog kolosjeka u iznosu od 2090 komada, vagona dugih linija 90 hiljada komada.

Izgradnja automobila treba da iznosi 1942. godine 400 prema 200 hiljada komada 1937. godine. Povećanje električne energije u milijardama kilowat sati treba da iznosi 95.0 prema 36.4 u 1937. godini. Proizvodnja ugljena treba 1942. god. da iznosi 230 milijuna tona prema 127.3 milijuna tona 1937. godine. Proizvodnja petroleja i plina treba da iznosi 1942. godine 54.0 prema 30.5 milijuna tona 1937. god. Proizvodnja treseta treba da iznosi 49.0 prema 23.8 milijuna tona 1937. godine.

Proizvodnja lijevanog željeza treba da iznosi 22.0 prema 14.5 milijuna tona 1937. god. Proizvodnja čelika treba da iznosi 28.0 prema 17.7 milijuna tona 1937. god. Proizvodnja građevnog drva treba da iznosi 200 milijuna kubnih metara prema 111.3 1937. god. I konačno proizvodnja drva za gorivo treba da iznosi 1942. god. 45 prema 28.8 milijuna kubnih metara 1937. god. To znači da cjelokupna proizvodnja sredstava produkcije u trećoj Pjatiljetki treba da se poveća po svojoj vrijednosti za preko 200%.

Treća Pjatiljetka u industriji potrošnih dobara predviđa povećanje u slijedećim brojkama:

U tekstilnoj industriji od 8.5 na 13.4 milijarde rubalja, u industriji ribarskoj 1.4 milijarda rubalja prema 0.8 1937. god., u prehrambenoj industriji 15.0 prema 9.1 milijarda rubalja 1937. god., u industriji mesa i mesnih proizvoda 6.1 prema 2.9 milijarda rubalja 1937. god. To znači da povećanje industrije potrošnih dobara treba da iznosi 169%.

Ukupni obujam industrijske proizvodnje na kraju treće Pjatiljetke treba da iznosi 180 milijarda rubalja, to jest 15 puta više nego 1913. godine.

Razvoj rudarstva u Sovjetskoj Uniji prema statističkim podatcima iz 1913. i 1937. godine, kao i prema procjeni treće Pjatiljetke iznosi:

god.	1913.	1937.	1942.
Ugljen (milijuna tona) . .	29.1	150.15	243
Nafta (milijuna tona) . .	9.2	32.16	54
Lijevano željezo (milijuna t.)	4.2	16.2	22
Sirovi čelik (milijuna tona)	4.2	20.15	28
Bakar (hiljada tona) . .	33.3	145.0	—

To znači da će Sovjetska Unija na kraju treće Pjatiljetke zauzeti prvo mjesto u svijetu po svojoj proizvodnji ruda i metala, dok ga u proizvodnji magnezita, potaše, i t. d., drži bez konkurencije već čitav niz godina.

Na području poljoprivrede Sovjetska Unija u toku treće Pjatiljetke ima za zadatak, da ostvari takovu poljoprivrednu proizvodnju, da premaši sve zemlje svijeta. U tom pogledu naročito je zanimljivo pitanje robne produktivnosti u proizvodnji žitarica kolhoza i sovhoza.

Prema računu sovjetskog statističara Nemčinova, u predratno vrijeme od 5 milijardi puda opće proizvodnje žita dolazilo je na tržište 1 milijarda i 300 milijuna puda, što predstavlja 26% cjelokupne proizvodnje žita. Nemčinov smatra, da je 1926.—27. god. kolhoska i sovhoska proizvodnja robe za tržište, to jest krupna proizvodnja, sačinjavala oko 47% opće proizvodnje, a proizvodnja robe za tržište u individualnom seljačkom gospodarstvu oko 12%. 1938. godine zadružna proizvodnja robe za tržište iznosila je 40% i ona je dala oko 2 milijarde i 300 milijuna puda žita za tržište, to jest 1 milijardu puda više nego predratna proizvodnja žita za tržište.

To znači da je proizvodnja robe za tržište najvažniji zadatak sovhosko-kolhoske proizvodnje žita.

Osim toga, značajno je, da se baza žita za tržište pod kraj druge Pjatiljetke premjestila iz Ukrajine na sjever i na istok. Ukrajina je u tom periodu dala 400 milijuna puda godišnje, dok je RSFSR dala godišnje 1 milijardu i 200 milijuna puda žita za prodaju.

Treća Pjatiljetka ima osobito značenje u tome, da likvidira zaostalost u oblasti konjogojstva i ovčarstva. Broj konja do 1939. godine popeo se u odnosu prema 1933. godini na 105.4%, što znači da je on još uvijek daleko u zaostatku za brojem konja u 1916. godini. 1916. godine iznosio je broj konja 35.8 milijuna, dok je na početku 1939. god. iznosio svega 17.5 milijuna. Isto tako broj ovaca i koza, koji je 1916. god. iznosio 121.2 milijuna komada, na početku 1939. godine iznosio je svega 102.5 milijuna.

U oblasti poljoprivrede treća Pjatiljetka ima za zadatak da znatno poveća cjelokupnu poljoprivrednu proizvodnju. Plan nema za cilj toliko samo povećanje zasijane površine, koliko

povećanje prinosa od zemljišta. Plan predviđa porast prinosa žitarica za 27%. Na kraju treće Pjatiljetke trebao bi prinos žitarica da iznosi više od 8 milijardi puda žita. To iznosi 1 milijardu 310 milijuna metričkih centi žita.

Pamučna proizvodnja treba da iznese na kraju treće Pjatiljetke 33 milijuna kvintala pamuka. Prinos pamuka po hektaru treba da se poveća za 28%.

Šećerna repa treba po procjeni da iznese 1942. god. povećanje prinosa za 37.2, što znači po jednom hektaru prinos od 250 kvintala, a cjelokupna žetva 300 milijuna kvintala.

Proizvodnja lana treba isto tako da poveća prinos za 49% po hektaru.

Prema planu treba broj konja da se poveća na kraju treće Pjatiljetke za 35%, goveda za 40%, svinja za 100% i ovaca za 110%. S tim u vezi predviđa plan povećanje kultura stočne hrane na 23 milijuna 600 hiljada hektara.

Iz ovoga jasno izlazi da plan predviđa radikalno povećanje prinosa kako u industriji, tako i u poljoprivredi. U toku druge Pjatiljetke s poletom industrije poljoprivrede, porasao je i promet robe u zemlji. Mreža državne i zadružne trgovine na malo porasla je za 25%. Promet državne i zadružne trgovine na malo porasao je za 178%. Promet trgovine na kolhoskim tržištima porasao je za 112%.

Razumljivo je, da se promet robe u zemlji ne bi mogao tako razviti, da nije bilo porasta transportnog prevoza robe. Prevoz robe porasao je kod svih vrsta prometa, osobito na željeznicama i u zračnom prometu. Prevoz robe brodovima 1938. godine u odnosu prema predhodnoj godini smanjio se.

Promet željeznicama iznosio je na početku treće Pjatiljetke 369.1 milijarda tona-kilometara. Riječna i pomorska plovidba iznosila je 66.0 milijarda tona-kilometara. Konačno građanska avijacija sa svojim teretnim prometom iznosila je na početku treće Pjatiljetke 31.7 milijuna tona-kilometara.

Treća Pjatiljetka ima za svoj glavni cilj povećanje narodnog dohotka. Narodni dohodak, koji je iznosio u prvoj Pjatiljetki 48.5 milijarda rubalja, a u drugoj 105 milijarda, treba na kraju treće Pjatiljetke da iznosi 190 milijarda rubalja. To znači da narodni dohodak treba u trećoj Pjatiljetki da poraste za 85% u odnosu prema drugoj Pjatiljetki.

Broj radnika i namještenika, koji je u prvoj Pjatiljetki iznosio više od 22 milijuna, a u drugoj više od 28 milijuna, već sada u sredini treće Pjatiljetke iznosi skoro 40% cjelokupnog stanovništva zemlje.

Godišnji fond plaća radnika i namještenika, koji je na kraju prve Pjatiljetke iznosio 34.953 milijuna rubalja, a na kraju druge Pjatiljetke 96.425 milijuna rubalja, treba na kraju treće Pjatiljetke da iznosi povećanje za gotovo 100%.

Prosječna godišnja nadnica radnika u industriji, koja je iznosila na kraju prve Pjatiljetke 1513 rubalja, a na kraju druge Pjatiljetke 3447 rubalja, treba da se poveća za najmanje 80%.

Novčani dohotci kolhoza, koji su na kraju prve Pjatiljetke iznosili 5.661.9 milijuna rubalja, a na kraju druge Pjatiljetke 14.180.1 milijuna rubalja, trebaju do kraja treće Pjatiljetke da porastu za gotovo 100%.

Prosječni prihod žita u žitnim rajonima iznosio je na kraju prve Pjatiljetke po pojedinom kolhoskom gospodarstvu 61 pud, na kraju druge Pjatiljetke iznosio je 144 puda; taj prihod treba da se poveća do kraja treće Pjatiljetke za 40%.

Što se tiče kulturnog položaja naroda, on je i u toku prve dvije Pjatiljetke išao uzastopno s materijalnim položajem naroda. Treća Pjatiljetka ima za cilj da i na tom području učini mnogo. Treba da poraste broj škola i učenika sviju škola, treba da poraste broj stručnjaka koji su svršili visoke škole.

Isto tako u pogledu izgradnje škola treća Pjatiljetka treba da pripomogne daljnjem kulturnom procvatu širokih narodnih slojeva.

Kao rezultat tog ogromnog kulturnog rada, nikla je u Sovjetskoj Uniji nova inteligencija iz redova radničke klase, seljaštva, namještenika. Pojava te nove inteligencije u Sovjetskoj Uniji jedan je od najvažnijih rezultata kulturnog podizanja zemlje.

S trećom Pjatiljetkom stvarno nastupa novi period u razvitku zemlje. »Stići i prestići« najnaprednije industrijske zemlje Zapada postaje stvarnost.

Treća Pjatiljetka treba u prvom redu da podigne narodni dohodak u tolikoj mjeri, da narod bude sposoban da poveća potrošnju za jedan do dva puta.

Opseg cjelokupne industrije na kraju treće Pjatiljetke treba da iznese oko 190 milijarda rubalja, što predstavlja povećanje za skoro 100 milijarda rubalja prema drugoj Pjatiljetki.

Proizvodnja pojedinih grana industrije 1942. god. treba da iznosi:

Cjelokupna industrija	
od toga:	184 milijarde rubalja
proizvodnja sredstava produkcije	114.5 " "
proizvodnja predmeta potrošnje .	69.5 " "
industrija strojeva	63 " "
proizvodnja lokomotiva	2340 komada
proizvodnja teretnih vagona . .	120000 "
proizvodnja automobila	400000 "
proizvodnja električne energije .	75 milijarda kw. s.
proizvodnja kamenog ugljena .	243 milijuna tona
proizvodnja nafte	54 " "
proizvodnja sirovog gvožđa . .	22 " "
proizvodnja čelika	28 " "
proizvodnja valjanog željeza . .	21 " "
od toga kvalitetnog čelika . .	5 " "
proizvodnja kemijske industrije .	14 milijardi rubalja
cementna industrija	11 milijuna tona
industrija papira	1.5 " "
industrija pamučnih tkanina . .	4900 " metara
industrija vunenih tkanina . .	177 " "
industrija obuće	258 " pari
industrija metalne konstrukcije .	900 hiljada tona
industrija šećera	3.5 milijuna tona

Prema tome treća Pjatiljetka treba da riješi slijedeće osnovne zadatke. Ona treba da poveća proizvodnju mašinske industrije za 2.3 puta. 1942. godine treba proizvesti 70 hiljada sprava za rezanje metala. Tih sprava proizvedeno je na kraju druge Pjatiljetke 36 hiljada komada.

Treba povećati proizvodnju parnih turbina za 5.9 puta, a parnih kotlova za 5.2 puta. Treba isto tako povećati i niz drugih proizvoda mašinske industrije.

Treba povećati pomorsku flotu svim vrstama parobroda, i samim time treba izgraditi bazu za izgradnju parobroda.

Treba povećati proizvodnju kamenog ugljena i nafte u tom omjeru, da budu zadovoljene sve potrebe zemlje, i da budu stvorene snažne rezerve.

Na Uralu predviđa se povećanje vađenja ugljena za 3.1 puta, u blizini Moskve za 3.7 puta, na Dalekom Istoku za 2.7 puta, u Centralnoj Aziji za 4.4 puta. Predviđa se konačno potpuna mehanizacija ugljene industrije.

Druga petrolejska baza na području Volge i Urala, tako-zvani drugi Baku, treba da izvrši naglo povećanje proizvodnje nafte.

Za treću Pjatiljetku obično se kaže, da je to Pjatiljetka kemije. Kemijska industrija treba da bude uvećana za 2.4 puta. To uvećanje treba da se odnosi u prvom redu na proizvodnju sumporne i dušične kiseline, na proizvodnju amonijaka, na proizvodnju umjetnog vlakna. Treba da se podignu nova tvornička postrojenja za proizvodnju sintetičnog octa i sintetičnog špirita. Ta proizvodnja bazirat će na iskorištavanju sporednih produkata, koji se dobivaju preradbom nafte, proizvodnjom kaučuka, koksa i plinova.

Proizvodnja metalurgije treba da bude naročito uvećana. Jednako na Uralu kao i na Dalekom Istoku. Treba da se podignu nova metalurgijska postrojenja. Isto tako treba da se poveća proizvodnja obojenih metala za 2.8 puta u odnosu prema proizvodnji tih metala na kraju druge Pjatiljetke. Isto tako predviđen je po planu znatan porast proizvodnje olova, cinka, antimona, magnezija, volframa i molibdena.

Povećanje šumske industrije predviđeno je na bazi posvemašnje mehanizacije.

Povećanje lake industrije treba da iznosi 1.7 puta u odnosu prema kraju druge Pjatiljetke. Naročito se predviđa povećanje proizvodnje pamučnog prediva.

Na kraju treće Pjatiljetke kapacitet željezničkih pruga treba da iznosi 510 milijarda tona-kilometara, što predstavlja u odnosu prema 1938. godini, kada je taj kapacitet iznosio 369.1 povećanje za 75%. Povećanje riječnog transporta treba da iznosi 40%, to jest kapacitet riječnog i pomorskog trans-

porta treba da iznosi 1942. godine 109 milijarda tona-kilometara.

Park lokomotiva treba da se poveća za 8 hiljada komada, a park vagona za 225 hiljada teretnih vagona i 15 hiljada putničkih.

U toku treće Pjatiljetke treba da bude dano prometu 11 hiljada kilometara novih željezničkih pruga. Uz to treba 8 hiljada kilometara postojećih željezničkih pruga pretvoriti u pruge dvostrukog kolosjeka.

Ovaj plan predviđa proširenje željezničkih centara na linijama koje vezuju Lenjingrad i Moskvu sa južnom Rusijom i Uralom. Isto tako i sjeverni kraj s centrom, zapadni Sibir s Centralnom Azijom.

Treća Pjatiljetka predviđa rekonstrukciju vodenog puta Astrahan—Gorkij—Ribinsk—Moskva. Dubina tog saobraćajnog vodenog puta treba da iznosi najmanje 2.6 metara. Predviđa se također rekonstrukcija vodenog puta Volga—Baltičko more. Treba osim toga dovršiti izgradnju kanala Volga—Don.

Sjeverni pomorski put treba da bude potpuno osiguran i izgrađen gustom mrežom baza goriva i opskrbe živežnim i industrijskim proizvodima.

U pogledu automobilskog saobraćaja, predviđa se povećanje prevoza robe za 4.6 puta. Isto tako predviđa se izgradnja i rekonstrukcija od 210 hiljada kilometara cesta, kao i povećanje dužine asfaltiranih i betoniranih cesta.

Za izvršenje toga plana potreban je tehnički kadar, čiji će broj iznositi 1.4 milijuna tehničara i oko 600 hiljada specijalista s visokom naobrazbom.

Za sve te osnovne radove predviđa se izdatak od 192 milijarde rubalja za drugu Pjatiljetku.

Uložit će se u industriju 111.9 milijarda rubalja. Za proizvodnju sredstava proizvodnje 93.9 milijarda rubalja, a za proizvodnju predmeta potrošnje 18 milijarda rubalja.

U saobraćaj utrošit će se 37 milijarda rubalja.

U poljoprivredu utrošit će se 11 milijarda rubalja. Od toga za MTS 5.2 milijarda, za navodnjavanje i melioraciju 1.3 milijarda, za unapređenje stočarstva 2.5 milijarde rubalja. Sami kolhozi treba da investiraju iz svojih vlastitih sredstava u cjelokupnu poljoprivredu još 24 milijarde rubalja.

Br. 5 — Sistem kanala u Sovjetskoj Uniji.

Prema tome iznosit će vrijednost tvornica i svih industrijskih postrojenja, koje će se nanovo podići, odnosno rekonstruirati u toku treće Pjatiljetke 193 milijarde rubalja.

Naročito velika pažnja u trećoj Pjatiljetki posvećena je novom planskom razmještaju industrijskih centara. Kao i u prvoj, i drugoj Pjatiljetki osnovni princip razmještaja jest iskorištavanje lokalnih prirodnih bogatstava i racionalizacija narodne privrede.

Taj razmještaj bazira na novim planskim otkrićima prirodnih bogatstava zemlje. U tom pogledu karakteristični su rezultati istraživanja prirodnih bogatstava, koje je izvela Akademija Nauka. U toku prve Pjatiljetke istraženo je 17.7% cjelokupne površine zemlje. U toku druge Pjatiljetke istraženo je i proučeno 36.3% zemlje. Ta istraživanja, u glavnom geološkog karaktera, obuhvatila su stoprocentno oblast Lenjingrada, centralno industrijsko područje, Krim, Transkavkaz, Ukrajinu, Baškirsku republiku. Ostale teritorije bile su manje proučene. Prema tim rezultatima iznosile su rezerve željezne rudače na početku treće Pjatiljetke:

Sjeverni evropski dio Sovjetske Unije .	1586.2 mil. tona
Centar	205282.9 mil. tona
Južni dio	55873.4 mil. tona
Ural	2414.1 mil. tona
Sibir i Centralna Azija	1644.9 mil. tona
Daleki Istok	739.7 mil. tona
Ukupno . . .	256670.1 mil. tona

To znači da su cjelokupne rezerve željezne rudače u Sovjetskoj Uniji iznosile na početku treće Pjatiljetke okruglo 257 milijarda tona.

Rezerve bakrene rudače iznose 17 milijarda 140 milijuna tona. Od toga najvažnija su nalazišta u Kazakstanu i na Uralu.

Rezerve bauksita iznose 21.607 hiljada tona. Glavna nalazišta nalaze se na Uralu i u Lenjingradskoj oblasti.

Rezerve kamenog ugljena iznose 1,146.393 milijuna tona. Glavna nalazišta su Donecki basen, Kuznecki basen, basen u okolini Moskve, Daleki Istok, Kazakstan i Ural.

Rezerve nafte iznose 8.6 milijarda tona. Dva glavna nalazišta, gotovo jednaka po svom kapacitetu, nalaze se na Kavkazu i u području Urala i Volge. Nafta je isto tako pronađena na poluotoku Sahalinu, u Turkestanu i u basenu rijeke Pečore.

Rezerve manganove rude iznose 742.6 milijuna tona. Glavna nalazišta nalaze se na Kavkazu, u Ukrajini i na Uralu.

Rezerve kalijevah soli iznose 18.4 milijuna tona.

Predviđeno je povećanje proizvodnje sirovina. Tako treba u toku treće Pjatiljetke povećati proizvodnju nikla za 11.3 puta u odnosu prema drugoj Pjatiljetki, proizvodnju volframa za 20 puta, antimona za 6.5 puta, molibdena za 158 puta, aluminija za 180 puta, celuloze za 5.4 puta.

Što se tiče razmještaja novih industrijskih i tvorničkih postrojenja, plan posvećuje centralno mjesto Sibiru, Centralnoj Aziji i Dalekom Istoku. U toku treće Pjatiljetke treba da se izgradi 15 visokih peći u tim područjima, treba povećati kapacitet industrije kamenog ugljena za više od 100 milijuna tona, industrije obojenih metala (olova, cinka na Altaju, aluminija u Kuzbazu, nikla na Južnom Uralu), industrije cementa na 4.8 milijuna tona godišnje. Treba podići nove industrijske centre za proizvodnju automobila, parnih strojeva i turbina, kao i poljoprivrednih strojeva u Sverdlovsku, Novosibirsku, Orsku, Ufi i na Dalekom Istoku. Treba podići novu tekstilnu industriju u području pamuka, u Centralnoj Aziji. Treba podići industriju nikla, bakra i aluminija u Murmansku. Treba izgraditi u području rijeke Volge niz novih mašinskih postrojenja, zatim postrojenja za obradbu nafte i za kemijsku industriju.

Započela je izgradnja velike hidrocentrale na rijeci Volgi s kapacitetom od 3.4 milijuna kilowata, što predstavlja izgradnju najveće hidroelektrične centrale svijeta. Izgradnja ove centrale sastavni je dio plana o izgradnji kanala Volga—Don. Predviđena je isto tako izgradnja velikih hidroelektričnih centrala na Uralu, u Centralnoj Aziji i na Kavkazu, koji posjeduju neizmjerna i neiskorišćena bogatstva vodene energije. Pristupilo se već izgradnji 102 rajonskih električnih centrala. Pokretanje ovih centrala predviđeno je pomoću vjetra i pare.

Na Kavkazu dovršava se izgradnja tvornice sintetičnog kaučuka. Proširuje se mreža kanala za natapanje u Tadjikistanu, Turkmenistanu, Georgiji i na Sjevernom Kavkazu. Ta izgradnja u direktnoj je vezi s planskim povećanjem pamučnog područja.

Povećat će se isto tako opseg zasijane površine zemljišta. Predviđa se isto tako povišenje žetvenog prihoda za 16 kvintala po hektaru.

Treća Pjatiljetka ima naročiti zadatak, da izvrši ponovnu veliku raspodjelu stanovništva u zemlji. Godišnji prirast glavnih industrijskih centara iznosi u Sovjetskoj Uniji milijun 500 hiljada ljudi. Po ovom planu predviđa se veliko preseljenje stanovništva iz gusto naseljenih mjesta evropskog dijela Sovjetske Unije u Sibir i Centralnu Aziju i u slobodne predjele Urala, radi povećanja eksploatacije tih krajeva. Dok druge zemlje rješavaju taj problem obično useljavanjem stranih podanika, u Sovjetskoj Uniji taj se problem rješava na posve nov planski način, kakvog historija ne poznaje. Karakterističan je u tom pogledu veliki porast glavnih industrijskih centara. Tako Magnitogorsk već danas broji 146 hiljada stanovnika, Staljinsk u Sibiru 169 hiljada stanovnika, a Komsomolsk, koji je smješten na rijeci Amuru, broji 70 hiljada stanovnika. Financiranje ovog plana provodi se putem državnog budžeta.

ORUŽANA SNAGA SOVJETSKE UNIJE

Od 1933. godine, od godine kada su se počeli zaoštravati odnosi između velikih svjetskih sila, kada se pristupilo naglom naoružanju, kada su počeli rasti ratni budžeti svih većih zemalja svijeta, i Sovjetska Unija je počela da posvećuje sve veću pažnju osnovnim problemima svoga naoružanja.

Vojni izdatci Sovjetske Unije iznosili su posljednjih godina:

1933.	1.5	milijarda rubalja
1934.	5.0	" "
1935.	8.0	" "
1936.	14.8	" "
1937.	22.4	" "
1938.	34.0	" "
1939.	44.6	" "
1940.	57.0	" "

Naoružanje Crvene Armije bilo je u početku vrlo slabo. 1927. godine na primjer konstruiran je prvi sovjetski tank, 1928. godine nije postojalo ni automobilske, ni traktorske industrije. Zato je industrijalizacija zemlje bila stvarni preduslov potpunog naoružanja Crvene Armije. Pristupilo se reorganizaciji i povećanju vojske.

U prvom redu povećan je kadar Armije. On je već 1935. godine iznosio 1.3 milijuna ljudi. Od toga je otpadalo 77% na kadrovske divizije, a samo 23% na teritorijalne divizije. Istovremeno izvršeno je novo naoružanje trupa. To znači da se broj trupa nije samo povećao, nego su one istovremeno dobile mnogo više oružja, porasla je količina tehnike u sovjetskoj vojsci. Povećanjem trupa moralo se povećati i njihovo naoružanje. Od 1935. do 1938. godine udvostručeno je najznačajnije moderno oružje sovjetske vojske, borna kola i avijacija, i već 1937.—38. godine sovjetska vojska dostigla je nivo od 20 hiljada bornih kola i preko 10 hiljada aviona.

1935. do 1937. godine stvorena je na zapadnoj granici moćna i pokretna ofanzivna armija, spremna za brzi protunapadaj. Ova armija nosilac je nove tehnike i jedne nove koncentracije ofanzivnog oružja.

Prema pisanju »Krasnaja Zvijezda«, organa narodnog komesarijata za obranu: »prešavši odlučno na sistem povećanih kadrova, mi smo u isto vrijeme usavršili obranu naših granica daljnjim razvojem mehaniziranih odreda i konjaničkih trupa. Mehanizirani odredi i konjica odlikuju se, kao što je poznato, naročitom sposobnošću za borbu, zato što su u stanju da izvrše najbrže i najodlučnije manevre. Mora se tome još dodati, da su sa stajališta uspješne obrane odredi pješadije, mehaniziranih trupa i konjice sada daleko bolje razmješteni nego ranije. A sve to udruženo s kolosalnim razvojem uzduhoplovstva pruža izvanredne operativne mogućnosti.«

Pristupilo se izgradnji nove ratne industrije u okviru petgodišnjih planova. Ostvarenjem prvog petgodišnjeg plana, Sovjetska Unija je postala industrijska sila prvoga reda. 1937. godine industrijska proizvodnja Sovjetske Unije, po svome volumenu, stajala je na prvom mjestu u Evropi, a na drugom mjestu u svijetu. S uspjehom izvedena izgradnja teške industrije omogućila je uspješnu izgradnju ratne industrije.

1937. godine Sovjetska Unija stajala je na prvom mjestu u Evropi u proizvodnji nafte, aeroplana, teretnih automobila, traktora, lokomotiva, željezničkih vagona, a na drugom mjestu u proizvodnji čelika i sirovog željeza, aluminija, olova, nikla i koksa. Teretni automobil i tank su standardni artikli za motorizaciju i mehanizaciju svake armije.

Snaga svake armije određena je njezinim ratnim potencijalom. Industrijski potencijal Sovjetske Unije, po općem sudu stručnjaka, iznosio je već 1936. godine dva puta toliko, koliko industrijski potencijal Njemačke, i četiri puta toliko, koliko industrijski potencijal Francuske i Engleske. Prvi petgodišnji plan imao je za osnovnu zadaću da izgradi što jaču industriju i da je pripremi za slučaj nužde da bude sposobna uspješnom prilagođenju potrebama privredne mobilizacije u ratu.

»Osnov za naoružanje naše zemlje nalazimo u ubrzanom razvitku privrede, u povećanju metalne proizvodnje, u razvitku kemijske industrije, u izgradnji automobila, traktora, u ubrzanju proizvodnje strojeva uopće« — govorio je Vorošilov 1930. godine.

Prema općem mišljenju, za Sovjetsku Uniju mnogo je jednostavniji prelaz iz stanja mira u ratno stanje nego za bilo koju državu.

Ovoj sposobnosti pridružuje se materijalna mogućnost izvršenja ratne mobilizacije industrije, što sovjetskoj industriji takoreći ne prijeti nikakva opasnost iz zraka, jer ima položaj zaštićen velikim prostorom i što zemlja raspolaže neograničenim bogatstvom sirovina svih vrsta. Nema ni jedne sirovine važne za rat, koju Sovjetska Unija ne posjeduje. Privredna autarhija za Sovjetsku Uniju data je samom prirodom, i ona je u toku triju Pjatiljetki samo usavršena. Ova autarhija ostvarena je na višem stepenu nego autarhija S.A.D. Prije svega postoje ogromne količine petroleja, pogonskog materijala za moderno oružje, avijaciju, borna kola, motorizirane trupe, i to sve čini privredu Sovjetske Unije snažnom u slučaju rata. Sovjetska ratna industrija snabdijeva vojsku maksimalnim oružjem, koje je tehnički savršeno. Tako su članovi Francuske uzduhoplovne misije, nakon posjeta Sovjetskoj Uniji u ljetu 1936. godine, procijenili proizvodnju u pet velikih sovjetskih tvornica aviona na 5 hiljada aparata godišnje. Po općenitom sudu, Sovjetska Unija je u to vrijeme proizvodila dvadeset puta više aeroplana, motora i raznih njihovih dijelova, nego Francuska.

Drugi važan sastavni dio moderne ratne tehnike čini motoriziranje vojske. Već 1937. godine otpadalo je na svakog sovjetskog vojnika više od 12 mehaničkih konjskih snaga. Već tada je motorni park Sovjetske Armije raspolagao sa 15 milijuna konjskih snaga.

Jedna motorizirana divizija, u kojoj se uopće ne upotrebljavaju konji za vuču, treba ukupno 2 do 2 i pol hiljade motornih kola svih mogućih vrsta. Ogromni park motora, kojima raspolaže Sovjetska Unija, dozvoljava da se obrazuje snažna motomehanizirana jurišna armija, da se motorizira jedna trećina pješadije, najveći dio artiljerije, a osim toga da se motorizira najvećim dijelom pozadina fronte i čitava operativna baza.

Avionska industrija, prema svome stanju i kvaliteti ratne tehnike, predstavlja ponos sovjetskog naoružanja. Prema stanju avijacije zaključuje se i oružana snaga uopće. Prema mišljenju svjetskih stručnjaka, sovjetska industrija aviona gradi najstabilnije aparate na svijetu, koji su u stanju da izdrže naporne lijetove u arktičkim prostorima. Čitava aparatura aviona proizvodi se u samoj Sovjetskoj Uniji. Ni jedna zemlja na svijetu nije pretekla Sovjetsku Uniju u ovoj visokoj tehničkoj sposobnosti proizvodnje.

I u pogledu kvaliteta sovjetska industrija stoji visoko. Poznato je da je Sovjetska Unija u posljednjih deset godina otkupila za svoju ratnu industriju najbolje uzorke i marke iz inozemstva i uvela ih u svoju ratnu industriju. Kvalitet sovjetske avijacije najbolje pokazuje broj nesreća, koji je relativno mnogo manji nego u Njemačkoj i u drugim zemljama.

Veliki manevri 1935. godine kod Kijeva i 1936. godine kod Minska, dokazali su, da je sovjetski ratni materijal veoma otporan. Iako je bilo upotrebljeno u tim manevrima više hiljada bornih kola i aviona, iako su oni imali veoma teške zadatke, pokazao se veoma mali broj grješaka uvjetovanih kvarenjem. Stručnjaci su tom prilikom utvrdili da tehnika sovjetske Armije stoji na vanredno visokom nivou.

Po općem mišljenju ona predstavlja najnapredniju armiju na svijetu.

Poslije napornog rada prve Pjatiljetke, uspjelo je izgraditi industriju tankova i ujedno kadar vlastitih konstruktora. To su Barikov, Lebedev, Toskin i drugi. Vlastitim snagama konstruirano je nekoliko originalnih tankovskih tipova. Pri kraju prve Pjatiljetke ruska armija je imala svoju industriju za fabrikaciju tankova i potpuno spremne oklopne vojničke jedinice.

Porast broja tankova išao je vrlo brzim korakom. 1929. godine broj tankova je iznosio 220. Iste godine preuređena su stanovita postrojenja Putilovljevih tvornica u Lenjingradu za proizvodnju tankova s kapacitetom od 650 tankova godišnje.

Od 1932.—35. godine sovjetska je vojska u tom pogledu potpuno promijenila svoj izgled.

Sovjetska vojska imala je 1935. godine već 10 hiljada tankova, hiljadu oklopnih automobila, 150 hiljada traktora i više od 100 hiljada vojnih kamiona.

Maršal Vorošilov u ožujku 1939. godine naglasio je, da je broj tankova u poređenju sa 1930. god. povećan za 43 puta. Ako je 1930. godine bilo u Sovjetskoj Uniji 650 tankova, onda je 1939. god. njihov broj iznosio 28 hiljada. Prirodno je da je ovim brojem izvršen i proporcionalni porast drugih motornih vozila. Misli se da sovjetska ratna industrija proizvodi danas godišnje 4.500 tankova. Teorijski se može pretpostaviti da će se broj tankova samo ove godine povećati za 6.500 komada, to jest da će on na kraju godine iznositi 34 hiljade komada.

Jedan laki sovjetski tank treba pet ljudi, srednji petnaest, a teški trideset i pet. To znači da mehanizirana sovjetska vojska treba da ima najmanje petstotina hiljada ljudi.

Mali sovjetski tank ima 1.7 tona težine, s brzinom kretanja od 40 kilometara na sat i s posadom od dva čovjeka.

Laki sovjetski tank ima težinu od 7 tona, a brzina mu je 20 kilometara. Tankovi za preplivavanje vode imaju težinu od 7 do 8 tona i brzinu od 35 kilometara.

Brzi i srednji tankovi imaju 10.2 tona, mogu se kretati na točkovima brzinom od 110 kilometara na sat i na gusjenicama brzinom od 62 kilometra na sat.

Teški tankovi od 33 do 36 tona imaju brzinu od 30 do 45 kilometara na sat. Ovi tankovi naoružani su, osim mitraljeza i lakih topova, još i topovima od 7.5 centimetara, njihova posada iznosi dvanaest ljudi.

Osim ovih tankova, Sovjetska Unija ima i tankove od stotinu tona s posadom od 35 ljudi.

Mirnodobski sastav vojske Sovjetske Unije po općem mišljenju iznosi 100 divizija pješadije, 34 divizije konjice, 20 do 25 tankovskih brigada. Stanje artiljerije po istom tom mišljenju iznosi 100 pukova lake i 60 do 80 pukova teške artiljerije. Od pješadijskih divizija jedna trećina je motorizirana.

Jedna klasa sovjetskih pričuvnika broji godišnje 1.5 milijuna ljudi. Rezerva prve linije cijeni se na 5 do 6 milijuna ljudi, koji su izvršili obuku u kadrovskim trupama od 1932. do 1939. godine. U rezervu druge linije računaju se rezervisti,

koji su izvršili obuku u teritorijalnim trupama od 1932. god. do danas. Računa se da je kroz te trupe prošlo u tim godinama više od tri milijuna ljudi.

U tom pogledu vrlo interesantni su podatci vojnih obveznika za slijedeće zemlje:

Godina	Sovjetska Unija	Njemačka	Francuska
1935. . . .	1,850.000	602.400	323.000
1936. . . .	2,170.000	464.100	205.000
1937. . . .	1,340.000	345.000	165.000
1938. . . .	1,460.000	310.400	171.000
1939. . . .	1,160.000	321.000	197.000
1940. . . .	1,670.000	473.800	217.000

Ovi podatci uzeti su iz službene njemačke i francuske vojne literature, kao i iz »Krasnaje Zvijezde«.

Vrijednost jedne armije određena je vrijednošću njenih kadrova, njenog ljudskog materijala. Ako se uzme da jedna trećina pješadije predstavlja motorizirane trupe, da dvije trećine posjeduju svoje vlastite tankovske formacije, onda sovjetska pješadija pokazuje najviši stepen motorizacije. Osim toga treba uzeti u obzir da je sovjetska pješadija izmiješana s tehničkim trupama sviju vrsta: kemijske trupe, pioniri i trupe za vezu.

Dvije su osnovne sposobnosti sovjetske pješadije. U prvom redu vještina strijeljanja i u drugom redu sposobnost da izdrži manevre. 60 kilometara marša na dan nije nikakva rijetkost za sovjetsku pješadiju.

Sovjetska Unija je relativno vrlo rano pristupila masovnom naoružanju svoje vojske modernim oružjem. Ona je to učinila nekoliko godina ranije od zapadnih velesila. Ona ima danas pilote koji su prevalili preko milijun kilometara lijeta i dizali se više od 7 hiljada puta. Ona ima šofera koji su u bornim kolima za volanom izdržali 2.500 sati i bornih kola koja su prevalila više od 6 hiljada kilometara, bornih kola koja su u jednom maršu prevalila hiljadu kilometara bez i jednog kvara.

U tom pogledu naročito značenje za sovjetsku armiju predstavlja spremanje pilota i uzduhoplovnih trupa. Izvan svake je sumnje, uzduhoplovne trupe čine elitu sovjetske armije. Kokinaki, Molokov, Gromov, Čkalov i drugi ulaze u red najboljih pilota na svijetu. Ledeni prostori Arktika postali su visoka škola za sovjetske pilote.

Lijetovi Čkalova, Levanjevskog i Molokova predstavljaju najveće rezultate modernog uzduhoplovstva. Lijet od Moskve do Los Angelosa preko tri kontinenta, kroz maglu Arktika, u duljini od 19 hiljada kilometara i kružni lijet preko Sibirije od 26 hiljada kilometara, zatim veliki lijet Farigov preko Arktika u duljini od 24 hiljade kilometara predstavljaju savršene rezultate u modernoj avijaciji. To znači da sovjetska avijacija ima najbolju tehničku opremu i da ona raspolaže najpreciznijim aparatima, kao što su »A. N. T. 25«. Ako se tome doda da Sovjetska Unija ima izgrađene aerodrome u Centralnoj Aziji, na Pamiru, na visini od 4 hiljade metara, onda se može slobodno reći da sovjetska avijacija po svojoj vojnoj kvaliteti prelazi sve avijacije svijeta.

Oficirski kor sovjetske armije, prema općem mišljenju stručnjaka, iznosi nekoliko stotina hiljada ljudi.

Što se tiče vojnog morala, može se tvrditi sa sigurnošću da ni jedna armija svijeta ne može da se usporedi sa sovjetskom. To je mišljenje i najkonzervativnijih engleskih časopisa.

Prema mišljenju njemačkih vojnih stručnjaka, sovjetska se avijacija posljednjih godina tako brojno povećala, da je postala najjača na svijetu.

U Sovjetskoj aeroplanskoj industriji zaposleno je više od 300 hiljada radnika. Godišnja proizvodnja cijeni se danas na više od 10 hiljada aparata. Prema tome može se računati da Sovjetska Unija predviđa vođenje rata u uzduhu sa najmanje 20 hiljada aviona, što ne može da izvede ni jedna svjetska velesila.

Bombarderi Sovjetske Unije smatraju se nekom vrsti utvrđenja koja lete takovom brzinom, da ih je teško pogoditi, i sa sposobnošću da preduzmu operacije bez pratnje lovaca. Prema iskustvu u Španiji, sovjetski su ratni avioni daleko nadmašili sve ostale.

U tom pogledu naročito karakterističan je razvoj uzduhoplovne pješadije, koju je Njemačka u sadašnjem ratu u priličnoj mjeri iskoristila, a koja je sovjetski izum. U tom pogledu postoji u Sovjetskoj Uniji transportni uzduhoplovni park, koji je kadar da prebaci u pozadinu čitave divizije. Dok se Njemačka ograničila na prebacivanje veće količine padobranara sa zadatkom zauzimanja strateški važnih mjesta ili uništavanja važnih saobraćajnih putova, dotle je Sovjetska Unija u svojim posljednjim manevrima izvršila prebacivanje čitavih trupa od nekoliko desetaka hiljada ljudi u pozadinu neprijatelja.

U Sovjetskoj Uniji stvoren je ranije nego u drugim zemljama plan za obavljanje samostalnih zračnih operacija. Samostalne operacije avijacije predstavljaju specifične napadačke akcije. Za to Komanda Sovjetske Armije stavlja na prvo mjesto napadačku avijaciju. Osim toga upotrebljava se zračna flota i kao normalno oružje u kopnenim operacijama, naročito kao pomoć pješadijskim operacijama.

Konjica ima specijalnu ulogu u sovjetskoj vojsci. To je uvjetovano velikim prostranstvima Sovjetske Unije i vjerojatnošću da će se rat voditi na neizmjernim prostranstvima. Sovjetska Unija danas raspolaže sa najmanje 35 divizija konjice.

Računa se da je Sovjetska Unija imala više od 100 pukova lake artiljerije, 30 pukova teške artiljerije 1936. godine. Prema podatcima sa VII. Kongresa Sovjeta taj je broj već tada bio udvostručen. To znači da je već 1938. godine teška artiljerija brojila 80 pukova.

Tri su osnovne vrste topova u sovjetskoj artiljeriji. To je u prvom redu poljski top od 76 mm sa dometom od 13 kilometara. Zatim protivtankovski top sa dometom od 7.2 kilometara i konačno sovjetski kontraavionski top od 105 mm, koji ima najveći domet u Evropi: horizontalno 18 i vertikalno 13 kilometara.

U pogledu motorizacije sovjetska artiljerija, prema mišljenju stručnjaka, stoji na prvom mjestu. Ona ima artiljerijske pukove za obranu od tankova, i u tom rodu oružja ona stoji na prvom mjestu u svijetu.

Sovjetska Armija osim toga raspolaže kemijskim oružjem, koje je u organizacionom i u tehničkom pogledu najpotpunije. Postoji uvjerenje, da je organizacija i tehnika kemijskog rata kod Sovjetske Armije razvijena jače nego kod i jedne druge zemlje. Računa se da vojna snaga Sovjetske Unije ima dvostruku vrijednost u pogledu svog kemijskog naoružanja prema najjačoj vojnoj sili zapadne Evrope.

Ovo je sve navedeno na ovom mjestu radi toga, što naoružanje Sovjetske Unije predstavlja posebnu granu industrije ratnog naoružanja, koja se tako snažno razvila u toku triju Pjatiljetki, da danas u 1940. godini sovjetski ratni budžet iznosi 57 milijarda rubalja.

SOVJETSKI BUDŽET ZA 1940. GODINU

Budžet za 1939. godinu svršio je sa suficitom od 2 milijarde 800 milijuna rubalja. To znači da je budžet Sovjetske Unije postao moćno oružje daljnjeg porasta materijalnog stanja cjelokupne privrede Sovjetske Unije.

Državni budžet Sovjetske Unije za 1940. godinu podvrgnut je izvršenju narodnog gospodarskog plana. U njemu izraženi porast primitaka i izdataka pokazuje se kao uspjeh privrede zemlje i ujedno kao jasan porast kulturne izgradnje, i konačno kao porast obrambene moći zemlje u trećoj godini treće Pjatiljetke.

Jedan od najvažnijih privrednih uspjeha zemlje jest jak porast industrijske proizvodnje za 14.7%, dok je njen porast u 1938. godini iznosio 11.3%. Taj porast industrijske proizvodnje ima se u prvom redu zahvaliti daljnjem razvitku Stahanovskog pokreta. 1939. godine uzdigla se produktivnost rada u industriji za 16.7%.

Poljoprivreda je isto tako postigla velike uspjehe. Žetva žitarica bila je veća nego 1938. godine. Broj marve koja se nalazi u posjedu kolhoza znatno se povećao.

Prijedlog državnog budžeta za 1940. godinu iznosio je 182.6 milijarda rubalja na području primitaka i 179.7 milijarda rubalja na području izdataka. Primitci prelaze izdatke za 1.4 milijarde rubalja. U odnosu prema 1939. godini porastao je državni budžet Sovjetske Unije 1940. godine za 26.7 milijarda rubalja, odnosno 17.1 milijarda na području primitaka.

Primitci državnog budžeta predviđeni su za 1940. godinu u milijunima rubalja:

Prometni porez	108.349
Porez na dobitak	22.367.9
Sredstva državnog soc. osig. . .	9.136
Primitci od M. T. S.	2.623.4
Državni zajmovi , , , , , ,	11.171
Porezi i podavanja stanovništva	9.703.8

Prometni porez za 1940. godinu predviđen je u iznosu od 108.3 milijarda rubalja. On je prema tome za 11.5 milijarda odnosno 11.9% veći nego prošle godine. Primitci od prometnog poreza povećali su se nešto manje nego proizvodnja robe, koja će se u 1940. godini povećati za 13.6% u odnosu prema prošloj godini. Promet robe povećat će se u 1940. godini za 15.7%.

1939. godina pokazuje daljnji porast u štednji naroda. U primitcima državnog budžeta 1940. ušlo je 7.865 milijuna rubalja u obliku državnih zajmova, što predstavlja povećanje za 35.8% prema sumi koja je ušla 1939. godine. 1. siječnja 1939. godine iznosio je saldo uložaka u štedionicama više od 6 milijarda rubalja. 1. siječnja 1940. godine iznosili su cjelokupni ulozi stanovništva u štedionicama više od 7 milijarda rubalja. To znači da su se štedni ulošci samo u jednoj godini popeli za 1 milijardu rubalja.

Cjelokupni izdatci Sovjetske Unije u državnom budžetu za 1940. godinu iznose 179.7 milijarda rubalja prema 153.1 milijarda 1939. godine. To znači da su se izdatci povisili u odnosu prema 1939. godini za 26.6 milijarda, odnosno za 17.3%. Izdatci u milijunima rubalja u novom sovjetskom budžetu prema tome iznose:

Narodno gospodarstvo	57.117.5
Investicije za kulturne potrebe .	42.875.4
Narodni komesarijat za obranu i ratna mornarica	57.066.2
Narodni komesarijat za unutrašnje poslove	7.045.4
Uprava i sudske institucije . .	7.160.2
Isplata dobitaka i kamata na zajmove	2.480.0
Rezervni fond vlade	5.011.0
Ostali izdatci	955.2

U budžetu sadržane rezerve bit će raspoređene između raznih grana privrede i investicija za kulturne potrebe, a određene su za daljnji porast industrije, poljoprivrede, transporta, za podizanje materijalnog i kulturnog nivoa naroda i

za pojačanje oružane snage zemlje. Izdatci za narodno gospodarstvo iznose prema tome 31.8% svih budžetskih izdataka. U cjelokupnoj sumi izdataka, financiranje investicija kapitala igra najveću ulogu.

Najvažniji gospodarski zadatak — u gospodarskom pogledu dostići i prestići najrazvijenije industrijske zemlje — iziskuje novo pojačanje osnovnih fondova industrije, poljoprivrede, transporta i drugih gospodarskih grana.

Opseg investiranja kapitala 1940. godine povećan je za 36.1 milijarda rubalja, što znači da je on povećan za 15% prema prošloj godini. Rentabilnost industrije, transporta i drugih grana narodnog gospodarstva znatno se povećava.

Budžet za 1940. godinu predviđa financiranje novih industrijskih postrojenja u iznosu od 24.4 milijarde rubalja. Iz vlastitih sredstava privrednih organa bit će investirano 11.7 milijarda rubalja ili 32.11%. U 1940. godini predviđeni su izdatci za novogradnje u visini od 36.1 milijarda rubalja, što ne predstavlja sve investicije kapitala.

Zahvaljujući socijalističkoj rekonstrukciji i prvorazrednoj tehničkoj opremi, poljoprivreda danas proizvodi u Sovjetskoj Uniji znatno više žitarica, nego što je proizvodila u predratnoj Rusiji i u najboljim godinama žetve. Nevjerojatno raste iznos žetve na kolhoskim poljima, isto tako raste broj kolhoza s milijunskim primitcima. Prosječni iznos žetve kultura žitarica u kolhozima povećao se u ovoj godini za 11.2 kvintala po hektaru.

U ovoj godini podignut će se 405 mašinsko-traktornih stanica, od toga 275 u zapadnoj Bjelorusiji i u zapadnoj Ukrajini, tako da će cjelokupni broj mašinsko-traktornih stanica dobiti u jednoj godini 30 hiljada novih traktora.

Cjelokupni opseg investicija iz državnog budžeta za poljoprivredna poduzeća, koja imaju značenje za čitavu Uniju, predviđena su u tekućoj godini sa 11.3 milijarda rubalja. Glavni dio, 8 milijarda rubalja ili 70.9%, bit će uloženo za financiranje mašinsko-traktornih stanica.

Jedan od najvažnijih zadataka na području unutrašnje politike predstavlja poboljšanje kulturnog položaja cjelokupnog naroda. Izdatci za kulturne potrebe predviđeni su u tekućoj godini u visini od 42.9 milijarda rubalja, što predstavlja povećanje za 4.5 milijarda u odnosu prema prošloj godini.

Najvažnije mjesto u izdatcima za kulturne potrebe zauzima, kao i prošlih godina, naobrazba i skrb za narodno zdravlje. Za naobrazbu utrošit će se u ovoj godini 23.2 milijarde rubalja, to znači 54.1% svih izdataka za kulturne potrebe. Više od polovine od toga određeno je za opću naobrazbu i odgoj djece. Izdatci za sedmorazredne i srednje škole iznosit će 8.7 milijarda rubalja, što predstavlja povećanje prema prošloj godini za 1 milijardu rubalja. Osim toga utrošit će se 192 milijuna rubalja za izgradnju škola u gradovima, 301 milijun rubalja za izgradnju škola na selu i 179 milijuna rubalja za školske internate. Sve će to omogućiti, da se u 1940.—41. godini može upisati u škole 36 milijuna 765 hiljada djece, to znači 2 milijuna 505 hiljada više nego u školskoj godini 1939.—40.

Ostatak je određen za investicije u sveučilišta i tehničke škole.

Izdatci za narodno zdravlje i tjelesnu kulturu iznose u ovoj godini 9.8 milijarda rubalja, što predstavlja povećanje od 1.2 milijarda rubalja prema prošloj godini.

Za zaštitu majka određena je suma od 1 milijarde 162 milijuna rubalja.

Za socijalno osiguranje predviđeni su izdatci od 7.8 milijarda rubalja. Od te sume iznose izdatci za penzije i potpore 5 milijarda 584 milijuna rubalja, a za sanatorije i oporavilišta 1 milijardu 44 milijuna rubalja.

Za upravu i izdržavanje sudskih institucija određeno je 7.1 milijarda rubalja. To predstavlja za državni budžet veliku uštedu od 1.7 milijarda rubalja u odnosu prema prošloj godini.

1940. godina predstavlja daljnji gospodarski i kulturni porast Saveznih Republika. Program izgradnje u Saveznim Republikama za 1940. godinu znatno prelazi opseg izvedenih radnja u prošloj godini. Na području narodne privrede i kulture opseg izgradnje u Saveznim Republikama određen je 1940. godine sa 3.4 milijarde rubalja.

Cjelokupni opseg budžeta Republika, kao i mjesnih budžeta iznosi 42.6 milijarda rubalja, i on predstavlja povećanje za 3.1 milijarde u odnosu prema izdatcima 1939. godine. 28.9

milijarda rubalja iznose izdatci Saveznih Republika za kulturne potrebe 1940. godine.

Naročito su značajne promjene u životu naroda zapadne Bjelorusije i zapadne Ukrajine u ovih šest mjeseci otkako se nalaze u sastavu Sovjetske Unije. Za razvitak privrede i kulture u tim krajevima predviđen je u 1940. godini iznos od 2 milijarde rubalja. Za zapadno područje Ukrajinske Socijalističke Sovjetske Republike predviđeno je 1 milijarda 204 milijuna u cjelokupnom budžetu za 1940. godinu, a za zapadnu Bjelorusiju 726 milijuna rubalja.

U zapadnoj Ukrajini i zapadnoj Bjelorusiji predviđena je izgradnja čitave mreže osnovnih škola, sedmorazrednih škola i srednjih škola. Broj učenika u tim područjima iznosit će 1940. godine 2 milijuna. Podignut će se dječji vrtovi, dječji domovi i klubovi. 550 hiljada analfabeta i poluanalfabeta dobit će naobrazbu. Lječilišta u zapadnoj Ukrajini i zapadnoj Bjelorusiji moći će primiti 6.286 osoba, od toga 1600 seljačkih bolesnika.

57 milijarda rubalja određeno je za potrebe obrane zemlje.

U carskoj Rusiji bilo je 19.800 liječnika. U Sovjetskoj Uniji njihov broj danas iznosi 117 hiljada. Dok u Francuskoj, Italiji, Engleskoj i Japanu zajedno posjećuje srednje škole 32 milijuna djece, u Sovjetskoj Uniji srednje škole pohađa 36 milijuna djece. Dok na stotinu stanovnika Japana otpada 17 knjiga iz biblioteka, u Italiji 4.8, u S. A. D. 79, u Sovjetskoj Uniji otpada na sto stanovnika 86 knjiga iz biblioteka. U Sovjetskoj Uniji ima danas 2 i pol puta više studentica nego u 22 zemlje Evrope.

Vrhovni Sovjet povećao je državni budžet Sovjetske Unije na području primitaka na 183 milijarde 954 milijuna 640 hiljada rubalja, a na području izdataka na 180 milijarda 898 milijuna i 374 hiljade rubalja. To znači da ga je Vrhovni Sovjet povećao za 1.368,000.000 prema prijedlogu Komesarijata za financije.

NAJVEĆA BANKA SVIJETA

Državna banka Sovjetske Unije najveća je banka svijeta, a njezini poslovi protežu se na sva područja gospodarskog života bez izuzetka, u industriji, poljoprivredi, trgovini, transportnim poduzećima, kao i u ostalim organizacijama i poduzećima Sovjetske Unije, od gigantskog industrijskog kombinata do najmanjeg obrtničkog poduzeća.

Državna banka je jedinstveno tijelo, čiji je zadatak opskrbiti cjelokupno narodno gospodarstvo Sovjetske Unije kratkoročnim kreditima. Ona je istovremeno glavni centar emisionih i depozitnih poslova. Istovremeno državna banka izvršava cjelokupna obračunavanja između Sovjetske Unije i ostalih zemalja.

U posljednjih deset godina poslovanje državne banke povećalo se za petnaest puta, kako se to može razabrati iz slijedećih podataka, što je uvjetovano porastom cjelokupnog gospodarstva Sovjetske Unije. U posljednjoj godini povećao se volumen poslovanja za 2.7 milijarda rubalja, a da pri tom nisu uračunate unutrašnje bankovne operacije.

Porast poslovanja državne banke Sovjetske Unije iznosio je u razdoblju od 1928. do 1938. godine slijedeći obujam:

1928.—29. . .	176.500 milijuna rubalja
1937.	2.400.000 milijuna rubalja
1938.	2.700.000 milijuna rubalja

U istom tom razdoblju državna banka Sovjetske Unije dala je pojedinim privrednim organizacijama slijedeće količine kratkoročnih zajmova:

1. oktobra 1928. .	3.100 milijuna rubalja
1. januara 1933. .	10.500 milijuna rubalja
1. januara 1934. .	14.200 milijuna rubalja
1. januara 1939. .	44.950 milijuna rubalja

Osnovna karakteristika državne banke Sovjetske Unije sastoji se u tome, da je ona postala jedina i isključiva blagajna čitave zemlje. Sav novac koji je ušao u privredne organizacije, sva obračunavanja između pojedinih trgovačkih poduzeća, izuzevši ona obračunavanja koja predstavljaju relativno malene sume, koja ove organizacije moraju da zadržavaju za isplate u gotovom, koncentrirana su u državnoj banci i u njezinim filijalama, i knjiže se na tekuće račune. Za ove račune plaća državna banka pojedinim organizacijama i poduzećima godišnje 1.5% kamata, dok kolhozima isplaćuje 3.5%.

Dnevno ulaganje na tekuće račune uzdiže se na 2 milijarde rubalja, dok dobra tekućih računa gospodarskih organizacija dosižu visinu od 9 milijarda rubalja, što predstavlja dvostruko više nego prije šest godina.

Državna banka je centrala kratkoročnih kredita. Gomilanjem novčanih rezerva čitave zemlje, i zainteresiranošću cjelokupnog narodnog gospodarstva za izvođenje njenih bankovnih operacija, državna banka služi istovremeno izvođenju narodnog gospodarskog plana kao jedna od najvažnijih kontrolnih instanca.

Izdavanjem kredita pojedinim granama privrede i poduzećima postavlja se jedan kreditni plan, koji je u najužoj vezi s planom produkcije.

Državna banka daje kredite industrijskim poduzećima za osiguranje kupovine njima potrebnog materijala. Tako trgovačke organizacije dobivaju kredit u velikom opsegu. Veličina kredita zavisi s jedne strane od značenja određene trgovačke organizacije i s druge strane od njezinog prometa. Najviša kamata iznosi 6% godišnje.

Značaj tih kratkoročnih kredita za cjelokupnu privredu Sovjetske Unije najbolje se vidi po tome, što su se oni povisili od 10.451 milijun rubalja 1. januara 1933. godine na 44.953 milijuna rubalja 1. januara 1939. godine. Istovremeno povisili su se od državne banke odobreni krediti na 475 hiljada milijuna rubalja prema 140 hiljada milijuna rubalja 1934. godine. Ove brojke su istovremeno dokaz porasta radnog kapitala sviju grana narodne privrede.

Izuzev Državne banke, Sovjetska Unija ima još četiri banke: Prombanku, koja služi za financiranje ulaganja kapitala u industriju, Selhozbanku, koja služi za financiranje poljoprivrede, Torgbanku, koja služi za financiranje trgovine i konačno Cekombanku, koja služi za financiranje izgradnje stanova i komunalnih poslova. Ove četiri banke opskrbljuju nacionalnu privredu dugoročnim kreditima i investicijama kapitala.

Dok je Državna banka Sovjetske Unije direktno podvrgnuta Sovjetu Narodnih Komesara, to su ostale banke za dugoročne kredite pod kontrolom Narodnog Komesarijata za Financije.

Broj filijala Državne banke raste iz godine u godinu. Državna banka ima na svim stranama zemlje biroe, filijale i agenture. Na početku 1939. godine imala je državna banka 3.296 svojih ureda, podružnica i agentura. 1940. godine predviđa se otvaranje daljnjih 200 ureda, podružnica i agentura.

Državna banka Sovjetske Unije ima u svim dijelovima svijeta svoje korespondente. Internacionalni trgovački i kreditni odnosi Sovjetske Unije s ostalim zemljama provedeni su uz čvrstu kontrolu jedinstvene valutne kontrole. Valutni monopol Sovjetske Unije podvrgnut je Državnoj banci.

ORGANIZACIONA STRUKTURA SOVJETSKIH SINDIKATA

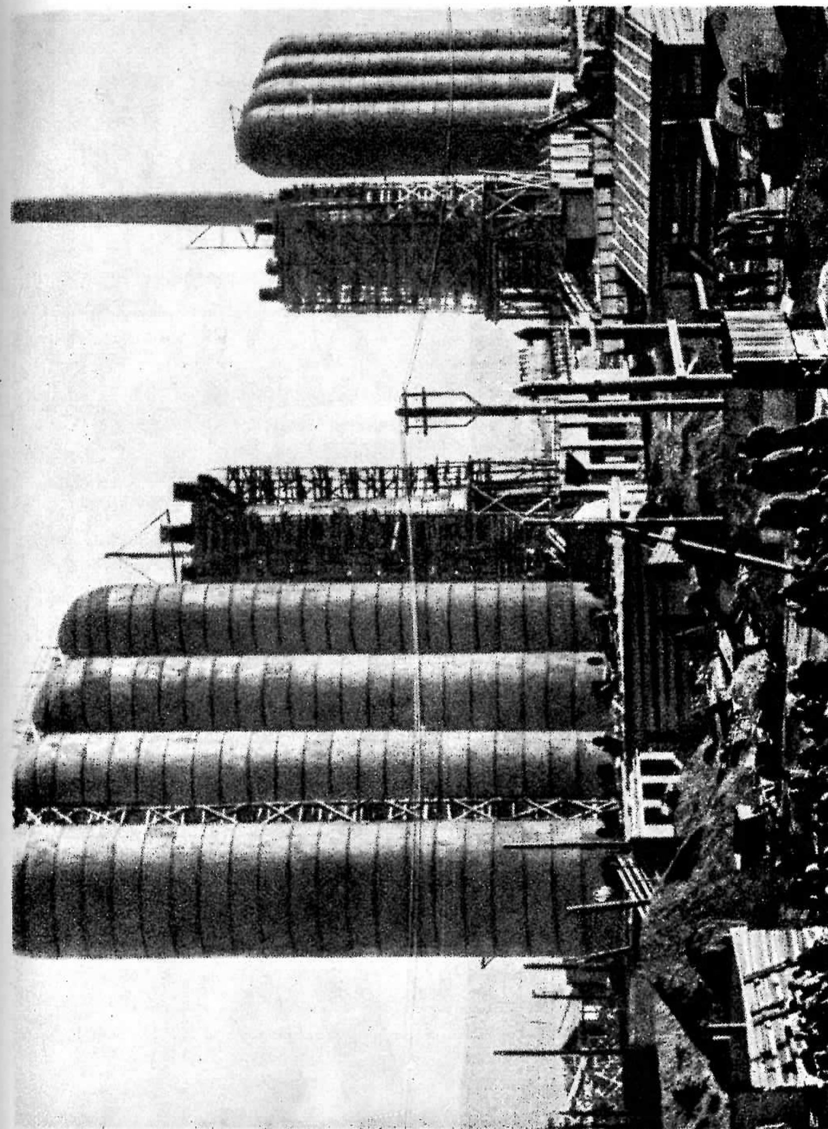
Sindikati Sovjetske Unije izgrađeni su na industrijskoj liniji, a ne na uskoj liniji zvanja, kao što je izgrađena većina sindikata drugih zemalja. Svi namještenici jednog poduzeća, jedne institucije ili jednog sovhoza pripadaju istom sindikatu, bez obzira na njihovo zvanje ili položaj koji oni zauzimaju. Tako pripadaju na primjer radnici, inžinjeri, tehničari i namještenici tvornice željeza »Staljin« i čelika u Doneckom basenu istome sindikatu.

Industrijski princip organizacije pomaže sindikatima da podignu socijalističko značenje rada, kao i kulturni i životni standard radnika. Princip demokratskog centralizma je osnovni organizacioni princip Sovjetskih sindikata. To znači da se sva sindikalna tijela odozdo do gore biraju, da su ona odgovorna članovima sindikata, da ona moraju pravilno izvršavati svoje dužnosti i da su odluke najviših sindikalnih tijela povezane sa najnižima. Mjesne sindikalne organizacije imaju potpunu vlast u pitanjima mjesnog sindikalnog rada.

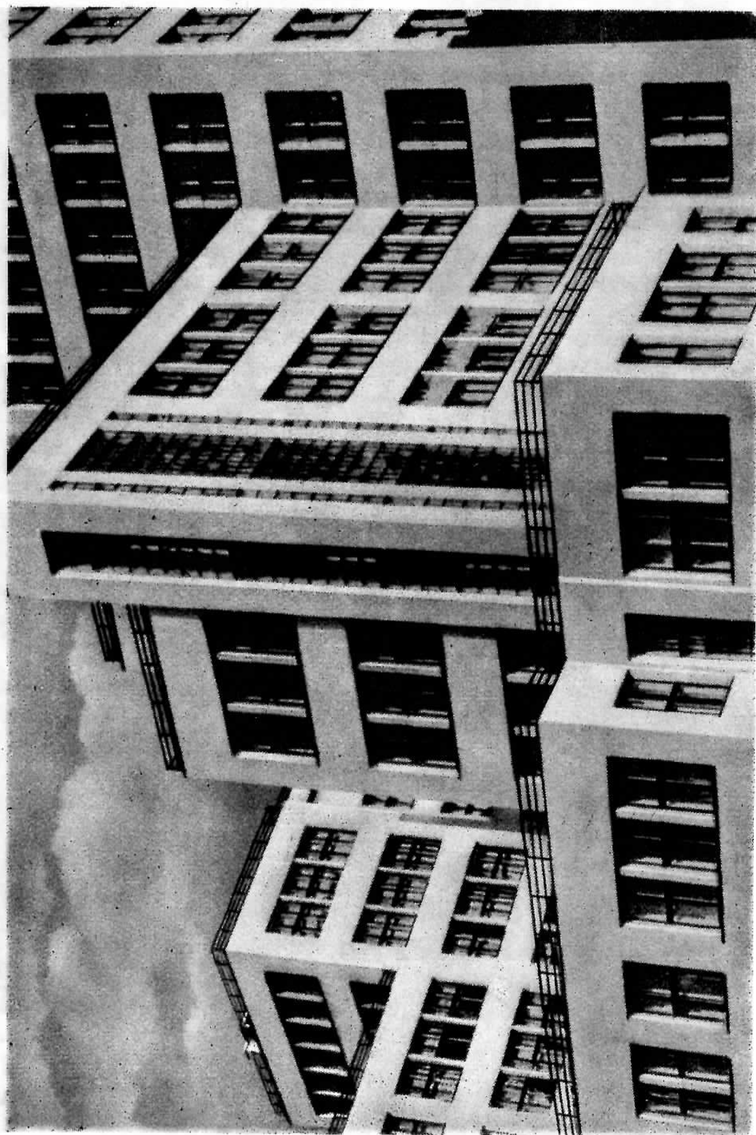
Najviši sindikalni autoritet svake tvornice, instituta i pojedinog ureda jest skupština članova, koja pretresa sva pitanja sindikalnog poslovanja. Snaga Sovjetskih sindikata zasniva se na činjenici, da je čitav njihov rad izgrađen u pravcu aktivnosti i inicijative članova sindikata. Organizaciona struktura određena je pri tom potrebom, da se svi članovi osposobe za sindikalni rad. Komiteti poduzeća i mjesni komiteti, kao i radionički komiteti stvaraju komisije, koje se bave problemom plaća, skrbi rada, problemom stanovanja i dnevnog života, kulturnim radom i socijalnim osiguranjem. Ove komisije skreću pažnju članova sindikata na sva važna područja njihovog života.

Na okružnim konferencijama pojedinih sindikata biraju se okružni komiteti. U gradovima, koji su okružni centri, biraju radnici okružne odbore.

Visoke peći u Kuznecku

Palača industrijskih trustova u Harkovu

Najviši autoritet unutar svih sindikalnih saveza jest Kongres. Kongres se saziva svake druge godine, dok se vanredni kongresi mogu sazivati u međuvremenu, u koliko bar jedna trećina članstva Saveza zahtijeva njegov saziv.

Sindikalni kongresi imaju pravo da mijenjaju ili primaju statute. Oni biraju centralni komitet Saveza i njegove komisije. Centralni komitet pospješuje rad Saveza u saglasnosti s odlukama kongresa, odlučuje o budžetu Saveza, kao i o drugim važnim pitanjima.

Najviše tijelo sindikalnog pokreta u Sovjetskoj Uniji jest kongres svesaveznih sindikata. Najviša instanca svih sindikata zemlje u periodu između kongresa jest Centralni, svesavezni Sovjet sindikata, koga bira svesavezni kongres.

Najvažnije su dužnosti Sovjetskih sindikata:

1) Određivanje plaća u sporazumu s državnim organima na bazi kvalifikacija i radne sposobnosti;

2) Nadzor nad izvršavanjem radnih propisa, zaštitnih i zdravstvenih mjera u poduzećima, izglađivanje razmirica u radu;

3) Jačanje radne discipline u zajednici s privrednim organizacijama;

4) Razvijati socijalističku utakmicu i Stahanovski pokret i predavati iskustva Stahanovaca svim radnicima. Poduzeti mjere za poboljšanje produkcije;

5) Pojačati opću političku i tehničku naobrazbu članova sindikata, i u tu svrhu organizirati predavanja različitih znanstvenih i političkih tema, stvarati škole za opću naobrazbu, večernje tečajeve i škole za višu tehničku naobrazbu;

6) Sudjelovati u proračunima i raspodjeli novčanih fondova, koji su dani od vlade za izgradnju i pregradnju stambenih kuća, kao i za izgradnju i pregradnju restorana, klubova, dječjih vrtova, jasala, kupališta i praonica;

7) Nadzirati raspodjelu i iskorištavanje prostora pri izgradnji stambenih kuća, koje pripadaju poduzećima i institucijama, nadzirati izgradnju i djelatnost dječjih vrtova i jasala, restauracija, kavana i različitih ustanova dnevnog i kulturnog života;

8) Baviti se svim poslovima socijalnog osiguranja. Isplaćivati bolesničke pripomoći, pripomoći za majke, starce i in-

validske penzije. Smjestiti članove sindikata u oporavilišta, sanatorije i lječilišta. Brinuti se za djecu članova sindikata, obzirom na njihov fizički odgoj, smjestiti ih u jasle, dječje vrtove, pionirske logore i sanatorije, kao i organizirati im zabavu za vrijeme praznika.

9) Stvoriti zdrava odmarališta članovima sindikata i dati im mogućnost fizičke izobrazbe pomoću sporta, turizma i jedrenja. Stvoriti dramatska, muzička, geografska i slikarska društva, osnovati kulturne domove, klubove, sportske stadione i logore za turiste;

10) Osigurati članovima sindikata materijalnu potporu.

Za vrijeme posljednjih deset godina plaće radnika i drugih namještenika znatno su povećane. Osnovni princip sindikata u pitanju plaća jest dizanje blagostanja radnika. Značajna je stvar, da je u posljednjih deset godina utrošeno više od 2 hiljade milijuna rubalja za ventilaciju u industriji.

Rezultat zaštite rada preko sindikata jest znatno smanjenje broja nesreća i oboljenja u radu. Tako je u prošlih nekoliko godina utvrđeno, da je u industriji željeza, čelika, izgradnje strojeva i u kemijskoj industriji pao broj radnih nesreća za 30 do 40%.

Iako sovjetski sindikati ne predstavljaju nikakvu prinudnu organizaciju radnika, u njemu je začlanjeno cjelokupno radništvo, koje preko svojih sindikata igra najvažniju ulogu u organizaciji rada i u izgradnji privrede uopće. Dok u sindikatima svih ostalih zemalja imamo relativno malen procenat začlanjenih radnika, dok imamo čitave različite grupe sindikata, koje se međusobno bore, sindikati Sovjetske Unije su jedinstveni, i njihov uspjeh u organizaciji rada i privrede ima se u prvom redu zahvaliti stvarnoj podršci same vlade.

U djelokrug sovjetskih sindikata spada između ostaloga skraćenje radnog vremena, povećanje plaća i kontrola nad cjelokupnom proizvodnjom, te potrebom tržišta, pa tako je sasvim razumljivo da su u današnjim ozbiljnim međunarodnim prilikama upravo sindikati donijeli odluku da povećaju radno vrijeme na osam sati dnevno.

Zato treba u prvom redu zahvaliti sindikatima i njihovom radu sjajne rezultate gospodarske izgradnje Sovjetske Unije u toku druge godine treće Pjatiljetke.

Prema podatcima državne planske komisije, iznosila je socijalistička industrija 1939. godine 96.5 milijarda rubalja. To znači povećanje za 14.7% prema 1938. godini, kada je to povećanje iznosilo 12%. U trećoj Pjatiljetki predviđen je prosječni godišnji porast proizvodnje za 14%.

Proizvodnja industrije teških strojeva povišena je za 13.7%, srednjih strojeva za 15.1%, obojenih metala za 14.1%, kemijske industrije za 12.5%, tekstilne industrije za 8.8%, industrije mesa i mljekarstva za 14.2%, industrije riba za 11.4%, obrtnih zadruga za 21%.

Na toj osnovi proširen je promet robe u detalju 1939. godine za 16.7%, i on je dosegao 23.5 milijarda rubalja.

Vanjski položaj pojačao je razvitak obrambene industrije. U prošloj godini dosegla je obrambena industrija porast proizvodnje za 46.5%.

Sindikalnoj organizaciji Sovjetske Unije treba zahvaliti prosječno dnevno utovarivanje od 93.374 vagona robe prema 88.046 vagona robe u 1938. godini.

U prvih deset mjeseci 1939. godine povišena je produktivnost rada za 17%.

VII. POGLAVLE

OPSEG INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE

Dok je Sovjetska Unija nekada bila zaostala agrarna zemlja, u kojoj je dominirala poljoprivredna proizvodnja, i to proizvodnja sitnih seljačkih gospodarstava, koja su proizvodila za svoje vlastite potrebe, danas je Sovjetska Unija visoko razvijena industrijska zemlja, koja po svom industrijskom opsegu u priličnoj mjeri nadmašuje sve ostale industrijski razvijene zemlje svijeta.

To nam najbolje pokazuje paralelni razvitak industrije u Sovjetskoj Uniji i u najvažnijim industrijski razvijenim zemljama, kao što su Sjedinjene Američke Države, Engleska, Njemačka i Francuska.

Ako se uzme kao polazna točka stanje industrije u svim tim zemljama 1913. godine, onda porast industrije Sovjetske Unije u razdoblju do 1939. godine iznosi 908.8%. U S. A. D. taj porast iznosi svega 120.0%; u Engleskoj 113.3%; u Njemačkoj 131.6%, dok je u Francuskoj 93.2%.

Iz gore navedenih podataka jasno se razabire, da je porast industrije u Sovjetskoj Uniji u tom razdoblju bio u odnosu prema drugim zemljama nerazmjerno mnogo veći. Taj porast nam pokazuje, da se opseg industrije povećao za više od devet puta, ako usporedimo stanje privrede s predratnim nivoom, dok je porast svih drugih zemalja iznosio svega 20 do 30%.

To je općenita slika porasta industrije u Sovjetskoj Uniji.

Mnogo značajniju sliku pruža nam taj porast, ako ga sagledamo prema pojedinim industrijskim granama.

Osnovna karakteristika industrije u Sovjetskoj Uniji bila je nekada očiti nerazmjer između lake i teške industrije.

Sovjetska je Unija naslijedila od prošlosti relativno dosta razvijenu laku industriju u svim njezinim najvažnijim granama, naročito tekstilnu industriju. Teške industrije gotovo nije ni bilo. U koliko je i bilo nekih njenih industrijskih postrojenja, njihovo privredno značenje za zemlju s tolikim ogromnim prostranstvima bilo je više nego minimalno.

Da se savladaju nedostatci prošlosti, trebalo je reorganizirati cjelokupnu industriju zemlje, trebalo je izvršiti novu raspodjelu industrijskih poduzeća, reorganizirati čitavu industriju. Tim putem pošle su sve tri Pjatiljetke. Njihov glavni zadatak sastojao se u izgradnji snažne teške industrije, metalurgijske industrije, mehaničke industrije, industrije strojeva.

Trebalo je izgraditi snažnu električnu mrežu gotovo po čitavoj zemlji i tako opskrbiti industriju električnom energijom. To je bio preduslov uspješnog razvitka industrije uopće.

Trebalo je sagraditi nova postrojenja za tešku industriju, kojih takoreći u zemlji nije ni bilo. Rezultati prve i druge Pjatiljetke, kao i dosadašnji rezultati treće Pjatiljetke pokazuju nam, da je Sovjetska Unija u tome potpuno uspjela.

Naročito je karakterističan snažan porast metalurgijske industrije, koji je iznosio 1932. godine već 157.4%, a 1935. godine 260.9%, da na početku treće Pjatiljetke dosegne ogromnu, gotovo astronomsku cifru od 114.5 milijarda rubalja. Isto tako snažan razvitak pokazuje industrija strojeva, koja je samo u području poljoprivrede postigla takve rezultate, da je zemlja proizvela 483.5 hiljada traktora, 153.5 hiljada kombajna, 83.8 hiljada motora unutarnjeg izgaranja i lokomobila, 130.8 hiljada složenih i polusloženih vršalica, 195.8 hiljada teretnih automobila, 9 milijuna 594 hiljade osobnih automobila.

Obim proizvodnje električne energije isto je tako karakterističan za nagli ekonomski razvitak Sovjetske Unije. Dok je čitava zemlja proizvodila prije svjetskog rata nešto preko 2 milijarde kilowat sati električne energije, ona će doskora, sa novim ogromnim električnim centralama, čija se izgradnja upravo dovršava, proizvoditi 75 milijarda kilowat sati.

Proizvodnja kamenog ugljena bila je nekada za Sovjetsku Uniju naročito bolno pitanje. U prvom periodu svog postojanja, zemlja je bila otrgnuta od svog glavnog izvora, Doneckog basena, čije je područje bilo poprište građanskog rata. Trebale

su da prođu godine dok su se renovirala industrijska postrojenja u tom basenu, da se moglo pomišljati na povećanje proizvodnje ugljena. Rezultati prve Pjatiljetke pokazali su, da plan proizvodnje ugljena nije mogao biti, usprkos svih napora, izvršen. Tek druga Pjatiljetka omogućila je u izvjesnoj mjeri čak povišenje plana. Treća Pjatiljetka predviđa radikalno povećanje proizvodnje kamenog ugljena na 243 milijuna tona. To ogromno povećanje ima se zahvaliti u prvome redu otkrićima novih ogromnih ugljenih naslaga izvan Doneckog basena, poglavito u području Kuznecka i Karagande u Sibiru, kao i mehanizaciji svih postrojenja ugljene industrije. Ta mehanizacija dosegla je na kraju druge Pjatiljetke 70%, dok ce u trećoj Pjatiljetki biti izvršena mehanizacija cjelokupne ugljene industrije. To povećanje ima se osim toga zahvaliti racionalizaciji iskorištavanja svih vrsta ugljena, počev od treseta, preko mrkog ugljena, do kamenog ugljena i koksa.

Industrija nafte, nasuprot industriji ugljena, pokazala je već u toku izvođenja prve Pjatiljetke sjajne rezultate. Zadatak prve Pjatiljetke bio je ostvaren za nepune 2 i pol godine. Od 9 milijuna tona, zemlja je dobivala na kraju druge Pjatiljetke 36 milijuna tona, dok će na kraju treće Pjatiljetke dobivati 54 milijuna tona. To znači da će zemlja biti ne samo potpuno opskrbljena naftom i svim njezinim proizvodima, već da će imati u najskorije vrijeme takove rezerve nafte i njenih proizvoda, kakve nema ni jedna druga zemlja. To je omogućeno s jedne strane proširenjem industrijskih naftinih postrojenja u Bakuu i s druge strane brzom izgradnjom novog područja, koje je bogato naftom, na području između Volge i Urala. To novo područje, »drugi Baku«, jednako je po svome kapacitetu onom u Bakuu.

Proizvodnja u području metalurgije isto je tako pokazala ogromne rezultate. Dok je zemlja proizvodila u razdoblju između prve i druge Pjatiljetke 10 milijuna tona sirovog željeza, izgradnjom novih industrijskih postrojenja, iskorištavanjem novih bogatstava željezne rudače ona već danas proizvodi oko 20 milijuna tona sirovog željeza, oko 20 milijuna tona valjanog željeza, oko 24 milijuna tona čelika, od toga 5 milijuna tona čelika visoke kvalitete.

Industrija strojeva, koje nekad u Sovjetskoj Uniji nije ni bilo, isto tako pokazuje veliko povećanje. Samo treća Pjatiljetka ulaže u tu industriju ogromne svote od 63 milijarde rubalja. Proizvodnja lokomotiva u tvornicama Luganska i u drugim manjim tvornicama, koja je iznosila u drugoj Pjatiljetki nešto preko 1000 komada, iznosi u trećoj Pjatiljetki 2.340 komada. Proizvodnja teretnih vagona iznosi danas 120 hiljada komada, a proizvodnja automobila, koja je još na početku treće Pjatiljetke iznosila oko 200 hiljada komada, sada iznosi 400 hiljada automobila. Ako tome dodamo ogromno povećanje traktora, kombajna, i drugih poljoprivrednih strojeva, kao i strojeva u svim granama industrije, onda vidimo, da je proizvodnja raznih vrsta strojeva u trećoj Pjatiljetki u odnosu prema prvoj i drugoj Pjatiljetki gotovo podvostručena.

Isto je tako velika proizvodnja kemijske industrije. Te industrije prije rata uopće nije bilo. Počelo ju se stvarati tek u toku prve Pjatiljetke. Njena proizvodnja iznosi danas 14 milijardi rubalja. Otkrivanjem ogromnih naslaga kalijevih soli na Uralu, apatita na poluotoku Koli, raznih vrsta rudača bogatih sumporom u pustinji Kara-Kum i Kisil-Kum, povećali su naglo proizvodnju umjetnih gnojiva, sumporne i dušične kiseline, amonijaka. Pristupilo se i proizvodnji sintetičnog amonijaka, umjetnog vlakna. Kemijska industrija danas po svome opsegu daleko premašuje kemijsku industriju svih drugih zemalja.

Industrija papira, industrija pamučnih tkanina, industrija vunenih tkanina, industrija obuće i šećerna industrija bilježe isto tako svoj ogromni porast. Dok se još nedavno osjećalo veliko pomanjkanje papira, što je bilo u direktnoj vezi s nedovoljno razvijenom drvnom industrijom, danas već industrija papira iznosi 1.5 milijuna tona.

Industrija pamučne tkanine iznosi 4 milijarde 900 milijuna metara. Ako se uzme broj stanovnika i podijeli s ovom količinom proizvodnje pamučnih tkanina, onda se tek vidi koliko je zemlja opskrbljena tim tkaninama. Proizvodnja vunenih tkanina, koja danas iznosi 177 milijuna metara, ne podmiruje još potrebe zemlje.

Industrija obuće bila je ne samo u prvoj Pjatiljetki, već djelomično i u drugoj Pjatiljetki težak problem. Ali kako danas Sovjetska Unija proizvodi 258 milijuna pari obuće, to je već danas unutarnja potreba gotovo podmirena.

Laka industrija, u glavnom industrija predmeta potrošnje, koja je potpuno podmirivala potrebe zemlje, uzimajući tu u obzir osnovne potrebe zemlje, bilježi svoj naročiti porast u trećoj Pjatiljetki. To je i razumljivo, budući da se povećalo blagostanje masa za dva do tri puta, u odnosu prema stanju na početku prve Pjatiljetke. Povećanjem produktivnosti rada, došlo je i povećanje prihoda od rada. Povećanjem prihoda od rada dolazi naglo povećanje proizvodnje predmeta potrošnje. Zato je zemlja uložila u proizvodnju predmeta potrošnje 69.5 milijarda rubalja.

Prema tome ogromno povećanje industrije, kakvo se ne pamti ni u jednoj drugoj zemlji, učinilo je da se zemlja potpuno industrijalizirala. Već danas industrijska proizvodnja čini 75% cjelokupne proizvodnje zemlje.

Taj porast industrijske proizvodnje iznosio je od kraja prve Pjatiljetke u milijunima rubalja slijedeći porast: 1933. godine industrijska proizvodnja iznosila je 42 milijarde 30 milijuna rubalja, 1934. godine 50 milijarda 477 milijuna rubalja, 1935. godine 62 milijarde 137 milijuna rubalja, 1936. godine 80 milijarda 929 milijuna rubalja, 1937. godine 90 milijarda 166 milijuna rubalja, da na početku treće Pjatiljetke iznosi 100 milijarda 375 milijuna rubalja. Do kraja treće Pjatiljetke cjelokupna industrijska proizvodnja iznosit će 184 milijarde rubalja.

Privatni sektor industrije gotovo je sasvim nestao. Već na početku treće Pjatiljetke društveni sektor industrije iznosio je 99.97% cjelokupne industrije.

Zadatak treće Pjatiljetke sastoji se u tome, da se najrazvijenije industrijske zemlje ne samo dostignu i prestignu u pogledu tehnike proizvodnje i brzine razvoja industrije, već da se prestignu te zemlje i gospodarski.

To znači da industrija po svom opsegu, obzirom na raspodjelu njene proizvodnje na cjelokupni broj stanovništva, treba da prestigne sve ostale zemlje. To je osnovni zadatak koji treba djelomično da riješi treća Pjatiljetka. Iako se blago-

stanje pučanstva radikalno povećalo, povećalo i s te strane, da je danas ruski radnik kud i kamo više plaćen nego radnik ma koje druge zemlje, industrija sa svojom proizvodnjom treba da podmiri ne samo sve osnovne potrebe stanovništva Sovjetske Unije, već uopće sve materijalne i kulturne potrebe mnogobrojnih naroda Sovjetske Unije.

Razvoj industrijskog opsega Sovjetske Unije kretao se prema njenim glavnim granama u odnosu prema svim drugim zemljama u glavnom u ovom omjeru:

Cjelokupna proizvodnja industrije Rusije 1913. godine zauzimala je u svijetu peto mjesto, a u Evropi četvrto. 1936. godine ona je zauzimala u svijetu drugo, a u Evropi prvo mjesto. Već 1940. godine ona zauzima i u svijetu i u Evropi prvo mjesto.

Industrija strojeva zauzimala je 1913. godine u svijetu četvrto, a u Evropi treće mjesto. 1936. godine ona je zauzimala drugo mjesto u svijetu, a prvo u Evropi. 1940. godine ona zauzima ne samo u Evropi, već i u svijetu prvo mjesto.

Industrija traktora i kombajna isto tako zauzima danas prvo mjesto u svijetu.

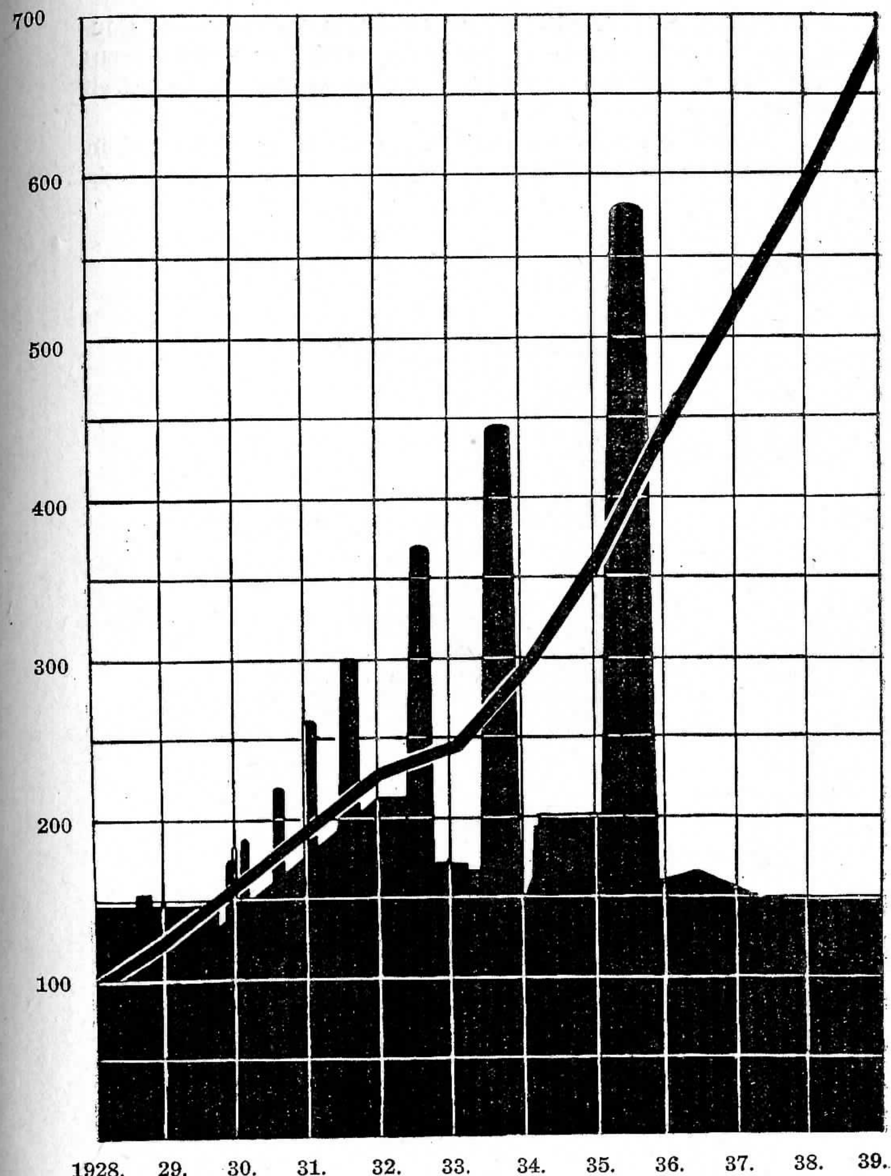
Industrija automobila, koja je 1936. godine zauzimala u svijetu šesto, a u Evropi četvrto mjesto, danas zauzima u Evropi već prvo mjesto, a u svijetu drugo.

Proizvodnja električne energije u Sovjetskoj Uniji iznosila je 1936. godine toliko, da je ona zauzimala u Evropi drugo, a u svijetu treće mjesto. Danas Sovjetska Unija poslije Amerike proizvodi najviše električne energije, a na kraju treće Pjatiljetke njena će proizvodnja električne energije biti najveća na svijetu.

Proizvodnja ugljena, koja je zauzimala 1913. godine u Evropi peto, a u svijetu šesto mjesto, 1936. godine zauzimala je u Evropi treće, a u svijetu četvrto mjesto. Već danas proizvodnja ugljena u Sovjetskoj Uniji zauzima prvo mjesto u Evropi, a drugo u svijetu.

Proizvodnja željezne rudače, sirovog željeza, valjanog željeza i čelika zauzimala je drugo mjesto u svijetu, a prvo u Evropi 1936. godine, dok će na kraju treće Pjatiljetke zauzimati prvo mjesto u svijetu.

Br. 6 — Grafički prikaz razvoja industrijske proizvodnje u Sovj. Uniji.

Proizvodnja drugih metala isto će tako zauzimati toliki opseg, da će Sovjetska Unija na kraju treće Pjatiljetke biti, već prema količinama svojih rezerva, na jednom od prvih mjesta u svijetu.

»Dostići i prestići« — nije više problem za cjelokupni industrijski kapacitet Sovjetske Unije. Ona je to već i postigla.

VIII. POGLAVLJE

OPSEG POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

Razvoj poljoprivredne proizvodnje išao je, kao i razvoj industrije, po liniji poleta. Taj se polet izražava ne samo u porastu poljoprivredne proizvodnje, nego prije svega u porastu i učvršćenju kolektivizirane i mehanizirane poljoprivrede.

U jednom dugom vremenskom razdoblju, gotovo do kraja prve Pjatiljetke, obim poljoprivredne proizvodnje uspio je tek da dostigne poljoprivrednu proizvodnju od prije rata. 1933. godine porasla je zasijana površina žitarica na 75 milijuna hektara. 1938. godine ona je iznosila 92 milijuna hektara. U kolhozima se ujedinilo do početka treće Pjatiljetke 18 milijuna i 800 hiljada individualnih seljačkih gospodarstava, to jest 93.5% svih seljačkih gospodarstava.

Učvršćenjem i stabilizacijom kolhoskog pokreta, učvrstila se i stabilizirala cjelokupna poljoprivredna proizvodnja. To se najbolje vidi po zasijanoj površini svih kultura u Sovjetskoj Uniji.

1934. godine bilo je zasijano žitaricama 104.7 milijuna hektara, danas je zasijano više od 120 milijuna hektara. Tehničkih kultura zasijano je na početku treće Pjatiljetke 11 milijuna hektara, povrćarstva 9.4 milijuna hektara i krme 14.1 milijuna hektara.

Naročito povećanje pokazuju kulture krme, tehničkih i vrtljarskih kultura. No problem se nije sastojao u opsegu zasijane površine.

Problem se sastojao u porastu prinosa. Taj porast je postignut uvođenjem traktora i kombajna, mehanizacijom cjelokupne poljoprivrede. Već 1938. godine mehanizacija poljoprivrede je u osnovi izvršena.

Podignuto je 6 hiljada 350 mašinsko-traktornih stanica, koje opskrbljuju poljoprivredu svim vrstama poljoprivrednih strojeva.

Porast proizvodnje žitarica i tehničkih kultura bio je očit pod kraj druge Pjatiljetke i na početku treće. Porast žitarica u odnosu prema 1913. godini iznosio je 118.6%. Porast pamuka iznosio je u istom vremenskom razdoblju 363.5%. Porast lana iznosio je 165.5%. Porast šećerne repe 153% i konačno porast uljarica iznosio je 216.7%.

Budući da je treća Pjatiljetka postavila problem na porastu prihoda, a ne na porastu zasijane površine, to se kapacitet poljoprivredne proizvodnje danas očituje u tome, da je uvođenjem najmodernijih poljoprivrednih strojeva danas postignut veći porast nego u mnogim drugim zemljama.

Zemlja je bila naročito zainteresirana na tom porastu prihoda, jer se je s povećanjem blagostanja cjelokupnog stanovništva Sovjetske Unije sve više pokazivao porast potreba cjelokupnog naroda. Zahvaljujući uspjesima kolektivizacije i rezultatima rada u ogromnoj većini kolhoza i sovhoza, Sovjetska je Unija uspjela da radikalno poveća prinos proizvoda poljoprivrede.

Dok je prije rata Rusija proizvodila oko 5 milijarda puda žita, današnja njezina proizvodnja iznosi više od 8 milijarda puda žita. Porast se očituje najbolje u proizvodnji žita za tržište, i u tom pogledu, zahvaljujući kolektivizaciji poljoprivrede, Sovjetska je Unija daleko nadmašila proizvodnju žita za tržište stare Rusije.

Ako se uzme u obzir da je stara Rusija izvozila gotovo trećinu cjelokupne svoje proizvodnje žita, a Sovjetska je Unija uopće ne izvozi, onda se dobiva stvarna predodžba koliko je zemlja opskrbljena žitom. To se ogleda i u porastu ušteđevina, koje su nekad bile nepoznate ruskom seljaštvu. Uštеđevine kolhoza iznosile su na početku treće Pjatiljetke više od 10 milijarda rubalja.

Dok je nekad Ukrajina bila žitnica čitave zemlje, danas njezin kapacitet u proizvodnji žita iznosi svega 1/3 cjelokupne proizvodnje žita zemlje. To znači da se pristupilo intenzivnoj proizvodnji žita i u područjima izvan Ukrajine. Pristupilo se intenzivnoj proizvodnji žita u pravcu sjevera i istoka, na teritoriji Ruske Federativne Sovjetske Socijalističke Republike, koja već danas proizvodi 2/3 žita za prodaju. Dok Ukrajina danas proizvodi oko 400 milijuna puda godišnje, proizvodnja žita za prodaju R. S. F. S. R. iznosi jednu milijardu 200 milijuna puda žita za prodaju. Tako su potrebe zemlje u pitanju žita potpunoma podmirene.

Po proizvodnji žita jedino se može danas Amerika mjeriti sa Sovjetskom Unijom.

Stočarstvo je još uvijek u Sovjetskoj Uniji najzaostalija grana seoskog gospodarstva. Radi ogromnog klanja stoke od strane kulaka, koje su izvršili prilikom njihove likvidacije, stočarstvo Sovjetske Unije u mnogim svojim granama nije ni danas dostiglo predratni nivo. Jedino rogata marva i svinjogojstvo je napredovalo u tolikom opsegu, da je prevaljena predratna razina.

Dok je 1916. godine bilo u Sovjetskoj Uniji 35.8 milijuna konja, na početku treće Pjatiljetke njihov broj je iznosio svega 17.5 milijuna komada. Broj ovaca i koza iznosio je 1916. godine 121.2 milijuna komada, a na početku treće Pjatiljetke 102.5 milijuna. Broj svinja porasao je u tom vremenskom razmaku za 30%.

Treća Pjatiljetka predviđa radikalan porast u svim granama stočarstva. Ona predviđa porast konja, ovaca i koza u takvom opsegu, da će predratni nivo biti daleko nadmašen.

Porast obima cjelokupne poljoprivredne proizvodnje u Sovjetskoj Uniji najbolje se vidi iz porasta zasijane površine.

Porast zasijanih površina:

1913. god. . . .	105	milijuna hektara	
1924. god. . . .	98	„ „	
1928. god. . . .	113	„ „	
1932. god. . . .	134	„ „	
1934. god. . . .	135.6	„ „	
1937. god. . . .	139	„ „	
1942. god. . . .	145	„ „	(po planu)

Prinos od cjelokupne zasijane površine u svim svojim granama poljoprivredne proizvodnje (žitarice, tehničke kulture, stočarska hrana) kretao se:

Prinos žitarica

1913. god. . . .	801	milijuna kvintala
1924. god. . . .	514	„ „
1928. god. . . .	732.2	„ „
1937. god. . . .	1202.9	„ „
1942. god. . . .	1310.9	„ „

To znači da je samo treća Pjatiljetka predvidjela povećanje prinosa žitarica za 27% po hektaru.

Na kraju druge Pjatiljetke iznosio je doprinos od cjelokupne žetve žitarica:

Pšenice	486.6	milijuna kvintala
Raži	292	„ „
Ječma	106	„ „
Zobi	218	„ „
Riže	3.8	„ „

Prinos pamuka za tu istu godinu iznosio je 25,815.700 metričkih centa; lana 5,738.900 metričkih centa; šećerne repe 219 milijuna metričkih centa.

Prinos šećerne repe u svom dvadesetpetgodišnjem razvoju iznosio je:

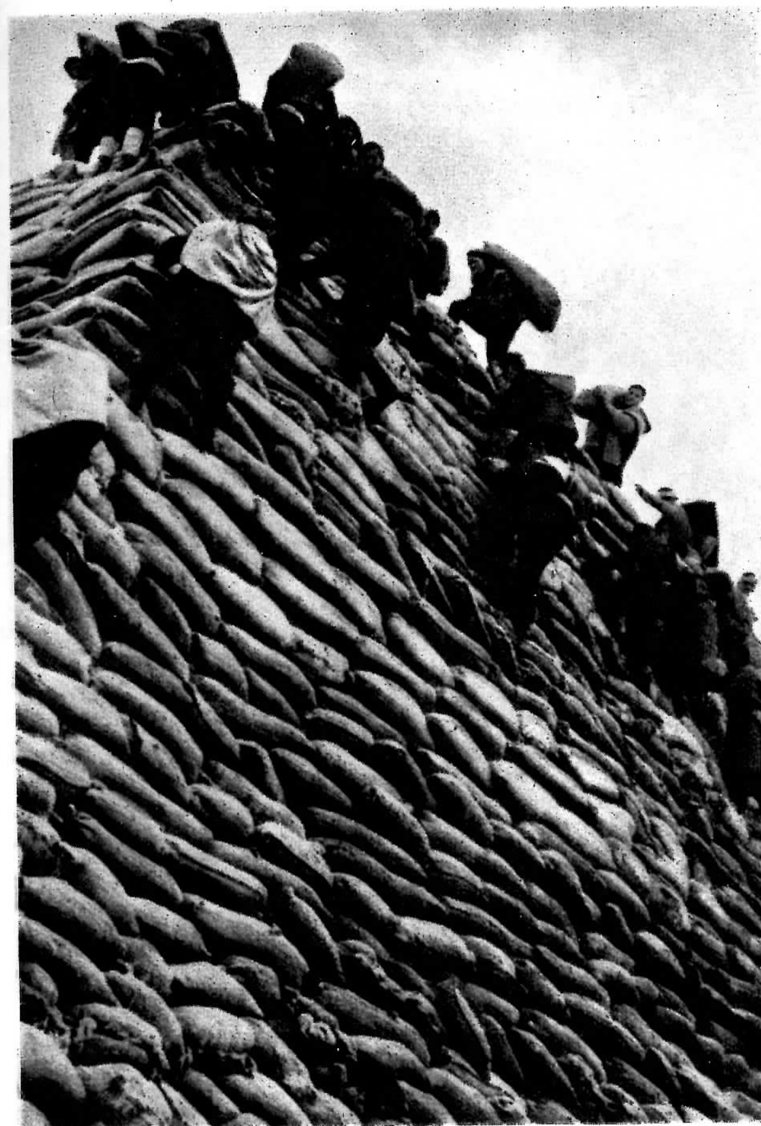
Prinos šećerne repe

1913. god. . . .	109	milijuna kvintala
1924. god. . . .	34.9	„ „
1928. god. . . .	101.4	„ „
1937. god. . . .	219	„ „
1942. god. . . .	300	„ „ (po planu)

Prinos pamuka

1913. god. . . .	7.4	milijuna kvintala
1924. god. . . .	3.4	„ „
1928. god. . . .	8.2	„ „
1937. god. . . .	25.8	„ „
1942. god. . . .	33	„ „ (po planu)

Slagalište žita na jednom kolhozu

Stari kolhoznik

Cjelokupna obradiva površina zemlje iznosila je u carističkoj Rusiji 367 milijuna hektara, dok u Sovjetskoj Uniji u seljačkim rukama nalazi se danas 422 milijuna hektara zemlje sposobne za razne kulture. Od toga nalazi se u sastavu sovhoza 52 milijuna hektara, a u sastavu kolhoza 370 milijuna hektara.

Cjelokupna produkcija poljoprivrede iznosila je 1937. godine, dakle na kraju druge Pjatiljetke, 20 milijarda i 123 milijuna rubalja.

Dok je prije prve Pjatiljetke seljak mogao svojim dnevnim radom da prikupi 21 kg žita, na kraju prve Pjatiljetke 57.8 kg, on je mogao na kraju druge Pjatiljetke, 1937. godine da pokupi već 98 kg žita. To povećanje ima se u prvom redu zahvaliti u svojim osnovama izvedenoj mehanizaciji poljoprivredne proizvodnje u Sovjetskoj Uniji.

Na pojedini sovhoz otpada u Sovjetskoj Uniji 2.691 hektar, a na kolhoz 485 hektara zasijane površine zemlje.

U S. A. D. otpada na svako pojedino gospodarstvo prosječno 20.2 hektara, u Francuskoj 5.7 hektara, u Njemačkoj 3.5, a u Italiji 3.3 hektara zemlje. To znači da na svakog pojedinog kolhoznika u Sovjetskoj Uniji otpada 20 hektara obrađene zemlje, što znači skoro 40 jutara.

Početkom treće Pjatiljetke iznosila je zasijana površina zemlje 142 milijuna hektara. Od toga je bilo zasijano:

a) pšenicom 41.383 milijuna hektara,

b) tehničkim kulturama 11.152 milijuna hektara (od toga pamukom 2.092 i lanom 2.126 milijuna hektara),

c) šećernom repom 1.230 milijuna hektara,

d) voćem i povrćem 8.992 milijuna hektara,

e) stočnom hranom 10.636 milijuna hektara.

Ta zasijana površina bila je raspoređena:

a) na sovhoze 12,163.000 hektara,

b) na kolhoze 121,000.100 hektara,

c) na individualna seljačka gospodarstva 1,000.075 hektara.

IX. POGLAVLJE

INSTITUTI U INDUSTRIJI I POLJOPRIVREDI

Kao što je poznato, glavni rad u potpomaganju industrijalizacije zemlje vrši Sovjetska Akademija Nauka. Ona se dijeli u niz grana, čiji je opseg uvjetovan važnošću pojedine grane industrije.

Svaka industrijska grana ima svoje institute za naučna istraživanja. Već na kraju druge Pjatiljetke bilo je 34 instituta za kemijsku industriju, 24 za građevnu, 17 za mehaničku, 6 za elektrotehničku, 6 za siderurgijsku, 5 za metalurgiju ostalih metala, 9 za ispitivanje goriva, 8 za studij energetike, 8 za geologiju, 6 za fiziku, 12 za razne industrije. Personal tih instituta brojio je u to vrijeme ukupno 32.200 ljudi, od toga je bilo oko 10.000 istraživača.

Kao što se vidi naročitu važnost imaju u Sovjetskoj Uniji naučni i tehnički instituti za kemijsku industriju. Prema profesoru N. F. Juškjeviču imamo slijedeće najvažnije institute u Sovjetskoj Uniji.

Profesor Juškjevič dijeli institute koji teorijskim ili praktičnim istraživanjem služe posredno ili neposredno kemijskoj industriji u tri glavne grupe. Prvu grupu sačinjavaju instituti za naučno istraživanje, koji se bave poglavito teorijskim istraživanjima. Tu su kemijski laboratoriji Akademije Nauka, instituti kao fizikalno-kemijski institut u Harkovu. Institut za kemijsku fiziku u Lenjingradu i brojni laboratoriji na tehničkim visokim školama i sveučilištima. Po svom uređenju ovi su instituti uređeni kao i u drugim zemljama, ali je područje njihovog rada određeno godišnjim planovima, koji se izrađuju uz saradnju kemičara i inžinjera.

Drugu grupu čine instituti, koji su posvećeni istraživanjima na području pojedinih grana kemijske industrije radi

izrađivanja novih postupaka fabrikacije i racionalizacije postupaka. Takvih instituta ima u svemu preko četrdeset.

To je u prvom redu institut za gnojiva i insekticidna sredstva u Moskvi. Ovaj institut izvodi također geološka istraživanja radi pronalaženja novih sirovina, izrađuje projekte za rudnike fosforita i ispituje djelotvornost gnojiva pod najrazličitijim uslovima.

Institut za vezani dušik u Moskvi proučava postupke za fabrikaciju vodika, sintezu amonijaka, fabrikaciju dušične kiseline i dušičnih spojeva za tehničke svrhe i gnojenje.

Institut za primjenjenu kemiju u Lenjingradu radi na proizvodnji mineralnih soli, sode, klora i njegovih derivata, kao i raznih organskih masa, naročito sintetičnog kaučuka iz kalcijum karbida.

Uralski institut za istraživanje u Sverdlovsku specijaliziran je naročito za pitanja fabrikacije sumporne kiseline, kalijevih soli, fluorida, i t. d.

Instituti za sintetički kaučuk u Moskvi i Lenjingradu.

Institut za primjenjenu kemiju u Harkovu, koji radi na proizvodnji alkalijskih metala, poboljšanju tehničkih katalizatora, fabrikaciji elektroda i automatskoj kontroli kemijskih procesa.

Institut za kemijske reagencije u Moskvi, koji usavršava metode fabrikacije čistih reagencija i laboratorijskih potrepština.

Institut za kemijsko-farmaceutska istraživanja u Moskvi, institut za organske međuprodukte i boje u Moskvi, institut za istraživanje lakova i boja u Lenjingradu, institut za istraživanje umjetnog vlakna u Moskvi.

Institut za istraživanje u industriji gume u Moskvi, koji usavršava tehničke procese te industrije, zatim sintezu akceleratora, procese plastifikacije i izradbu gume, koja je otporna protiv viših temperatura.

Institut za naučno istraživanje kaučuka i gutaperče, koji studira mogućnosti proširenja kulture biljaka koje daju kaučuk i poboljšanje produkcije kaučuka iz tih biljaka.

Institut za plastične mase, koji ispituje tehnologiju umjetnih gnojiva i plastičnih materija, kao i sintezu novih sirovina za takve mase.

Institut za plinovita i umjetna tekuća goriva u Moskvi, instituti za kemiju ugljena u Harkovu, Dnjepropetrovsku i Sverdlovsku, instituti za kemiju drva u Moskvi, Lenjingradu i Sverdlovsku.

Institut za industriju ulja i masti u Lenjingradu.

Institut za staklo u Moskvi. Institut za cement u Lenjingradu. Institut za industriju eteričnih ulja. Instituti za petrolej u Groznom i Baku, koji izvode geološka istraživanja, ispituju procese proizvodnje i rafiniranja sirove nafte i iskorištavanja otpadaka, izučava fizikalno-kemijske osebine raznih produkata petrolejske industrije.

Kemijski institut za visoke pritiske, koji radi na katalitičkim procesima pod visokim pritiskom, konstruira aparate za te procese i ispituje koroziju materijala pod visokim pritiskom.

Konačno treba spomenuti četrnaest instituta za životne namirnice, koji proučavaju probleme u vezi sa odnosnim industrijama.

Godišnji budžet instituta ove grupe iznosio je na kraju druge Pjatiljetke 120 milijuna rubalja. U njima je bilo zaposleno oko 15 hiljada ljudi, od toga oko 5 hiljada naučnih radnika. Većina tih instituta ima posebne eksperimentalne stanice s postrojenjima u poluindustrijskom ili industrijskom mjerilu.

Svaki od tih instituta podnosi na koncu godine Sovnarkomu plan rada za narednu godinu i trebovanja za materijalna sredstva. Ti se planovi koordiniraju, šalju kemijskim i tehničkim udruženjima na mišljenje, diskutiraju na stručnim sastancima i na koncu odobravaju s odgovarajućim izmjenama i primjedbama. Rezultati se objelodanjuju u časopisima i izvještajima pojedinih instituta.

Treća grupa instituta za istraživanje jesu centralni laboratoriji kod pojedinih kemijskih tvornica. Oni katkad zaposluju i do 250 osoba, a služe u glavnom za racionalizaciju i naučnu kontrolu pojedinih tehničkih postupaka.

Osim tih triju grupa instituta za naučno istraživanje, postoji još oko petnaest instituta koji izdrađuju projekte kemijskih tvornica.

Tako na primjer Gyprohim I, koji služi za mineralne kiseline, fosfor i kalijska gnojiva, Gyprohim II za sodu, mine-

ralne soli i organske produkte, Gyproazot za dušična gnojiva, amonijak, metanol i t. d., Gyprokoks za kokerije i iskorištavanje produkata destilacije ugljena, Gyprogas za proizvodnju plina iz ugljena, treseta i drva, za proizvodnju umjetnih tekućih goriva, Gyproleshim za kemijsku preradbu drveta, Gyprogydrolis za hidrolizu drveta, Stekloprojekt Farforstroj za staklo i porculan, Anilprojekt za organske međuprodukte i boje, Plastnasprojekt za plastičke mase, Lakokraskoprojekt za lakove i boje i Gyprovolokno za umjetna vlakna.

Ovim institutima pridodati su posebni specijalni uredi za konstrukciju kotlova, električnih centrala, uređaja za dovod i čišćenje vode, za projektiranje industrijskih i stambenih zgrada, transportnih sredstava, strojeva i aparata.

U kemijskim institutima za projektiranje radi oko 9 hiljada inžinjera i tehničara. Osim toga postoje, pored naučnih instituta, i konstrukcijski instituti kao škole za mlade inžinjere, koji prolaze kroz njih na putu s visoke škole u industriju. Osim ovih velikih instituta za projektiranje, postoje u pojedinim velikim tvornicama naročiti konstrukcijski uredi, u kojima se izrađuju projekti za manje važne izmjene uređaja u dotičnim pogonima.

Iz svega toga se jasno razabire da je osnovna karakteristika naučnog rada tih instituta: rad po utvrđenom planu i tijesna saradnja između naučnog laboratorija, konstrukcijskog ureda i tvorničkog pogona. Tako je omogućeno iskorištavanje svakog pojedinačnog napora do maksimuma, tako je mogla kemijska industrija Sovjetskog Saveza da postigne gotovo nevjerojatne rezultate u svom napretku.

U trećoj Pjatiljetki postavljeni su kemijskoj industriji i njenim institutima slijedeći osnovni zadatci: gradnja aparata i strojeva za kemijsku industriju, rješavanje pitanja transporta, skladištenja i čuvanja kemijskih proizvoda, te konačno problem sirovina. Dok je drugi petgodišnji plan posvećivao veću pažnju problemu izgradnje novih tvornica, treća Pjatiljetka ima da podigne kvalitativno proizvodnju u toj industrijskoj grani.

Kako se iz nacrta treće Pjatiljetke može vidjeti, najveća briga je posvećena iskorištavanju kapaciteta postojećih tvornica, a onda tek podizanju novih tvornica. Tako na primjer

za sumpornu kiselinu postoji 20 tvornica koje su dobivale tek 30 do 40 kg sumporne kiseline po kubičnom metru aparature. Zadatak treće Pjatiljetke sastoji se u tome, da se taj kapacitet povisi do 80 kg po kubičnom metru aparature. To znači da će se kapacitet postojećih tvornica povećati za 100%. Novo planirane tvornice već rade po kontaktnom postupku i do kraja treće Pjatiljetke, 1942. godine, predviđa se da će te tvornice proizvoditi kontaktnim načinom 40 do 50% od cjelokupne produkcije. Računa se isto tako da će se iz samih otpadnih plinova u industriji moći dobiti oko 1 milijun tona sumporne kiseline, a od toga iz samog moskovskog područja i Doneckog basena oko pola milijuna tona. Kod produkcije sode predviđeno je da se proizvodnja poveća do kraja treće Pjatiljetke na 1.7 milijuna tona. Sadašnja produkcija od tri tvornice iznosi tek polovinu te količine.

Značajno je da najveći dio tehničke aparature Sovjetska Unija uvozi iz Njemačke, tako da je Sovjetska Unija na prvom mjestu u izvozu kemijskih aparatura iz Njemačke. Svi ti rezultati imaju se u prvom redu zahvaliti institutima, čija je uloga u razvitku industrijalizacije zemlje od ogromne važnosti za čitavu zemlju.

Uzeli smo kao primjer institute u kemijskoj industriji. U svim ostalim industrijskim granama instituti su danas jednako brojni i jednako značajni za pojedine njihove grane.

Čitavim tim sistemom instituta upravlja Akademija Nauka, u koliko je njihov djelokrug na području novih istraživanja i pronalazaka. Praktična primjena u industriji ostvaruje se kroz posebne savjete pri pojedinim Narodnim Komesarijatima.

Važnost instituta u poljoprivredi naročito je karakteristična. Planski rad omogućio je procvat poljoprivrednih nauka.

Tako imamo danas širom čitave Sovjetske Unije Mičurinove institute. Zasluga Mičurina sastojala se u tome, što je križanjem, odabiranjem i prilagođivanjem mladih biljaka postigao velike uspjehe. Divlja višnja, breskva i badem, kajsija i šljiva križanjem je prilagođena novim klimatskim uslovima. Tako danas voće već sazrijeva i u hladnim krajevima polarne zone. Tako već danas stanovnici Sibira i čitavog Arktika imaju jagode, trešnje, maline, jabuke i drugo voće u vrto-

vima. Polarna agrikultura svakim danom postizava sve veće rezultate.

Na području stočarstva isto su tako naučni instituti od ogromne važnosti. Najviši naučni institut je Svesavezni institut za eksperimentalnu veterinu u Moskvi. Taj se institut sastoji iz petnaest odjeljenja, a u njemu je zaposleno oko 150 naučenjaka i 200 tehničara. U tom institutu ispituju se najvažniji veterinarski problemi. Ovaj institut ima svoje dvije podružnice u Lenjingradu i u Ijeni-Pečori. Postoji i niz drugih instituta, kojima je glavni zadatak sprječavanje zaraznih bolesti kod stoke. Osim toga postoji u Sovjetskoj Uniji oko 300 veterinarskih laboratorija i oko 500 dijagnostičkih stanica, kao i oko 100 pokretnih laboratorija na autobusima za udaljenije krajeve.

Rezultati ovih naučnih instituta na području stočarstva pokazali su već sjajne rezultate. Broj oboljenja od zaraznih bolesti radikalno se smanjio i uspješno se uvode plemenite pasmine stoke.

Također su brojni instituti za poboljšanje proizvodnje industrijskih biljaka, u prvom redu pamuka, šećerne repe, duhana, te specijalnih biljki, od kojih se dobiva kaučuk.

X. POGLAVLJE

VANJSKA TRGOVINA SOVJETSKE UNIJE

Vanjska trgovina Sovjetske Unije u periodu izgradnje zemlje u uskoj je vezi sa problemima industrijalizacije. Dok je tokom čitave prve Pjatiljetke bila pojačana potražnja raznih vrsta strojeva, kao i čitavog pogonskog materijala na stranim tržištima za izvedbu industrijalizacije zemlje, dotle u toku druge Pjatiljetke, zahvaljujući uspjesima izgradnje teške industrije, specijalno industrije strojeva, broj uvezenih strojeva pao je na manje od jedne trećine.

Zahvaljujući općem razvitku proizvodnje za vrijeme posljednjih deset godina, vanjska trgovina znatno se smanjila:

(u milijunima rubalja)

Uvoz	1930. god.	1.036	1935. god.	367
Izvoz	1930. god.	1.059	1935. god.	241

U isto vrijeme izvoz je izmijenio karakter. Slijedeći podatci pokazuju najbolje, kako se ostvarivala ekonomska i tehnička nezavisnost Sovjetske Unije u odnosu prema čitavom svijetu. To su očiti rezultati izgradnje industrije.

	Uvoz u % za unutrašnju potrošnju 1928.	1935.	Unutrašnja potrošnja (1913.=100)
Strojevi za industriju i transport	20.9	1.0	1.595
Poljoprivredni strojevi	41.3	0.0	587
Traktori	100.0	0.0	3.024
Automobili	100.0	0.3	4.493
Aluminij	100.0	2.0	1.417
Kaučuk	100.0	59.9	500
Pamuk	46.9	7.4	142
Papir	24.0	0.0	197

Osnovni zadatak zemlje bio je stvoriti takvu industriju i takovu proizvodnju, da se podmire sve potrebe zemlje i da se tako postane potpuno nezavisan od bilo kakvog uvoza iz inostranstva.

1937. godine proizvodnja mašinske industrije već je bila 13.7 puta veća nego 1913. godine.

Za prve četiri godine prve Pjatiljetke uvezeno je u zemlju strojeva i pogonskih uređaja u vrijednosti od 7 milijarda rubalja. 1930. godine taj uvoz strojeva iznosi 50% cjelokupnog uvoza. 1931.—32. godine on iznosi već 60%.

Udio metala u uvozu iznosio je 1930. godine 24%, 1931. godine 21.4%. Uvoz artikala za potrošnju sveden je na minimum.

Stvaranjem teške industrije, pri kraju druge Pjatiljetke uvoz je pao od 4.8 milijarda rubalja zadnje godine prve Pjatiljetke na 1.3 milijarda rubalja 1937. godine, i na 1.4 milijarda rubalja 1938. godine.

1931. godine iznosio je uvoz strojeva 2.9 milijarda rubalja. 1937. godine taj je uvoz pao na 400 milijuna rubalja, a 1938. godine on je iznosio 500 milijuna rubalja. Taj pad uvoza strojeva omogućio je veći uvoz potrošnih dobara, u prvom redu rogate marve, kože, svinja.

Krupne stoke uvezeno je:

1933. god.	87.000 komada
1937. god.	142.000 komada

Uvoz kože isto je tako porasao:

1933. god.	1.000 tona
1938. god.	1.500 tona

Naročiti porast predstavlja uvoz svinja:

1933. god.	300 komada
1937. god.	120.000 komada

To povećanje nastavlja se i u 1939. godini. Tako je uvoz potrošnih dobara iznosio 1931. godine 4.6% od sveukupnog uvoza, a 1938. godine 12.1%.

Izvoz je 1930. godine iznosio 4 milijarde rubalja. 1937. godine 1.7 milijarde rubalja, a 1938. godine 1.3 milijarde rubalja.

1930. godine, kada je Sovjetska Unija dosegla svoj najviši izvoz, on je iznosio 56.6% cjelokupnog predratnog izvoza carske Rusije.

Karakterističan je u tom pogledu razvitak izvoza industrijske robe:

1913. godine	29%
1930 godine	58%
1936. godine	80%

Drvo i proizvodi drvne industrije, proizvodi nafte, manganova rudača, umjetna gnojiva i kemikalije glavni su predmeti izvoza u Sovjetskoj vanjskoj trgovini.

Sirovo željezo, strojevi, električne sijalice, umjetna gnojiva bila su nekad u carskoj Rusiji dobra, koja se moralo uvoziti. Danas su to dobra, koja se nalaze na vidnom mjestu u izvozu Sovjetske Unije.

Karakteristična je u tom pogledu stavka u izvozu poljoprivrednih proizvoda. 1913. godine izvezeno je: 55% ukupne proizvodnje maslaca, 11.5% ukupne proizvodnje šećera, 18% ukupne proizvodnje ječma, 34% ukupne proizvodnje kukuruza.

1930. godine izvoz poljoprivrednih proizvoda iznosi 3.5%, danas 0.5%.

U tom pogledu karakterističan je izvoz najvažnijih industrijskih zemalja. Tako izvoze:

S. A. D.	10%	svoje proizvodnje
Engleska	25%	„ „
Njemačka . . .	20—25%	„ „
Belgija	56%	„ „
Danska	54%	„ „

Zadatak industrijalizacije Sovjetske Unije sastoji se u potpunom oslobođenju od svakog uvoza.

Glavni artikli izvoza jesu petrolej i njegovi derivati, drvo i njegovi proizvodi, koža, laneni konopi i njegovi derivati, ugljen, maslac, cerealije, šećer i t. d.

Prema podatcima njemačkog zvaničnog lista »Internationale Getreidemarkt« izvoz žita iz Sovjetske Unije iznosio je u tonama:

	god. 1937.	1938.
Pšenica . . .	845.738	1,275.870
Raž	204.266	356.527
Ječam	220.580	406.160
Zob	6.170	2.804
Kukuruz . . .	—	37.938
Ostalo žito . .	780	1.619
Ukupno . .	1,277.534	2,080.918

Porast izvoza žitarica došao je poslije rekordne žetve 1937. godine.

Stara je Rusija služila zapadnim industrijski razvijenim zemljama Evrope kao jeftini izvor skupocjenih sirovina i poljoprivrednih proizvoda, a istovremeno bila je opskrbljivana uz vrlo visoke cijene strojevima, obojenim metalima, ugljenom, vunom i pamukom. To je bio razlog, da je caristička Rusija bila u jakoj zavisnosti od inozemstva.

Sovjetska je Unija organizirala svoju vanjsku trgovinu na potpuno novim temeljima. Bio je zaveden monopol vanjske trgovine, to znači, da je cjelokupna vanjska trgovina bila koncentrirana u rukama države. Glavna zadaća vanjske trgovine sastojala se u potpomaganju socijalističke izgradnje. Ova glavna zadaća istovremeno je određivala vrste importirane i eksportirane robe, kao i opseg eksporta i importa u različitim etapama socijalističke izgradnje.

U prvim godinama mirne izgradnje, u periodu uspostavljanja nacionalne privrede, igrao je uvoz sirovina za laku industriju živežnih namirnica i potrošnih dobara više ili manje značajnu ulogu.

Kada je započela borba za pretvaranje Sovjetske Unije u industrijsku zemlju, bio je import u cjelini podvrgnut stvaranju vlastite industrijske baze. Tada je bilo uvezeno mnoštvo strojeva, čitavih pogonskih uređaja i metala, čime je tempo izgradnje teške industrije znatno ubrzan.

Za vrijeme prve Pjatiljetke iznosio je udio strojeva i pogonskih uređaja u sovjetskom uvozu 50 i 60% u godinama 1931. i 1932. U četiri godine prve Pjatiljetke uvezeno je strojeva u visini od više nego 7 milijarda rubalja. Udio metala

u sovjetskom uvozu iznosio je 1930. godine 24%, a 1931. godine 21.4%. Uvoz ostale robe sveden je bio na minimum.

U svom govoru apsolventima Akademije Crvene Armije u maju 1935. godine rekao je Staljin:

»Sigurno, mi imamo 3 milijarde rubalja inozemne valute, koju smo uz najveću štednju sakupili i izdali za stvaranje naše industrije, za uvoz i iskoristili za jačanje proizvodnje predmeta široke potrošnje. To je bio također neke vrsti »plan«. Ipak ni pored jednog takvog plana mi ne bismo imali ni talioničku industriju, ni industriju mašina, ni traktora, ni automobila, ni avione ni tankove. Mi smo zasjekli temelj socijalizmu u našoj zemlji.«

Teška je industrija izgrađena, socijalizam je postao realnost — ove su činjenice prouzročile značajnu promjenu sovjetskog uvoza.

Prvo, uvoz je po svom opsegu znatno smanjen: od 4.8 milijarda rubalja u godini 1931. on je pao na 1.3 milijarde rubalja u godini 1937. i 1.4 milijarde rubalja u godini 1938.

Drugo, izmijenio se karakter sovjetskog uvoza. U saglasnosti sa stvaranjem vlastite mašinske industrije smanjio se uvoz strojeva i pogonskih uređenja vrlo znatno: od 2.9 milijarda rubalja u 1931. godini na 0.4 milijarde rubalja u godini 1937. i 0.5 milijarde rubalja u godini 1938. 1938. godine bio je uvoz strojeva još više smanjen.

Jako smanjenje izdataka za inozemne strojeve i pogonski uređaj pospješilo je podizanje uvoza potrošnih dobara. Tako se povećao na primjer uvoz rogate marve od 87 hiljada komada u 1933. godini na 142 hiljade komada u 1937. godini. Uvoz kože povisio se od 1000 tona u 1933. godini na 1500 tona u 1938. godini. Uvoz svinja povećao se od 300 komada u 1933. godini na 129.000 komada u 1937. godini, da obuhvati 1938. godine još veći opseg.

1939. godine nastavljena je tendenca u povećanju udjela potrošnih dobara u sovjetskom uvozu.

Nedavno je Sovjetska Unija zaključila privredne sporazume s čitavim redom zemalja. Na bazi ovih ugovora uvozi Sovjetska Unija različitu robu masovne potrošnje.

Novi trgovinski ugovor s Estonijom predviđa uvoz mlijeka, maslaca i svinja, ugovor s Letonijom uvoz svinja i ma-

slaca, ugovor s Litvom uvoz svinja, maslaca i sirove kože i ugovor s Bugarskom uvoz svinja, sirove kože, duhana i ružinog ulja.

U ugovoru s Bugarskom i Estonijom predviđena je osim toga preradba sovjetskog pamuka u predivo u ovim zemljama za tekstilne tvornice Sovjetske Unije.

Usprkos transportnih poteškoća, unapredila je Sovjetska Unija kupovinu kakaoa, kave, mirodija i voća iz prekomorskih zemalja. Uvoz sredstava potrošnje zahvaljuje Sovjetska Unija postignutoj tehničkoj i ekonomskoj nezavisnosti. 1931. godine iznosio je cjelokupni uvoz predmeta potrošnje samo 4.6%, dok je 1938. godine ovaj procenat povećan na 12.1%.

Napor da se grandiozni plan treće Pjatiljetke što je moguće brže pretvori u stvarnost uvjetovao je, da se ponovno pristupi uvažanju znatnih količina strojeva, metala i druge industrijske robe, koja će u trećoj Pjatiljetki biti glavni dio sovjetskog uvoza.

Promjenama sovjetske nacionalne privrede izvršena je promjena njenog eksporta.

Sovjetska Unija izvozi robu za inozemne valute da bi time isplatila svoj uvoz. Zato opseg izvoza u potpunosti odgovara opsegu uvoza. U posljednjim godinama ipak je znatno smanjen sovjetski izvoz i uvoz. 1930. godine sovjetski izvoz iznosio je 4.5 milijarde rubalja, 1937. godine on je iznosio 1.7 milijarde, a u 1938. godini 1.3 milijarde rubalja. 1939. godina donijela je daljnja ograničenja.

Prije svjetskog rata, ruski izvoz u 70% sadržavao je živežne namirnice i poljoprivredne proizvode. Rusija je izvozila ogromne količine žita, maslaca, šećera, jaja i ostalih živežnih namirnica, dok je stanovništvo bilo u oskudici.

U periodu borbe za ponovnu izgradnju nacionalne privrede i u periodu industrijalizacije zemlje, morala je Sovjetska Unija da izvozi velike količine žita, maslaca, ribe, mesnih proizvoda, da izgradi svoju tešku industriju. Industrija je tada bila slabo razvijena, i mogla je davati tek neznatne količine industrijske robe za izvoz.

Ali već u periodu borbe za industrijalizaciju smanjio se udio poljoprivrednih proizvoda u izvozu, a povećao se udio industrijske robe. Već u 1930. godini predstavljala je industrijska roba 58% u sovjetskom izvozu prema 29% 1913. godine. Tada se povećao udio industrijske robe u izvozu svake godine i već 1936. on je iznosio 80%.

Glavna roba sovjetskog izvoza u posljednjim godinama bilo je drvo i proizvodi teške industrije: proizvodi zemnog ulja, manganova rudača, umjetno gnojivo i kemikalije. Drvni proizvodi, gotova krzna i žitarice zauzimali su značajno mjesto u vanjskoj trgovinskoj statistici.

U posljednjim godinama igraju sve veću ulogu proizvodi metala i strojevi u izvozu Sovjetske Unije. Zahvaljujući povećanoj proizvodnji industrije strojeva, Sovjetska Unija se oslobodila potrebe uvoženja čitavog niza kompliciranih strojeva i uređaja iz inozemstva, ona je čak počela da izvozi poljoprivredne strojeve i posuđe, traktore, uređaje za tekstilne tvornice, automobile i t. d. 1937. godine proizvodila je Sovjetska Unija 13.7 puta više strojeva nego 1913. godine.

Ova činjenica pokazuje da je izvoz Sovjetske Unije poprimio izrazito industrijski karakter.

Ograničenje izvoza uopće i stalno veći udio industrijskih proizvoda u izvozu omogućio je Sovjetskoj Uniji u posljednjim godinama, da smanji izvoz potrošnih dobara i živežnih namirnica.

Maslac, meso, ribe, voće, perad i konzerve više se uopće ne izvoze. Izvoz šećera, lanenog platna, pušaćeg pribora, pamuka i druge robe ograničen je na minimum. Tako je na primjer 1931. godine uvezeno šećera za 143 milijuna rubalja, 1938. godine naprotiv samo za 35.7 milijuna rubalja. Pri tom je proizvodnja šećera u Sovjetskoj Uniji podvostručena. Krznene robe bilo je 1931. godine izvezeno za 246 milijuna rubalja, 1938. godine za 131 milijun rubalja, pamučnog prediva za 303, odnosno 56 milijuna rubalja.

Sovjetska vlada mnogo se je trudila da po mogućnosti što više udovolji stalno rastućim potrebama sovjetskog naroda. Zato se sada izvoze samo oni potrošni artikli, kojih Sovjetska Unija ima u izobilju.

Stara Rusija izvozila je u 1913. godini 55% u zemlji proizvedenog maslaca, 11.5% šećera, 18% pšenice, 34% ječma, 48% kukuruza. Nasuprot tome Sovjetska Unija izvozi danas

tek neznatan dio u zemlji proizvedene robe, koja nije određena za podmirenje potreba vlastitog stanovništva.

1930. godine, godine najvećeg izvoza, izvezeno je svega 3.5% cjelokupne proizvodnje, dok danas izvoz iznosi svega 0.5% u zemlji proizvedenih dobara.

Usporedba ovih brojeva sa sovjetskim izvozom pokazuje apsolutnu nezavisnost Sovjetske Unije od inozemnog tržišta. Usprkos toga služi vanjska trgovina ubrzanju daljnjeg razvoja socijalističke izgradnje.

Sovjetska Unija uvozi i sada neke strojeve, naročito tehničke novitete, i dalje će ih uvoziti. Ona uvozi također obojene metale, da pokrije svoje potrebe. Ona će i dalje uvoziti kavu, kakao i slične proizvode, koji se još u Sovjetskoj Uniji ne proizvode.

Konačno ne treba pustiti iz vida ogromno vanjskopolitičko značenje sovjetske trgovine s drugim zemljama. Vanjska trgovina Sovjetske Unije vrlo je važan podsticaj njene politike mira. Prijateljski politički odnosi Sovjetske Unije s drugim zemljama pojačavaju se kulturnim i ekonomskim savezima. Sovjetska Unija regulira svoju vanjsku trgovinu u skladu sa svojim nastojanjima za osiguranje mira.

XI. POGLAVLJE

VANJSKA TRGOVINA JUGOSLAVIJE

Kako je naša vanjska trgovina i njezin opseg uvjetovan u prvom redu privrednom strukturom zemlje, to ćemo prije prikaza naše vanjske trgovine dati u najgrubljim potezima privrednu strukturu naše zemlje.

U našoj zemlji, od cjelokupnog broja stanovništva, bavi se poljoprivredom 76.6% stanovništva. Na 1.000 hektara poljoprivredne površine žive od poljoprivrede 82 stanovnika. Na 1.000 hektara oranice živi od poljoprivrede 157 ljudi. Od cjelokupnog zemljišta otpada na poljoprivrednu površinu, na oranice, vrtove, vinograde, voćnjake i t. d., 58.8% površine zemlje. Šumama je pokriveno 31.2% cjelokupne površine.

Cjelokupna površina pod šumom iznosi u našoj državi 7,779.776 hektara.

Stočarstvo je važan faktor u našoj privredi. To se vidi najbolje po brojčanom stanju stoke:

Konja	1,264.470	komada
Magaraca	123.058	„
Mazga i mula . . .	19.265	„
Goveda	4,267.339	„
Bivola	37.841	„
Svinja	3,450.884	„
Ovaca	10,137.357	„
Koza	1,890.386	„

Vinograda ima u našoj državi prema statističkim podatcima za 1938. godinu 218.633 hektara sa prinosom od 7,951.557 mtc grožđa i 4,672.157 hektolitara vina. Prinos grožđa po hektaru iznosi 36.37 mtc, a vina 21.37 hektolitara.

Ukupna obrađena površina iznosi 24,754.166 hektara. Od toga otpada na:

oranice	7,551.983	=	51.91%
vrtove	150.519	=	1.0 %
livade	1,841.292	=	12.66%
pašnjake	4,377.226	=	30.09%
vinograde . . .	218.633	=	1.50%
voćnjake	297.370	=	2.04%
bare	116.479	=	0.80%

Od površina oranica otpada na:

žitarice	6,183.220	hektara
industrijsko bilje . . .	186.788	„
povrćarske usjeve . . .	428.216	„
stočno bilje	355.882	„
ugare	397.877	„

Žetveni prinos žitarica i izvjesnog broja industrijskih biljaka u prošloj godini iznosio je:

	zasijano ha	požnjeto ha	prinos u mtc
Pšenica . . .	2,260.003	2,203.011	28,756.116
Ječam	423.188	415.732	4,242.234
Raž	262.996	258.317	2,435.142
Zob	370.316	356.766	3,482.583
Napolica . . .	69.412	68.039	651.639
Krupnik . . .	15.781	15.351	117.175
Uljana repica .	15.230	13.898	78.125
Mak	8.934	7.833	23.394
Riža	3.769	3.594	71.423
Pamuk . . .	5.641	5.038	10.872

Kod pamuka žetveni prinos odnosi se na pamučno vlakno, a prinos pamučnog sjemena na navedenu zasijanu površinu iznosio je u prošloj godini 23.706 mtc. Prosječni prinos uljane repice po hektaru iznosio je 5.6 mtc, maka 3.0 mtc, riže 19.9 mtc, pamučnog vlakna 2.2 mtc i pamučnog sjemena 4.7 mtc po hektaru.

Kako je žetva pšenice iznosila 1938. godine 30,299.000 mtc, to je prinos od žetve pšenice u prošloj godini iznosio manje za 1 milijun i 550 hiljada mtc, a prema 1937. godini taj manjak iznosi 5 milijuna mtc.

Prošla 1939. godina dala je 36,942.000 mtc kukuruza. Ta žetva kukuruza predstavlja znatan zaostatak za prijašnjim godinama. 1938. godine žetva kukuruza dala je 47,559.000 mtc, a 1937. godine 53,358.000 mtc.

Soje je proizvedeno prošle godine 5.410 tona, a zasijana površina sojom iznosila je 3600 hektara.

Prinos šećerne repe u Jugoslaviji u 1938. god. iznosio je:

Tvornica	Plaćena repa u mtc	Prinos po 1 k. j.	Prinos po 1 ha	Prinos repe po 1 prod. u kv.
Belje	834.419	124 kv.	215 kv.	380
Beograd . . .	1,033.006	101 kv.	175 kv.	115
Crvenka . . .	1,014.559	126 kv.	218 kv.	176
Ćuprija	511.239	83 kv.	144 kv.	89
Novi Vrbas . .	956.793	123 kv.	214 kv.	293
Osijek	656.405	120 kv.	209 kv.	178
Petrovgrad . .	1,042.527	141 kv.	245 kv.	207
Ukup. plaćene repe	6,048.948	117 kv.	203 kv.	175

Potrošnja umjetnog gnojiva, i to u glavnom potrošnja fosfornih gnojiva u vagonima po deset tona na bazi 16% superfosfata, iznosila je u Jugoslaviji:

1926. godine	3.952
1927. godine	4.918
1928. godine	5.678
1929. godine	6.630
1930. godine	3.690
1931. godine	2.994
1932. godine	1.450
1933. godine	1.180
1934. godine	1.123
1935. godine	1.291
1936. godine	2.084
1937. godine	2.405

Ova potrošnja umjetnog gnojiva najbolje pokazuje, kako je kod nas poljoprivreda još uvijek na prilično niskom nivou. Osim toga karakteristično je da se ta potrošnja znatno smanjila u godinama velike ekonomske krize. Tako je 1933. god. potrošnja umjetnog gnojiva iznosila svega jednu šestinu potrošnje od 1929. godine.

Iako je stočarstvo jedna od najvažnijih grana naše poljoprivede, a livade glavni izvor ishrane stoke, prosječni godišnji prinos sijena iznosi manje od jedne trećine srednjeg prinosa drugih država, premda su prirodni uslovi livadarstva kod nas vrlo povoljni.

Računa se da imamo pod livadama 1,744.871 hektar, pašnjaka 3,423.886 hektara. Prosječni prinos dobro njegovanih livada trebao bi iznositi 100 tovara po hektaru, međutim prinos naših livada iznosi svega 18.5 tovara po hektaru.

Banovina Hrvatska ima u svemu 92.311 hektara vinograda, i proizvodi godišnje oko 2 milijuna hektolitara vina.

Prilično važnu ulogu u našoj poljoprivredi igra zadrugarstvo. Ukupan broj zadruga u našoj zemlji iznosio je pod kraj prošle godine 10.832. Zadruge su imale pod kraj 1938. godine 1,414.876 zadrugara. Od toga najveći broj predstavljaju kreditne zadruge, kojih ima 4.909, nabavljačko-potrošačke zadruge 2.521, mljekarske i siraske 237, stočarske 747, i agrarne zajednice 490 zadruga.

Najveću zadrugu u Banovini Hrvatskoj predstavlja: Savez Zadruga »Gospodarske Sloge«. »Gospodarska Sloga« prilikom svog osnivanja imala je ukupno jedanaest zadruga, koncem 1937. godine 81 zadrugu, koncem 1938. godine 128 zadruga i koncem 1939. godine 176 zadruga.

»Gospodarska Sloga« ima najveći broj nabavljačkih i prodajnih zadruga 81, zatim kreditnih 35, mljekarskih 15 i zadružnih domova 13. Na mjesne zadruge otpadaju 172 zadruge, a na središnje 4 zadruge.

Najveću zadružnu organizaciju predstavlja Glavni Savez Srpskih Zemljoradničkih Zadruga, koji broji 3.646 zadruga.

Do 1939. godine zadrugarstvu je podijeljeno subvencija u iznosu od 59 milijuna dinara, a 1939. godine u iznosu od 47.1 milijuna dinara.

Od 3.455 industrijskih poduzeća otpada:

poljoprivredna industrija i industrija ishrane .	935
šumska i drvna industrija	443
rudarska industrija	145
metalurgijska industrija	199
kemijska industrija	213
industrija kože	96
tekstilna industrija	424
industrija papira i grafička industrija . . .	105
elektro industrija	252
industrija građevnog materijala	471
ostale industrije	172

U industriji naše zemlje najvažniju ulogu igraju karteli. Od 80 kartela, najveći broj pripada našoj industriji, zatim zanatima, osiguranju, patentnim zajednicama, trgovini i saobraćaju. 80 kartela imaju zajedno 374 člana. Broj članova industrijskih kartela iznosi 290, dok je broj karteliranih industrijskih poduzeća 190. Ovih 190 poduzeća raspolaže sa 293 industrijska objekta, odnosno tvornice.

Raspored investiranog kapitala po industrijskim granama i po kartelima iznosi:

Industrijska grana:	Kapital u kart. ind. u 1.000 Din	Ukupan kapital u 1.000 Din	Kapital u kart. ind. prema ukupnom kap. u %
Industrija kamena i cementa	599.444	860.040	69.70
Proizvodnja metala . . .	361.244	759.326	47.50
Preradba metala	349.628	653.837	38.16
Ind. keramike, cigle i stakla	45.230	477.902	9.42
Industrija drveta	11.184	1,160.562	0.96
Industrija papira i štamparije	164.331	547.489	30.02
Kemijska industrija	640.237	1,229.870	52.06
Prehrambena industrija . .	714.325	2,907.263	24.57
Tekstilna industrija . . .	133.966	1,581.010	8.47
Industrija kože i krzna . .	—	362.608	—
Električne centrale	—	2,515.687	—
Ukupno . . .	2,919.589	13,055.594	22.36

Karteliranoj privredi pripada glavni dio industrijskih poduzeća, koji u stvari predstavlja srž naše industrije.

U našoj zemlji ima 529 novčanih zavoda. Prema službeno prikupljenim podatcima, rezultati rada našeg bankarstva bili su slijedeći:

Suma ukupne bilance svih 529 novčanih zavoda iznosila je 1938. godine 13.061.1 milijuna dinara. 1937. godine suma ukupne bilance svih novčanih zavoda iznosila je 12.703.4 milijuna dinara.

Ukupan iznos izvan bilancijskih pozicija dostiže u 1938. godini vrijednost od 7.659.4 milijuna dinara, prema 6.056.4 milijuna dinara u 1937. godini. Vlastita sredstva banaka nisu se mnogo izmijenila. Glavnica pokazuje povećanje prema 1937. godini za 70.9 milijuna dinara odnosno 3%. Rezerve su se malo smanjile, i to za 13.7 milijuna dinara, dok su se ostale imovinske rezerve povisile za 57.2 milijuna dinara, tako da u konačnom rezultatu rezerve pokazuju povećanje za oko 43.5 milijuna dinara prema stanju 1937. godine.

Ulozi u toku 1938. godine, odnosno krajem godine iznosili su 5.344.0 milijuna dinara, što znači da su se povećali za 37.8 milijuna dinara, odn. za 0.71% prema 1937. g. Ovo povećanje uloga u toliko je značajnije, što gornji broj obuhvaća i stare uloge banaka pod zaštitom, a koji se ulozi moraju smanjivati. Povećanje uloga prema iznosu iz 1937. godine pokazuje, da je porast daleko jači nego što je smanjenje iznosa starih uloga.

Banke su se koristile kreditom u većoj mjeri nego što je to bio slučaj 1937. godine. Pasivni tekući računi pokazuju skok od 1.848.8 milijuna dinara u 1937. godini na 2.208.7 milijuna dinara u 1938. godini, što znači povećanje za 359.9 milijuna dinara odnosno 19.47%. Pozicija »ostali vjerovnici« smanjila se za 154.8 milijuna dinara, što znači da su se obaveze banaka stvarno popele ne za 359.9 već za 205.0 milijuna dinara.

Svota aktivnih operacija iznosila je 8.958 milijuna dinara prema 8.630.1 milijuna dinara 1937. godine, što znači višak od 327.9 milijuna dinara. Glavna operacija novčanih zavoda

u 1938. godini bio je eskompt. Kretanje eskompta vidi se najbolje iz slijedeće tabele, izražene u milijunima dinara:

	Eskompt mjenica	Reeskompt kod Narodne banke	Kod ostalih novč. zavoda
1938. god. . . .	2.151.1	490.9	344.8
1937. god. . . .	1.896.9	717.8	65.9

Moratorna potraživanja svih vrsta iznosila su u 1938. godini svega 95.9 milijuna dinara prema 846.5 milijuna dinara u 1937. godini. Ovako veliko smanjenje moratornih potraživanja došlo je zbog predaje mjenica po seljačkim dugovima P. A. B.-u, a moratorna potraživanja u 1938. godini u iznosu od 95.9 milijuna dinara odnose se u glavnom na potraživanja od novčanih zavoda koji se nalaze pod zaštitom, dok su potraživanja od P. A. B.-a stavljena na tekući račun i dostižu iznos od 1.079.1 milijuna dinara.

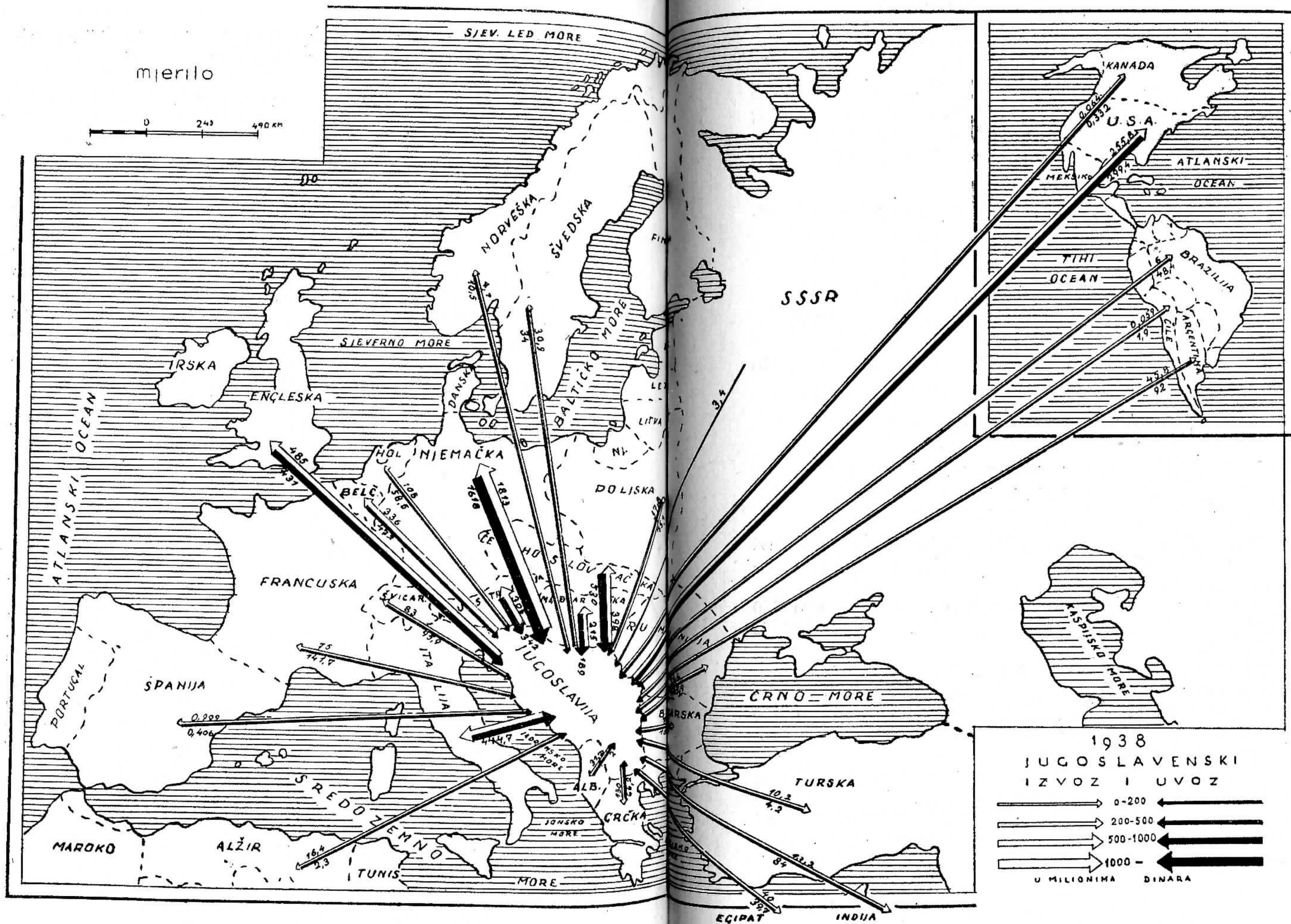
Račun gubitaka i dobitaka iznosio je u 1938. godini 892.8, a u 1937. godini 872.2 milijuna dinara. Sravnanje neplaćenih i isplaćenih, odnosno aktivnih i pasivnih kamata u 1938. i 1937. godini pokazuje slijedeće stanje:

	neplaćeni kamati	isplaćeni kamati	više ili manje
1938. god. . . .	506.4	280.2	+ 226.2
1937. god. . . .	530.1	260.1	+ 269.0

Ostali prihodi iznosili su 1938. godine oko 305.9 milijuna dinara prema 269.1 u 1937. godini. Prema tome u cjelokupnom prihodu novčanih zavoda u 1938. godini višak aktivnih kamata prema pasivnim kamatima iznosio je 42.51%, dok je 1937. godine ovaj višak iznosio 50.91%.

Dobitak u 1938. godini iznosio je 141.7 milijuna dinara. Od toga otpada 109.4 milijuna dinara na ime dobitka od rada u 1938. godini, a ostatak je prenesen iz ranijih godina. Gubitak je u 1938. godini iznosio 56.8 milijuna dinara. Od toga otpada na rezultate rada u 1938. godini 15.3 milijuna dinara.

Prema tome čisti dobitak, odnosno dividenda koju je podijelilo 529 novčanih zavoda, iznosila je 1938. godine svega 58.3 milijuna dinara. To znači, da je ukamaćenje dioničkog

mjerilo
0
245
490 KM
SJEV. LED MORE
NORVEŠKA
ŠVEDSKA
SJEVERNO MORE
IRSKA
ENGLESKA
ATLANSKI OCEAN
BALTIČKO MORE
DANSKA
HOL.
NJEMAČKA
BELG.
POLJSKA
LITVA
SSSR
FRANCUSKA
ŠVICAR.
ITALIJA
ŠPANIJA
PORTUGAL
JUGOSLAVIJA
SREDOZEMNO MORE
JONSKO MORE
MAROKO
ALŽIR
TUNIS
ALB.
GRČKA
BUGARSKA
CRNO MORE
TURSKA
KASPIJSKO MORE
EGIPAT
INDIJA
KANADA
U.S.A.
MEKSIKO
ATLANSKI OCEAN
TIHI OCEAN
BRAZILIJA
ČILE
ARGENTINA
485
437
1618
1813
75
147,7
0,999
0,406
16,4
2,3
10,2
4,2
84
63,2
40
39,7
0,044
0,332
255,8
199,4
48,4
0,039
1,9
45,8
92
3,4
34
30,9
108
336
8,3
189
1938
JUGOSLAVENSKI
IZVOZ I UVOZ
0-200
200-500
500-1000
1000 -
U MILIONIMA DINARA

kapitala u 1938. godini iznosilo 2.47%, dok je ukamaćenje 1937. godine iznosilo 2.27%.

U toku prošle godine odobreni krediti privredi od strane Narodne Banke iznosili su 2.587.5 milijuna dinara, od kojeg iznosa je iskorišteno 1.581.5 milijuna dinara ili 61.12%.

Prema pokrajinama odobreni i iskorišteni krediti u milijunima dinara bili su slijedeći:

	odobreno	iskorišteno	u % iskorišt.
Srbija i Crna Gora . .	1.109.9	761.8	68.57
Banovina Hrvatska . .	962.6	538.7	55.96
Slovenija	293.0	114.3	38.90
Vojvodina	140.2	95.6	68.11
Bosna	88.6	69.4	78.21

U procentima po pojedinim pokrajinama odnos je bio slijedeći:

Srbija i Crna Gora	42.91%
Banovina Hrvatska	37.18%
Slovenija	11.34%
Vojvodina	5.41%
Bosna	3.16%

Proizvodnja smeđeg ugljena i lignita iznosi u našoj državi godišnje prosječno 4.5 milijuna tona, od toga otpada na Banovinu Hrvatsku 575 hiljada tona.

Željezne rudače proizvodi se godišnje prosječno oko 650 hiljada tona, od toga otpada na Banovinu Hrvatsku 42 hiljade tona.

Bauksita proizvodi se godišnje prosječno 354 hiljade tona, od toga otpada na Banovinu Hrvatsku 194 hiljade tona. Cementa proizvodi Banovina Hrvatska godišnje prosječno 490 hiljada tona. Van Banovine Hrvatske ne dolazi u obzir proizvodnja veće količine cementa.

Drvna industrija ima 403 industrijska poduzeća, od toga otpada na Banovinu Hrvatsku 137 poduzeća.

Za razvoj naše privrede karakterističan je broj i razvoj industrijskih poduzeća na području glavnih trgovačkih, obrtničkih i industrijskih komora:

	Zagreb	Split	Dubrovnik	Beograd
1929. god. . .	1.175	160	23	126
1937. god. . .	669	171	28	661

U Banovini Hrvatskoj postoji 331 ciglana, i to 96 industrijskog karaktera, a 235 obrtnih ciglarskih radnja. Sveukupni kapacitet ciglarskih uređaja iznosi oko 400 milijuna opeka i crijepa, uz potrošnju od 9 milijuna vagona ugljena i drugog pogonskog materijala i uz zaposlenje od 8.400 radnika.

Ovogodišnja berba duhana iznosit će prema predviđanjima Uprave državnih monopola oko 18.5 milijuna kg duhana. U prošloj godini berba je dala 15.5 milijuna kg, to znači povećanje za 20%. Otkupne cijene iznijet će povećanje od 30%.

Rudarska proizvodnja u odnosu prema prošlim godinama bila je manje-više 1939. godine prilično intenzivna.

Proizvodnja ugljena povisila se od 1935. godine, kada je iznosila 3,491.709 tona, na 4,744.280 tona u prošloj godini.

Proizvodnja lignita iznosila je 1935. godine 936.595 tona, a 1939. godine 1,303.442 tone.

Željezna rudača bilježi naročito veliki porast. Njena proizvodnja iznosila je 1935. godine 234.729 tona, a 1939. godine 666.863 tone.

Proizvodnja bakarne rudače iznosila je 1935. god. 648.550 tona, a 1939. godine 986.999 tona.

Vađenje pirita iznosilo je 1935. godine 83.648 tona, a 1939. godine 127.039 tona.

Proizvodnja bauksita bila je također u porastu. 1935. godine dobiveno je 216.197 tona, a 1939. godine 314.439 tona.

Proizvodnja olovno-cinčane rude iznosila je 1935. godine 743.407 tona, a 1939. godine 775.563 tone.

Jedino je proizvodnja kromove rudače bila u nazatku. Njezina proizvodnja 1935. godine iznosila je 52.367 tona, a prošle godine 44.097 tona.

Proizvodnja soli od 1935. do 1939. godine povisila se od 43.549 tona na 54.153 tone.

Isti porast imamo i u talioničkoj proizvodnji. Tako je sirovo željezo u proizvodnji gotovo utrostručeno. 1935. godine proizvedeno je 21.793 tone sirovog željeza, a 1939. godine 61.934 tone.

Proizvodnja bakra iznosila je 1935. godine 39.000 tona, a 1939. godine 41.658 tona.

Proizvodnja olova od 1935. godine, kada je iznosila 7.554 tone, povisila se 1939. godine na 10.651 tonu.

Isto tako proizvodnja cinka iznosila je 1935. godine 2.935 tona, a 1939. godine 4.894 tone, dok je najviši stupanj proizvodnje posljednjih godina dosegnut 1937. godine, kada je proizvedeno 4.912 tona.

Ova cjelokupna talionička proizvodnja odnosi se na proizvodnju talionica koje spadaju pod nadzor Ministarstva šuma i ruda.

Cjelokupni naš izvoz iznosio je 1939. godine 5.521.2 milijuna dinara, a uvoz 4.757.3 milijuna dinara. Po zemljama on je bio raspoređen na slijedeći način:

Izvoz

Njemačka	46.13%
Saveznici	9.72%
Italija	10.57%
Madžarska	5.24%
Evropske neutralne zemlje . . .	10.59%

Uvoz

Njemačka	55.64%
Saveznici	9.94%
Italija	11.71%
Madžarska	3.58%
Evropske neutralne zemlje . . .	17.75%

To znači da je izvoz u ratne zemlje iznosio prošle godine 55.8%, a u neutralne zemlje 44.2%. Uvoz iz ratnih zemalja iznosio je prošle godine 64.6%, a iz neutralnih zemalja 35.4%.

Karakterističan je za nas udio razmjene s balkanskim državama (Rumunija, Grčka, Turska). Prošle godine bilanca naše vanjske trgovine s tim državama iznosila je u poređenju sa 1930. i 1938. godinom:

	1930.	1938.	1939.
Izvoz . .	7.20%	4.5%	3.73%
Uvoz . . .	4.30%	4.0%	4.16%

Izvoz se kretao u podmirenju tih zemalja žitom, tehničkim kulturama, rudama i metalima i stokom.

Najvažniji proizvodi u našem cjelokupnom izvozu prošle godine bili su slijedeći: pšenica, kukuruz, pšenično brašno, mekinje, grah, svježe voće, suhe šljive, vino, duhan, hmelj, kudelja, stoka, mesni proizvodi, kože, drvo i drvena građa, amonijačka i kaustička soda, kalcijev karbid i cianamid, cement, rude i metali.

Najvažniji proizvodi u našem uvozu bili su: sirovi pamuk, pamučna prediva i tkanine, vuna i vunene tkanine, svilene tkanine, koža, sirova kava, riža, južno voće, neprerađeno i poluprerađeno željezo, lim, cijevi, tračnice i razni željeznički materijal, staklo, sirova nafta, ugalj, strojevi, sprave i aparati, elektrotehnički predmeti, prevozna sredstva, lijekovi, boje, porculanska roba, štamparski papir, loj, kaučuk, celuloza, ekstrakti za štavljenje kože i filmovi.

Cjelokupni naš izvoz 1939. godine iznosio je 5.521,200.000 dinara. U klirinške zemlje izvezeno je 3.690,700.000 dinara robe, što predstavlja 66.8%. Klirinške su zemlje: Njemačka, Italija, Protektorat, Mađarska i Grčka. Izvoz u neklirinške zemlje iznosio je 1.830,500.000 dinara robe, što predstavlja 33.2%. Glavne neklirinške zemlje u koje izvozimo jesu Engleska, Francuska, S. A. D., Belgija, Argentina, Egipat, Švicarska i Holandija.

Cjelokupni naš uvoz iznosio je 1939. godine 4.757,300.000 dinara. Uvoz iz klirinških zemalja iznosio je 3.624,400.000 dinara, što predstavlja 75.2%. Uvoz iz neklirinških zemalja iznosio je prošle godine 1.132,900.000 dinara, odnosno 23.8%.

Cjelokupni naš izvoz u prva četiri mjeseca ove godine iznosio je 2.541,000.000 dinara. Izvoz u klirinške zemlje iznosio je u tom razdoblju 1.736,100.000 dinara, a u neklirinške zemlje 804,900.000 dinara.

Uvoz u četiri prva mjeseca iznosio je 2.055,200.000 dinara. Uvoz iz klirinških zemalja iznosio je 1.504,100.000 dinara, a uvoz iz neklirinških zemalja iznosio je 550,300.000 dinara.

Aktivna bilanca naše vanjske trgovine u prošloj godini iznosila je 763,900.000 dinara. Aktiva u odnosu prema klirinškim zemljama iznosila je 66.3 milijuna dinara, a aktiva naše bilance u odnosu prema neklirinškim zemljama iznosila je 697.6 milijuna dinara.

Aktivna bilanca naše vanjske trgovine za prva četiri mjeseca ove godine iznosila je 486.6 milijuna dinara. Aktiva u odnosu prema klirinškim zemljama iznosila je 232 milijuna dinara, a u odnosu prema neklirinškim zemljama 254.6 milijuna dinara.

Prošle godine izvezli smo 2,147.430 mtc pšenice u vrijednosti od 375.1 milijuna dinara, što predstavlja povećanje od 48.58% u odnosu prema 1938. godini.

Jedini kupci naše pšenice bili su Njemačka i Italija. Njemačka je uvezla prošle godine 86%, a Italija 14%.

Izvoz kukuruza iznosio je prošle godine 928.500 mtc u vrijednosti od 99.1 milijuna dinara, što predstavlja smanjenje našeg izvoza u odnosu prema 1938. godini za 80.15% po količini odnosno 381.8 milijuna dinara po vrijednosti. I ovdje je bila Njemačka najveći kupac. Za njom su dolazile Belgija i Engleska.

Kako nam stoje na raspoloženju posljednji podatci opće državne statistike iz 1938. godine, i kako poslije toga nisu još izašli podatci za prošlu godinu, to donosimo sumarne podatke za 1938. godinu.

Izvoz po zemljama iznosio je te godine:

Izvoz po vrijednosti

Zemlje	1938. (vrijednost u hiljadama dinara)	
Albanija	31.706	0.63%
Alžir	16.443	0.33%
Argentina	45.859	0.91%
Austrija	305.704	6.06%
Belgija	336.843	6.67%
Brazilija	6.072	0.12%
Bugarska	7.824	0.16%
Grčka	130.250	2.58%
Egipat	40.058	0.79%
Engleska	485.133	9.61%
Indija (engleska)	13.229	0.26%
Italija	324.297	6.68%
Kanada	64	0.00%
Mađarska	215.377	4.27%
Njemačka	1,813.864	35.94%
Norveška	4.740	0.09%
Poljska	75.125	1.49%
Rumunjska	51.603	1.02%
Sovjetska Unija	—	—
S. A. D.	255.860	5.07%
Turska	10.253	0.20%
Francuska	75.005	1.49%
Holandija	108.788	2.16%
Ceylon	602	0.01%
Čehoslovačka	398.361	7.89%
Čile	59	0.00%
Švicarska	83.741	1.66%
Švedska	30.923	0.61%
Španija	999	0.02%
Ostale zemlje	178.651	3.54%
Ukupno	5,047.433	100.00%

Uvoz po vrijednosti

Zemlje	1938. (vrijednost u hiljadama dinara)	
Albanija	2.761	0.06%
Alžir	2.301	0.05%
Argentina	92.097	1.85%
Austrija	342.357	6.88%
Belgija	47.221	0.95%
Brazilija	48.400	0.97%
Bugarska	10.165	0.20%
Grčka	66.200	1.33%
Egipat	39.712	0.80%

Zemlje	1938. (vrijednost u hiljadama dinara)	
Engleska	431.326	8.67%
Indija (engleska) .	84.111	1.69%
Italija	444.700	8.94%
Kanada	332	0.01%
Mađarska	189.425	3.81%
Njemačka	1,618.065	32.52%
Norveška	10.590	0.21%
Poljska	37.885	0.76%
Rumunjska . . .	105.905	2.13%
Sovjetska Unija . .	3.429	0.07%
S. A. D.	299.415	6.02%
Turska	4.228	0.08%
Francuska	141.798	2.85%
Holandija	58.517	1.18%
Ceylon	12.812	0.26%
Čehoslovačka . . .	530.031	10.65%
Čile	1.983	0.04%
Švicarska	95.971	1.93%
Švedska	34.011	0.68%
Španija	406	0.01%
Ostale zemlje . .	219.188	4.40%
Ukupno . .	4,975.342	100.00%

Izvoz najvažnijih predmeta 1938. godine:

Artikli	tona	Najvažnija zemlja	Ukupno tona
Pšenica	110.034	Njemačka	110.417
Kukuruz	200.771	Engleska	467.934
Ostala žita . . .	2.353	Austrija	3.196
Grah	10.188	S. A. D.	27.330
Šljive	17.315	Njemačka	22.352
Šljive suhe . . .	2.867	Poljska	5.985
Hmelj	1.342	S. A. D.	2.618
Duhan u listu . .	3.391	Čehoslovačka	5.570
Kudelja	9.232	Njemačka	20.041
Konji	11.304	Njemačka	22.579
Goveda	9.785	Njemačka	27.392

Artikli	tona	Najvažnija zemlja	Ukbupno tona
Svinje	144.756	Njemačka	259.986
Sitna stoka . . .	238.665	Grčka	245.801
Perad	2.637	Njemačka	4.009
Svježe meso . . .	9.785	Njemačka	17.430
Prerađeno meso .	1.425	Njemačka	2.652
Mast svinjska . .	5.034	Njemačka	6.672
Jaja	6.523	Njemačka	15.572
Perje od živine . .	1.234	Njemačka	1.251
Kože goveđe i teleće	554	Madžarska	1.107
Kože janjeće . .	366	Čehoslovačka	1.361
Drvo za građu . .	230.018	Italija	805.829
Izrade od drveta .	2.775	Engleska	5.176
Ekstrakti za štavljenje kože . .	5.976	Njemačka	12.876
Bakar sirovi . . .	12.180	S. A. D.	31.523
Olovo	4.256	Madžarska	5.639
Bauksit	379.607	Njemačka	379.742
Cement	21.465	Egipat	197.252
Željezna rudača .	171.441	Madžarska	374.210
Kromova rudača .	13.275	Njemačka	23.310
Olovna rudača . .	831	Austrija	898
Cinkova rudača .	10.398	Belgija	10.398
Pirit	75.622	Čehoslovačka	132.939
Koncentrat olova .	62.433	Belgija	89.513
Koncentrat cinka .	60.093	Belgija	60.316
Kameni ugljen . .	560	Ostale zemlje	569
Mrki ugljen . . .	7.205	Njemačka	10.785
Lignit	42.610	Italija	42.715

Uvoz najvažnijih predmeta 1938. godine:

Artikli	tona	Najvažnija zemlja	Ukupno tona
Sirovi pamuk . .	14.615	S. A. D.	21.635
Pamučno predivo .	6.711	Italija	13.972
Pamučne tkanine .	711	Njemačka	2.595
Predivo biljnih vlakna	1.291	Njemačka	5.850
Ovčja vuna . . .	1.623	Engleska	4.761

Artikli	tona	Najvažnija zemlja	Ukupno tona
Predivo od vune .	475	Čehoslovačka	1.515
Vunene tkanine .	629	Njemačka	1.167
Svila	996	Italija	2.367
Kože	1.566	Argentina	8.751
Kava	6.529	Brazilija	7.159
Riža oljuštena . .	2.161	Holandija	3.273
Riža neoljuštena .	18.878	Italija	18.967
Sirova nafta . .	128.243	Rumunija	132.195
Benzin	4.263	Rumunija	4.749
Željezo i izrađevine	28.760	Čehoslovačka	137.262
Antracit	20.695	Njemačka	29.125
Antracit	5.690	Sovjetska Unija	29.125
Kameni ugljen . .	144.574	Njemačka	204.934
Koks	102.736	Njemačka	241.202
Strojevi, sprave i aparati	13.294	Njemačka	24.146
Elektrotehnički predmeti . . .	3.762	Njemačka	5.549
Transportna sredstva	7.331	Njemačka	12.931
Gotovi lijekovi . .	71	Njemačka	120
Umjetne organske boje	518	Njemačka	928
Papir za štampanje	9.316	Austrija	14.483

XII. POGLAVLJE

MOGUĆNOST RAZMJENE PRIVREDNIH DOBARA SA SOVJETSKOM UNIJOM

Kroz punih 20 godina Kraljevina Jugoslavija nije imala direktnih trgovinskih veza sa Sovjetskom Unijom. Razmjena se vršila indirektno u glavnom preko Njemačke. Istom ove godine pod kraj aprila izdana je obavijest Kr. vlade, da su se vlade obiju zemalja, preko diplomatskog predstavnika Sovjetske Unije u Ankari, sporazumjele da pristupe direktnim trgovinskim pregovorima. Pod kraj aprila i početkom maja boravila je naša privredna delegacija u Moskvi, i u relativno kratkom vremenu zaključila ugovor o trgovini i plovidbi između Kraljevine Jugoslavije i Sovjetske Unije. Ugovor sa dopunskim protokolom zaključen je i potpisan u Moskvi 11. maja 1940. godine na ruskom i hrvatskom jeziku.

Tekst toga ugovora glasi:

»Odobrava se ugovor o trgovini i plovidbi između Kraljevine Jugoslavije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika i dopunski protokol, zaključeni i potpisani u Moskvi 11. maja 1940. godine, čiji tekst u originalu na hrvatsko-srpskom i ruskom jeziku glasi:

Ugovor o Trgovini i Plovidbi između Kraljevine Jugoslavije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Kraljevina Jugoslavija s jedne strane i Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika s druge strane pobuđeni željom da stvore trgovinske uslove prijateljstva i saradnje putem uspostavljanja i razvijanja ekonomskih odnosa između obiju zemalja i njihovih naroda odlučile su da zaključe ugovor o Trgovini i Plovidbi i imale su u tom cilju za svoje punomoćnike

u ime Njegovog Veličanstva Kralja Petra II. Kralja Jugoslavije — kr. namjesnika:

g. Milorad Gjorgjević, bivši ministar financija,

g. Sava Obradović, pomoćnik ministra Trgovine i Industrije.

Prezidijum Vrhovnog Sovjeta Sovjetskih Socijalističkih Republika:

Anastasije Ivanović Mikojan, narodni komesar za vanjsku trgovinu Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika,

koji su se poslije izmjene svojih punomoći nađenih u dobroj i propisanoj formi saglasili o niže izloženim odredbama:

§ 1. Proizvodi poljoprivrednog i industrijskog porijekla sa teritorija jedne od ugovornih strana pri uvozu na teritorij druge ugovorne strane ne će se opterećivati većim robnim carinama ili drugim dažbinama ili porezima, nego što su one koje se naplaćuju pri uvozu sličnih proizvoda ma koje bilo treće države.

Obje strane saglasile su se isto tako, da jedna drugoj osigura režim najvećeg povlašćenja u pogledu na izvozne carine ili druge dažbine ili poreze, koji se naplaćuju pri izvozu robe.

Osim toga obje strane garantiraju također jedna drugoj režim najvećega povlašćenja u plaćanju — naročito naplate carine, tarifikacije i klasifikacije robe, tumačenja carinskih tarifa, povećanja carina, eksporta, pretovara i stavljanja robe u smjestišta.

§ 2. Proizvodi poljoprivredno-industrijski jedne od obiju strana, koje budu tranzitirali preko teritorije jedne ili nekoliko trećih država, ne će se pri uvozu na teritorij druge ugovorne strane opterećivati taksama i dažbinama većim nego što su one, kojima bi bili opterećivani kada bi se uvozili neposredno iz zemlje svoga porijekla. Ova odredba primjenjuje se kako na robu koja se prevozi neposredno, tako i prilikom pretovara, prije pakovanja ili uskladištenja u smjestištima.

§ 3. Unutrašnjim taksama i dažbinama ma kakav im bio naziv, koje se naplaćuju ili će se naplaćivati na teritoriji jedne od ugovornih strana u korist druge, mjesnih vlasti ili društava o proizvodnji, prevozu, kupovini, prodaji ili potrošnji

robe, ne mogu se opterećivati proizvodi druge strane u većoj mjeri ili na teži način nego slični proizvodi najpovlašćenije države.

§ 4. Do zaključenja veterinarske konvencije, uvoz žive stoke i stočnih proizvoda porijekla od jedne od ugovornih strana pri uvozu na teritorij druge strane ili pri tranzitu preko nje bit će reguliran njezinim unutrašnjim zakonodavstvom i propisima. Na uvoz, izvoz i prevoz sjemenja i rastinja jedne od ugovornih strana primjenit će se režim najvećeg povlašćenja.

§ 5. Brodovi svake od ugovornih strana i njihovi tovari uživat će u pristaništima druge strane pri ulasku, izlasku i za vrijeme zadržavanja u njima režim najvećega povlašćenja, kako u pogledu taksa i dažbina ma koje vrsti (ma kakav bio njihov naziv i priroda) koje se naplaćuju u ime i u korist države, općina, korporacija, javnih vlasti i službenih lica, koncesionera ili radničkih ustanova, tako i u pogledu pristajanja brodova određivanje mjesta za ukrcavanje i iskrcavanje u pristaništima, lukama, zalivima, ušćima rijeka, bazenima, korišćenja uslovnih pilotaža, pomorskih kanala, ustava, mostova, propusnih mostova, uređaja, signala i osvijetljenja koji služe za obavještavanje plovećih brodova, dizalica, stovarišta, brodogradilišta i dokova, radionica za popravke, a tako isto u pogledu svih formalnosti naredaba, carinskih, administrativnih i drugih kojima će se podčinjavati brodovi, njihova posada i tovari.

Nacionalnost brodova priznat će se uzajamnim saglasnim zakonima i naređenjima svake od ugovornih strana na osnovu dokumenata i patenata koji se nalaze na brodu, a koji su izdati od nadležnih vlasti dotične zemlje.

Uvjerenja o tovarnoj sposobnosti broda izdatoj ili priznatoj od jedne ugovorne strane priznat će i druga strana, i ti brodovi ne će se podvrgavati u njezinim lukama novom mjerenju tonaže i ne će biti obavezani da plate ma bilo kakvu kaznu za premjer.

§ 6. Vlada Sovjetskih Socijalističkih Republika saglasna je, da ovlaštenjima zakona o državnom monopolu, vanjskoj trgovini i slično u svim lukama Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika olakšava dostavljanje i utovar na jugosla-

venske brodove samo za posadu, a isto tako goriva i maziva za potrebu brodova.

Vlada Kraljevine Jugoslavije sa svoje strane obvezuje se, da u jugoslavenskim lukama dozvoljava izvoz i olakšava dostavljanje i utovar na brodove Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika samo za potrebe posade, a isto tako goriva i maziva za potrebe brodova.

Imenovana gore navedena strana goriva i maziva, a također i njihovu količinu predviđat će se u spiskovima, koji će se ugovoriti između ugovornih strana.

§ 7. Ako brod jedne od ugovornih strana pretrpi nesreću ili brodolom kod obale druge, to će brod i tovar uživati sve one prednosti i olakšice koje zakonodavstvo i propisi dotične zemlje odobravaju u sličnim prilikama i brodovima najviše povlašćene države, kapetanu i posadi, a tako isto i samom brodu i njegovom tovaru ukazat će se pomoć i saradnja u istoj mjeri kao i nacionalnim brodovima, posadama i tovarima.

Ugovoreno je da spaseni predmeti sa broda koji je pretrpio nesreću ili brodolom ne će podležati plaćanju bilo kakve carine, iako nisu namijenjeni za unutrašnju potrošnju.

§ 8. Odredbe ovoga ugovora ne važe:

a) za izvršenje lučke službe, podrazumijevajući tu pilotažu, remorkažu, spasavanje i ukazivanje pomoći na moru i vodi;

b) za kabotažu.

Pored toga brodovi svake od ugovornih strana mogu ploviti iz jednog pristaništa druge strane u njezino drugo pristanište u cilju istovarivanja jednog dijela ili cijelog tovara donesenog iz inostranstva ili pak u cilju tovarenja jednog dijela ili cijelog tovara određenog za inostranstvo.

§ 9. Oredbe čl. 5 do 7 ovoga ugovora ne će se primjenjivati na brodove na unutrašnjim vodenim putevima.

Pri tome što se tiče plovidbe na Dunavu i njegovim pritocima i kanalima, na kojima je dozvoljen ili na kojima država bude dozvolila plovidbu stranim brodovima, brodovi Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika i njihovi tovari koristit će se u svakom slučaju i u svakom pogledu u jugoslavenskim lukama pravima i olakšicama, koje su ovim ugovorima date

brodovima Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika i njihovim tovarima.

§ 10. Pri prevođenju putnika, prtljage i robe željeznicama i vodenim putevima obe ugovorne strane obvezuju uzajamni režim najvećeg povlašćenja, i to u pogledu popravka, cijene prevoza i dažbina koje se odnose na prevoz.

Obje ugovorne strane saglasne su, da uprave njihovih željeznica pristupe zaključenju konvencije o direktnim tarifama.

§ 11. Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika dopustit će tranzit željeznicama i vodenim putevima preko svoga teritorija za tovare, koji se otpravljaju iz Jugoslavije u Njemačku, baltičke i skandinavske zemlje i obratno.

Kraljevina Jugoslavija će odrediti slobodan tranzit željeznicama i vodenim putevima preko svoga teritorija za robu, koja se otpravlja iz Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika u treće zemlje i obratno.

Roba koja se otpravlja iz jedne od ugovornih strana tranzitom preko teritorija druge bit će oslobođena, na teritoriju ove posljednje, od svih tranzitnih dažbina, pa iako je ta roba za ovaj prevoz predmet pretovara, uskladištenja i ponovnog utovara.

Slobodan tranzit dopušta se u pogledu putnika i njihove prtljage pod uslovima ispunjenim formalnostima, koje propisuju zakoni one strane preko koje se obavlja tranzit.

§ 12. U pogledu poštanskog, telegrafskog i telefonskog saobraćaja između obje strane primijenit će se odredbe Svjetskog poštanskog saveza i Svjetske unije za elektrovezu u koliko ova pitanja ne budu drukčije uređena između obe ugovorne strane.

§ 13. Pravna lica koja imaju domicil na teritoriju jedne od ugovornih strana bit će također priznata na teritoriju druge. Ova lica kao i građani svake od ugovornih strana imat će pravo da se obraćaju sudovima, kako radi traženja, tako i radi zaštite svojih prava. U svakom slučaju oni će se koristititi istim režimom kao i državljani i pravna lica najviše povlašćene države.

§ 14. Odredbe ovoga ugovora ne obuhvaćaju:

a) prava i prednosti koje svaka od ugovornih strana daje ili bude dala za olakšanje pograničnog prometa sa susjednom državom na pojasu koji ne prelazi petnaest kilometara sa svake strane granice;

b) prava i prednosti koje proističu iz ekonomskog saveza;

c) olakšice koje Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika daje i koje bude dao u buduće Letoniji, Litvi, Estoniji i Finskoj ili azijiskim državama, čiji teritoriji graniče sa teritorijem Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

§ 15. Ugovorne strane obavezuju se da dopuste izvršenje arbitražnih odluka u sporovima koji nastanu iz zaključenih trgovačkih poslova između njihovih državljana, organizacija i ustanova, ako je rješenje spora putem arbitraže, naročito u tom cilju osnovano ili stalno postojeće, bilo predviđeno u samom trgovačkom zaključku ili pak u posebnom sporazumu.

Izvršenje arbitražne odluke može se odnositi samo u slijedećim slučajevima:

a) ako arbitražna odluka po zakonima zemlje u kojoj je donijeta nije dobila značaj konačnog i izvršnog rješenja;

b) ako arbitražna odluka obavezuje stranu na takav postupak, kakav je zabranjen po zakonima zemlje u kojoj se traži izvršenje odluke;

c) ako je arbitražna odluka u suprotnosti sa osnovnim načelima socijalnim, političkim i prirodnim zemlje, u kojoj se traži izvršenje odluke.

Rješenje o izvršenoj kao i o samom izvršenju arbitražnih odluka obavljat će se saglasno zakonodavstvu ugovorne strane, koja dopušta izvršenje odluke.

§ 16. Ovaj će ugovor biti ratificiran u najkraćem roku, a ugovorni ratificirani instrumenti izvršit će se u Beogradu.

Ovaj ugovor stupa na snagu na dan izmjene ratificiranih instrumenata. On ostaje na snazi za vrijeme od tri godine i može se otkazati po isteku toga roka uz prethodno saopćenje od tri mjeseca. Ako ne bude otkazan smatrat će se produženim za daljnje tri godine s time da svaka strana ima pravo otkazati uz prethodno saopćenje od tri mjeseca.

U potvrdu ovoga opunomoćenici obiju ugovornih strana potpisali su ovaj ugovor i na njega stavili svoje pečate.

Rađeno u gradu Moskvi u dva primjerka 11. maja 1940. godine.

Svaki na hrvatsko-srpskom i ruskom jeziku, pri čemu oba teksta imaju jednaku snagu.

Dr. Milorad Đorđević, s. r.
S. Obradović, s. r.
Mikojan, s. r.

DOPUNSKI PROTOKOL

uz ugovor o trgovini i plovidbi između Kraljevine Jugoslavije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika

U vezi s danas potpisanim ugovorom o trgovini i plovidbi između Kraljevine Jugoslavije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika dolje potpisani punomoćnici obiju strana saglasili su se o slijedećim odredbama:

1. Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika imat će u Kraljevini Jugoslaviji svoje trgovinsko predstavništvo, kojemu se povjeravaju slijedeće funkcije:

a) potpomaganje razvijanja privrednih odnosa između Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika i Kraljevine Jugoslavije;

b) zastupanje interesa Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika u oblasti vanjske trgovine;

c) uređenje trgovačkog prometa u Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika između Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika i Kraljevine Jugoslavije;

d) vođenje trgovine između Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika i Kraljevine Jugoslavije.

Trgovinsko predstavništvo Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika u Kraljevini Jugoslaviji je državni organ, koji sprovodi u Kraljevini Jugoslaviji monopol vanjske trgovine Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Trgovinsko predstavništvo S. S. S. R. imade svoje mjesto prebivanja u gradu Beogradu.

Otvaranje odjeljenja Trgovinskog predstavništva u drugim gradovima Kraljevine Jugoslavije može uslijediti na osnovu sporazuma između S. S. S. R. i vlade Kraljevine Jugoslavije.

Trgovinski predstavnik S. S. S. R. i Kraljevine Jugoslavije i dva njegova zamjenika uživat će sva prava i privilegije, koji se priznaju članovima diplomatskih misija.

Prostorije koje zauzima trgovinsko predstavništvo SSSR u Kraljevini Jugoslaviji i njegova odjeljenja uživat će eksteritorijalnost.

Trgovinsko predstavništvo S. S. S. R. u Kraljevini Jugoslaviji i njegova odjeljenja imaju pravo da se služe šiframa.

Trgovinsko predstavništvo S. S. S. R. u Kraljevini Jugoslaviji ne potpada pod propise o trgovačkom registru. Ono će objavljivati u službenom organu vlade Kraljevine Jugoslavije imena lica, koja su u njegovo ime ovlaštena na pravne radnje kao i ovlaštenja o opsegu prava svakog od tih lica u pogledu na potpisivanje trgovačkih obveza trgovinskog predstavništva.

Trgovinsko predstavništvo S. S. S. R. u Kraljevini Jugoslaviji radi u ime vlade S. S. S. R. Vlada S. S. S. R. nosi odgovornost samo za trgovačke poslove, koji u Kraljevini Jugoslaviji budu zaključeni ili garantirani od trgovinskog predstavništva i potpisani od za to opunomoćenih lica.

Priznaju se svi imuniteti suverene države, koji pripadaju trgovinskom predstavništvu S. S. S. R. u Kraljevini Jugoslaviji Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika osobeno u pogledu na vanjsku trgovinsku djelatnost sa jedinim izuzetcima koji slijede i na koje S. S. S. R. daje svoju saglasnost:

Sporovi o trgovačkim poslovima, koji su saobrazno prethodnim stvorenim zaključcima i garantirani od strane trgovinskog predstavništva S. S. S. R. na teritoriju Kraljevine Jugoslavije, podliježu nadležnosti sudova u Kraljevini Jugoslaviji, ako nije ugovorena arbitražna rasprava ili kakva druga sudska nadležnost. Pri tome se međutim ne dopuštaju nikakve mjere prethodnog osiguranja prema trgovinskom predstavništvu.

Ovrhu po sudskim rješnjima, koja su donesena protiv trgovinskog predstavništva u navedenim sporovima, koji su dobili izvršnu zakonsku silu može da se obavi, no samo prema robi i tražbinama trgovinskog predstavništva.

2. Kraljevina Jugoslavija će imati u S. S. S. R. privremenu trgovinsku delegaciju, kojoj se povjeravaju slijedeće funkcije:

a) potpomaganje razvitka privrednih odnosa između Kraljevine Jugoslavije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika;

b) zastupanje interesa Kraljevine Jugoslavije u oblasti vanjske trgovine;

c) nadzor nad otvaranjem trgovačkog prometa između Kraljevine Jugoslavije i S. S. S. R.

Privremena trgovinska delegacija Kraljevine Jugoslavije imat će svoje mjesto prebivanja u gradu Moskvi.

Šef privremene trgovinske delegacije Kraljevine Jugoslavije u S. S. S. R. i dva njegova zamjenika uživaju sva prava i privilegija koja se priznaju članovima diplomatskih misija.

Prostorije koje zauzima privremena trgovinska delegacija Kraljevine Jugoslavije u gradu Moskvi uživaju eksteritorijalnost.

Privremena trgovinska delegacija Kraljevine Jugoslavije u S. S. S. R. ima pravo da se služi šifrom.

3. U slučaju uspostave diplomatskih odnosa između Kraljevine Jugoslavije i S. S. S. R. toč. 2 ovog protokola prestaje da važi, a u njoj navedene funkcije privremene trgovinske delegacije Kraljevine Jugoslavije prelaze na trgovinskog atašeja poslanstva Kraljevine Jugoslaije u S. S. S. R.

4. Ovaj dopunski protokol čini sastavni dio danas potpisanog ugovora o Trgovini i Plovidbi između Kraljevine Jugoslavije i S. S. S. R.

U Moskvi, 11. maja 1940.

Dr. Milorad Đorđević, s. r.
S. Obradović, s. r.
A. Mikojan, s. r.

Ova uredba stupa u život danom obnarodovanja u »Službenim Novinama«, a obaveznu snagu dobiva saobrazno čl. 16 ugovora.

23. maja 1940. u Beogradu

Predsjednik Ministarskog Savjeta
Dragiša Cvetković, s. r.

Podpredsjednik Ministarskog Savjeta
Dr. Vlatko Maček, s. r.

Ratifikaciju ovog ugovora izvršio je sredinom juna poslanik Sovjetske Unije Lavrentijev u Beogradu.

28. juna uspostavljeni su redovni diplomatski odnosi između Kraljevine Jugoslavije i Sovjetske Unije.

Naš trgovinski sporazum sa Sovjetskom Unijom predviđa razmjenu dobara u iznosu od 177 milijuna dinara za 1940. godinu. Taj opseg može se i proširiti naknadnim utanačenjem.

Glavni uvozni artikli za našu zemlju predviđaju se u većim količinama proizvoda nafte, pamuka i pamučnih proizvoda i poljoprivrednih strojeva.

Glavni izvozni artikli, koji su predviđeni za izvoz iz naše zemlje jesu bakar i olovo, prerađeno meso i svinjska mast, zatim goveda.

Kako je sa nastalim velikim evropskim ratom nastupilo smanjenje vanjskih tržišta i kako su nastupile poteškoće u vanjskoj trgovini sa raznim zemljama, to je ovaj privredni sporazum za nas od ogromne važnosti. Sovjetska Unija u posljednje vrijeme naročito uvozi razna potrošna dobra, konje, goveda, svinje i sitnu stoku, prerađeno meso i svinjsku mast, razne vrste kože — stoga nam se pruža prilika da povećamo naš izvoz tih artikala.

Uz to je još nastupio nepovoljni momenat u našoj cementnoj industriji. Kako je poznato naša cementna industrija bila je član Internacionalnog kartela cementne industrije. Početkom ove godine taj se kartel raspao. Vanjska tržišta, koja su bila od naročite važnosti za opstanak i razvitak cementne industrije u našoj državi, gotovo su potpunoma nestala. Tako je cementna industrija u našoj državi došla u težak položaj i danas radi tek djelomično. Kako Sovjetska Unija osjeća veliku potrebu za cementom, što se vidi i po velikom uvozu cementa iz Japana u toku prošlih nekoliko godina, to se cementnoj industriji u našoj državi pruža prilika da u Sovjetskoj Uniji nađe široko i zahvalno tržište.

Isto tako postoji mogućnost da se radikalno povisi proizvodnja bauksita, jer postoji mogućnost njegovog velikog plasmana u Sovjetskoj Uniji.

Naš izvoz konja, goveda i svinja isto tako je u mogućnosti da se poveća.

Postoji mogućnost izvoza u Sovjetsku Uniju i duhana. Kako je proizvodnja duhana kod nas monopolizirana i prema tome u priličnoj mjeri ograničena, to bi izvozom većih količina u Sovjetsku Uniju bilo pripomognuto siromašnim slojevima našeg naroda, budući da duhan raste u krajevima privredno pasivnim.

Od nastupa rata, naša industrija nalazi se u prilično velikom zastoju radi velikog pomanjkanja sirovina. Sirovi pamuk i pamučno predivo, predivo od vune i vunene tkanine, svila, koža, riža, sirova nafta, benzin, željezo i izrađevine, antracit, kameni ugljen, koks, strojevi, sprave i aparati, elektrotehnički predmeti, transportna sredstva, umjetne organske boje i papir danas su izvozni artikli u Sovjetskoj vanjskoj trgovini. To su sve artikli čija se potreba znatno osjeća kod nas i mi ih možemo uz relativno pogodnije uslove nego iz drugih zemalja da uvozimo iz Sovjetske Unije.

Kao primjer može da nam posluži razmjena privrednih dobara između Sovjetske Unije i malene Bugarske, koja dosiže ogromnu cifru od 1.200,000.000 leva godišnje. Uspostavljanjem diplomatskih odnosa i produbljenjem privrednih odnosa sa Sovjetskom Unijom, postoji za nas mogućnost da pojačamo naš vanjsko-politički položaj i našu ekonomsku nezavisnost, i da se tako održimo do kraja izvan velikog evropskog rata i da ostanemo u potpunoj neutralnosti.

STATISTIČKI DODATCI

TRAKTORNI PARK U SEOSKOM GOSPODARSTVU S. S. S. R.

	1933.	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.	1938. g. u %% prema 1933. god.
	a) Količina traktora (u tisućama komada)						
Svega traktora	210,9	276,4	360,3	422,7	454,5	483,5	229,3
Od toga:							
a) Traktora u STS	123,2	177,3	254,7	328,5	365,8	394,0	319,8
b) Traktora u sovhozima i podređenim poljoprivrednim poduzećima	83,2	95,5	102,1	88,5	84,5	85,0	102,2
	b) Kapacitet u tisućama konjskih snaga						
Svih traktora	3.209,2	4.462,8	6.184,0	7.672,4	8.385,0	9.256,2	288,4
Od toga:							
a) Traktora u STS	1.758,1	2.753,9	4.281,6	5.856,0	6.679,2	7.437,0	423,0
b) Traktora u sovhozima i podređenim poljoprivrednim poduzećima	1.401,7	1.669,5	1.861,4	1.730,7	1.647,5	1.751,8	125,0

PARK KOMBAJNA I DRUGIH STROJEVA U POLJOPRIVREDI S. S. S. R.

	(u tisućama komada; koncem godine)						1938. g. u %% prema 1933. god.
	1933.	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.	
Kombajni	25,4	32,3	50,3	87,8	128,8	153,5	604,3
Motori unutarnjeg izgaranja i lokomobili	48,0	60,9	69,1	72,4	77,9	83,8	174,6
Složne i polusložne vršalice	120,3	121,9	120,1	123,7	126,1	130,8	108,7
Teretni automobili	26,6	40,3	63,7	96,2	144,5	195,8	736,1
Osobni automobili (komada)	3.991	5.533	7.555	7.630	8.156	9.594	249,3

SVA PROIZVODNJA ŽITARICA I TEHNIČKIH KULTURA U S. S. S. R.

	U milijunima kvintala						1938. g. u %% prema 1913. god.
	1913.	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.	
Zitarica	801,0	894,0	901,0	827,3	1.202,9	949,9	118,6
Pamuk (sirac)	7,4	11,8	17,2	23,9	25,8	26,9	363,5
Lan (vlakno)	3,3	5,3	5,5	5,8	5,7	5,46	165,5
Šećerna repa	109,0	113,6	162,1	168,3	218,6	166,8	153,0
Uljarice	21,5	36,9	42,7	42,3	51,1	46,6	216,7

BROJ STOKE U S. S. S. R.
(milijuni komada)

	K julu mjesecu							1938. g. u %%	
	1916. g. po podacima popisa	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.	prema 1916. g. po popisu	prema 1933. g.
Konji	35,8	16,6	15,7	15,9	16,6	16,7	17,5	48,9	105,4
Krupna rogata marva	60,6	38,4	42,4	49,2	56,7	57,0	63,2	104,3	164,6
Ovce i koze	121,2	50,2	51,9	61,1	73,7	81,3	102,5	84,6	204,2
Svinje	20,9	12,1	17,4	22,5	30,5	22,8	30,6	146,4	252,9

TERETNI PROMET

	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.	1938. g. u %% prema 1933. g.
Željeznice (u milijardama (tona-kilometara)	169,5	205,7	258,1	323,4	354,8	369,1	217.7
Riječna i pomorska plovidba (u milijardama tona-kilometara)	50,2	56,5	68,3	72,3	70,1	66,0	131.5
Građanska avijacija (u milijunima tona-kilometara)	3,1	6,4	9,8	21,9	24,9	31,7	1.022,6

PROMET ROBE U S. S. S. R.

	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.	1938. g. u %% prema 1933. g.
1. Mreža državne i zadružne trgovine na malo (dućani i dućančići) k koncu godine	285.355	286.236	268.713	289.473	327.361	356.930	125,1
2. Promet robe na malo državne i zadružne trgovine (uključivo društv. ishranu) u mil. rubalja	49.789,2	61,814,7	81.712,1	106.760,9	125.943,2	138.574,3	278,3
3. Promet kolhozne trgovine u mil. rubalja	11.500,0	14.000,0	14.500,0	15.607,2	17.799,7	24.399,2	212,2
4. Oblasne trgovačke baze Narodnog komesarijata živežarske ind., Nar. komes. lake ind., Nar. kom. teške ind., Nar. kom. šuma, Nar. kom. mjesne ind. saveznih republika koncem godine .	718	836	1.141	1.798	1.912	1.994	277,7

MLADI STRUČNJACI, KOJI SU SVRŠILI VISOKE ŠKOLE 1933./38. god. u S. S. S. R.
(u tisućama)

	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.
Svega u S. S. S. R. (ne ubrajajući vojnih stručnjaka)	34,6	49,2	83,7	97,6	104,8	106,7
1. Industrijski i građevinarski inžinjeri .	6,1	14,9	29,6	29,2	27,6	25,2
2. Prometni i poštansko - brzojavni inžinjeri . . . . ,	1,8	4,0	7,6	6,6	7,0	6,1
3. Inžinjeri po mehanizaciji poljoprivrede, agronomi, veterinari i zootehničari . .	4,8	6,3	8,8	10,4	11,3	10,6
4. Ekonomičari i juristi	2,5	2,5	5,0	6,4	5,0	5,7
5. Nastavnici srednjih škola, radničkih fakulteta, stručnih škola i drugi prosvjetni radnici, ubrajajući umjetničke radnike	10,5	7,9	12,5	21,6	31,7	35,7
6. Liječnici, provizori i nastavnici gimnastike . . . . , ,	4,6	2,5	7,5	9,2	12,3	13,6
7. Druge struke	4,3	11,1	12,7	14,2	9,9	9,8

PORAST INDUSTRIJE S. S. S. R. U TOKU 1934.—1938. GOD.

	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.	u postotcima prema prošloj godini 1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.	1938. g. u %% prema 1933. g.
	u mil. rubalja u cijenama 1926./27. god.											
Sva proizvodnja	42.030	50.477	62.137	80.929	90.166	100.375	120,1	123,1	130,2	111,4	111,3	238,8
od toga:												
1. Kapitalistička industrija	42.002	50.443	62.114	80.898	90.130	100.349	120,1	123,1	130,2	111,4	111,3	238,9
2. Privatna industrija	28	34	23	31	28	26	121,4	67,6	134,8	90,3	92,9	92,9
	u postotcima											
Sva proizvodnja	100	100	100	100	100	100						
od toga:												
1. Socijalistička industrija	99,93	99,93	99,96	99,96	99,97	99,97						
2. Privatna industrija	0,07	0,07	0,04	0,04	0,03	0,03						

TALIONIČKA PROIZVODNJA U JUGOSLAVIJI
u tonama

		Sirovo željezo	Bakar	Olovo	Cink
1935.		21.793	39.000	7.554	2.935
1936.		44.453	39.400	5.804	3.599
1937.		41.006	39.410	4.038	4.912
1938.		59.262	41.993	8.619	4.639
1939.		61.034	41.658	10.651	4.894
1938.	VIII.	5.555	2.862	654	419
	IX.	6.316	952	755	407
	X.	4.327	4.037	972	417
	XI.	8.211	4.521	601	403
	XII.	5.725	4.544	591	422
1939.	I.	5.119	3.766	612	426
	II.	5.517	4.025	496	381
	III.	6.446	4.689	668	415
	IV.	5.734	3.377	721	505
	V.	5.469	3.545	903	418
	VI.	4.943	3.678	606	396
	VII	5.084	3.461	900	391
	VIII.	5.797	2.870	996	396
	IX.	5.077	2.662	991	349
	X.	3.860	3.064	1.259	415
	XI.	3.836	2.930	1.270	385
	XII.	4.152	3.591	1.229	417
1940.	I.	4.774	4.497	1.117	444
	II.	6.415	4.644	2.149	562
	III.	6.789	3.783	1.523	528
	IV.	6.277	3.215	2.486	535

RUDARSKA PROIZVODNJA U JUGOSLAVIJI

u tonama

		Ugljen	Lignit	Željezna rudača	Bakarna rudača	Pirit	Bauksit	Olovno-cinčana rudača	Hromna rudača	Sol
1935.		3,491.709	936.595	234.729	648.550	83.648	216.197	743.407	52.367	43.549
1936.		3,507.725	968.207	450.859	609.490	79.754	292.174	731.212	54.044	42.205
1937.		3,963.866	1,038.684	629.172	650.629	133.985	354.233	816.890	59.932	46.323
1938.		4,472.306	1,269.528	607.111	760.612	150.402	404.570	877.927	50.194	52.633
1939.		4,744.280	1,303.442	666.863	986.999	127.039	314.439	775.563	44.097	54.153
1938.	VII.	375.630	88.822	50.587	65.355	12.660	50.300	73.869	4.060	4.806
	VIII.	388.272	111.722	51.934	63.877	8.440	56.616	70.811	4.470	4.696
	IX.	390.187	105.932	49.695	22.357	15.985	45.495	70.018	4.992	4.491
	X.	411.556	136.152	48.616	77.497	15.104	40.035	71.383	4.089	5.464
	XI.	406.042	128.490	54.600	78.613	13.183	28.263	74.132	3.837	4.747
	XII.	397.932	126.103	45.102	86.980	12.563	15.709	69.997	2.797	5.046
1939.	I.	399.997	116.975	37.546	83.336	11.312	20.937	68.098	2.365	4.341
	II.	341.123	108.540	51.654	86.990	12.871	28.817	69.220	2.738	4.315
	III.	393.486	114.105	54.661	96.668	13.969	32.649	77.531	2.612	4.312
	IV.	352.635	89.939	60.318	76.314	10.708	27.848	68.412	1.984	4.462
	V.	387.078	94.188	60.515	86.488	11.913	28.731	76.900	4.369	4.954
	VI.	376.211	89.337	64.359	85.958	13.190	29.262	75.908	4.406	4.705
	VII.	379.154	96.295	69.506	77.733	10.388	40.810	56.107	3.919	4.496
	VIII.	405.306	110.643	67.511	82.912	4.000	31.637	11.428	4.797	3.978
	IX.	404.403	113.341	55.106	75.396	6.946	27.124	48.910	4.612	4.188
	X.	443.700	124.482	52.316	82.422	11.369	18.732	71.785	4.451	3.787
	XI.	443.746	121.650	54.228	78.124	11.273	17.230	74.960	3.973	4.399
	XII.	417.441	123.947	39.143	74.658	9.100	10.662	76.304	3.871	6.216
1940.	I.	465.636	128.735	11.122	73.288	1.619	9.332	72.656	3.237	4.873
	II.	469.064	134.497	28.070	77.410	13.396	9.705	71.982	2.676	4.875
	III.	482.247	127.837	55.792	81.949	11.722	16.514	73.095	3.507	5.135
	IV.	478.497	110.386	57.603	67.995	11.179	24.039	72.981	4.873	4.674

STRUKTURA IZVOZA NAJVAŽNIJIH ARTIKALA IZ JUGOSLAVIJE

85% cjelokupnog izvoza

	Biljni proizvodi		Stočni proizvodi: živa stoka		Stočni proizvodi: životinjski proizvodi		Stočni proizvodi: Ukupno	
	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.
1936.	518.310	1.166	73.580	652	56.208	763	129.788	1.415
1937.	1,155.803	1.842	81.400	750	52.566	746	133.966	1.496
1938.								
I-IV	332.545	413	16.217	163	18.815	257	35.032	420
1939.								
I	19.000	55	3.155	44	2.368	39	5.523	83
I-II	33.821	102	5.498	73	6.554	101	12.052	174
I-III	47.624	145	8.707	116	13.107	187	21.814	303
I-IV	79.240	200	13.387	180	17.497	245	30.884	425
I-V	120.644	268	19.342	257	22.196	313	41.540	570
I-VI	139.247	313	24.021	317	25.233	361	49.254	679
I-VII	157.411	365	30.243	398	28.500	418	58.743	816
I-VIII	241.990	570	36.483	471	31.552	462	68.035	933
I-IX	274.426	704	38.623	490	33.014	482	71.637	972
I-X	344.737	925	44.266	549	37.030	545	81.296	1.094
I-XI	403.892	1.114	51.365	625	44.258	674	95.623	1.299
I-XII	458.265	1.284	58.464	702	56.006	867	114.470	1.569
1940.								
I	14.298	66	6.408	71	9.336	150	15.744	221
I-II	35.626	168	12.343	135	16.422	293	28.765	428
I-III	52.744	249	17.878	191	24.439	429	42.317	620
I-IV	72.173	352	21.743	228	31.741	553	53.484	781

	Šumski proizvodi		Kemijski proizvodi		Metali		Rude sirove	
	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.
1936.	603.988	546	67.395	69	41.393	378	991.487	204
1937.	1,130.466	1.003	63.189	72	40.452	507	1,513.677	555
1938.								
I-IV	277.819	226	31.857	53	12.660	140	396.798	123
1939.								
I	69.749	55	8.051	13	2.322	36	55.410	32
I-II	154.379	114	13.591	26	6.137	96	125.783	48
I-III	251.083	187	25.790	50	9.523	144	220.630	82
I-IV	356.797	267	28.291	58	14.795	223	370.538	125
I-V	458.354	348	34.777	76	20.567	296	500.170	154
I-VI	573.969	445	38.741	86	26.221	369	633.588	197
I-VII	684.246	542	40.481	91	27.850	389	770.947	229
I-VIII	788.149	634	49.717	107	32.243	455	902.622	267
I-IX	823.213	664	56.123	117	32.243	455	924.600	270
I-X	908.810	731	68.612	140	32.633	457	967.385	274
I-XI	1,032.311	829	75.642	154	34.393	473	1,074.855	305
I-XII	1,215.308	976	82.976	170	35.553	481	1,172.000	327
1940.								
I	105.328	84	6.167	16	6.203	98	71.351	55
I-II	241.389	201	23.269	52	7.642	122	131.799	80
I-III	396.966	340	33.726	75	9.386	153	217.141	102
I-IV	569.546	514	42.865	97	14.299	241	329.709	138

STRUKTURA UVOZA NAJVAŽNIJIH ARTIKALA U JUGOSLAVIJU

75% cjelokupnog uvoza

	Industrijske sirovine		Pogonski materijal		Tekstilni polufabrikati		Gotovi industrijski proizvodi								Predmeti za ishranu	
							proizvodne sprave		tekstilna roba		ostali proizvodi		Ukupno			
	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.	u tonama	mil. din.
1936.	78.596	591	428.376	146	23.018	642	18.091	378	3.926	357	129.208	655	151.225	1.390	48.999	176
1937.	92.941	728	507.161	209	28.504	794	27.973	549	2.103	486	124.359	867	154.435	1.902	47.462	189
1938.																
I-IV	42.636	242	205.008	86	8.269	217	10.846	258	1.530	152	34.384	298	46.760	708	16.209	59
1939.																
I	7.043	74	36.125	15	2.145	57	1.694	38	207	17	13.233	67	15.134	122	4.894	17
I-II	13.924	122	95.303	36	4.129	111	4.112	80	506	46	28.321	151	32.939	277	9.780	34
I-III	20.584	173	139.836	56	6.452	171	6.451	128	995	92	42.218	202	49.664	472	16.495	58
I-IV	27.291	214	191.161	78	8.337	227	8.983	178	1.316	121	59.007	353	69.306	652	19.470	68
I-V	31.742	244	237.016	99	10.514	288	12.281	237	1.573	143	72.347	455	86.201	834	21.886	77
I-VI	39.449	287	289.983	123	12.722	342	16.023	303	1.788	161	80.943	543	98.754	1.007	24.051	87
I-VII	45.441	336	351.991	154	15.056	408	18.187	349	2.048	182	88.052	624	108.287	1.155	27.335	100
I-VIII	49.244	369	403.466	176	17.260	470	20.382	393	2.462	217	96.575	702	119.419	1.312	29.835	110
I-IX	52.554	395	426.165	190	18.082	493	21.602	423	2.786	248	100.928	744	125.316	1.415	31.596	118
I-X	58.011	430	458.681	209	18.833	515	23.317	468	3.250	290	108.336	807	134.903	1.566	33.765	127
I-XI	60.878	459	500.256	238	19.515	537	25.559	515	3.589	319	115.959	872	145.107	1.706	38.491	149
I-XII	66.424	506	537.693	264	20.583	575	27.496	565	3.930	352	123.485	932	154.911	1.849	44.118	157
1940.																
I	7.138	95	36.092	26	2.529	76	1.609	41	293	35	4.527	45	6.429	121	5.764	26
I-II	12.384	170	67.029	51	3.432	113	3.406	81	601	67	10.859	111	14.866	259	9.326	41
I-III	16.870	228	139.118	100	4.239	150	5.885	132	1.050	117	19.340	198	26.275	447	13.624	60
I-IV	22.211	303	231.918	162	6.072	224	9.166	207	1.596	176	31.245	302	42.007	684	15.274	74

	Izvoz		Uvoz		Razlika	
	u tonama	u hiljadama dinara	u tonama	u hiljadama dinara	u tonama	u hiljadama dinara
1935.	3,326.883	4,030.360	981.463	3,699.774	+ 2,345.420	+ 330.586
1936.	2,868.221	4,376.153	971.328	4,077.010	+ 1,896.893	+ 299.143
1937.	4,557.395	6,272.403	1,104.950	5,233.772	+ 3,452.445	+ 1,038.631
1938.	3,702.070	5,047.434	1,269.899	4,975.342	+ 2,432.171	+ 72.092
1939.	3,464.135	5,521.187	1,126.393	4,757.383	+ 2,237.742	+ 763.804
1938. I.	207.272	356.700	78.566	370.845	+ 128.706	— 14.145
II.	301.610	394.272	131.756	430.994	+ 169.854	— 36.722
III.	337.657	422.816	96.946	509.672	+ 240.711	— 86.856
IV.	380.613	395.734	102.685	432.335	+ 277.928	— 36.601
V.	340.005	445.588	108.740	489.902	+ 231.265	— 44.314
VI.	301.137	372.531	92.693	411.868	+ 208.444	— 39.337
VII.	261.057	282.706	143.171	403.219	+ 117.886	— 120.513
VIII.	348.168	461.852	110.167	407.122	+ 238.001	+ 54.730
IX.	296.224	397.051	102.411	368.642	+ 193.813	+ 28.409
X.	303.324	463.902	81.119	374.383	+ 222.205	+ 89.519
XI.	323.165	527.928	106.907	375.508	+ 216.258	+ 152.420
XII.	301.838	526.354	114.738	400.852	+ 187.100	+ 125.502
1939. I.	184.976	319.056	84.018	378.283	+ 100.958	— 59.227
II.	218.020	339.511	112.609	402.079	+ 105.411	— 62.568
III.	269.761	422.991	98.163	476.279	+ 171.598	— 53.288
IV.	333.214	433.263	103.364	418.809	+ 229.850	+ 14.454
V.	334.097	466.473	98.360	424.150	+ 235.737	+ 42.323
VI.	323.808	432.547	115.895	428.297	+ 207.913	+ 4.250
VII.	322.974	407.959	113.853	433.831	+ 209.121	— 25.872
VIII.	382.990	594.678	111.104	415.939	+ 271.886	+ 178.739
IX.	107.277	240.520	51.629	253.250	+ 55.648	— 12.730
X.	247.475	512.038	73.652	357.125	+ 173.823	+ 154.913
XI.	343.750	623.735	84.362	369.323	+ 259.388	+ 254.412
XII.	395.793	728.416	79.384	400.018	+ 316.409	+ 328.398
1940. I.	244.251	624.014	82.368	478.283	+ 161.883	+ 145.731
II.	283.286	627.232	64.232	430.043	+ 219.054	+ 197.189
III.	311.848	596.671	113.008	504.232	+ 198.840	+ 92.439
IV.	376.948	693.186	149.554	641.840	+ 227.394	+ 51.346

TUMAČ POJMOVA

Administrativna podjela Sovjetske Unije

Sovjetska Unija dijelila se do nedavna na:
12 Saveznih Republika;
34 Narodna Komesarijata;
110 pokrajina i oblasti i
3815 gradskih i seoskih rajona.

Početkom mjeseca jula 1940. godine, nakon prisajedinjenja Besarabije i Sjeverne Bukovine, pristupit će se formiranju trinaeste Savezne Republike Moldavske (sa glavnim gradom Černovice), koja će brojiti oko 2 milijuna stanovnika.

21. jula o. g., odlukom parlamenta triju Baltičkih republika, nakon izvršenih izbora od 15. VII. o. g., zatražile su Litva, Letonija i Estonija pristup u Sovjetsku Uniju. U tim zemljama već je zaveden sovjetski Ustav, izvršena agrarna reforma, konfiscirana su velika industrijska poduzeća. Konačnu odluku o prisajedinjenju Baltičkih država kao i o formiranju Savezne Moldavske Republike donijet će Vrhovni Sovjet na svom sedmom zasijedanju 1. kolovoza o. g.

Akumulacija kapitala

Akumulacija kapitala nastaje iz proširene reprodukcije, koja predstavlja ponavljanje procesa proizvodnje na sve širem stupnju, pretvaranjem viška vrijednosti u kapital. Uslijed tog pretvaranja viška vrijednosti u kapital, kapital se množi i stvara još veću količinu viška vrijednosti. Nastaje akumulacija kapitala. Što se više kapitala akumulira to se više viška vrijednosti proizvodi, i što je veći višak vrijednosti proizveden to je veća akumulacija kapitala.

Červonec — ruska moneta od 10 rubalja. Vrijednost sovjetskog novca nije uvjetovana zlatnom podlogom kao u svim ostalim zemljama, već politikom cijena, koju provodi Sovjetska vlada prema planu.

Desjatina — (1,0925 ha) = 2400 kvadratnih sežanja; sežanj = 2,13 m = 3 aršina; aršin = 0,71 m.

Drugi Ustav 1936. god. — Drugi Ustav rezultat je posve izmijenjene ekonomske slike Sovjetske Unije. Privatni elementi u privredi zemlje su iščezli, nova državna industrija već je prebacila predratnu proizvodnju za sedam puta i sasvim istisnula privatnu industriju. U poljoprivredi je pobijedila najkrupnija na svijetu mašinizirana proizvodnja u obliku kolhoza i sovhoza opremljena novom tehnikom. Kulaci su bili likvidirani, a privatni sektor u poljoprivredi nije više igrao nikakvu ozbiljnu ulogu.

Novi ustav prema tome predstavlja novu društvenu formaciju Sovjetske Unije. Radnici i seljaci sa novom inteligencijom predstavljaju novu društvenu strukturu Sovjetske Unije.

Fiksni kapital — predstavljaju strojevi, uređaji, zgrade, to jest onaj dio kapitala, koji se ulaže u proizvodnju za dulje vremena i koji se djelomice ponovno pretvara u novac.

Krize — U kapitalizmu prevladava proizvodnja robe. Pogonska snaga proizvodnje je profit; svaki kapitalist nastoji da što više proširi proizvodnju, da bi izvukao što veći profit. Proizvodnja se više ne vrši u malom, nego u velikom opsegu i s mašinama, pa se zato može

naglo proširivati. Podjela rada postaje sve kompliciranijom; tržišta se proširuju, razvija se kredit, koji sve kapitaliste povezuje u jedan lanac. Sa sve većom podjelom rada povećava se anarhija u proizvodnji. Mogućnost kriza pretvara se u nužnost kriza, a razlog leži u osnovnom protivurječju kapitalizma, koji se sastoji u tome da proizvod društvenog rada, organiziranog robnom privredom, prisvajaju privatne osobe.

U Sovjetskoj Uniji kao osnova proizvodnih odnosa služi društvena svojina na sredstva proizvodnje. Proizvedeni predmeti raspoređuju se prema radu. Ovdje se proizvodni odnosi nalaze u potpunom skladu sa stanjem proizvodnih snaga, jer se društveni karakter procesa proizvodnje podkrjepljuje društvenom svojinom na sredstva proizvodnje. Zbog toga proizvodnja u Sovjetskoj Uniji ne zna za periodičke krize hiperprodukcije.

Nacionalna podjela u Sovjetskoj Uniji — Prema saopćenju Centralne uprave nacionalno-ekonomske statistike državnog plana od 29. travnja 1940. godine nacionalni sastav stanovništva Sovjetske Unije izgleda ovako, na osnovu popisa od siječnja 1939. godine:

1.	Rusi . . .	99,019.929	ljudi	58.41%
2.	Ukrajinci .	28,070.404	„	16.56%
3.	Bjelorusi .	5,267.431	„	3.11%
4.	Uzbeki . .	4,844.021	„	2.86%
5.	Tatari . .	4,300.336	„	2.54%
6.	Kozaci . .	3,098.764	„	1.83%
7.	Židovi . .	3,020.141	„	1.78%
8.	Azerbajdžanci	2,274.805	„	1.34%
9.	Georgijanci	2,248.566	„	1.33%
10.	Armeni . .	2,151.884	„	1.27%
11.	Mordvini .	1,451.429	„	0.86%
12.	Nijemci . .	1,423.534	„	0.84%

13.	Čuvaši	1,367.930	ljudi	0.81%
14.	Tadžijci	1,228.964	„	0.72%
15.	Kirgizi	884.306	„	0.52%
16.	Dagestanci	857.371	„	0.50%
17.	Baškiri	842.925	„	0.50%
18.	Turkmenci	811.769	„	0.48%
19.	Poljaci	626.905	„	0.37%
20.	Udmurti	605.673	„	0.36%
21.	Marijci	481.262	„	0.28%
22.	Komi	408.724	„	0.24%
23.	Čečenci	407.690	„	0.24%
24.	Osetini	354.547	„	0.21%
25.	Grci	285.896	„	0.17%
26.	Moldavci	260.023	„	0.15%
27.	Kareli	252.559	„	0.15%
28.	Karakalpaci	185.775	„	0.11%
29.	Korejci	180.412	„	0.11%
30.	Kabardinci	164.106	„	0.10%
31.	Finci	143.074	„	0.08%
32.	Estonci	142.465	„	0.08%
33.	Kalmici	134.327	„	0.08%
34.	Latvijci	126.900	„	0.07%
35.	Bugari	113.479	„	0.07%
36.	Inguši	92.074	„	0.05%
37.	Adige	87.973	„	0.05%
38.	Karačajevci	75.737	„	0.04%
39.	Abhazci	58.969	„	0.03%
40.	Hakasi	52.602	„	0.03%
41.	Ojroti	47.717	„	0.03%
42.	Kurdi	45.866	„	0.03%
43.	Balkarci	42.666	„	0.03%
44.	Perzijanci	39.037	„	0.02%
45.	Litvanci	32.342	„	0.02%
46.	Kinezi	29.620	„	0.02%
47.	Česi, Slovaci	26.919	„	0.02%
48.	Arabi	21.793	„	0.01%
49.	Asirci	20.207	„	0.01%
50.	Ostali narodi	807.279	„	0.48%
	Ukupno	169,519.127	ljudi	100.00%

Poslije priključenja zapadne Ukrajine i zapadne Bjelorusije broj stanovnika povećao se na 183 milijuna, a prisajedinjenjem Besarabije i sjeverne Bukovine stanovništvo Sovjetske Unije iznosi 187 milijuna; i konačno priključkom triju Baltičkih republika: Litve, Letonije i Estonije, Sovjetska Unija će brojati okruglo 194 milijuna stanovnika.

Narodi aut. republika dijele se u glavnom u tri grupe:

1. Jafetidi ili kavkaska grupa naroda,
2. Finska grupa i
3. Altajska grupa.

Prvoj grupi pripadaju slijedeći narodi: Adžarci, Abhasci, Osetini, Kabardinci, Balkari, Lezgini, Čečenci, Inguši.

Drugoj grupi pripadaju: Kareli, Udmurti-Votjaki, Mari, Komi, Zirjani, Mordvini, Čuvaši.

Trećoj grupi pripadaju: Tatari, Kalmici, Jakuti, Baškiri, Burjato-Mongoli, Karakalpaci.

Izvan tih grupa su Moldavci i Nijemci sa Volge.

Nepman privatni poduzetnik, trgovac, špekulant u periodu Nove Ekonomske Politike.

Privatna svojina u Sovjetskoj Uniji Ulogu privatne svojine u odnosu prema državnoj i kolhoznoj svojini najbolje karakterizira sam Ustav:

čl. 4. Ekonomsku osnovicu Sovjetske Unije sačinjavaju socijalistički sistem gospodarstva i socijalističko vlasništvo nad oruđem i sredstvima proizvodnje, koji su se učvrstili likvidacijom kapitalističkog ekonomskog sistema, ukinućem privatnog vlasništva nad oruđem i sredstvima proizvodnje i uništenjem eksploatacije čovjeka po čovjeku.

čl. 5. Socijalističko vlasništvo u Sovjetskoj Uniji ima ili oblik državnog vlasništva (imovina čitavog naroda), ili oblik zadružno-kolhoznog vlasništva (vlasništvo pojedinih kolhoza, vlasništvo zadružnih saveza).

čl. 6. Zemlja, rudno blago, vode, šume, poduzeća, tvornice, šahte, rudnici, željeznice, vodeni i zračni promet, banke, pošta, brzojav, telefon, radio, i dr.; od strane države organizirana velika poljoprivredna poduzeća (sovhozi, mašinotraktorne stanice, i t. d.), kao i općinska poduzeća i osnovni stambeni fond u gradovima i industrijskim naseljima jesu državno vlasništvo, to jest imovina čitavog naroda.

čl. 7. Društvena poduzeća u kolhozima i zadružnim organizacijama s njihovim živim i mrtvim inventarom, proizvodnja kolhoza i zadružnih organizacija, kao i njihove društvene zgrade sačinjavaju društveno, socijalističko vlasništvo kolhoza i zadružnih organizacija.

Svako kolhozno domaćinstvo, osim temeljnog prihoda od društvenog kolhoznog gospodarstva, ima na ličnu uporabu manji komad zemlje uz kuću i na tom zemljištu svoje vlastito nuzgredno domaćinstvo, kuću za stanovanje, produktivnu stoku, perad i sitni poljoprivredni inventar — prema pravilima poljoprivrednog artelja.

čl. 8. Zemlja, koju drže kolhozi, ostavlja im se na iskorištavanje besplatno i na neograničeno vrijeme, to jest za uvijek.

čl. 9. Usporedo sa socijalističkim sistemom gospodarstva, koji je vladajući oblik gospodarstva u Sovjetskoj Uniji, zakon dozvoljava i malena privatna gospodarstva pojedinih seljaka i obrtnika, koja se temelje na ličnom radu, a isključuju izrabljivanje tuđeg rada.

čl. 10. Zakonom je zaštićeno pravo ličnog vlasništva građana na prihode i uštede od njihova rada, na njihovu kuću za stanovanje i na nuzgredno domaćinstvo, na predmete kućanstva i dnevne upotrebe, na predmete za ličnu potrošnju i udobnost, kao i pravo na nasljeđe ličnog vlasništva građana.

Prodrazvjorstka — dekret sovjetske vlade u vrijeme ratnog komunizma o ubiranju kod seljaka umjesto poreza suvišaka živežnih namirnica i raspodjela njihova na vojsku i gradove.

Profit — je promijenjeni oblik viška vrijednosti. »Profit... je dakle isto, što i višak vrijednosti, samo u mistificiranom obliku, koji međutim nužno nastaje iz kapitalističkog načina proizvodnje... Jer na jednom polu cijena radne snage u promijenjenom obliku najamnine, izgleda na suprotnom polu kao višak vrijednosti u promijenjenom obliku profita« (Marx).

Proizvodne snage — su oruđa za proizvodnju, pomoću kojih se proizvode materijalna dobra, ljudi koji stavljaju u pokret oruđe za proizvodnju i ostvaruju proizvodnju materijalnih dobara, zahvaljujući izvjesnom proizvodnom iskustvu i navikama na rad.

Prvi Ustav 1924. god. — izrađen je u prvom periodu Nove Ekonomske Politike. Taj ustav dopuštao je da se kapitalizam razvija uporedo sa socijalizmom. On je bio uvjetovan slabošću industrije, koja u to vrijeme nije dostizala ni predratni nivo. Isto tako zaostalu sliku pružala je i poljoprivreda. U to vrijeme sovhozi i kolhozi postojali su samo u obliku pojedinih malih otočića u ne-

izmjernom oceanu individualnih seljačkih gospodarstava. Tada se nije radilo o likvidaciji kulaka, već samo o njihovom ograničavanju. U oblasti prometa robe socijalistički sektor zauzimao je svega 50%.

Pud — ruska mjera za težinu; 1 pud teži 16.38 kilograma.

R. S. F. S. R. — ima u svom sastavu slijedeće autonomne republike: Tatarska, Baškirska, Dagestanska, Burjato-Mongolska, Kabardino-Balkarska, Kalmička, Komi, Krimska, Sjeveroosetinska, Udmurtska, Čečeno-Inguška, Čuvaška i Jakutska, i slijedeće autonomne oblasti: Adigejska, Židovska, Hakaska, Karačajevska, Ojrotska i Čerkeska.

Sovjet — Sovjet (vijeće) radničkih predstavnika pojavio se prvi put 1905. godine za vrijeme prve revolucije u Rusiji. Sovjet predstavlja tada skupštinu delegata svih tvornica i industrijskih poduzeća jednoga grada, odnosno svu seosku sirotinju, a katkada i sve seljake jednog određenog sela. Sovjete su stvarali radnici i seljaci.

1917. god. ponovno se javljaju Sovjeti radničkih, seljačkih i vojničkih zastupnika (deputata). Sovjeti su osnovna organizaciona forma državne vlasti u Sovjetskoj Uniji. To su na primjer seoski Sovjeti, Sovjeti gradova, rajona, okruga, oblasti, republika i nad svima Vrhovni Sovjet Sovjetske Unije, koji se sastoji iz dva doma: doma Sovjeta i doma Narodnosti.

»Najviši organ državne vlasti u Sovjetskoj Uniji jest Vrhovni Sovjet« (Ustav).

Stanovništvo Kavkaza — Prema posljednjim podatcima iz 1939. godine, na Kavkazu stanuje 8,033.615 stanovnika. Po nacionalnoj pripadnosti oni se dijele:

Turko-Tatari	28.20%
Georgijanci	25.09%
Armeni	22.73%
Rusi	5.75%
Mingreli	4.13%
Osetini	1.95%
Gorštaci	1.35%
Taližci	1.32%
Adžarci	1.22%
Kurdi i Jezidi	1.14%
Grci	0.99%
Abhazci	0.97%
Židovi	0.52%
Tati	0.48%
Razni	3.01%
Stranci	1.15%
Ukupno	100.00%

Trgovački profit — je također jedna vrsta viška vrijednosti. Ta raspodjela viška vrijednosti među industrijske i trgovačke kapitaliste ne vrši se na osnovi nekog utanačenja među njima, nego isto tako, kao što se vrši i raspodjela viška vrijednosti među kapitaliste uopće, to jest konkurencijom kapitala.

Ukrajinska Sovj. Socij. Republika — ima u svom sastavu Moldavsku autonomnu republiku.

Višak vrijednosti — U procesu pretvaranja novca u robu i u procesu obratnog pretvaranja robe u novac, dolazi do povećanja vrijednosti, koju je kapitalist stavio u opticaj. »To povećanje preko prvobitne novčane vrijednosti, koja je stav-

ljena u opticaj, Marx zove višak vrijednosti« (Lenjin). U Sovjetskoj Uniji ne postoji višak vrijednosti. Od ukupnog proizvoda rada jedan dio otpada na neposrednu potrošnju, a drugi dio na socijalističku akumulaciju. On stoga i nije višak vrijednosti.

Vrsta ruska mjera za daljinu, kao kod nas milja. 1 vrsta sadrži 1066.8 metara.

NAPOMENA

Ova knjiga predstavlja jedan sumaran prikaz razvoja privrede Sovjetske Unije od »Ratnog komunizma«, preko N. E. P.-a do prve, druge i treće Pjatiljetke, dakle do danas. Usput su dodirnute i privredne veze Sovjetske Unije i ostalih zemalja, s naročitim obzirom na privrednu strukturu Jugoslavije i na moguće privredne veze i razmjenu dobara obiju zemalja u budućnosti.

Od golemog materijala, u kome su autentično i opširno izneseni i obrađeni zadatci i njihova ostvarenja u ogromnim razmjerima jednog privrednog kolosa kao što je danas Sovjetska Unija, autor se morao, iz tehničkih razloga, ograničiti na ono što je najbitnije u privrednom sistemu Sovjetske Unije, a to je u prvom redu planska privreda na bazi kolektivnog rada. Iz tih su razloga i iznesena najopširnije tri petgodišnja plana, potkrijepljena najvažnijim statističkim podatcima kao ilustracijom glavnih privrednih rezultata toga rada.

Prema tome ova knjiga nema ni izdaleka nekih pretenzija originalnog naučnog djela, već je treba shvatiti kao sređene i sistematizirane ekscerpte, dakle kao jednu skromnu kompilaciju pročitane literature, koja je navedena na drugom mjestu.

D. K.

LITERATURA

1. Agrarno-kolhoznaja enciklopedija, Moskva 1938.—39.
2. Planovi prve, druge i treće Pjatiljetke (1930., 1934. i 1938.)
3. E. Varga: Die grosse Kriese, Moskva 1934.
4. E. Varga: Deux sistèmes, Paris 1938.
5. E. Varga: Mirovoe hozjaistvo i mirovaja politika (časopis Akademije Nauka za god. 1935.—1939., Moskva)
6. Kratki kurs historije, 1938.
7. Ekonomski izvještaji o privrednom napretku S. U. iz godine 1934. i 1939.
8. D. Manuilski: Le bilan de l'édification socialiste, Paris god. 1935.
9. Josip Visarionovič: Deux monde, Paris 1934.
10. Josip Visarionovič: Du problème nationale et coloniale, Paris 1939.
11. Statistički godišnjaci Kr. Jugoslavije za 1938. i 1939. god., kao i veći broj stranih i domaćih stručnih ekonomskih časopisa.

SADRŽAJ

Uvod Strana

Kratki geografski i historijski podatci 7

I. poglavlje — Ratni komunizam 27

II. poglavlje — Nova Ekonomska Politika i obnova zemlje 29

III. poglavlje — Industrijalizacija zemlje 35

IV. poglavlje — Prva Pjatiljetka

I. O planskom gospodarstvu 41
II. Investicije u cjelokupnom narodnom gospodarstvu 45
III. Elektrifikacija 49
IV. Industrija goriva 55
V. Talionička industrija i industrija strojeva . . 62
VI. Kemijska industrija 66
VII. Ostale industrijske grane 69
VIII. Socijalistička racionalizacija i radničko pitanje 72
IX. Razvitak poljoprivrede 75
X. Razvitak transporta 80
XI. Izgradnja stanova i gradski problem . . 90

V. poglavlje — Druga Pjatiljetka 95

I. Akumulacija kapitala 96
II. Razvoj produktivnih materijalnih snaga . . . 99
III. Industrijska proizvodnja u Sovjetskoj Uniji . . 105
IV. Posvemašnje iskorištavanje fiksnog kapitala u industriji Sovjetske Unije 107
V. Dohodak od rada 109
VI. Problem tržišta 113
VII. Polet poljoprivredne proizvodnje 115
VIII. Konsolidacija novca, cijena i standard života . 119
IX. Socijalno osiguranje i briga za narod . . . 128
X. Sloboda nacija 136

VI. poglavlje — Treća Pjatiljetka 143

Oružana snaga Sovjetske Unije 159

Strana
Sovjetski budžet za 1940. godinu 168
Najveća banka svijeta 173
Organizaciona struktura sovjetskih sindikata . . . 176
VII. poglavlje — Opseg industrijske proizvodnje . . . 181
VIII. poglavlje — Opseg poljoprivredne proizvodnje . . . 189
IX. poglavlje — Instituti u industriji i poljoprivredi . . 195
X. poglavlje — Vanjska trgovina Sovjetske Unije . 201
XI. poglavlje — Vanjska trgovina Jugoslavije . . . 209
XII. poglavlje — Mogućnost razmjene privrednih dobara sa Sovjetskom Unijom 227
Dopunski protokol
uz ugovor o trgovini i plovidbi između Kraljevine Jugoslavije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika 234
Statistički dodatci:
Traktorni park u seoskom gospodarstvu S. S. S. R. . . 241
Park kombajna i drugih strojeva u poljoprivredi S. S. S. R. 242
Sva proizvodnja žitarica i tehničkih kultura u S. S. S. R. . 242
Broj stoke u S. S. S. R. 243
Promet robe u S. S. S. R. 244
Mladi stručnjaci, koji su svršili visoke škole 1933./38. god. u Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika 245
Porast industrije S. S. S. R. u toku 1934.—1938. god. . . 246
Talionička proizvodnja u Jugoslaviji 247
Rudarska proizvodnja u Jugoslaviji . . . . . 248—249
Struktura izvoza najvažnijih artikala iz Jugoslavije 250—251
Struktura uvoza najvažnijih artikala u Jugoslaviju 252—253
Vanjska trgovina Jugoslavije 254
Tumač pojmova 257
Napomena 267
Literatura 268

GEOGRAFSKE KARTE

Strana
Geografski položaj Jugoslavije prema S. S. S. R. . . . 8—9
Nove zapadne granice Sovjetske Unije 13
Kanal Moskva—Volga 53
Šume u evropskom dijelu Sovjetske Unije 59
Sistem kanala u Sovjetskoj Uniji 155
Grafički prikaz razvoja industrijske proizvodnje u Sovjetskoj Uniji (grafikon) 187
Jugoslavenski izvoz i uvoz 1938. godine . . . . 216—217

SLIKE

(izvan teksta)

Strana

80-ti stupanj sjeverne širine . . . . 32 a

Pejzaž sa Kavkaza: Pustinja Kara-Kum (Centralna Azija) 32 b

Sibirski pejzaž . . . . 48 a

Šumski radnik sa Urala . . . . 48 b

Dobivanje nafte . . . . 80 a

Turbine Dnjeprostroja. — Mister Cooper, šef inžinjera . 80 b

Koloturi u rudniku Mangana Čiaturi (Kavkaz) . . . 96 a

Radnik, šef »udarne brigade« u metalurgijskoj tvornici . 96 b

Magnitogorsk: peći za koks . . . . 128 a

Radnik na gradnji . . . . 128 b

Praktično učenje u tvornici strojeva u Moskvi . . . 144 a

Rad na vrpci u tvornici traktora u Staljingradu . . . 144 b

Visoke peći u Kuznecku . . . . 176 a

Palača industrijskih trustova u Harkovu . . . . . 176 b

Slagalište žita na jednom kolhozu . . . . 192 a

Stari kolhoznik . . . . 192 b

Slika na zaštitnom omotu prikazuje:

VISOKE PEĆI U KAMENSKU

